

**วารสาร
เศรษฐศาสตร์
การเมือง
บูรพา**

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2563

ISSN 2697-505X

ออกแบบปกโดย : นางสาวสุทธาทิพย์ จั๊บใจเหมาะ

จัดรูปเล่มโดย : นางสาวธรรทิพย์ ภวะวิภาต

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา
ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2563)
ISSN 2697-505X

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงาน ทรรศนะทางวิชาการ และความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อส่งเสริมคณาจารย์ นักวิจัย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอผลงานวิจัย และผลงานวิชาการ
3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยใหม่และบูรณาการงานวิจัยเชิงทฤษฎีเข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคม

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา เป็นวารสารทางวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน, กรกฎาคม-ธันวาคม)

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ยินดีรับพิจารณาบทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทความวิจารณ์หนังสือ รายงานการสัมมนาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยส่ง ต้นฉบับมาที่กองบรรณาธิการ (โปรดดูรายละเอียดการเสนอบทความท้ายเล่ม) เพื่อให้คณะกรรมการกลั่นกรองในสาขาที่เกี่ยวข้องพิจารณา

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถ. หนองบางแสน ต.แสนสุข อ. เมือง จ. ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0-3839-3475, 0-3810-2369 โทรสาร: 0-3839-3475 ต่อ 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

รายชื่อกองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรพงษ์ บัวหล้า
(คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)	ศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พันธเสน (วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต)
รองศาสตราจารย์ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
รองศาสตราจารย์ ดร. พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)
รองศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)	รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี)	รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
รองศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (นักวิชาการทรงคุณวุฒิ)
ดร. สกฤติ อิศรียานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. เมทินา อิศรียานนท์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	

ตรวจอ้างอิง และพิสูจน์อักษร

นางสาวธาทิพย์ ภาวะวิภาต

Burapha Journal of Political Economy
Volume 8 Number 2 (July-December 2020)
ISSN 2697-505X

Objective

- 1 . To disseminate academic works, points of view and new knowledge in the field of political economy and related fields
- 2 . To promote the research and academic publications of faculty, researchers and experts
- 3 . To stimulate the new research and to integrate theoretical research with social phenomena

Burapha Journal of Political Economy is an academic journal in economic and related of knowledge. It is published by the Faculty of Political Science and Law, Burapha University two times a year (January-June, July-December)

Burapha Journal of Political Economy welcomes manuscripts to be considered for publication in the form of academic articles, such as; review articles, book reviews, seminar reports in the field of political economy in Thai or English. Such manuscripts should be sent to the editorial board (Please look at the article format at the end of the journal) for review process by peer reviewers in related field.

Owner

Faculty of Political Science and Law, Burapha University

169 Long-Haad Bangsaen Road, Saensuk Sub-district, Muang District, Chonburi 20131

Tel: 0-3839-3475, 0-3810-2369 Fax: 0-3839-3475 ext. 102

E-mail: pegjournal@hotmail.com

Homepage: <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/>

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu>

Editorial Board

Editorial Advisor

Asst. Prof. Dr. Teerapong Bualar
(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)

Editorial Board

Prof. Dr. Pasuk Phongpaichit <i>(Faculty of Economics, Chulalongkorn University)</i>	Prof. Dr. Apichai Pantasen <i>(College of Social Innovation, Rangsit University)</i>
Assoc.Prof. Dr. Kanoksak Kaewthep <i>(Senior scholars)</i>	Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang <i>(Faculty of Political Science, Chulalongkorn University)</i>
Assoc. Prof. Dr. Pichai Rattanadilok Na Phuket <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>	Assoc. Prof. Dr. Somsak Samukkethum <i>(School of Social and Environmental Development, The National Institute of Development Administration)</i>
Assoc. Prof. Dr. Thongchai Wongchaisuwan <i>(Senior Scholar)</i>	Assoc. Prof. Dr. Suthy Prasartset <i>(Senior Scholar)</i>
Assoc. Prof. Dr. Chaiyon Praditsil <i>(Graduate School, Rambhai Barni Rajabhat University)</i>	Asst. Prof. Dr. Rungrapa Yanyongkasemsuk <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
Asst. Prof. Dr. Olarn Thinbangtiao <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Dr. Preecha Piampongsan <i>(Senior Scholar)</i>
Dr. Sakrit Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>	Dr. Methina Isariyanon <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>
	Dr. Chainarong Krunnual <i>(Faculty of Political Science and Law, Burapha University)</i>

Proof Reader

Miss Tharntip Pawawipat

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Review)
วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา
ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2563)
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ หวังสัจจะโชค (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร)	รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชญาชัย จิตรเหล้าอาพร (คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม)	อาจารย์สุณี ไชยรส (วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต)
รองศาสตราจารย์ ดร. ษัษฐรัมย์ ธรรมบุษดี (วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
ดร. สุเทพ เบญจภาคีสกุล (นักวิชาการอิสระ)	รองศาสตราจารย์ ดร. เก่งกิต กิติเรียงลาภ (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)
ดร. ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)	ดร. โชติศา ขาวสนิท (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฏชานุช พิชิตธนรัตน์ (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี)	รองศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัญช์ โรจนพล (สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (วิทยาลัยบริหารรัฐกิจและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต)

บรรณาธิการแถลง

สถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงปีที่ผ่านมา ทำให้เราเห็นว่า สังคมไทยและสังคมโลกกำลังเผชิญกับความไม่แน่นอน ความพลิกผัน ผันผวน และความเสี่ยงภัยในหลากหลายรูปแบบ การทำความเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ จำเป็นต้องใช้สติ ความรอบคอบ ความระแวดระวัง และการวิเคราะห์ สถานการณ์อย่างรอบด้าน ซึ่งเชื่อได้ว่า การใช้ชีวิตนับจากนี้ไปคงต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ที่อาจจะไม่ใช่แค่ความปกติใหม่ เพราะด้วยมุมมองในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ความเป็นปกติใหม่จะไม่ถูกอธิบายและเข้าใจอย่างง่าย ๆ ว่า โลกเปลี่ยนทุกอย่างจะต้องเปลี่ยนแต่เพียงเท่านั้น แต่ต้องมองให้เห็น โครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่ครอบงำสังคมและอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของผู้คนในสังคม

สำหรับวารสารฉบับนี้ มีบทความทั้งสิ้น 6 บทความ และ 1 Book Review บทความแรก ปฐมบทฟุตบอลไทยภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิ พ.ศ. 2443 - 2475 บทความนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า ฟุตบอลที่เป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน สามารถย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 5 แต่ฟุตบอลก็ไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงแค่อีกกีฬา แต่มีประเด็นทางสังคม วัฒนธรรม ชนชั้น และสัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บทความที่สอง นักสอพลอประชาชนแห่งประชาธิปไตยเอเธนส์กับบทเรียนต่อประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย บทความนี้แม้จะแลดูเป็นบทความเชิงปรัชญาที่ยากต่อการทำความเข้าใจ แต่บทความนี้ได้ให้ข้อคิดข้อพิจารณาต่อสังคมการเมืองไทยปัจจุบันค่อนข้างมาก ในการมองให้เห็นถึงโครงสร้างของชุดความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ครอบงำความคิดและการกระทำของผู้คนในสังคมปัจจุบัน และสภาพการณ์ที่จะกลายเป็นปัญหาเนื่องจากเราจะคุ้นเคยกับชวนเชื่อหรือถูกหลอกให้เชื่อโดยเต็มใจ

บทความที่สาม เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการตกขอบ และปฏิกริยาต่ออำนาจรัฐและทุนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษากะเหรี่ยงแก่งกระจาน อาจกล่าวได้ว่างานนี้นำเสนอกระบวนการถูกทำให้เป็นคนชายขอบหรือตกขอบโดยรัฐ โดยกลุ่มชนชาติกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในป่า ผู้คนโดยทั่วไปที่ไม่คุ้นเคย ก็จะไม่มีความสนใจหรือ อาจคิดว่า คนกลุ่มนี้ไม่ค่อยยอมปรับตัว แต่เมื่อเราพิจารณาถึงคนกลุ่มนี้ในฐานะที่เป็นผู้ถูกกระทำเราจะเห็นถึงการกดทับเชิงโครงสร้างชัดแล้วซ้ำเล่า รวมทั้งการตีตราประทับให้กลายเป็นคนที่สุดท้ายแล้วแทบจะไม่มีที่ยืนในสังคมหรือแม้กระทั่งที่ในการอยู่อาศัย

บทความที่สี่ สวัสดิการภาคเกษตรและระบอบการปกครอง: การเปรียบเทียบกรณีไทยและเวียดนาม ประเด็นเรื่องรัฐสวัสดิการเราจะได้อะไรมากขึ้นในช่วงครึ่งปีหลังมานี้ ซึ่งในบทความนี้ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาของชาวนา ที่เราเรียกว่ากระดูกสันหลังของชาตินั้น ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงของชีวิต ที่ต้องการสวัสดิการในการช่วยดูแลกลุ่มคนกลุ่มนี้ โดยผู้เขียนได้เปรียบเทียบระหว่างไทยและเวียดนาม แต่ที่พบว่าชาวนาของทั้งสองประเทศคือ กลุ่มเสี่ยงจากความเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจทุนนิยมระบบตลาด ฯลฯ ที่ต้องการการสนใจและดูแลอย่างจริงจังจากรัฐบาล

บทความที่ห้า เศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการพื้นที่ทุนระเบิด: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว บทความนี้ชี้ให้เห็นสภาพพื้นที่ที่มีความเป็นมาที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ จนส่งผลให้พื้นที่นี้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความความเสี่ยงและอันตรายต่อการใช้ชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงภัยด้วยการจัดการบริหารจัดการทุนระเบิด พบว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่เป็นทุนที่สำคัญในการร่วมกันจัดการ

บทความที่หก การกีดกันจากที่ดินภายใต้วาทกรรมตลาดกับการต่อรองเพื่อการอ้างสิทธิ์เหนือที่ดินในจังหวัดนครนายก บทความนี้ใช้พื้นที่จังหวัดนครนายกในการอธิบาย เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาเรื่องวาทกรรมตลาด อำนาจทุน อำนาจรัฐ ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยการเติบโตของทุนทำให้อำนาจของตลาด ทุน เสรีนิยมเติบโตขึ้น โดยรัฐไม่เข้ามามีบทบาทในการควบคุมและให้การช่วยเหลือชาวบ้าน ปรากฏการณ์นี้จึงทำให้เราพอมองเห็นภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับที่ดิน การกว้านซื้อที่ดิน ในแทบทุกพื้นที่ในประเทศไทย

บทความที่เจ็ด ความขัดแย้งทางการเมืองในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531 – 2534) โดยชี้ให้เห็นว่านโยบายการเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า ไม่สามารถมองเฉพาะมิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและด้านเศรษฐกิจแต่เพียงเท่านั้น เพราะผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนนโยบายนี้หากมองในมิติเชิงอำนาจ นี่คือการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจระหว่างข้าราชการประจำและนักการเมืองในการช่วงชิงการนำผ่านนโยบายนั่นเอง

และสำหรับ Book Review หนังสือชื่อ “Global Communication” โดย Cees J. Hamelink เป็นหนังสือที่กล่าวถึงการสื่อสารโลก โดยการพยายามตอบคำถามหลายๆ ประการที่น่าสนใจ เช่น การสื่อสารโลกคืออะไร ทฤษฎีมีความจำเป็นหรือไม่ เงื่อนไขและปัญหาอุปสรรคการสื่อสารคืออะไร ฯลฯ หนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าช่วยให้เราได้ขบคิดถึงการสื่อสารโลกในปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารเลือนไหลอย่างรวดเร็ว จนดูราวกับว่า การทำความเข้าใจหรือการวิเคราะห์สื่อ ข้อมูล และปรากฏการณ์จะไม่มี ความจำเป็น

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เสียสละเวลาในการประเมินและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ทางวารสารหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ใน การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจ แก่ปัญหาและการอยู่ร่วมกันของคนไทยทุกคนในสังคมใหม่อย่างมีสันติสุข

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

บรรณาธิการวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง บุรพา

สารบัญ

บทความ (Article)

ปฐมบทฟุตบอลไทยภายใต้รัฐธรรมนูญาสีทึบ พ.ศ. 2443 - 2475 กรุงเทพ นพรัตน์ และไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว.....	1
นักสอพลอประชาชนแห่งประชาธิปไตยเอเธนส์กับบทเรียนต่อประชาธิปไตยไทย ร่วมสมัย เพิ่มศักดิ์ จะเรียนพันธ์.....	22
เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการตกขอบและปฏิกิริยาต่ออำนาจรัฐและ ทุนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษากะเหรี่ยงแก่งกระจาน ภัทธมน สุวพันธุ์ และสุธี ประศาสน์เศรษฐ.....	48
สวัสดิการภาคเกษตรและระบอบการปกครอง: การเปรียบเทียบกรณีไทย และเวียดนาม ธัชชนก สัตยวิจิตร และวีระ หวังสัจจะโชค.....	79
เศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิด : กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว และตราด พรทิวา อาชีวะ, ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, จำลอง แสนเสนาะ, กนกวรรณ อยู่ไสวและ ขวัญศิริ เจริญทรัพย์.....	106
การกีดกันจากที่ดินภายใต้วาทกรรมตลาดกับการต่อรองเพื่อการอ้างสิทธิ เหนือที่ดินในจังหวัดนครนายก กัมปนาท เบญจนาวี.....	130

สารบัญ (ต่อ)

ความขัดแย้งทางการเมืองในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นนามการค้า
ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531 – 2534)

ศศิธร โอเจริญ และเมธิพัชญ์ จงวโรทัย..... 151

ปริทรรศน์บทความ (Book Review)

Global Communication

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข..... 169

ปฐมบทฟุตบอลไทยภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิ พ.ศ. 2443 - 2475

กรุงไท นพรัตน์
โอฬาร ถิ่นบางเตียว**

(วันรับบทความ : 7 มกราคม 2563, วันแก้ไขบทความ : 17 เมษายน 2563,

วันตอบรับบทความ : 23 เมษายน 2563)

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ปฐมบทฟุตบอลไทยภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิ พ.ศ. 2443 - 2475 เป็นส่วนหนึ่งของดุชนิพนธ์ เรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของฟุตบอลไทย โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาประวัติศาสตร์ของฟุตบอลไทยในช่วงภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิ พ.ศ. 2443 - 2475 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แนวคิดเกี่ยวกับสัญญา และกรอบการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ผลการศึกษาปรากฏว่า รัชกาลที่ 6 โปรดให้ก่อตั้ง “สมาคมฟุตบอลแห่งกรุงสยาม” ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2459 เพื่อส่งเสริมให้ผู้ชายหันมาเล่นกีฬามากขึ้น และตั้งทีมชาติฟุตบอล “คณะฟุตบอลสำหรับชาติสยาม” เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2468 การพระราชทานตราพระมหาพิชัยมงกุฎให้กับทีมชาติสยามเพื่อประดับบนเสื้อทีมชาติ และหมวกสำหรับนักกีฬาทีมชาติโดยเฉพาะ อันเป็นการใช้สัญญาทางวัตถุที่สะท้อนการเป็นภาพตัวแทนของสถาบันกษัตริย์ที่พระราชทานให้กับตัวแทนของชาติซึ่งชาติก็คือ สถาบันกษัตริย์ และยุติบทบาททางสัญญาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

คำสำคัญ: ฟุตบอลไทย, สมบูรณาญาสิทธิราชย์, เศรษฐศาสตร์การเมือง, สัญญา

* อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

email: krungthai.n@ubu.ac.th

** รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

email: olarn1977@gmail.com

The Era of Thailand's Football Primary in the Absolute Monarchy from 1900 - 1932

KRUNGTHAI NOPPARAT*

OLARN THINBANGTIEO**

(Received Date: January 7, 2020, Revised Date: April 17, 2020,

Accepted Date: April 23, 2020)

Abstract

The article on Thailand's football introduces under the Absolute Monarchy in 1900-1932 is a part of Thailand's football political economy dissertation. An objective of this study is the advent of using signed studies on the Thailand's football under the Absolute Monarchy in 1900-1932 and the qualitative research, the symbol conceptual framework using and history of political economy framework analysis. The finding of the research was the concept of establishing the Football Association under the patronage of King Rama 6 on 25th April 1916 to support Thai men playing sport. On the 23rd June 1925, the national football team was found and called "Siamese National Football team" by King Rama 6 and he also bestowed the Great Crown of Victory or "Phra Maha Phichai Mongkut" upon the Siamese National Football team to decorated on shirts and hat especially for the national athlete as a Monarchy symbolism to them as the national representative which the crown is the nation before ended his role on the Siamese revolution of 1932.

Keywords: Thailand's Football, Absolute Monarchy, Political Economy, Sign

* A Lecturer of Department of Public Administration, Faculty of Political Science, Ubonratchatani University, email: krungthai.n@ubu.ac.th

** Associate Professor Dr., Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University, email: olarn1977@gmail.com

บทนำ

ในปัจจุบันฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมไปทั่วทุกมุมโลก มีการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลในระดับชาติและระดับนานาชาติในหลายประเทศและหลายภูมิภาค มีทั้งการแข่งขันลีกระดับอาชีพในแต่ละประเทศในยุโรป เช่น พรีเมียร์ลีกของประเทศอังกฤษ บุนเดสลีกาของประเทศเยอรมัน กัลโช่เซเรียอาของประเทศอิตาลี และลา ลีกาของประเทศสเปน เป็นต้น รวมทั้งมีการแข่งขันฟุตบอลโลกที่จะจัดการแข่งขันทุก 4 ปี ในทุกภูมิภาคของโลกที่จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นกีฬาของมวลมนุษยชาติ

ฟุตบอลมีความสัมพันธ์กับการเมืองทั้งในความหมายกว้างและความหมายแคบของคำว่า การเมือง ในความหมายกว้างเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรระหว่างประเทศในระดับโลก เช่น ฟุตบอล ยูฟ่า หรือเป็นการศึกษาในเรื่องของความรุนแรง การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ชาดินิยม เป็นต้น ส่วนในความหมายแคบเป็นเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งในการเมืองไทยมีความสัมพันธ์กับสโมสรฟุตบอลไทยตั้งแต่พัฒนาการเริ่มต้นการเข้ามาของฟุตบอลที่มีมาแต่ในอดีตและฟุตบอลในปัจจุบันที่มีการพัฒนาจนเป็นลีกอาชีพ อำนาจรัฐก็ยังเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมในการให้การสนับสนุนทีมสโมสรฟุตบอลต่างๆ เช่น การสนับสนุนเรื่องสนามกีฬา การให้เงินทุนในการโปรโมทการท่องเที่ยวในจังหวัดของกระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงกับสโมสรฟุตบอล เป็นต้น

ณัฐกร วิทิตานนท์ (2557, หน้า 109-110) กล่าวถึงการเมืองกับฟุตบอลว่า ในโลกวิชาการต่างประเทศสนใจการเมืองในความหมายกว้างกว่า โดยคนที่มิสถานะเป็นนักการเมืองที่เข้ามาถือครองสโมสรชั้นนำในอังกฤษมีเพียงสามคนเท่านั้น ในจำนวนนี้รวมถึง ทักซิณ ชินวัตร ด้วย (อีก 2 คน คือโรมัน อับราโมวิช ของเชลซี และสตีฟ กิปสัน ของมิดเดิลสโบรห์) สำหรับเหตุผลของการที่นักการเมืองมาทำฟุตบอล ถ้ามองไปที่กรณีศึกษาของประเทศอินโดนีเซียและตุรกี คือ ฟุตบอลยังต้องพึ่งพาทุนจากรัฐ และยังเป็นช่องทางในการระดมฐานสนับสนุนจากประชาชน และเป็นเครื่องมือเสริมภาพลักษณ์เชิงบวกได้ ส่วนอีกข้อที่เป็นความเฉพาะตัวของอินโดนีเซียคือ ผู้ชื่นชอบบอลส่วนใหญ่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งหน้าใหม่และมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง

ประเทศไทยได้รู้จักกีฬาฟุตบอลเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ท่านได้ส่งลูกหลานไปเรียนต่อยังต่างประเทศ และได้นำกีฬาฟุตบอลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย และได้มีพัฒนาการการจัดและดำเนินการแข่งขันกีฬาฟุตบอลระดับประชาชนอย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2443 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกระทรวงธรรมการ ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัววันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2459 ทรงก่อตั้งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยขึ้นและทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดและดำเนินการแข่งขันฟุตบอลในประเทศ (กฤษณะ ท้วมเพ็ง, 2546, หน้า 1)

การศึกษาเกี่ยวกับฟุตบอลไทยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพลศึกษา การจัดการแข่งขันการฟุตบอลถึงลีกต่างๆ ของฟุตบอล และเป็นการเล่าเรื่องการแข่งขันกีฬาฟุตบอลครั้งแรกในประเทศไทยอย่างงานของ กฤษณะ ท้วมเพ็ง ที่ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยลีกและงานของณัฐกร วิทิตานนท์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองกับฟุตบอลไทย ก็เป็นการศึกษาที่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้สัญญาณเพื่อสะท้อนความหมายบางอย่างที่ปรากฏให้มีการวิเคราะห์ที่ได้ในมิติทางประวัติศาสตร์ที่ใช้การวิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง

จากประวัติศาสตร์ของฟุตบอลไทยที่มีอายุยาวนานเกินร้อยปี ล้วนผ่านเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องทางการเมืองการปกครองและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และปัจจัยภายนอกที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงของฟุตบอลไทย ในช่วงเวลาสมบูรณาญาสิทธิราชย์สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทำให้มีความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของฟุตบอลไทยผ่านการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองและเน้นการศึกษาว่ามีสัญญาณอะไรของฟุตบอลไทยปรากฏขึ้นบ้าง

การศึกษาเรื่อง ปฐมบทฟุตบอลไทย ภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิ พ.ศ. 2443 - 2475 ใช้กรอบแนวความคิดวิเคราะห์ความทางประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง (Historical of political economy) แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาณวิทยา การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ถือเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษาและประยุกต์ใช้อธิบายศึกษาสัญญาณของฟุตบอลไทย ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้จะช่วยหาคำตอบและเปิดพื้นที่ทางการศึกษาการเมืองวัฒนธรรม (Cultural Politics) ของฟุตบอลไทยให้กว้างขวางขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้มองปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์การเมืองทางวัฒนธรรมโดยรูปแบบกีฬาฟุตบอลนั้นอย่างมีพลวัต โดยบทความนี้ประกอบด้วย แนวคิดที่เกี่ยวข้อง วิธีการศึกษาและผลการศึกษา

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาณ

Roland Barthes เป็นนักคิดที่เริ่มเอาการวิเคราะห์แบบสัญญาณวิทยาไปใช้กับวัฒนธรรมศึกษาที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นภววิสัย (Objective) เป็นความหมายที่ผู้ใช้เข้าใจตามตัวอักษร เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมาในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive Level) และความหมายแฝง ที่เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้ประสบมาในชีวิตหรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมหนึ่งๆ ในผลงานที่ชื่อว่า “มายาคติ” (Mythologies) หมายถึง การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราในสังคมนั้นล้วนเป็นสัญญาณ มีระบบวัฒนธรรมเป็นรหัสหรือกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายของสัญญาณแต่ด้วยความเคยชินหรือการอำพรางของวัฒนธรรม เราจึงมองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่สลับซับซ้อนต่างๆ มีฐานะเป็นสัญญาณหรือถูกทำให้กลายเป็น

สัญญะ และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงสัญญะ (sign-function) ไปมองเห็นความหมายของสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดาหรือเป็นเพียงสิ่งของเพื่อการใช้สอยเท่านั้น หน่วยสื่อความหมายแต่ละหน่วยมิได้มีตัวตนอยู่ได้โดยลำพังโดดๆ แต่อาศัยความสัมพันธ์โยงใยระหว่างกันซึ่งประกอบเป็น โครงสร้างขององค์รวม จึงทำให้แต่ละหน่วยมีค่าสื่อความหมายขึ้นมาได้ ดังนั้น กระบวนการสื่อความหมายจึงอิงอยู่กับเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองของหน่วยทั้งหมด ตามหลักการพื้นฐานของสัญวิทยา มายาคติมีลักษณะเหมือนภาษาหรือกระบวนการสื่อความหมายประเภทอื่นๆ เช่น สัญญาณจรรยา กล่าวคือ สิ่งเหล่านี้ทำหน้าที่ของมันโดยอาศัยหน่วยสื่อความหมาย ซึ่งในภาษาวិชาการเรียกว่า สัญญะ (Sign) สัญญะประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส กับสิ่งที่เข้าใจได้ว่าเป็นความหมายที่สื่อออกมา ในกรณีของภาษาสัญญะก็คือถ้อยคำ ซึ่งมีรูปสัญญะเป็นเสียงหรือตัวเขียน และความหมายสัญญะก็คือ แนวคิดที่เข้าใจจากถ้อยคำนั้น เช่น สัญญาณจรรยาก็ใช้เครื่องหมาย แผ่นป้าย ดวงไฟ ฯลฯ เป็นรูปสัญญะ เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ซึ่งเข้าใจถึงพฤติกรรมที่จะต้องกระทำและมายาคติก็ใช้สัญญะในการทำงานเดียวกับที่ กล่าวมา (วรรณพิมล อังคศิริสรรพ, 2544, หน้า 11)

การบริโภคสัญญะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ตามทัศนะของฌอง โบดริยาร์ดในงานเขียนเรื่อง The End of Political Economy หมายถึง แนวคิดทฤษฎีของมาร์กซ์ ที่วิเคราะห์ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ล่าสุด (Late Capitalism) เป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการผลิต และผู้ใช้แรงงานอีกต่อไปแล้ว ตอนนี้เรากำลังอยู่ในยุคของบริโภคนิยม และในสังคมของบริโภคนิยมซึ่งเราเรียกว่า The Consumer Society โบดริยาร์ด มองว่าในสังคมร่วมสมัยในปัจจุบันนี้ ระบบของวัตถุมีความแตกต่างจากสังคมแบบเก่า กล่าวคือ ในสังคมดั้งเดิมนั้นการทำให้เป็นปัจเจกชนนั้นมีความชัดเจน ไปตามภูมิหลังของครอบครัวที่ปัจเจกชนนั้นๆ ได้รับสืบทอดทั้งในเรื่องของรสนิยมและประเพณีสืบทอดกันมา การใช้วัตถุก็มีลักษณะเฉพาะตามประโยชน์ใช้สอยของวัตถุนั้นๆ แต่ในสังคมสมัยใหม่นั้น วัตถุมีอิสระจากอรรถประโยชน์เบื้องต้น มาเป็นการใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง โดยที่ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ที่ประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป วัตถุกลายเป็นเหมือนกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีคุณสมบัติหลากหลาย การมีอยู่ของวัตถุที่มีคุณสมบัติเหมือนกันนั้นเริ่มเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่มีการจำกัดอยู่บนครอบครัว ที่มีลักษณะเข้มข้นเหมือนเช่นสังคมในรูปแบบเดิม (ลีตางค์ เจริญวงศ์, 2561, หน้า 64-65)

การบริโภคจึงไม่ได้หมายถึงตัวที่สร้างความสุขให้กับมนุษย์ หรือสนองความต้องการของมนุษย์ แต่การบริโภคเป็นส่วนหนึ่งของกระทำการทางสังคม (Social Activity) ที่แทรกซึมเข้าไปในสังคม การบริโภคก่อรูปขึ้นมาเป็นบรรทัดฐานและระบบสัญญะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคมกล่าวได้ว่าการบริโภคสินค้าสัญญะในความหมายของโบดริยาร์ด จึงเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมต่อไปยังการใช้จ่าย ที่แสดงให้เห็นถึง รสนิยม (Taste) รูปแบบ (Style) ความมั่งคั่งทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการที่จะเข้าสู่ชนชั้นที่สูงกว่าซึ่ง ดังนั้นผู้คนยุคทุนนิยมสมัยใหม่ หรือที่ โบดริยาร์ดเรียกว่ายุคหลังสมัยใหม่จึงถูกครอบงำ

ด้วยการบริโภคผ่านตัวสัญญา ผู้คนในยุคนี้ไม่ได้เลือกบริโภคเพราะอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากวัตถุนั้นอีกต่อไป แต่เป็นการบริโภคจากสัญญาที่ติดมากับวัตถุนั้น (สิตางค์ เจริญวงศ์, 2561, หน้า 68-69)

การศึกษาสัญญาในความหมายของโลรองต์ บาร์ต และการศึกษาสัญญาในความหมายของฌอง โบตริยาร์ด จึงมีความหมายที่แตกต่างต่างกันตามมุมมองที่ใช้ในการศึกษา โลรองต์ บาร์ต จะสนใจศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การใช้ภาษา ที่มีความหมายหลักและความหมายแฝงที่ปรากฏขึ้นในสังคมนั้นๆ ต่อมาการศึกษาสัญญาที่มีมุมมองใหม่ในทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นในเรื่องของทุนนิยมที่มีการใช้สัญญาเข้ามาศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคที่มีการผลิตการใช้สินค้า เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการบริโภคสินค้ามากขึ้น อันเป็นภาพสะท้อนของสัญญาในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ตามทัศนะของฌอง โบตริยาร์ด การศึกษาเกี่ยวกับสัญญาที่ปรากฏขึ้นในงานศึกษาชิ้นนี้จึงมุ่งสนใจการสร้างสัญญาขึ้นมาเพื่อทำงานด้วยการเข้าไปครอบงำความหมายเบื้องต้น ซึ่งเป็นความหมายที่สะท้อนนัยยะที่มีความหมายแทนภาพสะท้อนการสร้างสัญญาขึ้นมาของผู้สร้างแล้วทำให้มันสื่อความหมายใหม่ในอีกระดับหนึ่งซึ่งมีความหมายเชิงอุดมการณ์ในแนวคิดหลักของโลรองต์ บาร์ต

2. การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือเขียนโดยย่อว่า CDA ซึ่งถือเป็นแนวคิดหนึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรม ด้วยการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคมประกอบการวิเคราะห์ นอกจากนี้วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ยังเป็นแนวทางการศึกษาที่จะทำให้เห็นในเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) อุดมการณ์ (Ideology) ความไม่เท่าเทียมกัน (Hegemony) ชนชั้นทางสังคม (Class) เพศภาพหรือเพศภาวะ (Gender) และเชื้อชาติ (Race) เป็นต้น โดยอาศัยภาษาที่สื่อผ่านตัวบทและบริบททางสังคม เมื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์วาทกรรมจะสามารถค้นหาสิ่งต่างๆ ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติธรรมดาให้สะท้อนความคิดที่ซ่อนอยู่ด้วยกลวิธีทางภาษา หรือการนำภาษามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหา ซึ่งสรุปรวมเป็นแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556, หน้า 5)

นอร์แมน แฟร์เคลอฟ (Norman Fairclough, 2010, p. 135) นักคิดคนสำคัญในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้ให้วัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา ด้วยการหาความเป็นธรรมชาติในกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติของภาษาในตัวบทต่างๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์ก็จะเน้นที่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท กระบวนการทางสังคมและความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ อำนาจ การครอบงำ ความไม่เท่าเทียมกัน ชนชั้นทางสังคม เพศภาพ หรือเชื้อชาติ เป็นต้น จากความคิดดังกล่าว แฟร์เคลอฟจึงเสนอกรอบความคิดมิติทางวาทกรรมและมิติในการวิเคราะห์วาทกรรม (อ้างถึงใน วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556, หน้า 6)

แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ได้รับอิทธิพลจากการประสานแนวความคิดเรื่องการวิเคราะห์ตัวภาษาระดับข้อความ เจตนาและบริบทเข้ากับแนวความคิดเรื่อง

ภาษามีอิทธิพลต่อการปั้นแต่งควบคุมสังคม และวัฒนธรรม ในทำนองเดียวกันสังคมวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลต่อภาษาด้วยเช่นกัน ภาษาและสังคมจึงเป็นส่วนของกันและกัน ภาษาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาทำหน้าที่ทั้งสะท้อน ผลิต ผลิตซ้ำ ความคิด ความเชื่อ ความรู้ ซึ่งคืออุดมการณ์ในสังคมที่มันถูกใช้อยู่ จึงเท่ากับกำหนดควบคุมความรู้ของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็จะถูกกำหนดควบคุมโดยสังคมไปพร้อมกัน การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จึงเป็นการศึกษาภาษาและสื่อในเชิงปฏิบัติการจริงในสังคม ในฐานะเป็นวัจนปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในกรอบหรือเงื่อนไขปทัสถานทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ตัวบท สื่อ และปฏิบัติการในสังคมเป็นไปในลักษณะวิภาษวิธี (Dialogic) คือ ได้ตอบซึ่งกันและกัน แต่ในขณะเดียวกันก็เสนอภาพกันและกันด้วยตลอดจนกำหนด ปั้นแต่ง ควบคุม และธำรงรักษาซึ่งกันและกัน มีความกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันจนยากที่จะแยกกันได้ เนื่องด้วยปฏิบัติการทางสังคมล้วนใช้ภาษาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาเป็นเครื่องมือทั้งสิ้น (วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556, หน้า 8)

วาทกรรมของฟูโกต์มีจุดสนใจในการศึกษาวาทกรรมที่เลื่อนไหลที่ไม่ต่อเนื่อง เรียกว่า “ปฏิบัติการทางวาทกรรม” (discursive practice) หมายถึง กระบวนการจัดชั้นแบ่งประเภทความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ (concept) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยาม สร้างรูปแบบความสัมพันธ์และการปฏิบัติของการพูด การเขียน วาทกรรมในฐานะที่เป็นอำนาจรูปแบบหนึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาวาทกรรมแนววิพากษ์ ใน 4 รูปแบบ ได้แก่ (อ้างถึงใน สมชาย ศรีสันต์, 2561, หน้า 37)

1. วาทกรรมในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (ideology) ได้แก่ ภาพ เสียง ความรู้สึก วิธีประพฤติปฏิบัติ ที่ปรากฏขึ้นในการรับรู้ที่หลากหลาย แต่ได้กลายเป็นข้อสรุปภายใต้ระบบความเชื่อที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกัน ซึ่งคอยกำกับชี้แนะแบบแผนการปฏิบัติใช้ตัดสินความดีเลวในเชิงคุณค่า

2. ความเป็นตัวแทน (representation) วาทกรรมเป็นตัวแทนของสรรพสิ่งซึ่งไม่ใช่เพียงแค่นิยาม (definition) แต่เป็นความหมาย (meaning) ที่คอยผลิตรูปแบบความสัมพันธ์ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ ที่มีต่อสิ่งนั้น รวมทั้งการตัดสินและให้คุณค่าต่อสรรพสิ่งที่วาทกรรมเข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทน การเป็นตัวแทนในทางรูปธรรม จึงได้แก่ การใส่ฉลากให้กับสิ่งที่ถูกนิยาม โดยจัดบทบาท (role allocation) ให้กับตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง

3. วาทกรรมในฐานะที่เป็นสถาบัน (discursive institution) คือ การมองสถาบันทางสังคมว่าก่อรูปขึ้นจากโครงข่ายทางวาทกรรมที่หลากหลายแต่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4. การเข้าถึงทางวาทกรรม (discursive access) ได้แก่ กฎเกณฑ์ของการแสดงออก วิธีการพูด การเขียน ซึ่งบ่งบอกว่าใครมีสิทธิที่สามารถเข้าถึงวาทกรรมในบริบทหรือสถานการณ์ที่เฉพาะได้บ้าง เรื่องใดที่มีสิทธิเข้าฟัง อ่านเอกสาร เรื่องใดที่ต้องคอยฟังจากการถ่ายทอดจากผู้มีสิทธิอีกที ซึ่งรวมไปถึงการพูด และการแสดงความคิดเห็นที่ถูกสงวนไว้สำหรับผู้ที่มีความอำนาจเท่านั้น

จากการศึกษาวาทกรรมที่มีการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคมประกอบการวิเคราะห์ นอกจากนี้ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ยังเป็นแนวทางการศึกษาที่จะทำให้เห็นในเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) อุดมการณ์ (Ideology) แล้วยังสามารถศึกษาวาทกรรมที่จะทำให้เห็นภาพที่แตกต่างในมุมมองอื่นมากขึ้นในทางการเมืองวัฒนธรรม เช่น กีฬาฟุตบอล เป็นต้น การวิเคราะห์ทางวาทกรรมในงานชิ้นนี้จึงมุ่งสนใจศึกษาวาทกรรมที่เป็นภาพสะท้อนให้เกิดความเป็นตัวแทน (representation) วาทกรรมเป็นตัวแทนของสรรพสิ่งซึ่งไม่ใช่เพียงแค่นิยาม (definition) แต่เป็นความหมาย (meaning) ที่คอยผลิตรูปแบบความสัมพันธ์ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ ที่มีต่อสิ่งนั้น

3. แนวคิดและกรอบการวิเคราะห์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2523, หน้า 46) เสนอว่า ชื่อสำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองต่างๆ ข้างต้นอาจไม่สื่อความหมายอะไรมากนักแก่เรา ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นลักษณะร่วมกันของบรรดาสถาบันนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่หลากหลายเหล่านี้

1. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิพากษ์ (Critical) เพราะการวิเคราะห์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับต่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในสังคมโดยการต้องการเน้นให้มีการตั้งคำถามต่อข้อสรุปต่างๆ ที่เราได้รับตกทอดมาจากอดีต ในกระบวนการนี้ เป็นการคัดของปลอมออกจากของจริง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการแยกปรากฏการณ์ออกจากเนื้อแท้ ซึ่งในที่สุดแล้วการวิพากษ์อย่างถึงที่สุดก็จะนำไปสู่ความจริงที่เป็นแก่นแท้ที่ซ่อนเร้น อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ที่เรามองเห็น

2. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์แบบเป็นองค์รวม (Holistic or Totality) เพราะการวิเคราะห์นี้ไม่ได้ให้ความสำคัญหลักที่ปัจเจกชน หากแต่เน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลต่างๆ ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์จึงไม่ใช่ตัวแปรนามธรรม

3. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Analysis) เพราะการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ยืนยันแก่เราได้เป็นอย่างดีว่า สังคมมีพัฒนาการ มีการเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มีพลวัต (Dynamic) มิใช่สังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ (Static)

4. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นวิเคราะห์ที่ความขัดแย้งและการขัดกัน (Conflict and Contradiction) การวิเคราะห์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธเรื่องความสมดุล หรือความราบเรียบของระบบสังคม หากแต่เชื่อว่า พัฒนาการของระบบสังคมนั้นเกิดจากพลังผลักดัน ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่างปัจจัยที่ขัดแย้งกัน

การวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ในเศรษฐศาสตร์การเมือง ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2523, หน้า 47-50) ได้นำเสนอมุมมองการวิเคราะห์ไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การมองปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์และปัญหาเศรษฐกิจ เราจะมองปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้เลย แนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่อง “ความสัมพันธ์ทางสังคมใน กระบวนการผลิต” ก็บ่งไว้อย่างชัดเจนว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ได้เน้นการมองวัตถุหรือสิ่งของ หากแต่ เน้นการมอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือระหว่างประชาชน ปรากฏการณ์ที่เราเรียกว่า สินค้า, ทุน, กำไร, ค่าเช่า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชน ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกัน แล้วแต่ เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจสังคมนั้นระบบใดระบบหนึ่ง

2. ระบบความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิต เมื่อเรากล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนใน กระบวนการผลิต เราไม่ได้มองแต่เรื่องการผลิตเพียงอย่างเดียว ในกระบวนการผลิตนั้น เราจะพบระบบ ความสัมพันธ์ทั้งหมด กล่าวคือ ประชาชนจะทำการผลิต แบ่งปันผลผลิตและขายได้ระหว่างกลุ่มต่างๆ แล้ว นำไปแลกเปลี่ยนและบริโภคในที่สุด เพราะฉะนั้นคำว่า ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการผลิต (Production Relations) เราจะหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้ง 4 ด้าน คือ การผลิต การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน และการบริโภค

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมืองระดับกว้าง ก็คือ การวิเคราะห์ระบบนั่นเอง ในระบบนี้ วิธีการผลิต (พลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และระบบกรรมสิทธิในปัจจัย การผลิต) ทำหน้าที่เป็นเลือดและเนื้อหล่อเลี้ยงระบบ ปรากฏการณ์ วิธีการผลิตและโครงสร้าง ส่วนบนด้านต่างๆ (สังคมและการเมือง) รวมกันแล้วเราเรียกว่า ระบบเศรษฐกิจสังคมนั้นหรือระบบสังคม (Socio-economic Formation or Social System) ในระบบสังคมแต่ละแบบก็จะมีวิธีการผลิต ของตนเอง และโครงสร้าง ส่วนบนด้านสังคมและการเมือง อันสอดคล้องซึ่งกันและกัน

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธี วิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือสำหรับรวบรวมข้อมูลจาก 2 วิธีการ คือ วิธีการศึกษา จากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำคัญ (Key informants) มีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

ผู้วิจัยทำการค้นคว้าข้อมูลด้านเอกสารทั้งในเชิงปฐมภูมิและเชิงทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง และเป็น ประโยชน์แก่การศึกษา ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

1.1 งานวิชาการ ได้แก่ หนังสือตำรา วิทยานิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ รายงานการวิจัย รวมทั้ง บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการตีความประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

1.2 เอกสารของทางราชการ ได้แก่ จดหมายข่าว, เอกสารจากหอจดหมายเหตุ

1.3 ข่าวสารต่างๆ จากสื่อมวลชนที่เปิดกว้างและเข้าถึงได้ ได้แก่ เว็บไซต์ต่างๆ วารสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาในลักษณะของวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง (Historical of political economy) มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลไทย โดยผู้วิจัยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยอาศัยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก และการสังเกตเพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และการใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของฟุตบอลไทย หรือตามวัตถุประสงค์การวิจัยในรูปแบบพรรณนาความ (Descriptive analysis)

ผลการศึกษา

เมื่อ พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก มีการส่งพระบรมวงศานุวงศ์และนักเรียนทุนหลวงไปศึกษาเล่าเรียน ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2428 และชาวยุโรปก็ได้เดินทางเข้ามารับราชการและทำการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีการนำวัฒนธรรมบางอย่างเข้ามาสู่สยามจึงเกิดขึ้น กีฬา “ฟุตบอล” ได้เข้ามาเผยแพร่ เพื่อแสดงถึงความเจริญอย่างอารยประเทศ (Modernisation Policy) อันเป็นจุดก่อตั้ง “สโมสรบอลบางกอกสปอร์ตคลับ” (Royal Bangkok Sport Club) ในบริเวณสระปทุมวัน โดยมุ่งเน้นกิจกรรมกีฬาเป็นสื่อสมานฉันท์ระหว่างชาวต่างชาติกับคนไทย (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย., 2549, หน้า 5)

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) คือ ผู้นำการเล่นฟุตบอลเข้ามาสู่สยาม เนื่องจากจบจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (Royal Normal School) ก่อนสอบได้ทุนหลวง ไปศึกษาต่อ ณ

โรงเรียนฝึกหัดครูเบอโรโรด (Boroughroad Colleg Eislewreth) ณ เมืองไวลส์เวฟ ประเทศอังกฤษ (พ.ศ. 2438 - 2440) ต่อมา จึงเข้ารับราชการกระทรวงธรรมการ (พ.ศ. 2441 - 2469) และเป็นผู้ปฏิรูปการเรียนการสอนครั้งใหญ่ของเมืองไทย ยังส่งเสริมให้การเล่นกีฬา คือส่วนหนึ่งของการเรียน โดยนำเกม "ฟุตบอล" เข้ามาสอนให้นักเรียนเริ่มหัดเล่นกัน เมื่อได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย ใน พ.ศ. 2444 ภายหลังการแข่งขันฟุตบอลนัดแรกของเมืองสยาม (2 มีนาคม 2443) กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ จึงจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียนประเภทอายุไม่เกิน 20 ปีขึ้นเป็นรายการแรก โรงเรียนชนะเลิศจะได้รับโล่ไว้ครอบครองเป็นเวลาหนึ่งปี และการจรรีกรู้ชื่อนี้เป็นเกียรติประวัติ จึงเรียกกันทั่วไปว่า "การแข่งขันฟุตบอลชิงโล่ของกระทรวงธรรมการ" เริ่มแรกแข่งขันแพ้คัดออก หรือแบบ "น็อกเอาต์" (Knockout or Eliminations) และทีมชนะเลิศปีแรก คือโรงเรียนฝึกหัดครู อีก 8 ปี (พ.ศ. 2452) ต่อมา จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการแข่งขันแบบพบกันหมด (Round Robin) นอกจากเขียนบทความแสดงเหตุผลให้เห็นว่าเกมฟุตบอลสามารถทำให้ได้รู้จักรักษาสุขภาพของตนเอง ก่อเกิดความสามัคคีต่อหมู่คณะ และสอนให้มีความอดทนต่อความสำเร็จนักเรียนเริ่มหัดเล่นกัน เมื่อได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย ใน พ.ศ. 2444 ภายหลังการแข่งขันฟุตบอลนัดแรกของเมืองสยาม (2 มีนาคม 2443) กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ จึงจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียนประเภทอายุไม่เกิน 20 ปีขึ้นเป็นรายการแรก โรงเรียนชนะเลิศจะได้รับโล่ไว้ครอบครองเป็นเวลาหนึ่งปี และการจรรีกรู้ชื่อนี้เป็นเกียรติประวัติ จึงเรียกกันทั่วไปว่า "การแข่งขันฟุตบอลชิงโล่ของกระทรวงธรรมการ" เริ่มแรกแข่งขันแพ้คัดออก หรือแบบ "น็อกเอาต์" (Knockout or Eliminations) และทีมชนะเลิศปีแรก คือโรงเรียนฝึกหัดครู อีก 8 ปี (พ.ศ. 2452) ต่อมา จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการแข่งขันแบบพบกันหมด (Round Robin) (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย , 2549, หน้า 5)

ในปีพ.ศ. 2443 ณ ท้องสนามหลวง กระทรวงธรรมการจัดการแข่งขันกรีฑา นักเรียน ท่ามกลางผู้ชมทั้งคนไทยและชาวต่างชาติที่กำลังมุ่งให้ความสนใจการแข่งขันกีฬาประเภทหนึ่งระหว่าง ทีมบางกอก กับ ทีมศึกษาธิการ โดยผู้เล่นฝ่ายแรกเป็นคนอังกฤษทั้งหมด ส่วนฝ่ายหลังมีทั้งชาวสยามและพวกยุโรป ผลเสมอกัน 2 - 2 (0 - 1) เพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักเรียน เกี่ยวกับกติกาเบื้องต้นในการเล่นฟุตบอล หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) จึงทำการแปลกติกาการแข่งขันฟุตบอล ฉบับภาษาอังกฤษมา เป็นภาษาไทย ในหนังสือวิทยากรย์ เล่มที่ 1 ตอนที่ 7 เดือนพฤษภาคม 2444 จนกระทั่งนักเรียนตามโรงเรียนหลายแห่งเริ่มให้ความสนใจเล่นกันอย่างกว้างขวาง กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ จึงจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียน ประเภทอายุไม่เกิน 20 ปีขึ้นสำเร็จ เมื่อ พ.ศ. 2444 เป็นปีแรก ซึ่งใช้กติกาแบบน็อกเอาต์ (Knockout or Eliminations) หรือแพ้คัดออก ผู้เล่นจะต้องยึดคติธรรม 4 ประการ คือ ใจนักเลง, สามัคคี, อาจหาญและซื่อสัตย์ ทีมชนะเลิศจะได้ครองโล่เงิน เป็นเวลา 1 ปี อีกทั้งจะถูกจรรีกรู้ชื่อนี้ไว้บนโล่โดยมีทีมส่งเข้าร่วม จำนวน 9 โรงเรียน คือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร), โรงเรียนราชวิทยาลัย, โรงเรียนสวนกุหลาบ (อังกฤษ), โรงเรียนสวนกุหลาบ (ไทย), โรงเรียนราชการ

(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), โรงเรียนแผนที่, โรงเรียนวัดมหารัษฎ์, โรงเรียนกล่อมพิทยากร และโรงเรียนสายสวัสดิ์ฐานคาร วัดอุประสงค์ของการจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการเมื่อปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ.120) (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 29-30)

1. ใจนักเลง (แฟร์เพล) ต่อสู้กันซึ่งหน้า ไม่หลบ ไม่แฉก ไม่แฉก ไม่อาฆาต ถึงชนะก็ไม่เยาะเย้ย
2. สามัคคี หมายถึงชนะด้วยการรวมกำลังกันทั้งพวก ไม่อวดดี หรือคิดเอาชนะลำพังตน
3. อาจหาญ การที่ได้เห็นหน้าเข้าสู่อันตรายอยู่บ้าง ย่อมกำจัดเสียซึ่งความขลาด
4. ชนติ ความเพื่องพละแต่ต้นมือ ไม่ควรถือเป็นเหตุให้ท้อใจ ถึงแก่ปราชัยปลายมือ

ยุคของกีฬาฟุตบอลในสถานศึกษาเพื่อการสร้างนักเรียนให้รู้จัก ใจนักเลง สามัคคี อาจหาญ และชนติ อันนำไปสู่การสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ตามแนวนโยบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ติดต่อ มร. เอ.พี. โคลบี้ และมร. อาร์.ดี. เคิร์ก อดีตนักเตะชาวอังกฤษเดินทางเข้ามาช่วยสอนทักษะการเล่นลูกหนังสมัยใหม่ แก่นักเลงฟุตบอลชาวสยาม (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมงกุฎราชกุมาร (Crown Prince) ทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ (พ.ศ. 2435 - 2444) ถือเป็นพระมหากษัตริย์ไทย พระองค์แรกที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเรียนวิชาการทหาร ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก แซนด์เฮิสต์ (Sandhurst) และวิชาประวัติศาสตร์และกฎหมาย ณ วิทยาลัย ไครสเชิร์ช (Christ Church College) แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) กล่าวกันว่าเมื่อทรงว่างจากภารกิจประจำวัน จะโปรดการเล่นกีฬา อาทิ ขี่ม้า เทนนิส และฟุตบอล (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้พระราชทานกำเนิดคณะฟุตบอลแห่งชาติสยาม และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราพระมหามงกุฎเหนือลูกฟุตบอล ให้เป็นตราประจำคณะฟุตบอลแห่งชาติสยามเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2458 โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้กีฬาเป็นเครื่องเพาะความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ อันเป็นรากฐานสำคัญของการรักษาชาติบ้านเมือง อีกทั้งมุ่งหวังให้พลชนิกรไทยทุกคนได้รู้จักการออกกำลังกายที่ถูกต้อง เป็นผู้มีพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติในยามจำเป็น จึงทรงพระราชดำริจัดตั้ง "กรรมการคณะฟุตบอลแห่งสยาม" เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2458 เพื่อคัดเลือกผู้เล่นรายการชิงโล่ของกระทรวงธรรมการ และถ้วยทองของหลวง เป็นผู้แทน ของชาติ ในนาม "คณะฟุตบอลสำหรับชาติสยาม" ก่อนที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ จะทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานการแข่งขันฟุตบอลระหว่างชาติ ณ สนามราชกรีฑาสโมสร สระปทุมวัน เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2458 ทีมสपोर्टคลับ กับ ทีมชาติสยาม (1 - 2) การลงสนามแข่งขันนัดแรกของทีมชาติไทย (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ลงประกาศราชกิจจานุเบกษา ก่อตั้ง "คณะฟุตบอลแห่งสยาม" (สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์) เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2459 สภากรรมการฯ ชุดแรก ประกอบด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รวม 7 ท่าน อันมี พระยาประสิทธิ์ศุภการ (หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) เป็นประธาน และพระราชนัดดา (เสริญ ปันยารชุน) เป็นเลขาธิการ ในปี 2459 จึงเริ่ม จัดการแข่งขันฟุตบอลด้วยใหญ่และด้วยน้อย ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงจัดการแข่งขันฟุตบอลด้วยทองของหลวงครั้งแรกเสร็จสิ้นลง และประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก วันที่ 1 พฤศจิกายน 2458 จึงมี พระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะกรรมการฟุตบอลด้วยทอง (ทรงเป็นประธาน) ขึ้นเป็น "กรรมการคณะฟุตบอลแห่งสยาม" พร้อมรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีพระยาประสิทธิ์ศุภการ เป็นประธานฯ สำหรับงานแรกของคณะกรรมการฯ คือการคัดเลือกนักฟุตบอลทีมชาติสยามชุดแรก หรือเรียกกันทั่วไปว่า "คณะฟุตบอลสำหรับชาติสยาม" และวันเสาร์ที่ 20 พฤศจิกายน 2458 ณ สนามสามัคยาจารย์สมาคม ภายในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทาน "ตราพระมหามงกุฎ" ให้แก่นักเล่นฟุตบอลทีมชาติสยามเพื่อเป็นเกียรติยศการรักชาติ ในการลงแข่งขันฟุตบอลระหว่างประเทศ (วันอังคารที่ 23 พฤศจิกายน 2458) คณะฟุตบอลสยาม กับ สปอร์ตคลับ นับเป็นการลงสนามนัดแรกของทีมชาติไทย (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 35-37)

โดยปรากฏจดหมายเหตุ คำกล่าวของ พระยาประสิทธิ์ศุภการ (หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) ประธานคณะฟุตบอลแห่งสยามคนแรก (ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "เจ้าพระยารามราชนพ" เมื่อ พ.ศ. 2462) ในหนังสือพิมพ์ กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์ ฉบับวันพุธที่ 24 พฤศจิกายน 2458 ดังนี้

"...หมวก เครื่องหมายความสามารถฟุตบอลที่ท่านจะได้รับไปในเวลาอีกสักครู่นี้ ก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราพระมหามงกุฎ ซึ่งควรรู้สึกว่าเป็นเกียรติยศการรักชาติ ย่อมจะแสดงได้หลายสถาน แต่การที่ท่านตั้งใจเข้าเล่นแข่งขันให้ถึงซึ่งชัยชนะให้แก่ชาติในคราวนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งการรักชาติ..." (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

อนึ่ง "พระมหากษัตริย์" คือราชสิริภรณ์ ที่สร้างขึ้นเมื่อรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ถือว่าเป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เรียกว่า "เบญจราชกกุธภัณฑ์" สำหรับพระมหากษัตริย์ไทย อันประกอบด้วย พระมหาเศวตฉัตร, พระมหากษัตริย์มงกุฎ, พระแสงขรรค์ชัยศรี, ธารพระกร, วาลวิชนี และฉลองพระบาทเชิงงอน ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลักปฏิบัติแบบเดียวกับพระราชสำนักยุโรป โดยจะถือว่า "ภาวะแห่งความเป็นกษัตริย์อยู่ที่เวลาได้สวมมงกุฎ" (จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

การแข่งขันฟุตบอลด้วยทองของหลวงครั้งแรก มีขึ้นระหว่างวันที่ 11 กันยายน ถึงวันที่ 27 ตุลาคม 2458 ณ สนามเสือป่า สวนดุสิต ถนนหน้าพระลาน มีสโมสรส่งเข้าร่วมแข่งขัน จำนวน 12 ทีม

ได้แก่นักเรียนนายร้อยทหารบก, นักเรียนนายเรือ, นักเรียนตำรวจภูธร, นักเรียนสารวัตร, กรมนักเรียนเสือป่าหลวง, เสือป่าเสนากลาง, เสือป่ากองพันพิเศษ รักษาพระองค์, กรมเสือป่าราบหลวง, กรมพรานหลวง, กรมเสือป่าม้าหลวง, กรมทหารมหาดเล็ก และกรมทหารรักษาวัง โดยคณะกรรมการถ้วยทองของหลวง ได้จัดพิมพ์สมุดระเบียบการแข่งขันและให้เปลี่ยนการเรียก “ประตู่” แทนคำว่า “โกล์” เพื่อความเข้าใจทั่วกัน โดยยังเป็นรายการแรกที่เก็บเงินค่าผ่านประตู่ ดังนี้ ขั้นที่หนึ่ง (นั่งเก้าอี้) ราคา 1 บาท, ขั้นที่สอง (นั่งอ้อมจันทร์) ราคา 50 สตางค์ และขั้นที่สาม (รอบเส้นข้างสนาม) ราคา 10 สตางค์ สำหรับนัดสำคัญจะมีผู้เข้าชมถึง 8,000 คน ส่วนรายได้ทั้งสิ้นตลอดการแข่งขัน รวมทั้งสิ้น 6,049.95 บาท ซึ่งภายหลังคณะกรรมการฯ มอบให้ราชนาวิสมาคมและสภาอากาศ ฝ่ายละกึ่งหนึ่ง (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 31)

สีประจำทีมชาติสยามคือสีขาวแดง ...สีแดง คือชาติ สีขาว คือ ศาสนา... โดยนำมาจากสีของธงชาติสยามช่วงทดลองใช้ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งชุดแข่งขันนั้นก็ใช้สีเดียวกันคือแดงสลับขาว พร้อมกับมี "ตราพระมหามงกุฎ" อยู่บนนอกเสื้อด้านซ้าย โดย "ตราพระมหามงกุฎ" นับเป็นตราแรกของทีมชาติไทย ภายหลังคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ทีมชาติไทยจึงเปลี่ยนไปใช้ "ธงไตรรงค์" (รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานให้เป็นธงประจำชาติเมื่อ พ.ศ. 2460) แทน "ตราพระมหามงกุฎ"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานถ้วยใหญ่แก่สมาคมกีฬาฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน พุทธศักราช 2459 เพื่อให้เป็นรางวัลการแข่งขันประจำปีแก่สโมสรชนะเลิศของสมาคม ก่อนเปลี่ยนชื่อเป็น ถ้วยพระราชทานประเภท ก เมื่อพุทธศักราช 2505 โดยการแข่งขันฟุตบอลถ้วยทองของหลวง คือรายการแรกที่รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชประสงค์โปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 11 กันยายน ถึงวันที่ 27 ตุลาคม 2458 ณ สนามเสือป่าสวนดุสิต (ฝั่งตรงข้ามสวนอัมพร) อันถือเป็นฟุตบอลระดับผู้ใหญ่วิ่งแข่งขันขึ้น ในแบบทัวร์นาเมนต์เป็นครั้งแรกของเมืองสยาม สโมสรที่มีคะแนนอันดับหนึ่งจะได้รับ "ถ้วยทองหลวง" หรือ "ถ้วยทองของหลวง" ซึ่งทำด้วยเนื้อทองบริสุทธิ์ เป็นเกียรติยศแห่งความชนะเลิศ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกคณะฟุตบอลถ้วยทองหลวง ตลอดรัชสมัย (พ.ศ. 2458 - 2468) (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 39-40)

เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2459 แล้วนั้น จึงทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทาน "ถ้วยใหญ่" และ "ถ้วยน้อย" ให้แก่สมาคมฯ เพื่อจัดการแข่งขันฟุตบอลระดับสโมสรชิงถ้วยพระราชทานประจำปี ณ สนามเสือป่า สวนดุสิตโดยทีมชนะเลิศจะได้นำไปครอบครองเป็นเวลา 1 ปี ในขณะที่รายการฟุตบอลถ้วยทองของหลวง ต้องเปลี่ยนชื่อเป็น "ถ้วยทองนักรบ" ในปี พ.ศ. 2460 และให้ย้ายไปแข่งขัน ณ สนามฟุตบอลพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เป็นประจำทุกปีเช่นกัน (สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 39-40)

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 33 หน้า 1836 วันที่ 22 ตุลาคม 2459 ลงประกาศอันเกี่ยวเนื่องอีก ดังนี้
 “...วันอังคารที่ 17 ตุลาคม พระพุทธศักราช 2459 วันนี้เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระราชดำเนินด้วยรถยนต์พระที่นั่งไปประทับเสวย ณ โรงโขนหลวง เพื่อเป็นเกียรติแก่สโมสรฟุตบอล
 กรมมหรสพ เนื่องในการฉลองถ้วยใหญ่ของคณะฟุตบอลแห่งสยาม ซึ่งสโมสรฟุตบอลกรมมหรสพได้รับ
 พระราชทานในการแข่งขันพระพุทธศักราชนี้ ฯลฯ”

เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2468 พระยาอนิรุทธเทวา (หม่อมหลวงฟื้น พึ่งบุญ ณ อยุธยา) สภานายก
 คณะฟุตบอลแห่งสยาม คนที่ 4 จึงสมัครเป็นสมาชิกสมาพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (Federation
 International of Football Association) หรือฟีฟ่า (FIFA) องค์การควบคุมการบริหารงานการแข่งขัน
 ระดับชาติทั่วโลก นับเป็นชาติแรกของทวีปเอเชียและลำดับที่ 37 ของโลก

เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2458 หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับวันพุธที่ 24 พฤศจิกายน
 2458 ลงข่าว "การฝึกซ้อมฟุตบอลสำหรับชาติและประเทานหมวก เครื่องหมายความสามารถฟุตบอล"
 โดยมีคำกล่าวให้โอวาทของพระยาประสิทธิศุภการ ความว่า(จิรัฏฐ์ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม
 2561)

"ท่านทั้งหลาย ที่ได้รับใบเชิญเล่นฟุตบอลสำหรับชาติและผู้เล่นสำรองที่มาช่วยฝึกซ้อมวันนี้
 เป็นโอกาสอันดี ที่ข้าพเจ้าได้พบแก่ท่านทั้งหลาย เพราะตั้งแต่ได้เริ่มตั้งคณะฟุตบอลขึ้น ข้าพเจ้าผู้เป็นนายก
 กรรมการยังมิได้พบปะพูดจากับท่านเลย ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดี ที่ได้เห็นท่านฝึกซ้อมฟุตบอลสำหรับ
 เล่นให้แก่ชาติ ในวันที่ 23 เดือนนี้ จึงอยากจะขอชี้แจงพอสมควรที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
 คณะฟุตบอลแห่งสยามขึ้น ก็เพราะมีพระราชประสงค์จะทรงเกื้อกูลการเล่นที่มีคุณค่าต่างๆ ด้วยพระองค์
 เพื่อประกาศว่า คนไทยก็มีความสามารถพอที่จะเล่นการละเล่นต่างๆ ได้เท่ากับชาวต่างประเทศเหมือนกัน
 และทรงหวังจะให้การเล่นชนิดนี้เจริญ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งคณะกรรมการขึ้น เพื่อจัดการให้
 เป็นไปตามพระราชประสงค์ ฯลฯ"

ภายหลังมีชัยชนะเหนือชาวยุโรปแล้ว จึงทรงมีประกาศราชกิจจานุเบกษาว่าด้วยการจัดตั้ง
 “คณะฟุตบอลแห่งสยาม” (สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์) ณ วันที่ 25 เมษายน
 2459 โดยพระยาประสิทธิศุภการ หรือต่อมา คือ “เจ้าพระยารามราฆพ” ยังได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น
 นายกสมาคมฯ คนแรกของวงการลูกหนังเมืองไทย และคณะสภากรรมการส่วนใหญ่ คือกรรมการคณะ
 ฟุตบอลแห่งสยาม นั่นเอง รัชกาลที่ 6 ยังได้ทรงพระราชทานบ้านนารายณ์บรมมศิลป์ (ทำเนียบรัฐบาล)
 ให้แก่ พระยาประสิทธิศุภการ ใช้เป็นสถานที่ทำงานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ (จิรัฏฐ์
 จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 รัฐบาลสยามเริ่มให้
 ความใส่ใจต่อประชาชนมากขึ้น ในฐานะที่ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศและสร้างรายได้ให้แก่รัฐบาล

รัชกาลที่ 6 ทรงเชื่อว่าประเทศจะดำเนินไปได้ถ้าประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง จึงร่างพระราชบัญญัติการสาธารณสุข เพื่อควบคุมการบำบัดโรค และออกกฎหมายด้านสาธารณสุขอนามัย และสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การก่อตั้งกรมสาธารณสุขแห่งประเทศสยามขึ้น เพื่อควบคุมและดูแลรักษาความสะอาดร่างกายของประชาชน และหาความรู้เกี่ยวกับคนที่เกิด แก่ เจ็บป่วย และเสียชีวิต รวมถึงการป้องกันระงับและทำลายเชื้อโรคต่างๆ โดยกลุ่มประชาชนที่ต้องได้รับการดูแลสุขภาพร่างกายอย่างจริงจังคือกลุ่ม “ชายหนุ่ม” ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงเปรียบเทียบว่าเหมือน “ทหาร” ที่จะต้องแข็งแรงไม่อ่อนปวกเปียกไข้โรค เพราะว่า “คนที่ไม่แข็งแรงก็ไม่มีประโยชน์ในการสงคราม นับว่าอยู่เปลืองข้าวสุกเปล่า” และจะถูกเรียกว่า “ไม่ใช่ทหาร” ซึ่ง “...เท่ากับว่า ไม่ใช่ผู้ชาย...” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทที่ 2 ความมุ่งหมายในการที่ดังกองเสือป่า, หน้า 12-27) เมื่อสุขภาพของผู้ชายเปรียบเสมือนความมั่นคงของชาติ รัชกาลที่ 6 จึงพระราชทานนิพนธ์ “กันป่วย” ในฐานะหนังสือ “ช่วยตัวเอง (Self-help)” สำหรับผู้ชายในการดูแลสุขภาพ เช่น อย่ายึดเหล้า, อย่ายาสูบ, อย่ายาโรคใส่ตัว และอย่าคบผู้หญิงไม่ดี โดยเฉพาะผู้หญิงประเภทโสเภณี โดยโสเภณีถูกจัดประเภทให้อยู่สถานะเดียวกับเหล่าและผีน เพราะเป็นพาหะของ “กามโรค” ที่บั่นทอนสุขภาพผู้ชาย (จิรัฐ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

ในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ทรงอธิบายว่ากามโรคคือความเจ็บป่วย และการร่วมเพศกับโสเภณีร้ายแรงยิ่งกว่าโรคภัยอื่นๆ เพราะจะทำให้ผู้ป่วยอ่อนแรงคล้ายคนพิการ ตามืด จมูกโหว่ และมีแผลลึก เป็นอันตรายแก่ข้อเข่าและถึงขั้นเสียชีวิตได้ นอกจากนี้ ทรงเห็นว่ากามโรคคือความเจ็บป่วยทางสังคมมากกว่า ทรงแนะนำให้ปฏิบัติต่อผู้ป่วยกามโรคอย่างเข้มงวด โดยไม่ให้ผู้ป่วยใช้เครื่องนุ่งห่มผ้าเช็ดหน้า และภาชนะที่ดื่มกินร่วมกับผู้อื่น และห้ามนั่งหรือนอนใกล้กัน หากจำเป็นต้องสัมผัสร่างกายต้องรีบทำความสะอาดทันที และระมัดระวังไม่ให้ผู้ป่วยสัมผัสร่างกายของเราให้น้อยที่สุด รัชกาลที่ 6 ทรงคอยตักเตือนนักเรียนมหาดเล็กหลวงและนายในอยู่เสมอว่าให้คอยดูแลสุขภาพร่างกาย ไม่ดื่มเหล้า ไม่เที่ยวกลางคืน และคบกับหญิงโสเภณี เพราะจะนำไปสู่โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ถึงกับออกกฎหมายเฑียรบาลห้ามไม่ให้นายในแต่งงานกับหญิงโสเภณีเลยทีเดียว (จิรัฐ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

นอกจากการดูแลสุขภาพแล้ว รัชกาลที่ 6 ทรงส่งเสริมให้ผู้ชายเล่นกีฬา เพราะจะช่วยเสริมร่างกายแข็งแรง กายำ เพิ่มความอดทน มีระเบียบวินัย รู้จักรักษาความสะอาด มีความสามัคคี สร้างมิตรภาพระหว่างผู้ชาย และช่วยให้ผู้ชายไม่เสียเวลาอย่างเปล่าประโยชน์กับเหล้า ยาสูบ และผู้หญิง โดยเฉพาะกีฬาเล่นเป็นทีมอย่าง “ฟุตบอล” ที่รัชกาลที่ 6 โปรดเป็นพิเศษ เนื่องจากการเสด็จประพาสปักกิ่งได้ พ.ศ. 2458 ทรงพบว่าฟุตบอลเป็นกีฬาที่คนปักกิ่งได้สนใจจำนวนมาก (ได้รับอิทธิพลจากรัฐมลายูที่อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ) หลังจากการเสด็จประพาสปักกิ่งได้ นายในที่ตามเสด็จก็เริ่มตั้งทีมฟุตบอลมาแข่งขันกับทีมนครศรีธรรมราช สร้างความพอพระราชหฤทัยอย่างมาก จนรัชกาลที่ 6 ทรงพระราชอรรถาธิบายถึงฟุตบอลว่า (จิรัฐ จันทะเสน, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2561)

“...เป็นสิ่งได้ให้ผลดีกว่าอย่างอื่นในการเพาะความรู้สึกเป็นมิตร และชักนำให้บุคคลต่างหมู่ต่างเหล่าได้มามีโอกาสพบปะกระทำความสามัคคีสนิทสนมซึ่งกันและกัน...เวลาใดที่คนหนุ่ม มาประชุมรวมกันอยู่ในที่แห่งเดียวกันเป็นจำนวนมาก จะเป็นทหารหรือพลเรือนก็ตาม ความคะนองอันเป็นธรรมดาแห่งวิสัยหนุ่มจำเป็นต้องมีทางระบายออกโดยอาการอย่างใด อย่างหนึ่ง...” (หจข., ร.6 บ. 8/1, นิสิตออกซ์ฟอร์ด (นามแฝง), เรื่องความนิยมฟุตบอลในเมืองไทย. ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2458.)

ในช่วงของรัชกาลที่ 7 เดือนมีนาคม 2473 (ค.ศ. 1930) มงสิเออร์ ปากีส แยร์ ผู้สำเร็จราชการแคว้นอินโดจีน ได้มีหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จประพาสอินโดจีนของฝรั่งเศส พร้อมทั้งจัดให้มีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างชาติซึ่งด้วยหน้าพระที่นั่งระหว่าง ทีมผสมญวน-ฝรั่งเศส กับทีมชาติสยาม ณ เมืองไซ่ง่อน (จิรัฐ จันทะเสน, 2560, บทความ)

นับเป็นการแข่งขันนอกแผ่นดินสยามในระดับชาติเป็นครั้งแรก เปรียบเสมือนตัวแทนของสยามที่แข่งขันสู้กับฝรั่งเศสอันเป็นชาติที่ล่าอาณานิคม อันมีเวียดนาม เขมร และลาว ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศฝรั่งเศส โดยรวมเรียกว่า “อินโดจีนของฝรั่งเศส” (Union Indochinoise) และเป็นการแข่งขันซึ่งด้วยหน้าพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี และมีมงสิเออร์ ปากีส แยร์ ผู้สำเร็จราชการแคว้นอินโดจีน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้สละราชสมบัติ (จิรัฐ จันทะเสน, 2560, บทความ)

รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468 - 2477) คณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย (24 มิถุนายน 2475) จึงทำให้คณะฟุตบอลแห่งสยาม ต้องดำเนินกิจกรรมด้วยความยากลำบาก และถึงขั้นต้องหยุดจัดการแข่งขันฟุตบอลซึ่งด้วยพระราชทาน ลงชั่วคราวระยะหนึ่ง ด้วยเหตุผลทางด้าน “การเมือง” อันเป็นการสิ้นสุดของยุคประมุขฟุตบอลของสยาม

สรุปผล

จากวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของฟุตบอลไทยช่วงภายใต้รัฐธรรมนูญชาติ พ.ศ. 2443 - 2474 สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ในสยามได้เริ่มเล่นตั้งทีมฟุตบอลโดยรัชกาลที่ 6 อันเป็นทีมที่รวมกันเพื่อแข่งขันกับชาวต่างชาติแม้จะไม่ใช่เป็นการในนามตัวแทนของสยามประเทศที่มีการพัฒนาอย่างทัดเทียมกับตะวันตก แต่สยามก็สามารถสร้างทีมฟุตบอลอันเป็นตัวแทนของทีมชาติสยามได้ในการเริ่มต้นความคิดและรูปแบบการแข่งขันที่นำเข้ามาจากอังกฤษ รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ในการริเริ่มก่อตั้งทีมชาติและก่อตั้งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้พระราชทาน หมวก และตราพระมหามงกุฎ ประดับไว้ที่บนหมวกและบนเสื้อแข่งขันของทีมชาติ อันเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นตัวแทนของสถาบันกษัตริย์ เนื่องจาก ตราพระมหามงกุฎ ถือว่าเป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เรียกว่า “เบญจราช

กกุณัณท์” สำหรับพระมหากษัตริย์ อันเป็นตัวแทนของความเป็นชาติ การพระราชทานตราพระมหาพิชัยมงกุฎให้กับทีมชาติสยามเพื่อประดับบนเสื้อทีมชาติ หมวกสำหรับนักกีฬาทีมชาติโดยเฉพาะ อันเป็นการใช้สัญลักษณ์ทางวัตถุที่สะท้อนการเป็นภาพตัวแทนของสถาบันกษัตริย์ที่พระราชทานให้กับตัวแทนของชาติ ซึ่งชาติก็คือ สถาบันกษัตริย์ โดยในยุคนั้นนักกีฬาทีมชาติที่เข้าแข่งขัน จะรู้สึกเป็นเกียรติยศการรักชาติ แข่งขันได้รับชนะให้แก่ชาติ ก็เป็นส่วนหนึ่งของการรักชาติ

2. รัชกาลที่ 6 ริเริ่มการแข่งขันเป็นระบบโดยการพระราชทานถ้วยรางวัลอันเป็นตัวแทนของการรวมศูนย์อำนาจในนามของพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับประชาชนที่สนใจเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาฟุตบอลในนามของ “ถ้วยทองของหลวง” อันเป็นการสะท้อนสัญลักษณ์ของสยามในยุคนั้นว่า กีฬาฟุตบอลเป็นของที่พระมหากษัตริย์พระราชทานลงมาให้กับราษฎรได้มีโอกาสเล่นกีฬาชนิดนี้ และเป็นการสร้างการเมืองวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในสยามเนื่องจากกีฬาฟุตบอลต้องใช้กฎกติกาในระดับเข้ามาควบคุมให้เป็นไปตามสากลเพื่อส่งทีมเข้าร่วมการแข่งขันในระดับชาติต่อไป ไม่ใช่กฎกติกาที่กำหนดโดยสยามเองบังคับใช้ภายในประเทศ

3. สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ได้มีการกล่อมเกล่า ถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านระบบการศึกษาที่มีทีมเข้าร่วมการแข่งขันในยุคแรกมาจากโรงเรียนต่างๆ ที่ได้รับการก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นผู้ปฏิรูปการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้การเล่นกีฬา คือส่วนหนึ่งของการเรียน โดยนำเกม "ฟุตบอล" เข้ามาสอนให้นักเรียนเริ่มหัดเล่นกัน เมื่อได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ใน พ.ศ. 2444 กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ จึงจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียนประเภทอายุไม่เกิน 20 ปีขึ้นเป็นรายการแรก โรงเรียนชนะเลิศจะได้รับโล่ไว้ครอบครองเป็นเวลาหนึ่งปี และการจารึกชื่อนามโล่เป็นเกียรติประวัติ จึงเรียกกันทั่วไปว่า "การแข่งขันฟุตบอลชิงโล่ของกระทรวงธรรมการ" และมีวัตถุประสงค์ของการจัดการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ เพื่อสร้างลักษณะของนักเรียนอันพึงประสงค์ของสยามในยุคนั้นที่ต้องมีใจนักเลง (แฟร์เพล) สามัคคี อาจหาญ ชนดิ อันสะท้อนสัญลักษณ์ในการสร้างระเบียบวินัย สร้างร่างกายที่แข็งแรง สุขภาพของผู้ชายเปรียบเสมือนความมั่นคงของชาติ ให้กับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมรัฐสมัยใหม่ของสยาม

4. มีการใช้ทรัพยากรของพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของนักฟุตบอลทีมชาติสยาม เช่นให้หน่วยงานของประเทศสร้างทีมฟุตบอลขึ้นมา ใช้สนามซ้อม สนามเสือป่าที่ใช้ในการแข่งขัน พระราชทานชุดแข่งที่มีสีของธงชาติเป็นสัญลักษณ์ของสยาม ตราสัญลักษณ์ หมวก เป็นต้น

ข้อค้นพบที่มีปัจจัยอื่นๆ มาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของฟุตบอลไทยในยุคแรก ได้แก่

ปัจจัยภายนอก

1. ยุคปฐมบทฟุตบอลในช่วงสมบูรณาญาสิทธิที่ที่ได้รับอิทธิพลและแรงกดดันจากภายนอกประเทศที่อยู่ในช่วงของลัทธิล่าอาณานิคม การสร้างรัฐสยามให้กลายเป็นรัฐที่ทัดเทียมการนานาอารยะ

เพื่อแสดงถึงความเป็นรัฐสมัยใหม่ เช่น การจัดตั้งทีมฟุตบอลแห่งชาติสยามขึ้นมาเพื่อทำการแข่งขันกับทีมชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับสยาม ซึ่งฟุตบอลเป็นกีฬาที่มีการใช้กฎกติกา อันแสดงถึงความศิวิไลซ์ที่ประเทศอารยะพึงมี อีกทั้งจัดตั้งสมาคมฟุตบอลที่เป็นองค์กรทางการในแบบเดียวกับที่ประเทศตะวันตกมีการจัดตั้งเป็นสมาคมที่ชัดเจน โดยที่มีการสนับสนุนจากต่างประเทศในแง่ของการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ใช้กีฬาฟุตบอล ซึ่งเป็นการเมืองวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งในการจัดการแข่งขัน เช่น อินโดจีนได้เชิญทีมชาติไทยไปแข่งขันในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่ไซ่ง่อน ทีมชาติสยามแข่งกับทีมรวมอินโดจีนที่เป็นชาวต่างชาติในยุคของการล่าอาณานิคม เป็นต้น

2. การนำชาวต่างชาติเข้ามามีบทบาทในการนำความเจริญในด้านต่างๆ นำไปสู่วัฒนธรรมที่แปลกใหม่เข้ามาสู่สยาม อันมีเป้าหมายเชิงการวิพากษ์วาทกรรมในด้านที่มีผลต่อการกีฬาฟุตบอลในสยาม ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 เป็นภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงความรัฐสมัยใหม่ที่สยามพยายามเปลี่ยนจากอดีตให้เข้าสู่ความศิวิไลซ์ การวิเคราะห์สัญญาณของฟุตบอลไทยในยุคแรกจึงกล่าวได้ว่าเป็น “ฟุตบอลของหลวง” โดยไม่มีการต่อต้านของวาทกรรมหลัก มีภาวะแห่งความเป็นจริงของปฏิบัติการทางวาทกรรม การจัดการแข่งขันฟุตบอลตามพระราชประสงค์ ซึ่งมีทีมที่เป็นหน่วยงานของรัฐสยามที่มีความใกล้ชิดกับรัชกาลที่ 6 เช่น ทีมกองเสือป่า ทีมกรมมหรสพ ทีมมหาดเล็ก เป็นต้น

ปัจจัยภายใน

1. ตั้งแต่ช่วงของสมัยรัชกาลที่ 5 ที่พยายามเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยการเลิกทาส เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยการปรับเปลี่ยนการบริหารราชการแผ่นดินให้สอดคล้องกับประเทศต่างๆ ในตะวันตก ในการรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลาง รวมทั้งในด้านวัฒนธรรมต่างๆ ที่ได้รับการเคลื่อนย้ายเข้าสู่สยาม ดังตัวอย่างเช่น การยกเลิกการกราบหมอบคลาน การนำกีฬาฟุตบอลเข้ามาสู่สยาม เป็นต้น

2. กีฬาฟุตบอลเป็นการเมืองวัฒนธรรมในรูปแบบหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในทางสังคมและวิถีชีวิตของชาวสยามที่รับรู้และสนใจเล่นกีฬานี้กันอย่างมากแพร่หลายในสยาม โดยที่มีการรวมศูนย์อำนาจในการก่อตั้งกีฬาฟุตบอลในหมู่ชนชั้นสูงก่อนและได้แพร่ขยายมาสู่ระบบการศึกษา อันมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดแนวความคิดอุดมการณ์ในการพยายามสร้างรัฐชาติสยามในการรวมศูนย์อำนาจ อันเป็นการสร้างเสริมคุณธรรมเบื้องต้นในการแสดงความสามัคคี การรวมกันเป็นหนึ่ง การฝึกฝนกีฬาที่ต้องใช้พลกำลังในการปะทะ ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะตามหลักกีฬาสากลที่นานาอารยประเทศใช้ทำการต่อสู้แข่งขันกัน ดังที่รัชกาลที่ 6 ทรงใส่ใจในสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะผู้ชายที่เปรียบเสมือนความมั่นคงของประเทศ จึงมีพระราชนิพนธ์ “ก้นป่วย” และส่งเสริมให้ผู้ชายเล่นกีฬา เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีและมีร่างกายแข็งแรงกำยำสมกับเป็นชายชาติทหารของสยาม

รายการอ้างอิง

- กฤษณะ ท่วมเพ็ญ. (2546). *การศึกษากาการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *ถ้วยทองของหลวง*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/30-2017-07-19-13-12-32>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *ถ้วยใหญ่แห่งสยามประเทศ*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/33-2017-07-19-13-29-52>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *ตราพระมหามงกุฎ*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/31-2017-07-19-13-17-17>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *ทีมชาติสยาม กับ WORLD CUP*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/75-world-cup>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *ทีมชาติสยามมีชัยเหนืออินโดจีนฝรั่งเศส*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/72-2017-07-30-13-19-42>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *สนามแห่งตำนานสุโขทัย*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/74-2017-07-30-13-37-41>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *หมวกพระราชทานทีมชาติสยาม*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/89-2017-08-02-07-08-09>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *"หัวหน้าทีมชาติสยาม 2458" มจ.สิทธิพร กฤดากร*. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/71-2458>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2560). *"อัศวินม้าขาว"*. เจ้าพระยารามราชนพ. วันที่ค้นข้อมูล 12 มีนาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <https://www.siamfootball.com/index.php/2017-07-18-12-23-04/63-2017-07-30-11-28-45>
- จิรัฐ จันทะเสน. (2561, 12 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2557). *การเมืองกับฟุตบอลไทย. ในฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมืองและความเป็นชาย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2523). *ปรัชญาและวิธีการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง*. เอกสารประกอบการสอน. ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรรณพิมล อังคศิริสรรพ. (2541) *สรรพนิพนธ์จาก มายาคติ (Mythologies) ของโรลิ่งด์ บาร์ตส์: บทแปลและบทวิเคราะห์เชิงวาทศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรพงศ์ ไชยฤทธิ์. (2556). “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย”.

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 8(1), 135-162.

สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย. (2549). 90 ปี สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ.

นครปฐม: สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย.

สามชาย ศรีสันต์. (2561). ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ.

สิตางค์ เจริญวงศ์. (2561). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยมสัญญาะ บทวิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่

ของฌอง โบตริยาร์ด. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 4(2), 59-81.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 บ. 8/1, นิสิตออกซ์ฟอร์ด (นามแฝง), เรื่องความนิยมฟุตบอลในเมืองไทย.

ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2458.

Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of language* (2nd ed.).

New York: Longman.

นักสอพลอประชาชนแห่งประเทศไทยเอเธนส์กับบทเรียนต่อประชาธิปไตย ไทยร่วมสมัย*

เพิ่มศักดิ์ ใจเรียมพันธ์**

(วันรับบทความ : 25 สิงหาคม 2563, วันแก้ไขบทความ : 18 ตุลาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 18 ตุลาคม 2563)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกำเนิดและความเสื่อมของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ และพยายามทำความเข้าใจประเด็นปัญหาของประชาธิปไตยเอเธนส์ กับปัญหาของประชาธิปไตยร่วมสมัยในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ประชาธิปไตยเอเธนส์เกิดขึ้นภายใต้บริบทวัฒนธรรมแบบพหุเทวนิยม สภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ และการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มอำนาจต่างๆ ในฐานะของระบอบการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับอำนาจ หรือให้ความชอบธรรมกับคนบางกลุ่ม ขณะที่ความเสื่อมของประชาธิปไตยเอเธนส์ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากทั้งปัจจัยภายนอก คือ การรุกรานของนครรัฐเพื่อนบ้าน และปัจจัยภายใน อันได้แก่ ความอ่อนแอของนครรัฐ อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจของพลเมืองเอเธนส์ ที่มักถูกชักจูงโดยเหล่านักสอพลอประชาชน หรือ/และนักปลุกปั่นทางการเมือง จึงนำไปสู่การพิจารณาเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยร่วมสมัยของไทยโดยเฉพาะในช่วงของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสีเสื้อจนถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาในปัจจุบัน ประชาชนหรือมวลชนส่วนใหญ่มักถูกชักจูงและโน้มน้าวโดยเหล่านักสอพลอประชาชนเหล่านี้ จนก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ความล่มสลายของประชาธิปไตยไทยเช่นกัน

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยเอเธนส์, ประชาธิปไตยไทย, การเมืองไทย

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษากำเนิดและความเสื่อมของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2559

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

email: phermsak@gmail.com

The Demagogues of Athenian Democracy and Lessons for Thailand's Democracy

Phermsak Chariamphan*

(Received Date : 25 August, 2020, Revised Date : October 18, 2020,

Accepted Date : October 18, 2020)

Abstract

This research aims to study the origin and decay of Athenian Democracy, inquiring into the problems in Athenian Democracy and compare to democracy in Thailand. The results show that Athenian democracy occurred within a polytheism context as well as its unique geography. Under the political struggle between different groups, Athenian democracy originated as a political invention that created power and/or legitimacy to a privileged group. In terms of the demise of Athenian regime, the invasion of neighboring City-states served as one of the external factors, accompanied with the significant internal factors. Therefore, the result found that the weakness of the City-States was due to unbridled power of the people who were often persuaded by demagogues. This leads to a comparison with Thai democracy by the fact that Thai democracy is similar to Athens democracy which people are often easily persuaded by demagogues.

Keywords: Athenian Democracy, Democracy in Thailand, Thai Politics

* Assistant Professor, Department of Government Faculty of Political Science

email: phermsakc@gmail.com

บทนำ

ประชาธิปไตยเอเธนส์ (Athenian Democracy) ถือเป็นมรดกทางการเมืองที่สำคัญต่อผู้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองที่พยายามอ้างอิงความชอบธรรมจากอำนาจของประชาชน แม้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์จะได้สิ้นสุดลงไปแล้วในทางประวัติศาสตร์ กระนั้น ประชาธิปไตยเอเธนส์ก็กลายเป็นหนึ่งในรากฐานทางภูมิปัญญาให้แก่ประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Modern Democracy) ประชาธิปไตยเอเธนส์ จึงถือเป็นตัวอย่างที่สำคัญสำหรับการศึกษาทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับกำเนิดไปจนถึงจุดอ่อน และปัญหาที่ทำให้การปกครองรูปแบบดังกล่าวเข้าสู่ภาวะถดถอยหรือล่มสลาย นอกจากนี้ อาจพิจารณาได้ว่าบทเรียนของประชาธิปไตยเอเธนส์ เป็นบทเรียนสำคัญในการทำความเข้าใจปัญหาประชาธิปไตยไทยที่ยังคงวนเวียนอยู่ในวงจรอุบาทว์ทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วย การเลือกตั้ง วิกฤตทางการเมือง และการรัฐประหาร และการร่างรัฐธรรมนูญ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงต้นกำเนิด ลักษณะสำคัญ และความเสื่อมของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์จนถึงช่วงการเสียชีวิตของเพริคลีส (Pericles) ซึ่งถือเป็นช่วงตกต่ำของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์และบทเรียนต่อระบอบประชาธิปไตยไทยโดยเฉพาะในยุค “สงครามสี่เส้า” ในทศวรรษ 2550 รวมถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียน-นักศึกษาในปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตีความ (Interpretative) และการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analytic) โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Document) และใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Document) ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

การเกิดขึ้นของประชาธิปไตยเอเธนส์นั้นเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์และความเชื่อแบบในปกรณัมไปจนถึงตำนานของเทพเจ้า ที่ได้หลอมรวมกันจนเกิดเป็นชุดความคิดทางการเมืองที่ใช้ในสังคมเอเธนส์ และการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของกลุ่มตระกูลต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเหมือนเป็นกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง ขณะที่ความเสื่อมของประชาธิปไตยเอเธนส์นั้นมีที่มาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การพ่ายแพ้ในสงครามกับสปาร์ตาในสงครามเพโลโพนีสเซียน (Peloponnesian War)

ซึ่งทำให้เฮเนสต้องสูญเสียสถานะของมหาอำนาจไปภายหลังจากการเสียชีวิตของเพริคลีส ความพ่ายแพ้ในสงครามกับการขยายอำนาจของมาซิโดเนีย ก่อนถูกยึดครองโดยจักรวรรดิโรมันในเวลาต่อมา ขณะที่สาเหตุภายในเกิดจากความอ่อนแอด้านการบริหารกิจการภายในและระบบตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งถูกทำลายโดยมวลชนภายใต้การชี้นำของผู้สอพลอประชาชน และนักปลุกระดมทางการเมือง (demagogue)

สภาพภูมิศาสตร์และความเชื่อแบบปกรณัมและตำนาน

เฮเนสตั้งอยู่บนภูมิภาคอิตาลี (Attica Region) ทางตอนกลางของกรีซในปัจจุบัน มีพื้นที่เป็นภูเขาสูงต่ำสลับซับซ้อนทอดยาวเป็นแนวเหนือจรดใต้ มีพื้นที่ประมาณ 2,500 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นคาบสมุทร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหิน (ประมาณ 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมด) นอกจากนี้การถูกล้อมรอบด้วยทะเลยังทำให้พื้นที่เพาะปลูกจำกัด นอกจากภูมิประเทศจะเป็นเครื่องกำหนดการเกิดชุมชน ในกลุ่มนครรัฐกรีกโบราณแล้ว สภาพภูมิอากาศก็มีผลให้กรีกโบราณต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนที่ดินสำหรับการเพาะปลูก จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่ไม่สัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่ และปัญหาการพังทลายของหน้าดิน จากสภาพอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียน ที่มีลักษณะร้อนแบบแห้งแล้ง (Semi - Arid) ส่งผลให้เฮเนสมีสภาพอากาศที่แปรปรวนในช่วงเปลี่ยนฤดูกาล ซึ่งสภาวะดังกล่าวส่งผลเสียต่อความสมบูรณ์ของที่ดิน ทำให้น้ำดินที่อุดมสมบูรณ์ถูกชะล้างและกัดเซาะทำลายด้วยลมและฝน จนต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการกลายเป็นทะเลทราย (desertification) ซึ่งจากหลักฐานทางธรณีวิทยาพบว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วง 6,000 ปีก่อนคริสตศักราช

สภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชุมชนการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากภายใต้บริบทที่มีความซับซ้อน ทุรกันดาร์ และความขาดแคลนทรัพยากรของพื้นที่ หรือก็คือแหล่งชุมชนต่างๆ ในกรีกนั้นเกิดขึ้นและพัฒนาในรูปแบบโครงสร้างทางสังคมการเมืองของตนเองขึ้นมาในทุกพื้นที่ไม่ว่าแม้แต่บนเกาะใหญ่ๆ ซึ่งมีภูมิประเทศไม่แตกต่างจากบนแผ่นดินใหญ่ อาทิ ชุมชนบนเกาะครีต (Crete) เกาะคาปาธอส (Karpachos) หรือเกาะโรดส์ (Rhodes) เป็นต้น (Finley, 1970, p. 120; Boardman and Poesen, 2006, p. 280; ไชยันต์ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 1)

ขณะที่ ในส่วนของความเชื่อและร่องรอยของรูปแบบโครงสร้างทางการเมืองนั้น ปรากฏอยู่ในบทกวีของเฮซิออด (Hesiod), โอวิด (Ovid) และโฮเมอร์ (Homer) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยและรูปแบบของการปกครองก่อนการก่อรูปของ “ระบอบประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นที่รู้จักในนครรัฐเฮเนส โดยพบว่า มีการกล่าวถึงรูปแบบการปกครองของชาวกรีกตั้งแต่ยุคเทพเจ้า โดยได้มีการบันทึกรูปแบบการปกครองของทวยเทพเอาไว้ในงานประพันธ์เรื่อง Theogony (Birth of the God(s) หรือ กำเนิดเทพเจ้า ของเฮซิออด (Hesiod, 2006, p. xxviii) ซึ่งมีการบอกเล่าถึงกำเนิดของสิ่งต่างๆ รวมทั้งเทพเจ้าและมนุษย์ ซึ่งในส่วนของกำเนิดโลกมนุษย์นั้นเฮซิออดและโอวิดได้บรรยายเกี่ยวกับกำเนิดของโลกและมนุษย์ว่า เดิมนั้นทั้งหมดรวมเป็นเนื้อเดียวกันเหมือนกับไข่ (Egg Myth) แต่ภายหลังไข่หรือก้อนกลมดังกล่าวได้คลายตัวออกจากกัน

เกิดเป็น แผ่นดิน (Gaea) ผืนน้ำ (Pontus) และท้องฟ้า (Uranos) ขึ้น จากนั้นจึงเกิดเป็นเทพรุ่นต่างๆ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ (Ovid, 1958, pp. 3-5) อย่างไรก็ตาม มีการอธิบายกำเนิดของโลกตามมุมมองของชาวกรีกโบราณในหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น กรณีที่แม่พระธรณีมี้วนออกมาจากความว่างเปล่า หรือตำนานซึ่งระบุว่า โลกนั้นจำเดิมเป็นเพียงมิติมืดกร้างว่างเปล่า

ทั้งนี้ การก่อตัวของระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองนั้น เกิดขึ้นครั้งแรกภายใต้การปกครองของเทพวงศ์โอลิมเปีย (Olympians Gods) ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของเฮซิออด ซึ่งระบุว่าซูส (Zeus) ในฐานะของผู้พิชิตได้เป็นผู้สถาปนาระเบียบ และโครงสร้างทางการเมืองขึ้น ภายหลังจากที่เข้าพิธีวิวาห์กับ เทพีธีมิส (Themis – ความยุติธรรม) จนเกิดเป็นเทพธิดาสามองค์ ประกอบด้วย ยูโนเมีย (Eunomia – ระเบียบแบบแผนในการปกครอง), ไดค์ (Dike – ความยุติธรรม) และอีรีเน (Eirene – สันติสุข) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของการปกครอง นอกจากนี้ สำหรับผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างสถาบันการเมืองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดขึ้นในอีกหลายร้อยปีให้หลังแล้ว พบว่า สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง ในการจัดรูปการปกครองและแบ่งปันอำนาจระหว่างพี่น้องซึ่งเป็นผู้พิชิตของเทพวงศ์โอลิมเปีย ก็คือ หลังจากซูสยึดอำนาจจากพระบิดาโครนอสได้แล้ว ซูสได้แบ่งอาณาเขตกับพี่น้องผู้ชายอีก 2 องค์ อย่างยุติธรรมด้วยการจับสลาก (Drawing lot) ผลที่สุด คือ ซูสได้ปกครองโลกมนุษย์และสวอร์ก, เฮดีส (Hades) ปกครองใต้พิภพ และโพเซดอน (Poseidon) ปกครองทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวปรากฏในบทกวีเรื่องอีเลียดของโฮเมอร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเท่าเทียม และวิธีการปกครองในยุคแรก (Homer, 1991, pp. 393-394) ซึ่งถูกส่งต่อมายังรูปแบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ ซึ่งใช้ระบบการจับสลาก เพื่อแบ่งหน้าที่กันภายในนครรัฐของพลเมืองชายซึ่งมีสิทธิทางการเมืองเช่นกัน

อย่างไรก็ดี คำอธิบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มหาเทพทั้ง 3 มีสถานะที่เท่าเทียมกัน โดยทั้ง 3 ได้แบ่งพื้นที่กันปกครองด้วยการจับสลากในที่ประชุมเทพยสภา นอกจากนี้ ยังปรากฏใน Theogony อีกว่า ภายหลังจากที่ซูสได้ปราบพวกไททันส์ซึ่งเป็นปฏิปักษ์จนหมดสิ้นแล้ว พระองค์ได้แบ่งปันเกียรติและสินสงครามแก่พันธมิตร ซึ่งประกอบด้วยเทพโอลิมเปีย, เทพไททันส์ และพวกยักษ์ ซึ่งมีส่วนช่วยในการยึดอำนาจจากโครนอสอย่างเท่าเทียมกัน สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชาวกรีกโบราณมีความเชื่อแบบพหุเทวนิยม (Polytheism) ซึ่งถือว่า มีเทพเจ้าต่างๆ ประจำอยู่ในธรรมชาติ มีการแบ่งหน้าที่กันทำ และไม่มีเทพเจ้าองค์ใดเป็นเทพสูงสุด

โดยมีซูสเป็นผู้ปกครองโลกมนุษย์และเขาโอลิมปัส โพเซดอนครอบครองทะเลทะเลแคเรเนียน (น่านน้ำนอกจากนั้นยังไม่เป็นที่รู้จักของชาวกรีกในสมัยโบราณ แต่พวกเขาเชื่อว่าแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลเวียนอยู่ล้อมรอบโลกหรือก็คือดินแดนที่พวกเขาอยู่และแม่น้ำนั้นยังถูกครอบครองโดย Oceanus เทพไททันส์ ซึ่งวางตัวเป็นกลางในมหาสงครามระหว่างวงศ์โอลิมเปียและไททันส์) ขณะที่ฮาเดส

ครอบครองดินแดนได้พิภพ ซึ่งเป็นโลกหลังความตายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อเทพเหล่านี้แบ่งดินแดนกันปกครองแล้ว ก็ได้เข้าแทรกแซงหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวในหน้าที่กิจการของกันและกัน และนอกจากกลุ่มเทพแห่งโอลิมปัสแล้ว ยังมีเทพเจ้าชั้นรองตลอดจนมนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีความเกี่ยวพันกันผ่านตำนานและเรื่องเล่าต่างๆ ในฐานะที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในทางการเมืองที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นในแง่ของเทววิทยา (Theology) ชาวกรีกโบราณจึงไม่มีแนวคิดที่สนับสนุนการปกครองแบบอำนาจเบ็ดเสร็จ เช่นเดียวกับแนวคิดแบบเอกเทวนิยม (Monotheism) ซึ่งเชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียวซึ่งทรงฤทธานุภาพสูงสุด เช่น ในคริสต์ศาสนา เพราะตามหลักเทววิทยาของกรีกโบราณนั้น แม้ซุสจะเป็นเทพบดีและเป็นผู้ปกครองสูงสุดแห่งโอลิมปัส หรือสวรรค์ของชาวกรีกโบราณ แต่ซุสก็มีผู้ใช้ผู้เป็นสัพพัญญูหรือผู้รู้ไปหมดทุกๆ อย่างบางทีก็อาจถูกหลอกหรือถูกตบตาได้เช่นกัน ดังนั้น ในแง่ของเทววิทยาชุมชนเอเธนส์จึงไม่มีวัฒนธรรมที่จะให้อำนาจสูงสุดรวมอยู่ที่ผู้ใดผู้หนึ่ง

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ตลอดจนวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้เอง ที่ได้ส่งผลต่อการจัดรูปแบบการปกครองของชาวกรีกโบราณ ดังจะเห็นว่าพัฒนาการทางการเมืองที่เกิดขึ้นในนครรัฐเอเธนส์นั้นพัฒนาขึ้นมาจากระบบของชนเผ่า/ ตระกูลขนาดเล็กไปจนถึงใหญ่หลากหลายเผ่า/ ตระกูล ซึ่งถูกพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกับสังคมและค่านิยมในแต่ละช่วงเวลาในหน้าประวัติศาสตร์ของนครรัฐเอเธนส์ ซึ่งพบว่าผู้ปกครองไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากแต่มีการสอบถามและมอบอำนาจให้พลเมืองร่วมในการตัดสินใจอยู่เสมอๆ เช่น การมอบหน้าที่ให้กับหัวหน้าตระกูล/ ชุมชนต่างๆ เป็นตัวแทนของคนในท้องที่มาร่วมพิจารณาข้อพิพาท หรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

การปกครองเอเธนส์ยุคก่อนประชาธิปไตยและการต่อสู้ทางการเมืองของเหล่าชนชั้นนำ

พัฒนาการทางการเมืองของชุมชนเอเธนส์นั้นเริ่มมีระบบการปกครองที่เป็นรูปร่างขึ้น ภายใต้รูปแบบการปกครองโดยกลุ่มบุคคล หรือการปกครองแบบราชวงศ์ (royal government/ Basileiai) โดยไอออน (Ion) ผู้ซึ่งอ้างว่ามีเชื้อสายมาจากเทพเจ้าอพอลโล (Apollo) และสถาปนาวงศ์ตระกูลของตนขึ้นเป็นผู้ปกครองเอเธนส์ (Aristotle, 1935, Fr.1) อย่างไรก็ตาม ราชวงศ์ในที่นี้หมายถึงตระกูลหรือครอบครัวที่มีหน้าที่ในทางศาสนาและเป็นผู้นำของชุมชน ในขั้นแรกในระบบการปกครองโดยสายตระกูลของไอออนจัดสังกัด หรือแบ่งรูปแบบการปกครองในชุมชนออกเป็น 4 เผ่า ตามฤดูกาลทั้ง 4 ฤดูกาล ใน 1 ปี และแต่ละเผ่าถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน เช่นเดียวกันกับช่วงเวลาในแต่ละ 1 ฤดู โดยเรียกทั้ง 3 ส่วนนั้น รวมกันเรียกว่า Thirds และเรียก 1 ส่วนของ Thirds นั้นว่า Brotherhoods รวมเป็นทั้งหมด 12 ส่วน เช่นเดียวกับเดือนทั้ง 12 ใน 1 ปี โดยใน Brotherhood หนึ่ง ยังมีการแบ่งออกเป็นเครือ (clan) ต่างๆ กันเช่นเดียวกันวันของเดือนโดยประกอบไปด้วยสมาชิก 30 คน ต่อมา เบซิลิอัส (Basileus) ได้ค่อยๆ เสื่อมอำนาจนำในการปกครองลงเหลือเพียงหน้าที่ในเชิงศาสนา ทำให้อำนาจนำในการปกครองตกไปอยู่ในตำแหน่งของผู้ปกครอง

(Archon)* (Aristotle, 1935, Fr. 5) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การจัดการกิจการของนครรัฐ ตกอยู่ในอำนาจของกลุ่มผู้นำตระกูลชนชั้นสูง (Noblemen) ต่างๆ ทำให้กลุ่มชนชั้นสูงกลายเป็นผู้ผูกขาดความรู้และบังคับใช้กฎหมายผ่านการผูกขาดสิทธิดังกล่าว ทำให้กลุ่มชนชั้นใหม่ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการขยายตัวของประชากร และการค้าขายเกิดความไม่พอใจจนนำไปสู่ความพยายามในการสถาปนาการปกครองแบบทรราช (Tyrants)** ขึ้นในเอเธนส์ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

ความไม่พอดังกล่าวส่งผลให้เกิดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองแบบเดิม ผ่านความพยายามในการยึดอำนาจของไคลออน (Kylon) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วง 600 ปีก่อนคริสตศักราช อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปของโซลอน (Solon) ในช่วงปีที่ 594/3 ปีก่อน

* Archon เป็นชื่อตำแหน่ง ของผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารกิจการสาธารณะของนครรัฐเอเธนส์ในช่วงก่อนการสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยแรกเริ่มตำแหน่ง Archon มีวาระตลอดชีวิตและสืบทอดกันไปตามสายเลือด ก่อนจะถูกลดวาระลงมาเหลือคราวละ 10 ปี ต่อมาภายหลังตำแหน่ง Archon ได้เปิดกว้างให้กับกลุ่มชนชั้นสูงตระกูลต่าง ๆ มากขึ้น ภายหลังวาระในการดำรงตำแหน่ง Archon ก็ได้ถูกลดลงเหลือคราวละ 1 ปี (Annual Archon) ในช่วง 683/2 ปีก่อนคริสตศักราช โดยคณะ Archon ประกอบด้วย Archon จำนวน 9 คน จากกลุ่มชนชั้นสูงของเอเธนส์ ในช่วงเวลาดังกล่าวกลุ่ม Archon มีอำนาจและสิทธิขาดในการบังคับใช้กฎหมายไม่ว่าจะเป็นการตัดสินคดีความ, จดจำและพิทักษ์กฎหมาย ทั้งยังมีหน้าที่ในการดูแลกิจการส่วนใหญ่ของนครรัฐ โดยกลุ่ม Archons นี้เมื่อหมดวาระแล้วจะมีที่นั่งพิเศษในสภา Areopagus ซึ่งมีหน้าที่ในการจดจำข้อกฎหมาย และเป็นที่ปรึกษาในฐานะผู้อาวุโสของชุมชน (Aristotle, 1935, pp. 15 – 17; Thorley, 1996, p. 7; Ehrenberg, 2011: 42 – 43)

** กระแส Tyrants ในกรีกเริ่มขึ้นในช่วง 600 ปีก่อนคริสตศักราช เกิดจากกลุ่มที่ต้องการยึดอำนาจการบริหารจากกลุ่มชนชั้นสูง ที่มีหน้าที่ในการบริหารนครรัฐอยู่ในขณะนั้น โดยคำว่า Tyrant (Tyrannos) นั้นไม่ได้มีความหมายว่าเป็นผู้ปกครองที่โหดร้ายหรือทารุณ หรือทรราชตามที่เรียกกันในปัจจุบันแต่อย่างใด แต่หมายถึงว่า “ผู้ที่แย่งชิงอำนาจสูงสุด” หรือ “ผู้ที่ไม่ได้เข้ามาตามกฎหมาย” (Usurper with supreme power) ซึ่งเป็นการปกครองโดยคนเดียว โดยคำว่า Tyrannos ได้แพร่เข้ามาในกรีก จากทางตะวันออกกลาง โดยเป็นคำที่ใช้อธิบายการยึดอำนาจการปกครองของผู้ปกครองเมืองลิเดีย ที่มีชื่อว่า กิเกส (Gyges) ในช่วงระยะเวลาราว 670 ปีก่อนคริสตกาล โดยคำดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อทำการอธิบายความพยายามของกลุ่มพลังทางการเมืองที่เริ่มมีความพร้อม (ร่ำรวย) มากขึ้น และต้องการที่จะเข้ามามีอำนาจและสิทธิทางการเมือง ซึ่งถูกปฏิเสธโดยกลุ่มชนชั้นสูงเดิม ทั้งนี้การปกครองแบบ Tyrant เริ่มปรากฏทั่วไปในกรีกตั้งแต่ช่วง 700 ปีก่อนคริสตศักราช ไปจนถึงช่วง 200 ปีก่อน คริสตศักราช โดยในช่วงที่การปกครองแบบ Tyrant ขึ้นสู่จุดสูงสุดคือช่วงระหว่าง 700 – 600 ปีก่อน คริสตกาล นั้นเป็นช่วงเวลาที่การปกครองแบบ Tyrant ได้กระจุกกระจายอยู่ทั่วแผ่นดินกรีก ซึ่งการสถาปนาตนเองของ Tyrant สามารถเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุด้วยกัน โดย Thucydides ได้บรรยายเกี่ยวกับสถานการณ์ หรือสภาพที่สามารถจะนำไปสู่การเกิดการปกครองแบบ Tyrant ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม การขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการปกครองโดยชนชั้นสูง หรือเกิดจากความทะเยอทะยานทางการเมืองของผู้ที่ได้รับความนิยมอย่างสูง และได้รับการสนับสนุนจากมวลชนให้เข้าทำการยึดอำนาจการบริหารจากกลุ่มผู้ปกครองเดิม (Dillon and Garland, 2000, p. 34)

คริสต์ศักราช โดยการปฏิรูปของโซลอนนี้ ทำให้มีการขยายสิทธิพลเมืองออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นโดยใช้ทรัพย์สินเป็นเกณฑ์ อย่างไรก็ดี ปัญหาที่ดิน ซึ่งเป็นเนื้อแท้ของปัญหาในขณะนั้น ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข และส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มผลประโยชน์จากภูมิภาคต่างๆ ภายในนครรัฐเอเธนส์ นำไปสู่การใช้กำลังเพื่อต่อสู้และแย่งชิงอำนาจทางการเมือง และสถาปนาการปกครองที่มั่นคงของกลุ่มตน นำไปสู่การสถาปนารูปแบบการปกครองแบบทรราช (Tyrant) ขึ้นในเอเธนส์ในที่สุด ด้วยความสนับสนุนทั้งจากกลุ่มตระกูลต่างๆ และมวลชน โดยภายใต้การปกครองของทรราชได้มีการปฏิรูปที่ดิน ให้เงินสนับสนุนคนยากจนในการทำการเกษตร, ลดภาษี, และสร้างความรุ่งเรืองด้านต่างๆ ให้แก่นครรัฐ ทั้งในด้านศิลปะและวรรณกรรม (Ehrenberg, 2011, pp. 42 – 43; Aristotle, 2002, pp. 54 - 55) ขณะเดียวกันภายใต้การปกครองของทรราช ผู้ปกครองได้ทำการสนับสนุนกลุ่มคนยากจน (Demos) ให้มีสถานะทางสังคมที่ดีขึ้นจากการริบทรัพย์สินและที่ดินของศัตรูทางการเมือง เพื่อไปแจกจ่ายให้แก่คนยากจน ทำให้กลุ่มคนยากจนมีพลังทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ได้มีความชัดเจนขึ้นเมื่อเหล่าคนจนร่วมมือกับไคลอิสเธเนส (Cleisthenes) เพื่อโค่นล้มกลุ่มไอซากอรัส (Isagoras) ซึ่งพยายามสถาปนาการปกครองโดยกลุ่มชนชั้นสูง (Oligarchy) ขึ้นในเอเธนส์ด้วยความสนับสนุนของนครรัฐสปาร์ตา

การต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นนำภายในเอเธนส์ ที่มาจากเผ่าหรือตระกูลอันหลากหลาย ได้กลายเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นในเอเธนส์ เพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในเอเธนส์ ผ่านการต่อสู้ช่วงชิงระหว่างไคลอิสเธเนสกับไอซากอรัสซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนครรัฐสปาร์ตา กับ ฮิปปีอัส (Hippias) บุตรชายของพิซิสตราตัส (Pisistratus) ซึ่งเป็นทรราชที่นำความรุ่งเรืองมาสู่เอเธนส์ ซึ่งทั้ง 2 ตระกูลมีการผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะมาโดยตลอด และฝ่ายที่พ่ายแพ้ก็มักจะถูกขับไล่ให้ออกไปจากนครรัฐเอเธนส์ หลังจากสปาร์ตาสันนิบาตให้ไอซากอรัส เป็นผู้นำในการปกครองเอเธนส์ โดยหวังให้มีการปกครองแบบคนาธิปไตย (Oligarchy) ขึ้น ในจังหวะนี้ไคลอิสเธเนสได้เห็นโอกาสในทางการเมืองของตนและตระกูลของตนในการโค่นล้มไอซากอรัส ด้วยการระดมมวลชนชาวเอเธนส์ให้ร่วมกันต่อต้านสปาร์ตา โดยเสนอรูปแบบการเมืองให้มีการขยายสิทธิทางการเมืองไปสู่ชาวเมืองระดับล่างมากขึ้น ทำให้ภายหลังจากที่ไคลอิสเธเนสได้รับชัยชนะในการต่อสู้ทางการเมือง จึงได้มีการปรับรูปแบบการจัดสังกัดทางการเมืองใหม่ ให้แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งถูกเรียกภายหลังว่า เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์

โดยเมื่อประมาณปีที่ 510 ปีก่อนคริสต์ศักราช ไคลอิสเธเนสได้ทำการปฏิรูปโครงสร้างทางสังคมและสถาบันทางการเมือง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ อันดับแรกเขาได้สลายกลุ่มตระกูลแบบโบราณของเอเธนส์ออกไป และแบ่งพลเมืองทั้งหลายออกเป็น 10 เผ่า แทน 4 เผ่า/ ตระกูลอย่างเก่า เพื่อผสมผสานคนในเผ่า/ ตระกูลต่างๆ เข้าด้วยกันและให้เกิดการขยายสิทธิพลเมืองออกไปกว้างขวางมากขึ้น เขาได้แบ่งพลเมืองในเอเธนส์ออกเป็น 10 เผ่า 30 เขต 139 หมู่บ้าน (Demes) โดยเรียกหน่วยการปกครองย่อยนี้ว่า

Demes แทนคำว่า Naukraria ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนัยยะของการสลายกลุ่มตระกูลแบบเก่าในเอเธนส์ออกไป เนื่องจากบุคคลที่มีสังกัดประจำตระกูลหรือเผ่าต่างๆ จำนวนมากในเวลานั้นนับญาติกันผ่านระบบ Naukraria ซึ่งเปรียบได้กับศาลบรรพบุรุษ การปฏิรูปดังกล่าวได้เปลี่ยนระบบศาลบรรพบุรุษเดิมไปขึ้นกับระบบ Demes ซึ่งกระจายไปทั่วอิตาลี ทำให้พลเมืองหลังจากนี้ มีการตั้งสกุลแยกตาม Demes โดยมีการตั้งชื่อเขตปกครองต่างๆ ตามวีรบุรุษของชาวกรีกตามคำแนะนำของวิหารเดลฟี^{*} (Aristotle, 2002, p. 64; ไชยันต์ ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 30 – 31; Dillon and Garland, 2013, p. 353)

นอกจากนี้ ไคลอัสเธเนสยังได้ก่อตั้งสภาห้าร้อย (the Council of Five Hundred) โดยสมาชิกของสภาห้าร้อยจะประกอบด้วยพลเมืองในแต่ละ Demes ที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 50 คน ต่อหนึ่งเผ่า รวมสมาชิกทั้งหมด 500 คน และพลเมืองหนึ่งคน จะเป็นสมาชิกของสภาได้ไม่เกิน 2 ครั้ง และต้องไม่เป็นติดต่อกันสองสมัยด้วย ในแต่ละปีสภาห้าร้อยจะเริ่มเข้ารับตำแหน่งในตอนกลางฤดูร้อน มีการสาบานตัวตลอดจนพิธีพิธีการอื่นๆ ทางศาสนา สมาชิกของสภาห้าร้อยมีสิทธิพิเศษเหมือนเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐ มีที่นั่งพิเศษในงานสำคัญต่างๆ และไม่ต้องออกรบนอกจากในกรณีพิเศษจริงๆ สมาชิกของสภาต้องมาพบกันเป็นประจำทุกวันนอกจากในวันสำคัญต่างๆ โดยสภาห้าร้อยนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตลาด (agora) นอกจากนี้แล้ว สภาห้าร้อย ยังมีการตั้งคณะกรรมการถาวร (standing committee) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เฉพาะเรื่องหนึ่งๆ เช่น โสเครตีสเคยเป็นประธานของคณะกรรมการถาวรคณะหนึ่งในปี 406 B.C. ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีของเหล่าแม่ทัพที่ไปรบที่ the Arginusea ในแง่อำนาจหน้าที่ของสภาห้าร้อยนั้นกล่าวได้ว่ามีมากพอสมควร แม้ว่าตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้วสภาห้าร้อยจะไม่ได้มีอำนาจเท่ากับสภาในยุคสมัยใหม่ หรือ สภา senate ของโรมันแต่กระนั้น สภาห้าร้อยจะมีทั้งอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการอยู่ในตัวในระดับหนึ่งคณะกรรมการในสภาห้าร้อยจะเป็นผู้จัดวาระการประชุมเสนอให้กับสภาประชาชน สภาประชาชนจะประชุมเรื่องใดๆ ที่ไม่ได้ผ่านสภาห้าร้อยไม่ได้ แม้แต่ในกรณีฉุกเฉินก็ต้องผ่านสภาห้าร้อยก่อน โดยสภาห้าร้อยจะเป็นผู้เรียกประชุมด่วนและให้มีการประชุมสภาประชาชนได้ในวันถัดไปโดยทันทีนอกจากนี้ในยามที่สภาประชาชนไม่สามารถประชุมได้ สภาห้าร้อยจะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนสภาประชาชนในบางโอกาส (ไชยันต์ ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 33 – 75; 61)

มากไปกว่านั้น ไคลอัสเธเนส ยังได้ให้กำเนิดหลักการสำคัญ 2 อย่าง ที่จะสนับสนุนรูปแบบการปกครองใหม่ที่เขากำหนดขึ้น กระทั่งหลักการนี้ยังถูกส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ isonomia และ

^{*} ชาวกรีกโบราณเชื่อว่า เดลฟีเป็นจุดศูนย์กลางของโลกและมีการก่อตั้งวิหารพยากรณ์ขึ้นภายใต้การดูแลของนักบวชหญิงแห่งพิเธีย ขณะที่ในส่วนของการพยากรณ์นั้นมีการตั้งประเด็นทางการเมือง เช่น การแผ่ขยายอาณาจักรของกรีก ไปจนถึงเรื่องในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องคู่ครอง การมีลูก หรือปัญหาการเงิน บางครั้งเทพพยากรณ์ก็ทายได้ตรงเผง เช่น คำพยากรณ์ที่ว่าโสกราตีสเป็นคนปัญญาล้าลึกที่สุดในกรีซ แต่ส่วนมากแล้วมักกำกวม

isogoria หลัก isonomia หมายถึง หลักการที่ถือว่าทุกคนเสมอภาคกันทางกฎหมาย ส่วนหลัก isogoria นั้นหมายถึง เสรีภาพในการพูด นอกจากนี้เขายังเปลี่ยนมาใช้วิธีการนับปฏิทินแบบใหม่ (new calendar) และจัดตั้งความเชื่อและพิธีกรรมแบบใหม่ขึ้นมา ตลอดจนมีการปฏิรูปการใช้ที่ดินใหม่และกำหนดเกณฑ์การเป็นพลเมืองใหม่อีกด้วย กล่าวคือ ไคลอิสเธเนสได้ให้สิทธิการเป็นพลเมืองแก่ผู้ที่ไม่ได้เป็นชาวเอเธนส์โดยกำเนิด และให้อิสระแก่ทาส จากนั้นจึงให้มาสังกัดอยู่ในเขตที่แบ่งใหม่นั้นคือ Demes ตลอดจนเปลี่ยนเกณฑ์ในการเป็นพลเมืองเสียใหม่จากแต่เดิมที่ให้สิทธิการเป็นพลเมืองด้วยเกณฑ์การถือครองที่ดินในเอเธนส์ มาเป็นเกณฑ์การเกิดในเอเธนส์ อย่างไรก็ดี การปฏิรูปทั้งหลายตลอดจนการขยายสิทธิให้กว้างขึ้นเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ไคลอิสเธเนส ต้องการเสียงสนับสนุนจากพลเมืองในเอเธนส์ให้มากขึ้น ซึ่งก็เป็นเช่นนั้นเพราะว่าผู้คนมากมายต่างพอใจในระบอบใหม่ของ ไคลอิสเธเนส ยิ่งกว่านั้นการแบ่งเขตที่ดินใหม่ยังอาจเกี่ยวข้องกับการจัดกองทัพในเอเธนส์อีกด้วยเพราะทั้ง 10 เผ่าที่ตั้งขึ้นใหม่จะต้องพร้อมที่จะส่งกองทัพมาช่วยการรบของรัฐด้วย (ไชยันต์ ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 35 – 36)

อีกสิ่งหนึ่งที่ ไคลอิสเธเนส สร้างขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย คือกลไกการเนรเทศ (ostracism) ที่ผู้ถูกเนรเทศไม่ต้องเสียสถานภาพและทรัพย์สินของตน เพียงแต่เขาจะต้องเดินทางออกจากรัฐในเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นระยะเวลา 10 ปี กระบวนการในการเนรเทศนั้นมี 2 ขั้นตอน คือ เริ่มแรกพลเมืองเอเธนส์จะลงคะแนนทุกปีเมื่อเริ่มมีการเปิดประชุมสภาประชาชน ซึ่งเป็นการลงคะแนนเสียงตามปรกติด้วยการยกมือว่าปีนี้จะให้มีการเนรเทศเกิดขึ้นหรือไม่ โดยไม่ต้องบอกว่าจะให้เนรเทศใคร ต่อมาเมื่อตกลงได้ว่าปีนั้นจะมีการเนรเทศขึ้นแล้ว เมื่อพวกเขาต้องการเนรเทศใคร การเนรเทศนั้นจะเกิดขึ้นในอีก 2 เดือนถัดไป โดยพลเมืองในแต่ละเผ่าจะมารวมกันในสถานที่ที่จัดไว้ จากนั้นจึงลงคะแนนด้วยการโยนแผ่นป้ายที่สลักชื่อคนที่ตัวเองต้องการเนรเทศ (potsherd) โดยองค์ประชุมในการเนรเทศนั้นมีจำนวนเท่ากับจำนวนของสมาชิกของสภาประชาชนนั่นคือ 6000 คน หากผลปรากฏว่าคะแนนที่ได้จากแผ่นป้ายมีมากกว่าครึ่งหนึ่ง (3001 คะแนน) การเนรเทศก็จะมีผลในทันที ผู้ที่ถูกลงมติให้มีการเนรเทศจะต้องออกจากเอเธนส์ภายใน 10 วัน และจะกลับมาไม่ได้จนกว่าจะครบระยะเวลา 10 ปี (ไชยันต์ ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 36)

จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยเอเธนส์เริ่มปรากฏเป็นรูปเป็นร่างอย่างชัดเจนภายหลังการปฏิรูปของไคลอิสเธเนส การจับมือระหว่างไคลอิสเธเนสและกลุ่มคนจน หรือ Demos นำไปสู่การสถาปนาการปกครองประชาธิปไตยเอเธนส์ (Athenian Democracy) จากการขยายสิทธิพลเมืองให้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยการให้สิทธิพลเมืองแก่บุรุษทุกคนที่เกิดในนครรัฐ พร้อมทั้งยังมีการขยายอำนาจหน้าที่บางอย่างให้แก่ชนชั้นล่างและเริ่มมีการจ่ายค่าจ้างให้แก่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในนครรัฐ อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่ควรตั้งข้อสังเกตในที่นี้ก็คือ การการขยายสิทธิพลเมืองไปยังกลุ่มชนชั้นล่างจนเกิดเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย

สำหรับในแง่ของความเสื่อมโทรมของประชาธิปไตยเอเธนส์นั้นเกิดมาจากทั้งปัจจัยจากภายนอกอันได้แก่ การทำสงครามกับสปาร์ต้า ร่วมกับปัจจัยจากภายใน นั่นคือความอ่อนแอและไร้ความสามารถใน

การบริหารจัดการนครรัฐ พร้อมกับประชาชนผู้เป็นพลเมืองของเอเธนส์ซึ่งถือเป็นหัวใจและเป็นอำนาจใจกลางของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์มักถูกครอบงำโดยอำนาจของศิลปะในการพูดของเหล่านักวาทศิลป์ โดยเฉพาะการตัดสินประหารโสกราตีสที่เป็นภาพสะท้อนสำคัญที่แสดงถึงอำนาจของวาทศิลป์ในระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์ เพราะผู้ที่มีวาทศิลป์ที่เป็นเลิศสามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของพลเมืองชาวเอเธนส์ให้คล้อยไปตามประโยชน์ที่เขาต้องการได้

อำนาจของประชาชนและอำนาจของวาทศิลป์ของเหล่านักสอพลอประชาชนหรือนักปลุกปั่นทางการเมือง

การปกครองในระบอบใหม่ ได้ดำเนินไประยะเวลาหนึ่งจนพลเมืองมีความมั่นใจว่าสามารถยึดมั่นต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จากนั้นสภาประชาชนจึงเริ่มทำการเนรเทศบุคคลที่อาจจะเป็นศัตรูของระบอบ ด้วยกระบวนการเนรเทศ (Ostracism) ภายหลังชัยชนะในสงครามหลายครั้ง และการสนับสนุนอย่างพร้อมเพรียงจากคนทุกชนชั้นในนครรัฐ (Frost, 1969, p. 10) ส่งผลให้เอเธนส์ภายใต้การนำของประชาชนกลายเป็นนครรัฐมหาอำนาจ มีการขยายสิทธิทางการเมืองให้แก่ชนชั้นล่างเช่นพวกฝีพาย และเริ่มมีการจ่ายค่าจ้างสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในนครรัฐ เนื่องจากในเวลานี้เอเธนส์มีฐานะเป็นผู้พิทักษ์ของกลุ่มเดเลียน ได้รับเงินมหาศาลจากค่าคุ้มครองที่นครรัฐต่างๆ ส่งมาให้ในฐานะของค่าบำรุงกองเรือที่จะคอยป้องกันพวกเปอร์เซีย และรักษาความสงบภายในของนครรัฐสมาชิก (Aristotle, 2002, pp. 67-70)

ฐานะความเป็นมหาอำนาจของเอเธนส์ได้ส่งผลให้เกิดข้อพิพาทกับนครรัฐสปาร์ต้า จนเกิดเป็นมหาสงครามเพโลโพนีเซียน (Peloponnesian war) อันเป็นการต่อสู้กันเองครั้งใหญ่ของชนชาติกรีก และเอเธนส์กับสปาร์ต้าต้องรบติดพันกันอยู่ในสงครามนี้นานถึง 26 ปี แม้นับเฉพาะเหตุสงครามจริงๆ (เพลโต, 2553, หน้า 372) สงครามนี้ส่งผลให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเริ่มเสื่อมความนิยมลงในเอเธนส์เนื่องจากผู้ที่ชนะใจมวลชนล้วนเป็นไม่ค่อยมีความสามารถมากพอในการรบ หรือหากเป็นขุนทหารก็เป็นพวกที่ไม่ได้รับการฝึกมาอย่างเป็นทางการเฉพาะ ทำให้เอเธนส์ภายใต้การชี้นำของสภาประชาชนเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคเสื่อมถอย จากการละเลยความเห็นของนักรบและนักการทูตผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีพื้นเพเป็นชนชั้นสูง ที่มีความชำนาญมากกว่าเกี่ยวกับกิจการของนครรัฐเมื่อเทียบกับชนชั้นอื่นๆ นอกจากนี้แล้วด้วยระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์ สภาประชาชนและแม้แต่ศาลยังต้องตกเป็นเครื่องมือของเหล่านักปราศรัย (Demagogue) ที่มักชักจูงประชาชนด้วยศิลปะในการพูดหรือวาทศิลป์ (rhetoric) มากกว่าหลักการที่เป็นจริง ซึ่งปรากฏในงานบันทึกของ Plutarch เรื่อง The Rise and Fall of Athens: Nine Greek lives เกี่ยวกับความพ่ายแพ้ทางการเมืองของนักบริหารผู้เที่ยงธรรม เช่น อริสติเดส (Aristides) ซึ่งถูกคุมขังจนเสียชีวิตเพราะปฏิเสธที่จะนำเงินซึ่งของนครรัฐมาแจกจ่ายแก่ประชาชนในยามสงบ การเนรเทศยอ

นักรบอย่างคิมอน (Cimon) เพราะไม่สามารถจูงใจมวลชนให้ยอมรับในแผนการทำสงครามได้ แม้จะเป็นนักการทหารและประสบความสำเร็จในการทำสงครามหลายครั้งก็ตาม หรือแม้แต่ชีวิตของเพริคลีส (Pericles) ในบั้นปลาย ซึ่งถูกยกย่องว่า เป็น 1 ในนักปราชญ์หรือนักสอพลอประชาชน Demagouges ที่เก่งกาจที่สุดคนหนึ่งของนครรัฐเอเธนส์ ก็ยังเคยถูกกล่าวโจมตีและทำร้ายโดยวาทซิลปีของครีออน (Creon) ซึ่งมีอาชีพเป็นคนขายเนื้อในตลาด ก่อนจะได้รับเลือกให้เป็นผู้บริหารนครรัฐในเวลาต่อมา (Plutarch, 1960)

นอกจากนี้ ด้วยสภาวะแห่งความเสื่อมสภาพทางการเมือง สังคมกรีกจึงได้เกิดกลุ่มคนที่เรียกว่า “โซฟิสต์ (Sophists)” ขึ้น ซึ่ง Sophist นั้นความหมายตามตัวแปลว่า “ผู้รู้” แต่อย่างไรก็ดี โซฟิสต์ นั้นเป็นเหมือนอาชีพมากกว่าสำนักทางปรัชญา โดยอาชีพโซฟิสต์ก็คือการสอนความรู้ให้กับคนที่ต้องการจะศึกษา ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วผู้ที่มาศึกษากับโซฟิสต์ก็เพื่อนำความรู้นั้นไปสนองความปรารถนาในทางโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสบความสำเร็จในทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ ซึ่งการประสบความสำเร็จเช่นนั้น เขาผู้นั้นจำเป็นต้องมีความสามารถในการพูดเพื่อโน้มน้าวใจต่อที่ประชุม ดังนั้นสิ่งที่โซฟิสต์สอนจึงเน้นไปทางวาทซิลปี ดังนั้น พวกโซฟิสต์และลูกศิษย์ของโซฟิสต์จึงถูกมองว่าเป็นเหมือนพวกทนายความที่อาศัยความชำนาญทางภาษาในการเอาชนะข้อโต้แย้งโดยไม่ค่อยใส่ใจกับข้อเท็จจริง นอกจากนี้แล้วพวกโซฟิสต์ยังสอนแบบคิดค่าสอนอีกด้วย (Stace, 2514, pp. 59 – 61)

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในการใช้วาทซิลปีของชาวเอเธนส์ในการโน้มน้าวใจเพื่อนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นปรากฏอย่างชัดเจนในงานเขียนของเพลโต อาทิ อพอโลจี (Apologia/ The Apology of Socrates) โดยอพอโลจีเป็นถ้อยแถลงของโสกราตีสที่มีต่อศาลของเอเธนส์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นการกล่าวแก้คำฟ้องจากโจทก์ของโสกราตีส ส่วนต่อมาเป็นการที่โสกราตีสกล่าวแก้คำที่โจทก์เสนอให้ศาลลงโทษเขา และส่วนสุดท้ายเป็นคำปราชญ์สุดท้ายที่เขากล่าวกับชาวเอเธนส์ (เพลโต, 2553, หน้า 104)

โสกราตีส (Socrates) ถือเป็นหนึ่งในนักปรัชญาของกรีกโบราณที่รู้จักกันดีพอสมควรว่าเขาคือครูของเพลโต แต่นอกจากนี้แล้ว โสกราตีสเกิดในราว 470 BC. และเสียชีวิตในช่วงปี 399 BC. โดยพ่อของโสกราตีส ชื่อ โซฟโรนิสคัส (Sophroniscus) กล่าวกันว่าเป็นช่างปั้น (potter) หรือปฏิมากร (sculptor) ส่วนแม่ชื่อ ฟาเอนาเรเต (Phaenarete) ซึ่งเป็นหมอตำยา โสกราตีสสังกัด trittys ที่ชื่อ Antiochid (Antiochis) และ deme ที่ชื่อ Alopeccea ดังนั้นวัยเด็กของโสกราตีสจึงอยู่ในช่วงที่เปอร์เซียโจมตีพลาเทีย (Plataea) ในช่วงปี 479 BC. และเป็นบุคคลร่วมสมัยกับแอชคิลุส (Aeschylus) นักแต่งโศกนาฏกรรมผู้มีชื่อเสียงของเอเธนส์ (Copleston, 1976, p. 96) นอกจากนี้โสกราตีสยังมีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามเพโลโพนีเซียนและร่วมสมัยกับเพริคลีส (Pericles, 495 – 429 BC.) ในตอนปลายอีกด้วย (Barker, 1960, p. 99)

โดยต้นตอของการฟ้องร้องในอพอโลจีมีอยู่ว่ามีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อ เมเลตัส ไม่พอใจโสกราตีสขึ้นมา เขาจึงนำเรื่องขึ้นฟ้องต่อศาลของเอเธนส์ ด้วยข้อกล่าวหาว่า โสกราตีสนั้นเป็นผู้ทำให้เยาวชนใน

นครรัฐนั้น “เสียคน” โดยการ “สร้างเทวดาขึ้นใหม่” และเหตุนี้ด้วยจึงทำให้โสกราตีสไม่นับถือเทวดาเก่าๆ ของนครรัฐ (เพลโต, 2553, หน้า 64 – 65) โดยหลักการทั่วไปแล้ว ศาลเอเธนส์สมัยนั้นจะให้คู่กรณีทั้งสองฟ้องกันกล่าวคำฟ้องร้องและแก้ข้อกล่าวหากันโดยไม่มีทนายความเป็นผู้ว่าต่างให้ โดยโจทก์จะกล่าวคำฟ้องและข้อกล่าวหาที่มีต่อจำเลยต่อหน้าคณะลูกขุนซึ่งคือตัวแทนของพลเมืองเอเธนส์จำนวน 500 คนที่ได้มาโดยการจับฉลาก ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่อโพลีเจิสสะท้อนให้เห็นนอกจากประเด็นทางปรัชญาการเมืองของโสกราตีสแล้ว ก็คือความสำคัญของการมีวาทศิลป์ และอิทธิพลของนักพูด (Demagogue) ในระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์

อโพลีเจิสเริ่มต้นด้วยคำกล่าวของโสกราตีสที่กล่าวพาดพิงถึงคำฟ้องที่โจทก์ได้ฟ้องแก่เขา โดยโสกราตีสเริ่มต้นกล่าวว่า “ชาวเอเธนส์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ โจทก์ได้ทำให้ท่านรู้สึกอย่างไรบ้าง แต่สำหรับข้าพเจ้านั้นเกือบจะลืมตัวไปเลยทีเดียว เพราะพวกเขาพูดได้น่าเชื่อถือมาก” (เพลโต, 2549, หน้า 35) นั้นหมายความว่าโจทก์ได้กล่าวคำฟ้องต่อศาลไปแล้ว เขาจึงได้กล่าวแก้ อโพลีเจิสทำให้เราได้รับรู้เพียงข้อกล่าวหาที่โจทก์ฟ้องโสกราตีส นั่นก็คือการทำให้เยาวชนของนครรัฐเสียคนและการสร้างหรือสอนเกี่ยวกับเทพเจ้าใหม่ๆ ที่ต่างไปจากของนครรัฐ โดยสาระสำคัญในเหตุผลที่โสกราตีสได้กล่าวอ้างนั้นคือเพราะเขาได้ทำให้บรรดาผู้รอดตนว่าเป็นผู้รู้ทั้งหลายในเอเธนส์ต้องขายหน้าหรือเสียชื่อเสียง โดยการแสดงให้เห็นว่าเขาผู้นั้นไม่ได้รู้จริงๆ อย่างที่เขาแสดงให้เห็นโดยวิธีการซึ่งเขาถูกกล่าวหา ซึ่งตามการให้ปากคำของตัวโสกราตีสเอง คนพวกที่ไม่พอใจโสกราตีสมีตั้งแต่ช่างฝีมือ เหล่ากวี ไปจนถึงนักการเมืองใหญ่ของเอเธนส์เลยทีเดียวโดยในอโพลีเจิสกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้

“ข้าพเจ้าไปหาบุคคลผู้มีชื่อเสียงทางปัญญาผู้หนึ่ง...แต่เมื่อครั้งได้สอบถามบุคคลผู้นี้ ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องเอ่ยชื่อเขาหรอก แต่เขาเป็นผู้มีตำแหน่งทางการเมืองผู้หนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเคยซักถามมา – และเคยสนทนากับเขา ข้าพเจ้าพบว่าบุคคลผู้นี้มีที่ทว่าเป็นคนฉลาด ในสายตาของผู้อื่นเป็นจำนวนมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายตาของเขาเอง แต่จริงๆ แล้วเขาไม่ได้เป็นอย่างนั้นเลย แล้วข้าพเจ้าก็พยายามแสดงให้เห็นว่าเขาคิดว่าตนเองเป็นผู้ฉลาด แต่เขาไม่ฉลาดจริง ผลลัพธ์ก็คือ เขาและคนอื่นๆ ที่อยู่ด้วยกัน พวกเขากลียดขังข้าพเจ้า” (เพลโต, 2549, หน้า 43 – 44)

จากนั้นเขาจึงได้ไปหาพวกกวีหรือและช่างฝีมือและได้ข้อสรุปในลักษณะเดียวกัน (เพลโต, 2549, หน้า 44 – 45) อย่างไรก็ตาม โสกราตีสไม่ได้แสดงตนว่าเป็นผู้รู้หรือรู้มากกว่าผู้อื่นในสิ่งต่างๆ ที่ผู้อื่นรู้ แต่กลับกันโสกราตีสยอมรับว่าบางคนมีความรู้ในสิ่งที่พวกเขารู้มากกว่าตัวของโสกราตีสเสียอีก เช่น พวกช่างฝีมือ แต่เหตุผลหลักๆ ที่ทำให้โสกราตีส มองว่าคนพวกนั้นไม่ฉลาดหรือโง่ จริงๆ แล้วนั่นเป็นเพราะ

คนพวกนั้นไม่ยอมรับว่าตนเองไม่รู้ในสิ่งที่ตนเองไม่รู้จริงๆ ต่างหาก เห็นได้ชัดในตอนที่เราได้กล่าวถึง การไปหาพวกช่างฝีมือคือ

“ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ไปหาผู้ที่ทำงานด้วยมือ เพราะข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่า ข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลยในเรื่องนี้ แต่รู้ว่าข้าพเจ้าจะพบว่าพวกเขามีความรู้ในสิ่งที่ต้องการหลายอย่าง และในเรื่องนี้ข้าพเจ้าก็ได้ถูกหลอกหลวง เพราะพวกเขารู้ในสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่รู้ และในลักษณะนี้พวกเขาก็ฉลาดกว่าข้าพเจ้า แต่ชาวเอเธนส์ทั้งหลาย ช่างฝีมือที่ดีเหล่านี้ดูเหมือนว่าจะมีข้อบกพร่องอย่างเดียวกันกับพวกกวี กล่าวคือ ด้วยเหตุผลที่มีความสามารถในการประกอบศิลปะของเขาเป็นอย่างดี ช่างฝีมือแต่ละคนจึงคิดว่าตนฉลาดในเรื่องที่สำคัญที่สุดอื่นๆ อีกด้วย...” (เพลโต, 2549, หน้า 45)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่ว่าโสกราตีสอ้างตนว่ามีความรู้ในศิลปะต่างๆ มากกว่าคนอื่นและทั้งไม่ใช่ว่าโสกราตีสไม่ยอมรับว่าคนอื่น ๆ มีความรู้ในศิลปะต่างๆ ที่พวกเขาถนัดมากกว่าตน กลับกันโสกราตีสยอมรับว่าเขาไม่ได้ฉลาดในสิ่งที่คนอื่นฉลาด ดังที่เขากล่าวว่า “ข้าพเจ้าควรจะพอใจที่จะเป็นอย่างที่ข้าพเจ้าเป็นอยู่ คือไม่ฉลาดในสิ่งที่พวกเขาฉลาด และไม่โง่ในสิ่งที่พวกเขาโง่” (เพลโต, 2549, หน้า 45) แต่การที่เขาเห็นว่าตัวเองฉลาดกว่าคนพวกนั้น นั้นเพราะโสกราตีสเห็นว่า คนพวกนี้ไม่ยอมรับ หรืออาจจะไม่รู้ตัวว่าตัวเองไม่รู้ในสิ่งที่ตัวพวกเขาเองก็ไม่รู้ ในขณะที่โสกราตีสนั้นตระหนักว่า เขารู้ว่าตัวเองนั้นไม่รู้ในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ ดังที่โสกราตีสกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“แต่คนผู้นี้คิดว่าเขารู้ในสิ่งที่เขาไม่รู้ ในขณะที่ตัวข้าพเจ้า เมื่อไม่รู้อะไรเลย ก็ไม่ได้คิดว่าตัวเองรู้ เพราะฉะนั้นในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ นี้เองที่ดูเหมือนว่า ข้าพเจ้าจะฉลาดกว่าคนผู้นี้” (เพลโต, 2549, หน้า 44)

สำหรับนักการเมือง โสกราตีสเห็นว่าตนเองฉลาดกว่าพวกนักการเมืองนั้นเพราะ โสกราตีสเห็นว่าพวกนักการเมืองเป็นพวกที่หลงตัวเองหรือเข้าใจผิดว่าตัวเองมีความรู้เกี่ยวกับความดีและความงามทั้งหลาย ที่จริงแล้วพวกเขาไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้เลยแล้วยังไม่ยอมรับว่าตัวเองไม่รู้ในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ ดังที่เขากล่าวว่า

“ข้าพเจ้าฉลาดกว่าคนผู้นี้ เพราะเราต่างก็ไม่ว่าอะไรเกี่ยวกับสิ่งที่งามและดี แต่คนผู้นี้คิดว่าเขารู้ในสิ่งที่เขาก็ไม่รู้ ในขณะที่ตัวข้าพเจ้า เมื่อไม่ว่าอะไรเลย ก็ไม่คิดว่าตนเองรู้...” (เพลโต, 2549, หน้า 44)

จะเห็นได้ว่าการพูดหรือวาทศิลป์เป็นสิ่งจำเป็นมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์ เพราะการพูดมีผลในทางการเมืองแม้กระทั่งการตัดสินของศาล ดังนั้นนักพูดที่เก่งสามารถโน้มน้าวจิตใจหรือความรู้สึกของคนหมู่มากให้เห็นคล้อยตามได้หรือใช้ความสามารถนี้ในทางตรงกันข้ามคือ การทำให้ฝ่ายตรงข้ามของเขาไม่มีความน่าเชื่อถือได้ย่อมมีความได้เปรียบในทางการเมือง เพราะเขาสามารถอาศัยความสามารถนี้ในการสร้างความได้เปรียบได้ทั้งในสภาประชาชนและในศาล ดังนั้นเอง การสอนของโซฟิสต์ที่สอนการใช้คำพูดจึงเป็นที่นิยมในเอเธนส์ เห็นได้จากการที่พวกโซฟิสต์นั้นส่วนใหญ่เป็นอาจารย์จากที่อื่นแต่เข้ามาทำมาหากินโดยการสอนวาทศิลป์ในเอเธนส์จนสามารถสร้างควมมั่นคงในอาชีพของตัวเองได้ และด้วยเหตุนี้เช่นกันท้ายสุดในช่วงที่ประชาธิปไตยเอเธนส์เบ่งบานที่สุดจึงทำให้ประชาชนชาวเอเธนส์มักถูกชักนำและปลุกปั่นโดยเหล่านักปราศรัยหรือนักสอพลอประชาชนที่มีความสามารถด้านวาทศิลป์ จนทำให้เกิดความผิดพลาดในการบริหารหลายครั้ง และนำไปสู่ความพ่ายแพ้สงครามเพโลโพนีสี่ในที่สุด และการปกครองแบบประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์ก็เริ่มเข้าสู่ภาวะเสื่อมถอยในที่สุด โดยภายหลังจากความพ่ายแพ้ของเอเธนส์ ทำให้คณะชนชั้นสูงเก่าได้รับโอกาสในการบริหารจัดการนครรัฐอีกครั้งจากสปาร์ต้า ให้สถาปนาการปกครองรูปแบบใหม่ ซึ่งมีลักษณะย้อนกลับไปในก่อนหน้าระบอบประชาธิปไตย โดยพวกเขาได้รับการขนานนามว่า “The Thirty Tyrants” ภาวะสงครามทั้งภายในที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นสูงเดิมและกลุ่มประชาชน และสงครามจากภายนอกทำให้ระบอบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ ซึ่งเคยมีสถานะเป็นผู้ส่งออกประชาธิปไตยและนครรัฐมหาอำนาจหดตัวลงและกลายเป็นนครรัฐระดับกลางในที่สุด จนในปีที่ 338 ปีก่อนคริสตศักราช กองทัพของนครรัฐกรีกทั้งหลายก็ได้พ่ายแพ้ให้กับพระเจ้าฟิลิปที่สอง แห่งมาเซโดน (Philip II of Macedon) ภาวะการณ์สูญเสียเอกราชทางการเมือง ส่งผลให้นักคิดนักปรัชญา ในเวลาต่อมาหันกลับมาสนใจเรื่องปัจเจกความเป็นตัวตน และให้เหตุผลว่าปัจเจกควรที่จะแสวงหาความหมายของชีวิตจากตัวของเขาเอง ไม่ใช่การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่อย่างใด ซึ่งนำไปสู่การปิดฉากลงของการปกครองโดยประชาชน หรือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของชาวเอเธนส์ในที่สุด (Aristotle, 2002, pp. 74 – 76; ไชยันต์ไชยพร, ม.ป.ป., หน้า 42-52)

บทเรียนจากความเสื่อมของประชาธิปไตยเอเธนส์ต่อปัญหาประชาธิปไตยร่วมสมัย

ในส่วนนี้ของการวิจัย ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาเปรียบเทียบประเด็นปัญหาระหว่างปัญหาของประชาธิปไตยเอเธนส์กับประเด็นปัญหาของระบอบประชาธิปไตยของไทย โดยโดยเฉพาะการเมืองไทยในทศวรรษ 2550 ที่แสดงให้เห็นถึงความอ่อนไหวของพลังประชาชนต่อการขึ้นนำของเหล่าผู้นำฝูงชนหรือนักปลุกระดมทางการเมืองทั้งจากท้องถนนและในรัฐสภา การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยนับตั้งแต่หลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่มีความโน้มเอียงไปทางด้านประชาธิปไตยมากขึ้นโดยเฉพาะ

การกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งทั้งหมด นักการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวล้วนแล้วแต่ต้องใช้เวลาทศวรรษเพื่อเรียกคะแนนเสียงและชักจูงประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยในยกตัวอย่างกรณีของนักการเมืองที่ลงไปเล่นในบทบาทของผู้นำฝูงชนหรือนักปลุกปั่นทางการเมืองบนท้องถนน โดยเฉพาะบทบาทของของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ที่บริบทของความขัดแย้งทางการเมืองได้เปิดโอกาสให้มีการรัฐประหารโดยกลุ่มคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันเป็นการสิ้นสุดของประชาธิปไตยครั้งล่าสุดในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยผู้ศึกษาจะยกตัวอย่างการปราศรัยของ 2 แกนนำซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของคู่ขัดแย้งในการเมืองไทยตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2550 อันได้แก่การปราศรัยของนายทักษิณ ชินวัตร และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ

ก. การปลุกกระดมมวลชนของนายทักษิณ ชินวัตร

บนเวทีการชุมนุมของคนเสื้อแดงเพื่อรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งให้กับพรรคเพื่อไทยในปี พ.ศ. 2554 ที่จังหวัดร้อยเอ็ด (ทักษิณ ชินวัตร, 2554, ออนไลน์) การปราศรัยในครั้งนี้เป็นการถ่ายทอดสัญญาณผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรือ “โฟนิน” ดังนั้นบริบทของการพูดจึงเป็นการพูดผ่านเครื่องมือในการสื่อสารระยะไกล อย่างไรก็ตามก็ดีเนื่องจากการพูดในครั้งนี้เป็นการรณรงค์เพื่อหาเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นประเด็นในการพูดจึงไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าการชักจูงหรือโน้มน้าวผู้ฟังให้ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคการเมืองตลอดจนผู้สมัครที่ลงแข่งขันเลือกตั้ง การพูดใช้เวลาประมาณ 28:08 นาที จะพบว่าทักษิณ ชินวัตรเป็น นักพูดที่มีทักษะในการพูดที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าใคร ผู้พูดเริ่มต้นการปราศรัยด้วยการทักทายผู้ฟังด้วยท่าทางที่สบายๆ ด้วยการพูดทักทายผู้ฟังด้วยภาษาถิ่น (นาทีที่ 0:31) พร้อมด้วยการทำความถึงความทรงจำที่ตนมีต่อร้อยเอ็ดก่อนที่จะชักจูงผู้ฟังให้เข้าสู่ประเด็นการเลือกตั้ง

“ร้อยเอ็ดนี้ ผมคิดถึงอาจสามารถ เพราะ (สัญญาณเสียงขาดหาย) ที่ผมสามารถคิดแก้ไข ปัญหาความยากจนของภาคอีสานได้จริงๆ ฉะนั้นเสียตายครับ ว่าถ้าใช้งบประมาณปีละสองแสนห้าหมื่นล้านนี้ เป็นเวลาสี่ปีนี้ คนไทยไม่มีคนจนเหลือแล้ว ถ้าผมไม่โดยปฏิวัติปานนี้ไม่มีใครจนแล้วครับ ผมเตรียมไว้แล้วว่าปีละสองแสนห้าหมื่นล้านนี้มันง่ายนิดเดียว ทำให้พี่น้องหายจนได้จริงๆ แต่เมื่อโดนปฏิวัติแล้ว ก็ไม่เป็นไร ตั้งขึ้นใหม่ครับพี่น้องครับ เพื่อไทยเป็นรัฐบาลครั้งนี้สี่ปีหายจนหมดครับ”(นาทีที่ 0:35 – 1:35.)

และอีกตอนหนึ่งคือ

“พี่น้องชาวร้อยเอ็ดนี้ ผมจำได้ว่าผมไปที่อาสามารถหลายคืน ไปดูข้าวหอมมะลิที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ก็ได้เสนอโครงการว่าจะแก้ไขปัญหาทุ่งกุลาร้องไห้ อย่างไรก็ดีตั้งงบประมาณไว้เรียบร้อยแล้ว พี่น้องไปมันก็หายตามไป เข้า เพราะฉะนั้นถ้าอยากได้กลับคืนมาก็เอาผมกลับไปแล้วละพี่น้องครับ...

พี่น้องครับการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ตอนนี้บ้านเมืองเราเปลี่ยนไปเยอะ เลือกตั้งครั้งนี้กับครั้งที่ผ่านมาหลังจากเป็นไทยรักไทยแล้วนี่ มันเป็นการเลือกกันระหว่างสองพรรค พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเพื่อไทยหรือไทยรักไทยเดิมนั้น...ที่ต้องเลือกกันอย่างนี้เพราะสองพรรคนี้จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ถ้าไม่เพื่อไทยก็เป็นประชาธิปัตย์ พรรคเล็กพรรคน้อยไม่มีโอกาสได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลหรอกครับ เป็นพรรครอเสีย...เพราะฉะนั้นพี่น้องจะต้องชั่งอยู่ระหว่างสองพรรคนี้แหละจะเอาประชาธิปัตย์ หรือจะเอาเพื่อไทย พอบอกว่าประชาธิปัตย์เขาบอกว่า 99 วันเขาทำได้ แต่ตอนนี้ 99 วันยังลอกการบ้านเพื่อนไม่เสร็จเลย ที่นี้พอบอกว่าเพื่อไทย เพื่อไทยบอกว่า ขอคิดใหม่ทำใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อไทยทุกคน พี่น้องครับ คิดใหม่ทำใหม่รอบแรก พี่น้องมีความสุขกันถ้วนหน้า...

พี่น้องครับเพราะฉะนั้นพี่น้องต้องเลือกระหว่างเพื่อไทยกับประชาธิปัตย์เท่านั้น พรรคเล็กพรรคน้อยไม่มีความหมายต่อชีวิตพี่น้องเลย..."(นาทีที่ 1:37 – 4:50.)

จะเห็นได้ว่าการปราศรัยครั้งนี้ ทักษิณ ชินวัตรได้พยายามพูดชักจูงผู้ฟังซึ่งเป็นฐานเสียงเก่าของพรรคไทยรักไทยให้หันมาเลือกพรรคเพื่อไทย อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็น "ถ้าผมไม่โดยปฎิวัติบ้านนี้ไม่มีใครจนแล้วครับ...แต่เมื่อโดนปฎิวัติแล้ว ก็ไม่เป็นไร ตั้งขึ้นใหม่ครับพี่น้องครับ เพื่อไทยเป็นรัฐบาลครั้งนี้ สี่ปีหายจนหมดครับ" หรือ "ไปดูข้าวหอมมะลิที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ก็ได้เสนอโครงการว่าจะแก้ไขปัญหามันทุกอย่างอย่างไร ก็ตั้งบดตั้งอะไรไว้เรียบร้อย พอผมไปมันก็หายตามไป เอ้า เพราะฉะนั้นถ้าอยากได้กลับคืนมาก็เอาผมกลับไป แล้วละพี่น้องครับ" เหล่านี้เป็นต้น และจะสามารถสังเกตเห็นได้ว่าถ้อยคำเหล่านี้เป็นถ้อยคำที่ชักชวนให้เกิดความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ไม่ยุ่งยาก และไม่เป็นทางการ การใช้วาทีศิลป์เพื่อชักจูงให้คนเลือกตั้งของทักษิณ ชินวัตรยังเข้มข้นขึ้นอีกในช่วงที่เขาพยายามเสนอนโยบายเพื่อให้ประชาชนเลือก เช่น

"พี่น้องครับ ดั่งคัพภนี้กินสองมือก็หมด พี่น้องต้องอยู่สี่ปี พี่น้องต้องรวยได้ สี่ปีต้องให้รวยรวยยังงี้พี่น้องครับ นี่ มาถึงก็ทำโครงการขนาดใหญ่ เอาน้ำเข้านา แก่น้ำท่วม ทำไฟฟ้าเข้านา... เพราะฉะนั้นพี่น้องมีที่ทำมาหากินละ เม็ดเงินลงไปในพื้นที่ แล้วพักหนี้ให้พี่น้องอีกต่างหาก หนี้สินเอาพักไว้ก่อน ไม่ต้องใช้ เอาไว้ก่อน เดียวทักษิณมา หาเงินให้แล้วใช้ทีหลัง พี่น้องครับ ข้าว...ข้าวหอมมะลิโลละ 20 บาทนี่ แหมนี่ พี่น้องของจริงครับ ได้จริงครับ แล้วยังไม่พอเอาการดให้ด้วย พี่น้องมีบัตรเครดิตนี้ จากเดิมพี่น้องครับ ดั่งคัพภไม่มีไปซื้อปุ๋ยซื้อยา ยกมือไหว้ ถ้าแก่ครับ ขอยืมเงินชักหนอยเถอะครับ ไปซื้อปุ๋ยซื้อยา ร้อยละยี่ (20) ก็ไม่เป็นไร ตอนนี้ไม่ต้องแล้วพี่น้อง เอาบัตรเครดิตวางบับ...ไม่ต้องเป็นหนี้ใครไม่ต้องไปขอใคร เท่ไหมชาวนาไทยต้องเท่ครับทำนา

เลี้ยงคนทั้งประเทศ เลี้ยงโลกอีกต่างหาก ชีวิตมันลำเค็ญได้อย่างไร ทักซิณไมยอมแน่นอนครับ”
(นาทียี่ 7:21 – 9:06)

คำปราศรัยในลักษณะนี้จะสามารถพบเห็นได้ไปตลอดจนจบการปราศรัย (คลิปมีระยะเวลาประมาณ 28:01 นาที) โดยในช่วงท้ายของการปราศรัยก็สามารถพบการเชิญชวนหรือหาเสียงเช่นนี้ เช่น “ถ้าผมทราบว่าอำเภอไหนผมมีผู้แทน ผมจะไปนอนที่อำเภอนั้นเพื่อจะรับทราบปัญหาและแก้ปัญหาให้พี่น้องที่อำเภอนั้นเลย” (นาทียี่ 27:40 – 27:49)

ข. การปลุกระดมมวลชนของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ

การชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ที่นำโดยสุเทพ เทือกสุบรรณ หรือ “ลุงกำนันสุเทพ” ในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2557 การปราศรัยครั้งนี้เป็นการเริ่มปฏิบัติการปิดกรุงเทพฯ หรือ “shutdown กรุงเทพฯ” ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในช่วงแห่งการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. เหตุการณ์เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2557 ถึง 2 มีนาคม พ.ศ. 2557 โดยตลอดการเคลื่อนไหวดังกล่าวปรากฏว่ามีการปราบปรามผู้ชุมนุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนเหตุการณ์ไม่ปกติอีกหลายกรณี จนปรากฏทั้งผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ตลอดจนความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ (จิตกร สังข์แก้ว และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, ม.ป.ป., ออนไลน์)

การปราศรัยกินระยะเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 15 นาที เนื้อหาสำคัญในการปราศรัยอาจแบ่งได้เป็น 4 ช่วง โดยในช่วงแรก เริ่มจากการเริ่มพูดจนถึงเวลาที่ 25:46 นาที ซึ่งกินช่วงเวลาที่การพูดสะดุดไปด้วย การพูดในส่วนนี้เป็นการพูดถึงกิจกรรมที่ผู้ชุมนุมได้ทำไปแล้วในวันก่อนๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ว่ากลุ่มผู้ชุมนุมดำเนินการไปถึงขั้นใดแล้ว (สุเทพ เทือกสุบรรณ, 2557, ออนไลน์) การปราศรัยช่วงที่สองเริ่มตั้งแต่นาทีที่ 25:44 โดยสุเทพกล่าวว่า “วันนี้เป็นวันแรกที่เราร่วมปฏิบัติการปิดกรุงเทพฯ” จนถึงช่วงเวลา 53:42 นาที ที่ประโยคว่า “งานนี้ชนะลูกเดียวแพ้ไม่เป็น เพราะออกมาหลายล้านแล้ว ไม่ยอมแพ้แล้ว” ซึ่งตอนนี้เป็นกรกล่าวเจตนารมณ์ของกลุ่มผู้ชุมนุมว่าจะทำการชุมนุมประท้วงต่อไป ตลอดจนเป็นการโจมตีรัฐบาลในขณะนั้นและมวลชนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่ม นปช. ว่าไม่มีความชอบธรรมอย่างไรบ้าง

ช่วงที่สาม เริ่มต้นที่นาทียี่ 51:01 โดยสุเทพได้กล่าวเชิญชวนให้ผู้ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมให้มาเข้าร่วมอีก รวมทั้งอ่านรายชื่อสถาบันการศึกษาที่ให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุม และตามมาด้วยการอ่านเจตนารมณ์ฉบับหนึ่งซึ่งอ้างว่าส่งมาจากเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากจังหวัดตรัง ซึ่งโดยรวมแล้วในตอนนี้เป็นกรกล่าวชักจูงและเชิญชวนผู้ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมให้เข้าร่วมการชุมนุมเพื่อให้การชุมนุมขยายขอบเขตขึ้นไปอีก การพูดในตอนนี้นับลงที่ช่วงเวลาประมาณ

และช่วงสุดท้าย เริ่มตั้งแต่ช่วงนาทียี่ 1:03:39 โดยเป็นการอ่านรายชื่อบุคคล คณะบุคคล ตลอดจนสถาบันต่างๆ ที่ได้ร่วมสนับสนุนเงินทุนให้กับขบวนการการประท้วงของผู้ชุมนุม ก่อนที่การปราศรัยจะจบลงพร้อมประโยคที่ว่า “วันนี้ก็ขอขอบคุณแค่นี้ครับ ผมก็จะได้ตระเวนไปเวทีอื่นต่อไป ขอให้

พี่น้องอยู่ที่นี่กันให้แน่นหนาเพิ่มขึ้นทุกวัน ทุกวัน ทุกวัน ทุกวัน ขอขอบคุณและสวัสดิ์ศรีรับพี่น้องครับ” จากนั้นการปราศรัยจบลง

ตลอดการปราศรัยสุเทพ เพื่อกุสุมบรรณจะได้ใช้การพูดที่ชวนให้ผู้ฟังเกิดความกินใจและมีอารมณ์ร่วมตลอดเวลา แม้แต่การเริ่มต้น เช่นการที่เขาเริ่มต้นการพูดด้วยการกล่าวว่า

“พี่น้องที่รักชาติรักแผ่นดิน ที่ได้ยืนหยัดต่อสู้ เคียงบ่าเคียงไหล่กันมา ด้วยอุดมการณ์แน่วแน่มั่นคง ว่าสู้ครั้งนี้ สู้เพื่อชาติ สู้เพื่อแผ่นดิน ไม่ว่าพี่น้องจะอยู่ที่ไหน ในประเทศไทยนี้ ทั้งแปดแควที่กรุงเทพฯ และแควที่ขุนานในต่างจังหวัด รวมทั้งพี่น้องที่ได้ติดตามชมการถ่ายทอดทางบลูสกายและทีนิวส์ ผมขอกราบคารวะทุกท่านด้วยความเคารพอย่างยิ่งครับ”

จะเห็นได้ว่าสุเทพ เพื่อกุสุมบรรณได้เลือกใช้ถ้อยคำกระตุ้นให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ และยิ่งกว่านั้นยังทำให้เกิดอารมณ์ร่วมว่ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้ฟังไปพร้อมกัน เช่น “พี่น้องที่รักชาติรักแผ่นดิน ที่ได้ยืนหยัดต่อสู้ เคียงบ่าเคียงไหล่กันมา ด้วยอุดมการณ์แน่วแน่มั่นคง ว่าสู้ครั้งนี้ สู้เพื่อชาติ สู้เพื่อแผ่นดิน” ก่อนที่จะกล่าวคำทักทาย “ผมขอกราบคารวะทุกท่านด้วยความเคารพอย่างยิ่งครับ” แทนคำทักทายทั่วๆ ไป นายสุเทพ เพื่อกุสุมบรรณ ได้กล่าวให้กำลังใจผู้ชุมนุม พร้อมทั้งกล่าวโจมตีตรงข้ามทางการเมือง เพื่อสร้างบรรยากาศในการชุมนุมให้มีความคึกคัก ฮึกเหิม (ปรากฏเสียงเฮ เป็นระยะตลอดการปราศรัย)

“...ในฐานะที่ผมเป็นเลขาธิการ กปปส. ขอประกาศอย่างเป็นทางการว่า การปิดกรุงเทพฯ ของเราในครั้งนี้จะอยู่จนถึงวันแพ้ชนะ....จะนานเท่าไร มวลมหาประชาชนชาวไทย ผู้รักชาติรักแผ่นดิน จะไม่เลิกการต่อสู้ จนกว่าจะรู้ผลแพ้ชนะ ถ้าแพ้ ผมก็เดินเข้าคุก เพราะผมถูกข้อหาเป็นกบฏ มีหมายจับเรียบร้อยแล้ว แพ้วันไหน ติดคุกแน่นอน อายุ 65 เข้าใจว่าคงไม่ได้ออกมาตายข้างนอก...แต่ถ้าเราชนะ หมายความว่าระบอบทักษิณ ไม่มีอิทธิฤทธิ์อิทธิพลเหนือประเทศไทยเหนือชีวิตจิตใจคนไทยอีกต่อไป....เราจะได้กลับบ้าน ไปบอกลูกบอกหลานว่า เราได้ออกมาทำหน้าที่เจ้าของประเทศ เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว ได้จัดการให้ระบอบทักษิณ (สัญญาณเสียงไม่ชัดเจน) รัฐบาลทรวราช ซึ่งเป็นเครื่องมือของระบบทักษิณ ล้มฤทธิ์ลงแล้วด้วยมือของมวลมหาประชาชน เพราะฉะนั้น ไม่มีแล้วที่เราจะกลับบ้านมือเปล่า กลับพร้อมด้วยชัยชนะของประชาชน กลับด้วยความหวังที่จะได้เห็นประเทศนี้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ มีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข และลูกหลานไทยไม่ถูกกดขี่ข่มเหงโดยเผด็จการทุนสามานย์อีกต่อไป (สัญญาณเสียงไม่ชัดเจน)...”(นาฬิกาที่ 26:27 – 30:46)

จะเห็นได้ว่าถ้อยคำเหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความรู้สึกอีกheim กระตุ้นความตื่นตัวเตรียมพร้อมในการทำการต่อสู้ หรือสนับสนุนการชุมนุมประท้วงต่อ ผู้พูดยังมีการใช้โวหารโดยการให้ภาพลักษณ์ของผู้ร่วมชุมนุมว่าตนเองกำลังอยู่ในการต่อสู้หรือการสู้รบ ทำให้ผู้ฟังเกิดความคล้อยตามว่าตนเองกำลังอยู่ในสถานะของการสู้รบเหมือนกับอยู่ในสงครามจริงๆ และยิ่งกว่านั้นยังเป็นการปลุกกำลังใจของผู้ฟังที่กำลังมีอารมณ์ร่วม คิดว่าตัวเองกำลังอยู่สภาวะแห่งการต่อสู้เหล่านั้นด้วยว่า พวกของ ตนจะกลับบ้านไปพร้อมกับชัยชนะในมือ และด้วยถ้อยคำเดียวกันนี้ ยังเป็นการให้ความชอบธรรมในการต่อสู้ของพวกตัวเองด้วย กล่าวคือการต่อสู้ครั้งนี้ เป็นการต่อสู้ที่ชอบธรรม เพราะสิ่งที่ผู้ชุมนุมหรือผู้ร่วมใน การต่อสู้กำลังต่อสู้ด้วยนั้นคือ “รัฐบาลทรราชย์” หรือ “เผด็จการทุนสามานย์” และในทางกลับกันสิ่งที่ผู้ต่อสู้ ต่อสู้เพื่อให้ได้มานั้นก็คือ “ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” หรือกล่าวให้ง่ายที่สุด คำปราศรัยนี้ยังให้มโนทัศน์ของการต่อสู้เพื่อความดี เพื่อเกียรติยศ หรือคุณธรรมอันสูงส่ง ให้ภาพฝันของ อศวินที่ต่อสู้เพื่อปกป้องเจ้านายของตัวเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ต่อสู้เมื่อต่อสู้สำเร็จหรือได้ชัยชนะแล้ว จะกลับบ้าน พร้อมกับเกียรติยศ ในฐานะของวีรบุรุษจากสงคราม

นอกจากมโนทัศน์เกี่ยวกับอศวินหรือวีรบุรุษแล้วสุเทพ เทือกสุบรรณ ยังได้ให้เหตุผลในการต่อสู้ ต่อไปจนกว่าจะสำเร็จของผู้เข้าร่วมการชุมนุมหรือผู้ร่วมการต่อสู้ นั่นคือสภาวะแห่งความกดดันเข้มแข็งที่ ผู้ต่อสู้จะต้องสลัดออกไปให้ได้ หรือต่อสู้ฝ่าฟันให้ได้มา ซึ่งนอกจากจะปรากฏในคำปราศรัยข้างต้น ยังปรากฏชัดในคำปราศรัยต่อมา เช่น “ผมจึงขอใช้โอกาสนี้ส่งเสียง...ไปถึงใครก็ตาม ที่คิดอาจ จะมาขอ เจรจากับผม เพื่อทำความตกลงยอมขอม โดยเสนอว่าหาทางออกเป็นทางที่ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ พูดตามภาษาพ่อค้าว่า วินวิน กันทั้งสองฝ่าย ผมบอกไว้เลยว่า ผมสามารถเจรจากับใครได้ เพราะผมวันนี้ เป็นเพียงร่างทรงของมวลมหาประชาชนเท่านั้น...เพราะมวลมหาประชาชน ที่ผมได้สัมผัสมา คิดได้อยู่แล้ว ทนทุกข์ ทรมาน เจ็บปวด ขมขื่น เพราะการปกครองของระบอบทักษิณ มาสิบกว่าปี เห็นว่าชาติกำลังจะวิบัติ ย่อยยับลงต่อหน้าต่อตา เพราะขบวนการทุจริต คอร์รัปชัน (สัญญาณเสียงไม่ชัดเจน) เฉพาะการทุจริตเชิง นโยบาย เช่น โครงการจำนำข้าวโครงการเดียวก็เจ๊งไปสี่แสนล้านแล้ว...สารพัดที่มันจะโกงเรา โกงประเทศ เรา ทุจริตคอร์รัปชันกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ทำกันทั้งโคตร โคตรโกง เราจึงทนไม่ไหว การที่ทนไม่ไหวมันจึง ต้องลุกขึ้นมานอนกลางดินกินกลางถนนอย่างนี้...” (นาทีที่ 31:01 – 34:14)

จากคำปราศรัยนี้ สุเทพ เทือกสุบรรณได้บอกกับผู้ฟังของตนว่า จากที่ตนได้สัมผัส นั้น “มวลมหาประชาชน” หรือผู้เข้าร่วมในการต่อสู้ต่าง “ทนทุกข์ ทรมาน เจ็บปวด ขมขื่น เพราะการปกครอง ของระบอบทักษิณ เห็นว่าชาติกำลังจะวิบัติย่อยยับลง เพราะการทุจริตคอร์รัปชัน” และด้วยความเจ็บปวด ทนทุกข์นี้เองจึงทำให้พวกเขาต้อง “ลุกขึ้นมานอนกลางดินกินกลางถนน” หรือร่วมการต่อสู้ ดังนั้น ด้วยประสบการณ์ร่วมนี้เองทำให้นายสุเทพ ได้ผูกมวลชนเข้าไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งทำการนำเสนอแนวคิด เกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อชาติ การต่อสู้ของคนดี เพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และสร้างประชาธิปไตยที่

สมบูรณ์ รวมไปถึงการเสนอทางเลือกให้กับผู้ชุมนุมเพียงสองทาง สุเทพได้แบ่งแยกกลุ่มเรา- กลุ่มเขา ซึ่งหมายถึงการเป็นศัตรูต่อกันในทางการเมือง ซึ่งเป็นหัวข้อที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการต่อสู้ทางการเมืองและปรากฏอยู่ในการปราศรัยอย่างสม่ำเสมอจากทั้งสองฝ่าย

กลยุทธ์ในการปราศรัยเหล่านี้ล้วนสร้างความรู้สึกร่วม ความประทับใจ และความสะเทือนใจให้กับผู้ฟัง โดยเฉพาะผู้ร่วมชุมนุมที่ถูกถ้อยคำเหล่านี้กระตุ้นอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการกระตุ้นผู้คนให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ในระหว่างการชุมนุมตลอดจนถึงพวกเขาไว้ให้การประท้วงสามารถยืดเยื้อต่อไปได้ซึ่งปรากฏอยู่ในส่วนหลังของการปราศรัยเชิญชวนกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมในช่วงแรกอีกด้วยนอกจากนี้ ยังมีการชักจูงกลุ่ม “นักเรียนนิสิตนักศึกษา” ให้เข้าร่วมการชุมนุมด้วยเหตุผลเพื่อให้เหมือนขบวนการนักศึกษาในอดีต และมีการใช้กลยุทธ์จากปม “ผู้ใหญ่ไม่เอาเด็ก” กล่าวคือมีการอ่านจดหมายซึ่งอ้างว่าถูกส่งมาจากเด็กนักเรียน ม. 1 เพื่อสนับสนุนการชุมนุมของผู้ประท้วง จึงนำไปสู่ข้อเรียกร้องว่านักเรียนนักศึกษาคนอื่นควรละอายและเอาอย่างเด็กหญิงผู้นี้บ้าง ประเด็นนี้เห็นได้จากคำปราศรัยช่วงหนึ่งว่า

“วันนี้เวทีแห่งนี้เดิมทีผมคิดว่าจะมีแต่ชาวจุฬาฯ ที่จะมาช่วยดูแลเป็นกำลัง แต่ปรากฏว่า ได้มีการสามัคคีร่วมมือกัน ทั้งจุฬาฯ ทั้งธรรมศาสตร์ฯ ทั้งสงขลานครินทร์ฯ ทั้ง มศว. ปทุมวันฯ ทั้งวิทยาลัยฯ ปทุมวันฯ และวิทยาลัยฯ อุเทนถวาย เขาร่วมกันเป็นเจ้าภาพเวทีนี้ครบหมดเลย ขอขอบคุณ รักพวกท่านจริงๆ สุดยอด ประชาชนคนไทย ภูมิใจในครูอาจารย์ นิสิตนักศึกษา ทั้งเก่าทั้งใหม่ ของทุกสถาบันเหล่านี้จริงๆ เลยครับ ผมกราบคารวะแทนประชาชน และผมขอถือโอกาสนี้ กราบเรียนเชิญชวน บรรดาคุณครูอาจารย์ นักเรียนนิสิตนักศึกษาทุกสถาบัน โปรดหยุดการเรียน หยุดการสอน ออกมาร่วมต่อสู้กับมวลมหาประชาชนเถิดครับ ในอดีต เมื่อบ้านเมืองมีภัย บ้านเมืองมีวิกฤต บ้านเมืองมีอันตราย เราจะได้เห็นนิสิตนักศึกษา คุณครูอาจารย์ปัญญาชน ออกมาเดินนำหน้าประชาชน ลุกขึ้นต่อสู้ปกป้องสิทธิเสรีภาพ ปกป้องบ้านปกป้องเมือง วันนี้มวลมหาประชาชนออกมาแล้ว เพราะฉะนั้นนักเรียนนิสิตนักศึกษาครูอาจารย์ ออกมาเถิดครับ ไม่ต้องไปเรียน ไม่ต้องไปสอน มาที่นี่ดีกว่า” (นาทีที่ 54:01 – 56:36)

ค. คำปราศรัยและแถลงการณ์ของกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม พ.ศ. 2563

การจัดกิจกรรมชุมนุมของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่องภายหลังจากที่รัฐบาลของ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งสถานการณ์การแพร่ระบาดดังกล่าว ได้ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากได้รับความเดือดร้อน และนำไปสู่การชุมนุมประท้วงโดยกลุ่มนักเรียนนักศึกษา

เพื่อแสดงพลังต่อต้านรัฐบาล ก่อนจะมีการเสนอข้อเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และขยายตัวไปด้วยการใช้วาทศิลป์ของแกนนำในการชุมนุมที่ได้มีการยกระดับเงื่อนไขในการเรียกร้องให้กว้างขวางออกไป จนนำไปสู่การเกิดข้อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ในเวลาต่อมา ซึ่งกลุ่มแกนนำนักศึกษาและผู้จัดกิจกรรมได้มีการปราศรัย โดยอ้างว่าสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดที่เกิดขึ้น และแพร่กระจายอยู่ทั่วโลกนั้น เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาล เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มตน ซึ่งได้มีการตีพิมพ์ข้อความการปราศรัยดังกล่าวเผยแพร่เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ตอนหนึ่งว่า

“นับจากรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 57 หรือ เมื่อ 6 ปีที่แล้ว ที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร โดยในหลวงรัชกาลที่ 9 นับจากนั้น พล.อ. ประยุทธ์ และพวกได้นำพาประเทศไทยไป เกินกว่าการถอยหลังเข้าคลองสิทธิเสรีภาพถูกทำลาย ผู้คนจำนวนมากต้องถูกจองจำ ลี้ภัย หรือไม่ก็สูญหายส่วนคนที่ยังอยู่ในประเทศก็ต้องต่อสู้กับข้อจำกัดเพราะคณะรัฐประหารมีตุลาการไว้รองรับอำนาจของตน ระบบเศรษฐกิจพังยับเยิน รวยกระจุกอยู่แต่กลุ่มนายทุน พลังประชารัฐ แต่คนส่วนใหญ่กลับยากจนกว่าเดิม และซ้ำเติมด้วย COVID-19 ขณะที่โครงสร้างพื้นฐานของรัฐบาลก่อนหน้าถูกยกเลิกไป และแทนที่ด้วยหนี้ที่มากกว่าเดิม อนาคตของประเทศถูกคุมไว้ด้วยยุทธศาสตร์ 20 ปีของคณะรัฐประหารอำนาจของพระมหากษัตริย์กลับไปใกล้เคียงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ว่าจะเป็นการอินเทอร์เน็ตพัยสินของสถาบันกลับไปเป็นของกษัตริย์การแก้รัฐธรรมนูญตามอำเภอใจ ฯลฯ ตลอดระยะเวลา 6 ปีนี้การต่อสู้กับอำนาจที่ไม่ชอบธรรมนั้นมีมาตลอดแม้คณะรัฐประหารจะอยู่ มาได้ด้วยการฟอกตัวผ่านรัฐธรรมนูญ 2560 ที่เขียนขึ้นเพื่อสืบทอดอำนาจ” (กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม, 2563, คำนำ)

หรือจากกรณีคำปราศรัยของ อานนท์ นำภา หนึ่งในแกนนำกลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุมซึ่งมีตัวอย่างของการชักจูง ปลุกเร้าให้เกิดความฮึกเหิม และให้สื่อมวลชนต้องเลือกข้าง และอ้างหรือเชื่อว่าการกระทำของตนเองหรือการกระทำของตัวเองว่ายืนอยู่ข้างของประชาชนหรือรับไม่ต่อมาจากคณะราษฎร ดังความในตอนนี้เป็นคือ

“...ฝากไปถึงพี่ๆ สื่อมวลชน พวกท่านต้องเลือกข้างได้แล้ววันนี้ ว่าจะอยู่ข้างประชาชนหรือข้างเผด็จการ จงนึกถึงบรรพบุรุษของพวกท่าน กุหลาบ สายประดิษฐ์ อิศรา อมันตกุล เสณีย์ เสาวพงศ์ ผู้สื่อข่าว นักหนังสือพิมพ์ฝ่ายประชาธิปไตยสละเสรีภาพ พวกท่านจงทำหน้าที่ให้เหมือนกับบุคคลเหล่านั้น ขอให้พี่น้องทุกคนปรบมือเรียกร้องให้สื่อกลับมาอยู่ข้างประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เนชั่นอย่าไปกล่าวถึงเขาเลย ...มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อตั้งโดยอาจารย์ปรีดี

พนมยงค์ วันนี้เราทุกคนรับไม้ต่อมาจากคณะราษฎร รับไม้ต่อมาจากอดีตนายกรัฐมนตรีของเรา เพื่อสะสางปัญหาให้หมดใช้ไม่ใช่ เราทุกคนคือเลือดเนื้อเชื้อไขของคณะราษฎรที่จะมาทำหน้าที่แทน คณะราษฎร ปรบมือให้ตัวเองหน่อยครับ” (อานนท์ นำภา, 2563, หน้า 24)

รวมไปถึงความเชื่อมั่นหรือกล่าวอ้างว่าตัวเองเป็นทนายของประชาชน จากครอบครัวชาวนาที่รักประชาธิปไตย และเป็นครอบครัวประชาธิปไตยเพื่อยืนยันหรือสร้างความเชื่อมั่นชอบธรรมให้กับจุดยืนของตนเอง ดังความในตอนนี้เป็นคือ

“สุดท้ายอยากจะขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับครอบครัวของผม ครอบครัวที่เป็นชาวนา ไร่ชาวนา ที่ผลิตลูกชายมาเป็นทนายของประชาชนในวันนี้ พวกเขาไม่ได้เรียนหนังสือสูงแต่พวกเขารักประชาธิปไตย วันนี้คุณแม่ผมมาฟังการปราศรัยด้วย ปรบมือให้แทนหน่อยครับเราจะสู้ไปด้วยกันเพราะเราคือครอบครัวประชาธิปไตย สวัสดิ์และขอบคุณครับ” (อานนท์ นำภา, 2563, หน้า 29)

จากตัวอย่างของคำปราศรัยที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วาทศิลป์ ในการปลุกเร้า สร้างอารมณ์ร่วม โน้มน้าวจิตใจ รวมทั้งลดทอนคุณค่าของฝ่ายเห็นต่าง เพื่อดึงดูดมวลชนให้เข้าร่วม และเป็นบันไดในการ สร้างความชอบธรรม ก้าวขึ้นสู่อำนาจ และนำไปสู่การโค่นล้มศัตรูทางการเมืองในท้ายที่สุด จริงอยู่ว่าเหตุการณ์ในการชุมนุมประท้วงของผู้ชุมนุมในบริบททางการเมืองไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดประชาธิปไตยสมัยใหม่ (modern democracy) นั้นย่อมแตกต่างกันไปอย่างสิ้นเชิงกับบริบททางการเมืองของสังคมเอเธนส์โบราณ และไม่ใช่จุดมุ่งหมายของการศึกษานี้ที่จะพยายามหาจุดเหมือนหรือทำการเปรียบเทียบข้ามบริบท แต่จากทั้งสองกรณีของสังคมการเมืองที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตย หรือให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะผู้ทรงอำนาจสูงสุดในการปกครอง การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้นำเผด็จการหรือนักสอพลอประชาชนที่เกิดขึ้นมาแล้วในดินแดนที่เป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจของการปกครองในระบบประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงเป็นเรื่องที่พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยพึงสังวรและป้องกันด้วยสติปัญญาและการเรียนรู้ จากมรดกกรรมของโสเกรตีสและระบบประชาธิปไตยเอเธนส์ รวมไปถึงมรดกกรรมของระบบประชาธิปไตยในสังคมไทยอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอนาคต?

สรุป

การวิจัยนี้มีความเน้นหนักไปที่การศึกษาถึงการกำเนิดและเสื่อมของประชาธิปไตยในเอเธนส์ เนื่องจากเห็นว่าการทำความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยจากต้นกำเนิดถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะ

ทำให้เข้าใจเงื่อนไขต่างๆ ของประชาธิปไตยในปัจจุบันอย่างรอบคอบลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งนี้ นอกจากปัญหาที่เกิดจากนักปลุกปั่นทางการเมืองแล้ว ระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ทั้งในกรณีของไทยและต่างประเทศ ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาอื่นๆ นานัปการ เช่น ปัญหาการตรวจสอบการใช้อำนาจ ปัญหาการรัฐประหาร ปัญหาด้านความสามารถของระบอบการเมืองในการตอบสนองต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ที่ต้องการความตระหนักรู้และการแก้ไขจากพลเมืองผู้เป็นเจ้าของประชาธิปไตย เพื่อป้องกันมิให้ “ประชาธิปไตย” ไทยนั้นต้องประสบกับมรณกรรมอย่างช้าแล้วช้าเล่า หรือกลายเป็นเพียงฉลากหรือคำโฆษณาชวนเชื่อในการแสวงหาอำนาจของผู้คนบางกลุ่มเท่านั้น (โปรดดู เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, 2561)

รายการอ้างอิง

- กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม. (2563). ใน ภาณุพงศ์ จาดนอก, ปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล อานนท์ นำภา และปวิษฐ ชิวรักษ์, *ปรากฏการณ์สะพานฟ้า*. ม.ป.ท.: ธรรมศาสตร์และการ ชุมชุม.
- ไชยันต์ ไชยพร. (ม.ป.ป.) รายงานการวิจัยเสนอในโครงการ 2500 ปีประชาธิปไตย กำเนิดและจุดจบของ ประชาธิปไตยยุคโบราณ - เอเธนส์: บริบท พฤติกรรม และโครงสร้างทางการเมือง. [เอกสารอัด สำเนา].
- ฐิติกร สังข์แก้ว และอรุณสิทธิ์ พานแก้ว. (ม.ป.ป.). *Shutdown*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทักษิณ ชินวัตร. (2554). *ทักษิณโฟนอิน สีแดง ร้อยเอ็ด วันที่ 2 พฤษภาคม 2554*. วันที่ค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 2561.เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=F9Anny8Kq84&t=181s>
- เพลโต. (2549). *บทสนทนาของเพลโต: ยูไทโพร อโพลโลจี ไครโต*. สมบัติ จันทวงศ์ แปล. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- เพลโต. (2553). *โสกราตีส (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. ส. ศิวรักษ์. แปล กรุงเทพฯ: ศยาม.
- เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2561). *ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในประเทศไทยจนถึง พ.ศ. 2475 : การก่อ รูป, การประชันความหมาย และการผสมผสาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ เทือกสุบรรณ (2557). *ก้านสุเทพ ปราศรัยบนเวทีแยกปทุมวัน วันที่ 13 มกราคม 2557*. วันที่ค้น ข้อมูล 10 กรกฎาคม 2561, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=KWsAc6kxxw8>
- อานนท์ นำภา. (2563). *ข้อเรียกร้องระหว่างบรรทัด*. ใน ภาณุพงศ์ จาดนอก, ปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล อานนท์ นำภา และปวิษฐ ชิวรักษ์. *ปรากฏการณ์สะพานฟ้า*. ม.ป.ท.:ธรรมศาสตร์และการ ชุมชุม.
- โฮเมอร์. (2552). *โอดิสซีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. สุริยฉัตร ชัยมงคล แปล. กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ.
- Aristotle. (1935). *Aristotle: The Athenian Constitution, The Eudemian Ethics, On Virtue and Vices*. H. R. (Ed. & Tran.). London: Harvard University Press.
- Aristotle. (2002). *The Athenian Constitution*. England: Penguin Classic.
- Barker, E. (1960). *Greek Political Theory: Plato and His Predecessors*. London: Methuen and Co.
- Boardman, J., & Poesen, J. (Eds.). (2006). *Soil Erosion in Europe*. West Sussex, England: John Wiley & Sons.
- Copleston, F. (1976). *A History of Philosophy Volume I: Greek and Rome* (7th edition). London: Search.

- Dillon, M., & Garland, L. (2000). *Ancient Greece: Social and Historical Document from Archaic times to the Death of Socrates 800 – 399 B.C.* London: Taylor & Francis.
- Ehrenberg, V. (2011). *From Solon to Socrates Greek history and civilization during the 6th and 5th centuries B.C.* London: Routledge.
- Finley, M. I. (1970). *Early Greece: The Bronze and archaic ages.* London: Chatto & Windus.
- Frost, F. J. (Ed.). (1969). *Democracy and the Athenians, Aspects of Ancient Politics.* New Jersey: John Wiley & Sons.
- Hesiod. (2006). *Theogony, Works and Days, Testimonia.* Most W. Glen (Ed. & Trans.). London: Harvard University Press.
- Homer. (1991). *The Iliad.* Fagles, Robert. (Trans.). USA: Penguin Books.
- Ovid. (1958). *The Metamorphoses.* Horace Gregory (Ed.). New York: Viking Press.
- Plutarch. (1960). *The Rise and Fall of Athens: Nine Greek lives.* Ian Scott-Kilvert (Ed., Trans.). USA: Penguin Books.
- Stace, W. T. (2014). *A Critical History of Greek Philosophy.* New York: CreateSpace Independent.
- Thorley, J. (1996). *Athenian Democracy.* New York: Routledge.

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการตกขอบ และปฏิกิริยาต่ออำนาจรัฐและทุนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

ภัทรมน สุพັນธุ์*

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์**

(วันรับบทความ : 13 เมษายน 2563, วันแก้ไขบทความ : 27 พฤษภาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 2 มิถุนายน 2563)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเป็นชายขอบของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและพื้นที่โดยรอบอุทยานฯ และผลกระทบจากการถูกทำให้เป็นชายขอบ ซึ่งเกิดจากอำนาจรัฐ ทุน และวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมทั้งศึกษาปฏิกิริยาต่างๆ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีต่อการจัดการป่าและที่ดินของรัฐ รวมทั้งศึกษานิเวศวิทยาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าและที่ดินในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม จุดยืนทางญาณวิทยาของผู้วิจัยจึงเป็นจุดยืนของเศรษฐศาสตร์การเมืองแนววิพากษ์ ที่มุ่งสลายมายาคติ และเปลี่ยนแปลงสังคม โดยผู้วิจัยยืนอยู่ข้างเดียวกับผู้ถูกกดขี่ขูดรีด โดยวิธีวิทยาการวิจัย จะเป็นการวิจัยในระดับพื้นที่ เพื่อการต่อต้าน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาผ่านมุมมองทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงบูรณาการ ผลการศึกษาพบว่ากะเหรี่ยงแก่งกระจานนั้นต้องกลายเป็น “คนตกขอบ” เนื่องจากปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากร ที่ทำให้ไม่สามารถทำไร่หมุนเวียนตามวิถีชีวิตดั้งเดิม และนำมาซึ่งการสูญเสียอัตลักษณ์หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นวิถีการดำรงชีวิต รวมทั้งประเพณีต่างๆ ที่สูญหายไป ยิ่งกว่านั้นการเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าของรัฐ ยังทำให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากกลไกอำนาจรัฐที่มีลักษณะเป็นการก่อกองร้ายโดยรัฐ ไม่จะเป็นการถูกบังคับอพยพ การเผาบ้านเรือน รวมทั้งการฆาตกรรมแกนนำ นอกจากนี้การรุกรานของทุนนิยมก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานต้องตกอยู่ในภาวะ “ตกขอบ” เมื่อกะเหรี่ยงซึ่ง

* นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, email: pattaramon.s@rsu.ac.th

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์พิเศษหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ) คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, email: suthyp@gmail.com

เคยมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ไม่สามารถทำการเกษตรแบบยังชีพได้ ต้องกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างนอกพื้นที่ บางส่วนยังได้รับค่าจ้างน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามกฎหมาย เนื่องจากบางคนยังไม่มีบัตรประชาชน หรือต้องกลายเป็นแรงงานนอกระบบภายใต้ความช่วยเหลือของมูลนิธิหนึ่งที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่สตรีกะเหรี่ยง และต้องกลายเป็นชนชั้นแรงงานเสี่ยง (precariat) แม้ว่าจะสร้าง ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้แก่กะเหรี่ยงที่เข้าไปร่วม แต่สิ่งที่ต้องแลกคือการไม่สามารถสืบสานลายผ้าทอที่เป็นอัตลักษณ์ของตนได้ เนื่องจากต้องทอดผ้าตามลวดลายที่ตลาดต้องการ และได้รับค่าจ้างเป็นรายวัน ซึ่งต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นชาวบ้านที่เข้าโครงการส่งเสริมอาชีพก็ต้องใช้เวลาไปกับการทอดผ้าตามลายที่ตลาดต้องการ นอกจากนี้การเข้ามาของทุนข้ามชาติที่เข้ามาทำเหมืองหลายประเภทก็ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงทั้งสิ้น รวมทั้งการเข้ามาทำไม้ของบริษัททำไม้ตามนโยบายสัมปทานป่าของรัฐบาลในอดีต ที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าในแก่งกระจานสูญหายไป และทำให้กะเหรี่ยงต้องตกเป็นจำเลยของสังคมว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้การตีตราต่างๆ ที่ลดทอนความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน ก็ทำให้กะเหรี่ยงส่วนใหญ่ไม่ต้องการแสดงตัวตน จึงทำให้วัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามากลืนกินวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดั้งเดิมได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามเมื่อมีความพยายามรวมตัวกันเป็นองค์กรชาวบ้านในนามเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการรื้อฟื้นความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยง รวมทั้งได้รณรงค์ผลักดันเชิงนโยบาย ก็ทำให้ความภาคภูมิใจในวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงค่อยๆ ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาในที่สุด

คำสำคัญ: ความเป็นชายขอบ, การตกขอบ, ความขัดแย้งในการจัดการป่า, กะเหรี่ยง, การก่อการร้ายโดยรัฐ

Political Economy of Super-Marginalization of Karen Ethnicity and Their Reactions to State Power and Capitalist Penetration

Pattaramon Suwapan*

Suthy Prasartset**

(Received Date : April 13, 2019, Revised Date : May 27, 2020,

Accepted Date: June 2, 2020)

Abstract

This article aims to study marginalization of Karen ethnicity in Kaengkrachan National Park. The purposes of this qualitative research are to study the political economy of marginalization of Karen Ethnicity and effects of being marginalized ,which resulted from the state power, capitalist penetration and modern culture, to study reactions of Karen Ethnicity in Kaengkrachan National Park toward forest and land management and to study Ethnic ecology of Karen in Kaengkrachan National Park and in the area around it, in order to find solutions to conflicts in forest and land management. Epistemology standpoint of the researcher is the standpoint of critical political economy which aims to refute the myth for social change. Research methodology is the area-based research for resistance, the researcher stands with the oppressed who have been affected from physical and ideological violence from state power and capitalist by using qualitative research via transdisciplinary political economy. The study shows that Karen in Kaengkhachan is not only marginalized but indeed super-marginalized from many factors, for example, the expansion of the state in resource management which leads to the loss of traditional ways of life i.e., Karen cannot conduct shifting cultivation resulting in the loss of many identities and traditions. In addition to this the resource management of the state

* Graduate student, Doctor of Political Science Program in Political Economy and Governance, Burapha University, email: pattaramon.s@rsu.ac.th

** Advisor, Associate Professor Dr., Faculty of Political Science and Law, Burapha University, email: suthyp@gmail.com

leads to severe Human Rights violations toward Karen in Kaengkrachan area including forced evacuation and demolition, intentional community burning and even murder of the leaders of the Karen movement. These are Repressive State Apparatus which have severely affects the Karen. Moreover, the capitalist penetration is one of the main factors which made Karen in Kaengkrachan being super-marginalized. When Karen cannot maintain their traditional ways of live, cannot conduct shifting cultivation which used to be their subsistence economy, they become workers outside their communities or become informal workers under support of a foundation which has a career promotion project, even though such project can partly secure the earning of female Karen but what they have to pay is that they cannot inherit their style of their garment because they have to weave clothes according to the style that market demands. This is marginalization in the direction of inclusion. In addition to this the penetration of world capitalists for mining affect the lives of Karen. Moreover, logging of some companies in accordance with the forest concession policy of the government, which is the main reason of the loss of forest area in Kaengkrachan, which leads to the stigmatization of Karen of deforestation. Such stigmatization and other stigmatization diminish their self-esteem lead them not to show up their identity, so that new culture can assimilate traditional culture easily. However, they have tried to establish a people organization called the Network of Karen for Culture and Environment, who has played a vital role in resurrection of their believes, values, ways of life and identities of Karen and driving public policies to protect their identities, so the proud of believes, values, ways of life and identities gradually resurrect.

Keywords: Marginalization, Super-Marginalization, Conflicts in Forest Management, Karen, State-Terrorism

บทนำ

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 28 ของประเทศไทย เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทย คือ มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,821,687.84 ไร่ หรือ 2,914.70 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ อำเภอนางหญ้าปล้อง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรี และแม่น้ำปราณบุรี มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง ประกอบด้วยเทือกเขาสลักขั้วชันของเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาที่เป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ยอดสูงสุด ได้แก่ เขางะงันนิยกวตอง สูงประมาณ 1,513 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินแกรนิต บางแห่งเป็นเขาหินปูน ในหลายแห่งอุดมไปด้วยแร่พลูมไรต์ ปกคลุมด้วยป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่ (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ม.ป.ป.).

ลักษณะภูมิอากาศ เนื่องจากสภาพโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้น จึงทำให้มีความชื้นสูง ส่วนใหญ่จะมีฝนตกชุก จึงมีอากาศเย็นสบายตลอดปี ไม่ร้อนอบอ้าว นอกจากมิติในเชิง “ภูมิ” แล้วในบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน มีชุมชนกะเหรี่ยง ซึ่งมีทั้งกะเหรี่ยงปกากะญอ และกะเหรี่ยงโผล่วอยู่ในพื้นที่มาช้านาน ทั้งกะเหรี่ยงปกากะญอที่อยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า “ใจแผ่นดิน” หรือ “บางกลอยบน” โดยผู้นำจิตวิญญาณกะเหรี่ยงแห่งผืนป่าแก่งกระจาน “พ่อคออี้” หรือนายโคอี้ มิมิ อายุ 100 กว่าปี ได้ยืนยันว่าตนเองเกิดและเติบโตรับน้ำนมหยดแรกจากมารดาที่ตรงพื้นที่ที่เรียกว่า “ใจแผ่นดิน” นอกจากนี้หลักฐานที่ยืนยันว่ามีกะเหรี่ยงอยู่ในพื้นที่มาก่อนที่จะมีการประกาศอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานคือเมื่อ ปี พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2513 ทางกรมไทยได้สำรวจชาวกะเหรี่ยงและมอบเหรียญขาวเขาให้แก่กะเหรี่ยงในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งบุตรชายของนายโคอี้ ซึ่งได้แก่ นายจอนเงง มิมิและลูกเขย คือนายสมจิต กวามู ก็ได้รับเหรียญดังกล่าวด้วย นั่นคือการยอมรับว่าทางกรมต้องการให้กะเหรี่ยงในพื้นที่ดังกล่าวยอมรับว่าตนเองคือคนของประเทศไทย นอกจากชุมชนกะเหรี่ยงปกากะญอในพื้นที่ใจแผ่นดินแล้ว ยังมีชุมชนกะเหรี่ยงปกากะญอในพื้นที่ ต.ป่าเต็ง อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ซึ่งมีหลักฐานว่าอยู่มาช้านานก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2524 เนื่องจากมีรูปถ่ายเป็นหลักฐานครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินที่ป่าละอู เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2509 เป็นรูปผู้นำกะเหรี่ยงจำนวน 3 คน คือ นายลีเมอ ซึ่งเป็นผู้นำของกะเหรี่ยงบ้านห้วยแห้ง ผู้ใหญ่ชะ เป็นผู้นำกะเหรี่ยงบ้านป่าละอู และนายพะแจ เป็นผู้นำกะเหรี่ยงบ้านป่าเต็ง โดยทั้งสามคนได้เฝ้ารับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ และได้กราบบังคมทูลเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องที่ (วุฒิ บุญเลิศ, 2559) นอกจากนี้ในพื้นที่ ต.ยางน้ำกลัดเหนือ และ ต.ยางน้ำกลัดใต้ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี ก็พบชุมชนกะเหรี่ยงโผล่วดั้งเดิมอาศัยอยู่เช่นกัน

งานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกะเหรี่ยงในพื้นที่ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ที่มีชื่อว่า “เมื่อกะเหรี่ยงสวนผึ้งลุกขึ้นพูด” ได้พบว่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิมาพร้อมกับ

ชนชาติพม่า มอญ และสยาม (วุฒิ บุญเลิศ, 2546) มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กะเหรี่ยงทางตะวันตกก็ได้รับมอบหน้าที่ให้เป็นกองกำลังรักษาชายแดนไทย ได้ทำหน้าที่ดูแลด้านชายแดนด้านตะวันตกของเมืองราชบุรี ในปี 2388 หลังรัชกาลที่ 3 ทรงขึ้นครองราชย์ได้ 20 ปี ได้ทรงให้กองกำลังชาวกะเหรี่ยงควบคุมพื้นที่ชายแดนไทย พม่า นับแต่ ด้านแม่กลอง อัมพวา เมืองตาก กาญจนบุรี มาจนถึงราชบุรี ผู้นำกองกำลังชาวกะเหรี่ยงที่ดูแลชายแดนด้านดังกล่าวในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ที่ทำหน้าที่เป็นนายกองค์หน้านั้นคือ หลวงพิทักษ์ศรีมัตย์ ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวได้สืบทอดกันมาจนมาถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 และได้ถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2444 เมื่อมีการแต่งตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านกะเหรี่ยง (เพ็งอ้ง) นอกจากนี้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2444 – 2475 ทุกๆ 3 ปี ผู้นำกะเหรี่ยงต้องเข้าร่วมพิธีดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาที่เมืองราชบุรี เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เมื่อพระเจ้านั่งยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มจัดระเบียบการปกครองท้องที่แบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล

นั่นก็เป็นหลักฐานว่าชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้อยู่อาศัยร่วมกับชาติพันธุ์อื่นๆ ในอาณาจักรสยามมายาวนานในประวัติศาสตร์ และยังได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการโดยการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ จนเมื่อมีการปฏิรูประบบราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้รับการส่งเสริมให้มีการเลือกผู้นำกะเหรี่ยงขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย

สำหรับกะเหรี่ยงในชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและยังมีหลักฐานว่าระหว่างปี พ.ศ. 2442 - 2445 พระยารวเดชศักดิ์ดาธุ (เจ๊ก จารุจินดา) (บันทึกการตรวจราชการของพระยารวเดชศักดิ์ดาธุ เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ อ้างถึงใน วุฒิ บุญเลิศ, 2546) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี ได้มาตรวจราชการและแต่งตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านกะเหรี่ยงในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี โดยท่านได้เข้าไปยังหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่บ้านห้วยแห้ง หินเพิง และบ้านลั่นช้าง อำเภอแม่ประจัน จังหวัดเพชรบุรี (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอหนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี) โดยเมื่อไปถึงบ้านลั่นช้างนั้นหลวงศรีรักษา นายกองค์กะเหรี่ยงบ้านลั่นช้างได้มาให้การต้อนรับ พระยารวเดชศักดิ์ดาธุได้แต่งตั้งหลวงวิเศษศิริรักษ์ นายกองค์กะเหรี่ยงบ้านยางหักเป็นกำนันตำบลยางหัก (ขึ้นกับอำเภอปากท่อ จ.ราชบุรี ในปัจจุบัน) หลังจากนั้นก็ได้ไปที่ตำบลสวนผึ้ง ตั้งนายยังคนกะเหรี่ยงเป็นผู้ใหญ่บ้าน และไปตามหมู่บ้านกะเหรี่ยงอีกหลายที่ เพื่อดังคนกะเหรี่ยงเป็นผู้ใหญ่บ้าน หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2444 เวลา 09.30 - 14.00 น. ได้เรียกประชุมกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านต่างๆ ที่มารอพร้อมกันที่บ้านห้วยแห้ง แล้วจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งบ้านลั่นช้าง ห้วยหินเพิง และห้วยแห้งที่พบในหลักฐานจดหมายเหตุดังกล่าวนี้เป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและโดยรอบอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน นั่นก็สะท้อนความจริงว่า ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแก่งกระจานนั้นอยู่มาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานนับเกือบร้อยปี

ความเป็นชายขอบ หรือการถูกทำให้เป็นชายขอบ (Marginalization) ของกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความหมายที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2553, หน้า 4-5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนซึ่งมักผลักดันให้คนส่วนหนึ่งต้องไร้อำนาจจนตกไปอยู่ชายขอบของสังคม แม้จะมีชีวิตอยู่ตรงศูนย์กลางของพื้นที่ในเชิงภูมิศาสตร์ ขณะเดียวกันก็ยังหมายรวมถึงกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์ ด้วยความพยายามทำให้คนกลายเป็นสิ่งของบางอย่างที่ตายตัว เช่น การทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) และการตีตราให้มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในแง่ลบ (Stigmatization) อย่างไรก็ตามกระบวนการเป็นชายขอบในทัศนะของอานันท์ไม่ได้มองการเป็นชายขอบจากการถูกกีดกันเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่เขาเห็นว่าความเป็นชายขอบสามารถเกิดได้ทั้งสองทิศทางที่ตรงกันข้ามกันได้ กล่าวคือ ทิศทางแรก เกิดจากการถูกกีดกัน ถูกลดอำนาจ ถูกเบียดขับ เช่น กรณีกะเหรี่ยงที่เข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆ ในฐานะพลเมืองไทย ก็จะถูกแยกจากสังคม ถูกทำให้กลายเป็นอื่น ในลักษณะที่คนในสังคมไม่ยอมรับ ทิศทางที่สอง เกิดจากการดึงเข้าร่วมกระบวนการ จนกลับกลายเป็นชายขอบในทิศทางตรงกันข้ามกับทิศทางแรก เช่น กรณีกะเหรี่ยงแก่งกระจานที่ถูกดึงเข้าร่วมกระบวนการในการส่งเสริมอาชีพ แต่ยิ่งถูกทำให้เป็นชายขอบเนื่องจากได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ และไม่สามารถสานต่ออัตลักษณ์ผ้าของตนได้เนื่องจากไม่สามารถทำไหมหมุนเวียนได้ จำเป็นต้องมาเป็นแรงงานที่เรียกว่ากลุ่มแรงงานเสี่ยง (precariat)

สำหรับสุริชัย หวันแก้ว (2550) ความเป็นชายขอบ หรือ marginality ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นหมายถึง ผู้คนที่ด้อยอำนาจ คนที่ตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ และคนยากไร้ ผู้ซึ่งไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม หรือเรียกรวมๆ ว่ามีสถานะเป็น “คนอื่น (the others)” ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกัน เบียดขับออกข้างแล้วข้างเล่า หรือเป็นชายขอบในพหุมิติ (multiple marginalities) จึงกล่าวได้ว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนเหล่านี้เท่ากับศูนย์

หากใช้ความหมายของการทำให้เป็นชายขอบดังกล่าวความเป็นชายขอบของกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานน่าจะเริ่มตั้งแต่รัฐไทยมุ่งเน้นการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยกะเหรี่ยงเพชรบุรีเป็นกะเหรี่ยงในภาคตะวันตกกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนแก่งกระจานเพื่อการชลประทานในปี พ.ศ. 2509 โดยมีชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมสองชุมชนได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนต้องอพยพโยกย้ายไปยังสถานที่แห่งใหม่ พ.ศ. 2509 ทำให้น้ำเอ่อล้นท่วมเป็นพื้นน้ำอาณาเขตกว้างขวาง กินเนื้อที่ประมาณ 46.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 26,325 ไร่ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของกะเหรี่ยง ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี ต้องจมอยู่ใต้บาดาล และต้องหาพื้นที่อยู่ใหม่ เพราะน้ำได้เอ่อท่วมหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านท่าลิงลม ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของกะเหรี่ยงปกากะญอ จำนวน 10 ครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านกะเหรี่ยงเฝอ ที่เดิมเป็นชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมเรียกว่าบ้านวังวน ซึ่งหมู่บ้านนี้มีครัวเรือน

ที่ต้องอพยพหนีน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนแก่งกระจานทั้งสิ้น 15 ครัวเรือน รวมชุมชนดั้งเดิมของทั้งกะเหรี่ยงโพล่งและกะเหรี่ยงปกาเกอญอที่ได้รับผลกระทบจากการเขื่อนแก่งกระจานทั้งสิ้น 25 ครัวเรือน

นอกจากนี้ด้วยการขยายตัวของรัฐส่วนกลาง ได้ก่อให้เกิดปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งก็สะท้อนกระบวนการทำให้เป็นชายขอบที่ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐส่วนกลาง เป็นการช่วงชิงสมบัติสาธารณะของชุมชนไปอยู่ในการควบคุมและจัดการของรัฐ ชาวกะเหรี่ยงซึ่งมีชีวิตผูกพันและต้องพึ่งพิงป่าถูกปิดกั้นและเข้าไม่ถึง “สมบัติสาธารณะ” ไม่ว่าจะเป็นการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หรือการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขากระปุก – เขาเตาหม้อ ในปี พ.ศ. 2542 และการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานโดยออกพระราชกฤษฎีกากำหนดที่ดินบริเวณพื้นที่ป่ายางน้ำกลัดเหนือ และป่ายางน้ำกลัดใต้ในท้องที่ตำบลน้ำกลัดเหนือ กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอเขาย้อย และตำบลสองพี่น้อง ตำบลแก่งกระจาน อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรีให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2524

การประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติได้สร้างความขัดแย้งในพื้นที่มาโดยตลอด และมารุนแรงมากขึ้นเมื่อเกิดเหตุการณ์เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาทำลายทรัพย์สินของชาวกะเหรี่ยง โดยการรื้อถอน เมาบ้าน ยุ่งข้าว และสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งมีการจับกุมและละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ เช่น ตั้งข้อกล่าวหาเป็นคนต่างด้าว ทำลายทรัพยากรป่าไม้ เป็นแหล่งผลิตเสปียงสนับสนุนชนกลุ่มน้อยเคเอ็นยูที่อยู่ตามแนวชายแดน และเป็นแหล่งพักพิงยาเสพติด ตามแผนปฏิบัติการขับไล่กะเหรี่ยงในพื้นที่แก่งกระจาน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่อยู่และที่ทำกิน ขาดความปลอดภัย ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน จนต้องอยู่อย่างหวาดผวา ทั้งๆ ที่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่มายาวนานเป็นเวลากว่า 100 ปี (ASTV ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2557)

กระทั่งนำมาสู่เหตุการณ์เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ตกจำนวน 1 ลำ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2554 และอีก 2 ลำตกในเวลาต่อมา เหตุการณ์ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานยังไม่หยุดแค่นั้น ภายหลังเหตุการณ์เผาและทำลายบ้าน และยุ่งข้าวของกะเหรี่ยงโป่งลึก-บางกลอย นายทัศนัยกุล โอบอ้อม อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย ผู้มีบทบาทในการประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยออกมามอบตัวกับทางการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น หรือที่รู้จักกันทั่วไปใน จ.เพชรบุรีว่า “อ.ป๊อด” ได้ให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนว่า แท้จริงแล้วชาวกะเหรี่ยงที่ถูกผลักดันไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยจากประเทศพม่า ตามที่หัวหน้าอุทยานฯ ในขณะนั้น กล่าวอ้างแต่อย่างใด แต่เป็นชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมในผืนป่าแก่งกระจานนั่นเอง (มีหลักฐานชัดเจนคือ ปี 2512 และ 2513 ทางกรมไทยได้สำรวจชาวกะเหรี่ยงและให้เหรียญชาวเขา นั่นคือการยอมรับว่าทางการต้องการให้กะเหรี่ยงยอมรับว่าตนเองคือคนของประเทศไทย) ทำให้นายทัศนัยกุลถูกห้ามเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยมี

การตีตราจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติในขณะนั้น จนนำมาซึ่งเหตุการณ์สะท้อนขวัญเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2554 คนร้ายขับรถยนต์กระบะแล้วใช้อาวุธปืนยิงนายทัศนกุล เสียชีวิต เนื่องจากนายทัศนกุล กำลังพยายามถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในผืนป่าแก่งกระจาน (ในกระเป๋าสีที่ถูกลักขโมยที่เตรียมถวายฎีกา) ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สืบสวนสอบสวน รวบรวม พยานหลักฐานจนออกหมายจับ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (ในขณะนั้น) กับพวกอีก 4 คน ในข้อหาร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน (สุรชา บุญเปี่ยม, 2555)

แต่ความรุนแรงในพื้นที่ป่าแก่งกระจานต่อกลุ่มคนชายขอบในพื้นที่ยังไม่หยุดลงแค่นั้น หลังจาก การเสียชีวิตของนายทัศนกุล โอบอ้อม นายพลละจี รักจงเจริญ (บิลลี่) แกนนำกะเหรี่ยงบ้านบางกลอย และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแม่เพรียง อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในคดีที่ ชาวบ้านโป่งลึก-บางกลอย ยื่นฟ้องกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (ในขณะนั้น) ในข้อหาเข้ารีด ทำลาย เมาบ้านเรือนและทรัพย์สินของชาวบ้านชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง จนได้รับความเสียหายแก่สิทธิ เสรีภาพ ทรัพย์สิน ก็ได้หายตัวไปอย่างลึกลับเมื่อเย็นวันที่ 17 เมษายน 2557 และหลังถูกพาดพิงถึงการ หายตัวไปอย่างลึกลับของนายพลละจี และเมื่อเวลาผ่านไปถึง 5 ปี จึงได้พบกระดูกที่มีผลตรวจดีเอ็นเอตรงกับนางโพละจี รักจงเจริญ มารดาของบิลลี่ ในอ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน ใกล้กับสำนักงานอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2562 โดยกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) กรมสอบสวนคดีพิเศษ เห็นว่า พฤติการณ์ของกลุ่มคนร้ายที่กระทำผิดครั้งนี้เข้าข่ายลักษณะเป็นการฆาตกรรมโดยทรมาน และการบังคับ บุคคลให้สูญหายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการ คุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance: CED)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษจะได้ทำงานร่วมกับหลายหน่วยงาน และสถาบันนิติ วิทยาศาสตร์ได้ตรวจพิสูจน์ชิ้นส่วนกระดูกที่พบในอ่างเก็บน้ำเขื่อนแก่งกระจาน และผลการตรวจพบสาร พันธุกรรมตรงกับนางโพละจี รักจงเจริญ มารดาของนายพลละจี รักจงเจริญแล้วก็ตาม แต่การกระทำ ความรุนแรงจากกลไกอำนาจรัฐก็ยังกระทำต่อครอบครัวของนายพลละจีอย่างไม่หยุดหย่อน โดยพนักงาน อัยการได้พิจารณาสำนวนคดีดังกล่าวแล้วมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหาทุกคน ในข้อหาร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดย ไตร่ตรองไว้ก่อน แต่มีความเห็นสั่งฟ้องเพียงความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ หน้าที่โดยมิชอบ มาตรา 157 กรณียัดน้ำผึ้งป่าของบิลลี่ แล้วปล่อยตัวไปโดยไม่นำตัวส่งให้ตำรวจดำเนินคดี ในข้อหาหลักของป่า ขณะที่ทางพนักงานสอบสวนดีเอสไอได้สั่งฟ้องผู้ต้องหาทั้งหมดในคดีฆาตกรรม นายพลละจี จำนวน 8 ข้อกล่าวหา. กล่าวคืออัยการเห็นควรฟ้องนายชัยวัฒน์ ลิมลิตชิตอักษรและพวกใน

ข้อหาร่วมกันเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบฯ เท่านั้น แต่มีคำสั่งไม่ฟ้องข้อหาร่วมกันฆาตรกรรมนายพอละจี และข้อหาที่เหลือ

แม้ผู้เสียหายจะสามารถยื่นอุทธรณ์ต่ออัยการได้ แต่ด้านหนึ่งก็อาจเป็นการสนับสนุนให้กลไกอำนาจรัฐใช้เครื่องมือการบังคับให้สูญหายเป็นเครื่องมือในการจัดการกับผู้เห็นต่างได้ นับเป็นการผลิตซ้ำการใช้กลไกอำนาจรัฐที่ใช้ความรุนแรงซ้ำแล้วซ้ำเล่าต่อครอบครัวนายบิลลี่ รวมทั้งเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่พยายามผลักดันให้เกิดการต่อสู้เรื่องนี้มาโดยตลอด อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่แก่งกระจานได้ก่อให้เกิดผลทางสังคมอย่างกว้างขวางในการเชื่อมร้อยเครือข่ายทั้งจากชนชั้นกลางที่รักความเป็นธรรมและสภาพชนเผ่าพื้นเมืองที่ได้ร่วมกันเป็นภาคีขับเคลื่อนผลักดันร่างพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมาน และการบังคับให้สูญหาย รวมทั้งผลักดันมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 เรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยงให้เป็น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเป็นชายขอบของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และผลกระทบจากการถูกทำให้เป็นชายขอบซึ่งเกิดจากอำนาจรัฐ ทุน และวัฒนธรรมสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาปฏิริยาต่างๆ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีต่อการจัดการป่าและที่ดินของรัฐ
3. เพื่อศึกษานิเวศวิทยาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งเรื่องปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าและที่ดินในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมได้

ขอบเขตในการวิจัย

ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงโดยรอบอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เกิดความรุนแรงและความขัดแย้งหนักหน่วง

และระยะเวลาในการศึกษาคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2446 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาหลังจากการปฏิรูประบบราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 และได้มีการสำรวจประชากรในมณฑลราชบุรี จนได้พบว่ามีชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี รวมทั้งประจวบคีรีขันธ์เป็นจำนวนทั้งสิ้น 6,288 คน จนถึงเดือน เมษายน 2560 สามปีหลังการถูกบังคับให้สูญหายของนายพอละจี รักจงเจริญ แกนนาคะเหรี่ยงในพื้นที่ อ.แก่งกระจาน เพื่อศึกษาให้เห็นถึงพัฒนาการจากสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้รับการยอมรับจากทางการไทย จนกระทั่งมีโครงการพัฒนาจากรัฐ และนโยบายเรื่องการจัดการป่าที่ทำให้กลุ่ม

ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่ถูกเบียดขับให้กลายเป็นชายขอบ และนำมาซึ่งปัญหาความรุนแรงจนถึงแก่ชีวิต และผลกระทบที่ตามมาหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว

ระเบียบวิธีการวิจัย

Michael Crotty (1998) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือชื่อ The Foundations of Social Research ว่า ในจุดเริ่มต้นของงานวิจัยนั้น การจะพัฒนาโครงร่างงานวิจัยนั้นมีความจำเป็นจะต้องตอบคำถามสองข้อให้ได้ คือ 1. จะใช้วิธีวิทยาและวิธีการอะไรบ้างในงานวิจัยที่เราตั้งเป้าหมายว่าจะทำ 2. เราจะพิสูจน์ให้เห็นอย่างไรว่าทางเลือกที่เราเลือกวิธีวิทยาและวิธีการดังกล่าวนั้นจะสามารถทำให้งานวิจัยของเรานั้นสำเร็จ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้แนวคิดของ Crotty เป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. **จุดยืนทางญาณวิทยา (Epistemology)** การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยตั้งใจให้เป็นการวิจัยเพื่อการต่อต้าน จุดยืนทางญาณวิทยาของผู้วิจัยจึงเป็นจุดยืนของเศรษฐศาสตร์การเมืองแนววิพากษ์ ที่มุ่งสลายมายาคติ และเปลี่ยนแปลงสังคม

2. **วิธีวิทยาการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยโดยเป็นการวิจัยในระดับพื้นที่ เป็นการวิจัยเพื่อการต่อต้าน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาผ่านมุมมองทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงบูรณาการ โดยการวิเคราะห์ปรากฏการณ์แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และนิเวศวิทยา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารขั้นต้น และเอกสารชั้นรอง

2) การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามระเบียบวิธีวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participatory observation), การสัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่างๆ คือ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview), สัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview)

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตีความปรากฏการณ์ทางสังคม โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์วิภาษวิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง บนฐานคิดวิธีวิทยาการวิจัยแนววิพากษ์ ที่มองว่าโครงสร้างสังคมเป็นเหตุปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์โครงสร้างแบบประวัติศาสตร์ด้วย

โดยใช้หลักการใช้เหตุผลแบบวิภาษวิธี (dialectic) ไม่ใช่โครงสร้างที่ทำหน้าที่ให้สังคมมีความสมดุลตามแนวคิดโครงสร้างหน้าที่

4) การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลใช้หลักการสามเส้า (triangulation) โดยตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน การเก็บข้อมูลเดียวกันในช่วงเวลาต่างกัน รวมทั้งการเก็บข้อมูลเดียวกันในสถานที่ที่แตกต่างกัน

ผลการศึกษา

1. กระบวนการเป็นชายขอบของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และผลกระทบจากการถูกทำให้เป็นชายขอบซึ่งเกิดจากอำนาจรัฐ ทุน และวัฒนธรรมสมัยใหม่

กระบวนการเป็นชายขอบของกะเหรี่ยงแก่งกระจานนั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการโดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานเป็นชายขอบ หรือท้ายที่สุดแล้วด้วยลักษณะความรุนแรงทางกายภาพจากกลไกอำนาจรัฐ หรือสิ่งที่อัลธูแซร์ (2557) เรียกว่า กลไกด้านการปราบปรามของรัฐ (กปร.) และความรุนแรงด้านอุดมการณ์ หรือกลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐ (กอร.) นั้นอาจจะเรียกได้ด้วยซ้ำว่า กะเหรี่ยงแก่งกระจานนั้นเป็นยิ่งกว่ากลุ่มคนชายขอบ แต่เป็นกลุ่มคนตกขอบ (super-marginalized) เสียด้วยซ้ำ นั้นประกอบไปด้วยหลายปัจจัย ดังนี้

1.1 การขยายตัวของทุนนิยมโลกและการรุกคืบของทุน

การขยายตัวของทุนนิยมโลกเข้ามาในผืนป่าตะวันตกนั้นเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการเปิดสัมปทานเหมืองแร่ดีบุกในเขตอ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2434 โดยเริ่มจากเหมืองแร่พระเจดีย์ (ทุ่งเจดีย์) หลังจากทีรื่องเจ้ากรมโละหะกิจ นายเฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิทท์ เสร็จสิ้นการสำรวจการทำเหมืองแร่ในเขตสวนผึ้งในปี 2438 ในปี พ.ศ. 2444 รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติเหมืองแร่ โดยได้ให้สัมปทานเหมืองแร่ดีบุกในตำบลสวนผึ้งแก่ชาวเยอรมัน รวมทั้งคนไทย (วุฒิ บุญเลิศ, 2546)

ส่วนการรุกคืบของทุนชาตินั้นก็มีการเข้ามาสัมปทานทำไม้ของบริษัท เพชรบุรีทำไม้จำกัด ซึ่งเข้ามารับสัมปทานทำไม้ในพื้นที่ป่าแก่งกระจานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ระยะเวลาตลอดสิบปีที่มีการสัมปทานป่า โดยผ่านนโยบายสัมปทานป่าของรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 จนถึง 2524 ได้ทำลายป่าในแก่งกระจานไปเป็นจำนวนมาก เมื่อสิ้นอายุสัมปทานป่าถูกทำลายจนไม่เหลือไม้มีค่า จนเกิดภาวะวัฏจักรปกคลุมผืนป่า ซึ่งพื้นที่ที่ให้สัมปทานทำไม้ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่พื้นที่ป่าสงวนยางน้ำกัลดเหนือ ยางน้ำกัลดใต้ ในพื้นที่ อ.หนองหญ้าปล้อง อ.แก่งกระจาน รวมถึงป่าต้นน้ำบางกลอย แม่น้ำเพชร แม่ประโดน จรดทิศใต้ที่ป่าแดง ป่าละอู จ.ประจวบคีรีขันธ์ และสัมปทานไม้ในพื้นที่ดังกล่าวก็ถูกยกเลิกในปี พ.ศ. 2524 หลังจากการประกาศให้ป่าแก่งกระจานเป็นอุทยานแห่งชาติ ข้ำร้ายไปกว่านั้นนโยบายให้สัมปทานไม้ของ

รัฐบาลถูกทำให้ล้มเลือนไป พร้อมๆ กับการตีตรา แป๊ะป้ายให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานเป็นจำเลยต่อสังคมว่า เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่าผ่านการทำไร่เลื่อนลอย กระบวนการดังกล่าวกระทำผ่านกลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐ (กอร.) เช่น ตำราเรียน รวมทั้งสื่อมวลชนที่พร้อมใจกันตีตราให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานตลอดมา ภาพจำของคนทั่วไปในสังคมต่อกะเหรี่ยงแก่งกระจานจึงเป็นภาพของความป่าเถื่อน และเป็นต้นเหตุของการตัดไม้ทำลายป่า ฯลฯ

นอกจากการรูดคืบของทุนที่เข้ามาสัมปทานป่าในพื้นที่ป่าแก่งกระจานแล้วยังพบกลุ่มทุนที่เข้ามาทำเหมืองแร่จำนวนหนึ่ง ทั้งเหมืองแร่ควอตซ์, ดินขาว, ถ่านหิน รวมทั้งเหมืองดีบุก (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ม.ป.ป.) ที่เป็นการช่วงชิงทรัพยากรไปจากชุมชนและเหลือทิ้งไว้เพียงมลพิษทั้งในอากาศและพื้นดิน

นอกจากนี้การเข้ามาของทุนที่เข้ามาเคาะถึงประตูบ้าน เช่น รถขายสินค้าเงินผ่อน ก็ล้วนทำให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานตกอยู่ในสภาวะ “ขายขอบ” เกิดภาวะ “จากจำเป็นต้องใช้ สู่อำนาจ” ยิ่งเข้าไปมีส่วนร่วมเช่นนี้ก็ยิ่งถูกทำให้เป็นชายขอบจากการขูดรีดแรงงานตนเอง ต้องทำงานให้หนักมากขึ้นเพื่อนำเอารายได้มาผ่อนชำระค่าสินค้า ซึ่งสินค้าบางชนิดที่เข้ามาถึงประตูบ้านอาจไม่ใช่สินค้าจำเป็นเลยด้วยซ้ำ แต่อาจเป็นความพยายามที่จะยกสถานะให้เทียบเท่าชนชั้นกลางในเมือง ภายใต้การบริโภคที่เกินความจำเป็น

ยิ่งเมื่อกะเหรี่ยงแก่งกระจานไม่สามารถทำไร่หมุนเวียน (หมาเช็ก) หรือไร่ข้าวในพื้นที่ดั้งเดิมที่ถูกประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติได้ ทำให้ผลผลิตจากการเกษตรไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในครอบครัวและชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านต้องออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง หรือต้องไปเป็นแรงงานรับจ้างให้แก่บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่ไปลงทุนในพื้นที่ใกล้ๆ ผู้วิจัยพบว่า มีคนงานกะเหรี่ยงจำนวนหนึ่งที่ประสบปัญหาจากความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินต้องไปทำงานเป็นแรงงานให้แก่บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่ไปตั้งโรงงานแปรรูปสับปะรดอยู่ใกล้ๆ พื้นที่ โดยผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้านเองก็เป็นนายหน้าหาแรงงานกะเหรี่ยงให้บริษัทดังกล่าวด้วย ส่วนกะเหรี่ยงที่อายุมากแล้วอาจไม่สามารถออกมาเป็นแรงงานรับจ้างนอกชุมชนได้ ประกอบกับการรูดคืบเข้ามาของทุนเกษตรขนาดใหญ่ ก็จำเป็นต้องปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดิน เนื่องจากปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำในที่ดินเดิมๆ จนท้ายที่สุดก็ต้องใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ยิ่งทำให้กะเหรี่ยงถูกผนวกเข้าไปในวงจรการขูดรีด จากแต่เดิมที่เคยมีวิถีการผลิตแบบพึ่งตนเองด้วยการทำไร่หมุนเวียน มีข้าวกินเพียงพอตลอดทั้งปี เมื่อไม่สามารถทำหมาเช็กตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้ แรงงานกะเหรี่ยงผู้หญิงในป่าแก่งกระจานก็ต้องกลายมาเป็นแรงงานนอกระบบให้กับมูลนิธิที่เข้ามาสนับสนุนอาชีพให้คนในชุมชน แม้ว่าจะแก้ปัญหาด้านความไม่มั่นคงด้านรายได้ แต่สิ่งที่ต้องจ่ายก็คือ พวกเขาต้องทอผ้าและปักผ้าในแบบที่ตลาดต้องการ ไม่สามารถรักษาอัตลักษณ์ผ้าทอแบบกะเหรี่ยงไว้ได้ เนื่องจากได้รับค่าจ้างเป็นรายวัน หากต้องการมีรายได้เพื่อนำไปซื้อข้าว

ก็ต้องทอดผ้าตามลายที่มูลนิธิกำหนด นี่เป็นตัวอย่างของการถูกทำให้เป็นชายขอบในทิศทางที่ถูกควมรวมไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ (แบบที่คนชายขอบไม่มีทางให้เลือกมากนัก) ไม่ใช่ความเป็นชายขอบจากทิศทางที่ถูกผลักออกไปให้กลายเป็นอื่น แม้ว่าในช่วงเริ่มต้นจะเกิดจากการผลักออกไปให้เป็นชายขอบจากการจัดการทรัพยากรในชุมชนก็ตาม

1.2 การขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากร และการขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

การจัดการป่าของรัฐและการขยายตัวของรัฐส่วนกลางก็มีส่วนอย่างสำคัญที่อาจเรียกว่าเป็นการผลักให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานกลายเป็น “คนตกขอบ” หลังจากเข้าไปสู่กระบวนการเป็นชายขอบตั้งแต่มีผลประโยชน์เรื่องเหมืองแร่ดีบุกเข้ามาในผืนป่าตะวันตก รวมทั้งเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองพม่า ทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะใช้พื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงเป็นแนวกันชนระหว่างสยามและพม่า ตลอดจนการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงที่ทำให้สยามหันไปสนใจผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าปัญหาการคุกคามจากศัตรูตามแนวชายแดน ส่วนการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรป่านั้นเริ่มขึ้นเมื่อรัฐบาลประกาศป่าสงวนแห่งชาติ “ป่ายางน้ำกลัดเหนือและป่ายางน้ำกลัดใต้” เมื่อ 17 ธันวาคม 2508 และหลังจากนั้นรัฐบาลได้มีนโยบายสัมปทานป่าในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2514 – 2524 ผลจากการเปิดสัมปทานป่าระยะเวลาถึง 10 ปีทำให้ไม้ใหญ่ที่มีมูลค่าหมดไปจากป่าแก่งกระจาน จึงเป็นที่มาให้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ในปี พ.ศ. 2524 โดยการควบคุมการใช้พื้นที่ โดยนำเอาเหตุผลด้านความมั่นคงจากปัญหายาเสพติดและการรักษาระบบนิเวศป่าไม้มาเป็นช่องทางการขยายตัวเพื่อ “ดูแล” คนในพื้นที่ป่าของรัฐต่อเนื่องมายาวนานกว่า 60 ปี นับตั้งแต่มีการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ

การประกาศอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในปี พ.ศ. 2524 นับเป็นหมุดหมายสำคัญในการผลักให้กะเหรี่ยงเปลี่ยนผ่านจากกระบวนการเป็นชายขอบสู่กระบวนการตกขอบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในช่วงแรกๆ หลังการประกาศอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน กะเหรี่ยงยังคงอยู่ในผืนป่าแก่งกระจานอย่างสงบสุข โดยที่รัฐไม่ได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับพวกเขาแต่อย่างใด แต่กลไกอำนาจรัฐเริ่มคืบคลานสู่พื้นที่ป่าลึกแก่งกระจานในปี พ.ศ. 2536 เมื่อมีการจัดตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่ 10 (แม่สะเลียง) ในพื้นที่หมู่บ้านโป่งลึก บางกลอย ได้ริเริ่มให้มีการเรียนการสอนหนังสือภาษาไทยแก่ชุมชน โดยนำเด็กๆ ในหมู่บ้านมาเรียนหนังสือ มีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 144 มาช่วยดำเนินงานและเป็นครูสอนหนังสือ มีการจัดสร้างอาคารเรียนชั่วคราวร่วมกัน

ในช่วงปี พ.ศ. 2539 หลังจากผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์คนสุดท้ายออกจากป่าแก่งกระจาน เริ่มมีการผลักดันและอพยพชาวกะเหรี่ยง เนื่องจากฝ่ายความมั่นคงมองว่ากะเหรี่ยงกลุ่มดังกล่าวเป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารราบที่ 29 และจังหวัดเพชรบุรี ได้ทำการอพยพชาวกะเหรี่ยง ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายตาม

แนวชายแดนไทย – พม่า มาอาศัยอยู่รวมกัน พื้นที่ตรงข้ามกับหมู่บ้านโป่งลึก รวมทั้งหมด 57 ครอบครัว จำนวน 391 คน แบ่งที่ทำกินให้ครอบครัวละ 5 – 7 ไร่ มาอยู่ที่หมู่บ้านตั้งใหม่ คือ บางกลอย หมู่ที่ 1 และ บ้านโป่งลึก หมู่ที่ 2 ของตำบลห้วยแม่เพรียง ภายใต้การกำกับ ดูแล รับผิดชอบของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่ 10 (ห้วยแม่สะเลียง) อย่างไรก็ตามกลุ่มที่อพยพจากบางกลอยบนลงมา 57 ครอบครัว มีเพียง 47 ครอบครัวที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน และเนื่องจากภายหลังปี พ.ศ. 2541 จนถึงปี 2552 หน่วยราชการได้ละทิ้งและไม่ได้เอาใจใส่ชาวกะเหรี่ยงที่ถูกผลักดันอพยพลงมา ไม่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนากะเหรี่ยงในพื้นที่แต่อย่างใด ทำให้ชาวกะเหรี่ยงที่ถูกอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้าน บางกลอย และโป่งลึกบางส่วน ต้องกลับไปทำกินที่อยู่เดิม บริเวณใจแผ่นดิน และบางกลอยบน

ความรุนแรงในผืนป่าแก่งกระจานเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีทั้งลักษณะการใช้ ความรุนแรงทางกายภาพ มีการละเมิดสิทธิชุมชนหลายครั้งหลายครา ที่อาจนับได้ว่าเป็นการก่อการร้าย โดยรัฐซึ่งหมายถึงการกระทำ ความรุนแรงต่อพลเมืองในรัฐของตน นั้นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 – 2554 อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ได้จัดทำโครงการลาดตระเวนเชิงคุณภาพในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน โดยได้มีการเผาป่าและยิงช้างฆ่าของกะเหรี่ยงบางกลอยบน ยึดเครื่องมือเครื่องใช้อุปกรณ์ ในการทำไร่ข้าว จับกุม ส่งฟ้องศาล โดยได้ทำการเผาทำลายเพิงพัก สิ่งปลูกสร้าง ทั้งสิ้น 98 หลัง แยกเป็น บ้าน/เพิงพัก ที่รื้อทำลายไว้เมื่อปี 2553 จำนวน 33 หลัง และทำลายรื้อถอนในปี 2554 จำนวน 65 หลัง รวมผู้ได้รับผลกระทบ จากการถูกผลักดันลงมา จำนวน 17 ครอบครัว จำนวน 80 คน เหตุการณ์ดังกล่าว ปรากฏภาพในสื่อต่างๆ และเป็นที่น่าสนใจของสาธารณะอย่างมาก เนื่องจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน อย่างรุนแรง เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเตรียมการนำเสนอกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดก โลกทางธรรมชาติที่ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมและชนพื้นเมืองตั้งแต่ต้น หลังการ บังคับอพยพ ไล่รื้อ เผาทำลายชุมชนบางกลอยบนและใจแผ่นดินในปี พ.ศ. 2553-2554 ยังเกิดการ ฆาตกรรมแกนนำในพื้นที่อีกสองคนตามมาคือ นายทัศนิกมล โอบอ้อม อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือกะเหรี่ยงในพื้นที่มาโดยตลอดและนายพลละ จี รักจงเจริญ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแม่เพรียง หรือที่คนในสังคมรู้จักกันในนาม “บิลลี่”

ความพยายามในการประกาศกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ เกิดจาก ความริเริ่มของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยได้นำเสนอต่อคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก และคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกได้เห็นชอบ ให้นำเสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน เพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) โดยได้เสนอขอ ความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี (ครม.) และคณะรัฐมนตรีได้มีมติในวันที่ 4 มกราคม 2554 เห็นชอบการ เสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน ต่อศูนย์มรดกโลก ณ กรุงปารีส ฝรั่งเศส เพื่อบรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น โดยกลุ่มป่าแก่งกระจาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จ.ราชบุรี เพชรบุรี และ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ครอบคลุมอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อุทยานแห่งชาติกุยบุรี อุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี รวมพื้นที่ 2,938,909.84 ไร่ ด้วยเหตุผลในการนำเสนอว่ากลุ่มป่าแก่งกระจานประกอบด้วยถิ่นที่อาศัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการอนุรักษ์ในถิ่นของความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงพบชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่ายิ่งด้านการอนุรักษ์และวิทยาศาสตร์พบสัตว์ที่หายาก เช่น จระเข้ น้ำจืดสายพันธุ์ไทย สมเสร็จ เสือโคร่ง ช้าง กระทิง รวมทั้งพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นก มากกว่า 490 ชนิด นอกจากนี้ป่าผืนนี้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำของพื้นที่ชุ่มน้ำเขาสามร้อยยอด และพื้นที่เกษตรกรรมใน จ.ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ แม้ว่าทางเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรี จะได้พยายามเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาคัดแย้งเรื่องการจัดการป่า-ที่ดินในพื้นที่ให้เรียบร้อยก่อน ค่อยนำเสนอเรื่องการจัดขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางธรรมชาติ หรือหากจะขึ้นทะเบียนก็ขอให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถนำเอาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของกะเหรี่ยงเข้าไปไว้ในมรดกโลกทางวัฒนธรรม แต่รัฐบาลก็ไม่ได้รับฟังความคิดเห็นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แต่อย่างใด นี่คือนิสัยที่สะท้อนว่ากลไกอำนาจรัฐนั้นมองเห็นความสำคัญของป่า และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่อยู่ในป่า แต่มองไม่เห็นตัวตนของกะเหรี่ยง และไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาของกะเหรี่ยงในการทำเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงที่มีส่วนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนทำให้ป่าในผืนป่าแก่งกระจานและบริเวณโดยรอบมีความอุดมสมบูรณ์จนสามารถขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานแห่งชาติ และมรดกโลกทางธรรมชาติได้ ทั้งนี้ข้อเรียกร้องของเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรีที่ได้ระดมความคิดเห็นกันเพื่อยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มหาวิทยาลัยรังสิตเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2562 ที่ผ่านมามีสามข้อ คือ

1. ให้ยื่นจดจดทะเบียนมรดกโลกทางธรรมชาติและมรดกโลกทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าแก่งกระจานและสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการมรดกโลก

2. การจัดข้อเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกในครั้งต่อไปจึงต้องจัดให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษา สำรวจ วางแผนการบริหารจัดการ ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ เนื่องจากการจัดทำข้อมูลที่ผ่านมายังขาดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ข้อเสนอยังมีจุดอ่อนข้อบกพร่องไม่เพียงพอที่จะให้คณะกรรมการมรดกโลกพิจารณาให้ความเห็นชอบได้

3. ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือทัศนคติและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของเจ้าหน้าที่ของรัฐในบางส่วนที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน โดยมีความเข้าใจไปในทางที่ว่า การทำไร่หมุนเวียนเป็นไร่เลื่อนลอย ทำลายความสมบูรณ์ของป่าไม้ วิธีการใช้ชีวิตของผู้คนไม่สามารถอยู่รวมกันกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้มีการใช้วิธีการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม เป็นการทำให้พยายามแยกชุมชนกะเหรี่ยงออกจาก

ป่า ทำให้ชาวกะเหรี่ยงไม่อาจใช้ชีวิตตามวิถีการทำไร่หมุนเวียนได้ บางครั้งถึงกับมีการใช้กำลังบังคับโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น มีการอพยพโยกย้ายชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ในผืนป่าแก่งกระจานให้ออกจากป่าโดยไม่สมัครใจ การจัดสรรจำกัดเขตที่ทำกินที่ทำให้ไม่สามารถดำรงวิถีการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนชาวกะเหรี่ยงได้ และยังมีลักษณะการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่บางส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการเผาทำลายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านกะเหรี่ยงบางกลอย - ใจแผ่นดิน กรณีการถูกบังคับให้สูญหายของนายพอละจี รักจงเจริญ หรือบิลลี่ ชาวบ้านบางกลอยผู้เรียกร้องสิทธิจากกรณีเจ้าหน้าที่เผาทำลายที่อยู่อาศัย และยังมี การใช้กำลังบังคับให้ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มชุมชนต่างๆ ให้ออกจากผืนป่าอีกหลายชุมชน การสร้างมาตรการจำกัดการใช้ประโยชน์ในการเก็บของป่าเพื่อหาเลี้ยงชีพ การจำกัดเสรีภาพในการเดินทางของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น กระบวนการเช่นนี้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งทำให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงล้วนแต่รู้สึกว่าพวกเราถูกเหยียดหยาม ถูกจัดการเสมือนเป็นพลเมืองในระดับขั้นที่สอง ไม่สามารถมีสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนไทยโดยทั่วไปได้ พวกเราจึงเห็นว่าหากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนยังคงมีทัศนคติและแนวทางปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมเหล่านี้ จะเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญที่จะได้รับการพิจารณาให้เป็นมรดกโลก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหานี้

ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อ เรื้อรังมานาน และเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างจากการความขัดแย้งในแนวคิดการจัดการทรัพยากร ที่รัฐไทยช่วงชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรไปจากชุมชน ผ่านกระบวนการรวมศูนย์อำนาจรัฐ โดยไม่เชื่อมั่นว่าชุมชนและชนเผ่าพื้นเมืองจะสามารถดูแลทรัพยากรในพื้นที่ของตนได้ นี่อาจเป็นผลจากการเข้ามาของจักรวรรดิ ที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในสยาม ทำให้รัฐไทยต้องเข้าไปจัดการทรัพยากรในพื้นที่ต่างๆ แทนเจ้าผู้ครองนครต่างๆ รวมทั้งความจำเป็นในเอาตัวรอดจากสถานการณ์ในยุคล่าอาณานิคม จึงเกิดการปฏิรูประบอบราชการและรวบรวมนครต่างๆ เข้ามาอยู่ภายใต้รัฐราชการแบบรวมศูนย์

ปัญหาจากการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรดังกล่าว ทำให้กะเหรี่ยงไม่สามารถดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ข้าวแม้ว่าไร่ข้าวจะเป็นแกนกลางของคุณค่าวิถีชีวิต กะเหรี่ยง เนื่องจากเป็นทั้งวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมประเพณีที่สอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ กะเหรี่ยงนั้นเชื่อว่าสรรพสิ่งล้วนมีจิตวิญญาณ การกระทำใดๆ ต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของกะเหรี่ยง จึงเป็นไปด้วยความนอบน้อม เช่น ผืนดินมีแม่พระธรณี (ซ่งทะวี) ผืนน้ำมีผู้ปกครองดูแล แม้กระทั่งต้นไม้ใหญ่ๆ ก็มีเทพารักษ์คอยดูแลรักษา ต้นข้าวมีพีบูโย (แม่โพสพ) คุ่มครอง ดังนั้นไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใดๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย กะเหรี่ยงจะมีพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของพวกเขาทั้งสิ้น เช่น ทารกเมื่อแรกคลอด ก็จะมีการนำสายสะดือของทารกไปใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่ที่ผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่ เพื่อแสดงสัญญาณว่าขอฝากชีวิตทารกไว้กับเทวดาผู้ดูแลรักษาต้นไม้

โลกทัศน์ในการจัดการทรัพยากรของกะเหรี่ยงดั้งเดิมจึงเป็นโลกทัศน์ที่มองธรรมชาติแบบไม่ได้ต้องการถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตน หรือกรรมสิทธิ์เอกชน แต่ทุกสิ่งล้วนมีจิตวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลปกป้องรักษา การจะทำอะไรซ้ำก็เป็นเพียงการขออนุญาตจากแม่พระธรณีในการขอใช้พื้นที่ เมื่อทำการผลิตเรียบร้อยแล้วกลับคืนสู่เจ้าของเดิม คือแม่พระธรณี แม้แต่วิถีการเกษตรกรรมดั้งเดิมแบบไร่หมุนเวียนก็สะท้อนโลกทัศน์ในการจัดการทรัพยากรของกะเหรี่ยงว่าไม่ได้มีความคิดเรื่องการครอบครองที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์เอกชน แต่การรุกคืบของทุนที่เข้ามาในชุมชน และการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรทำให้โลกทัศน์ในการจัดการทรัพยากรของกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไป เช่น การประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินในปี พ.ศ. 2497 ทำให้โลกทัศน์ของกะเหรี่ยงที่มีต่อธรรมชาติ และกรรมสิทธิ์ในที่ดินเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการออก ส.ค.1 ให้แก่คนกะเหรี่ยงในปีดังกล่าวในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง (วุฒิ บุญเลิศ, 2546) ส่วนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมชายขอบป่าแก่งกระจานนั้นพบการเก็บภาษีบำรุงท้องที่ในปี พ.ศ. 2501 หลังจากนั้นคนกะเหรี่ยงบางส่วนจึงค่อยๆ เปลี่ยน ความเชื่อ เปลี่ยนแนวคิดในการให้คุณค่ากับที่ดินเสียใหม่ มีความคิดที่จะครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ที่ดินถูกเปลี่ยนจากพื้นที่ใช้จากแม่พระธรณีเพื่อทำการผลิตเลี้ยงชีพ กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในการซื้อขายแลกเปลี่ยน อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มกะเหรี่ยงที่ยังคงพยายามรักษาอัตลักษณ์ ประเพณี และคุณค่าดั้งเดิมของตนไว้

1.3 วัฒนธรรมสมัยใหม่

วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาถึงชุมชนกะเหรี่ยง หรือแม้กระทั่งเมื่อมีสมาร์ทโฟน และเครือข่ายสังคมออนไลน์มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เยาวชนกะเหรี่ยงรุ่นใหม่ๆ ไม่พูดภาษากะเหรี่ยง ไม่สนใจดนตรี หรือเพลง และเครื่องดนตรีกะเหรี่ยง แต่เปลี่ยนมุมมองไปฟังเพลงทันสมัยที่รับฟังได้จากสื่อต่างๆ ทั้งจากโทรทัศน์ และสมาร์ทโฟน เนื่องจากไม่มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักเกิดจากภาวะที่ถูกดูถูกเหยียดหยามจากคนในสังคม หรือคนในเมืองว่าเป็นพวกล่างหลังด้อยพัฒนา ยิ่งสังคมยิ่งตีตราว่ากะเหรี่ยงเป็นชนกลุ่มน้อยที่ทำลายป่า ยิ่งเกิดความรู้สึกถูกกดขี่ทอนความมีตัวตน ความภาคภูมิใจที่เคยมีต่ออัตลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ของตนถูกทำให้สูญหายไป กลายเป็นความคับข้องใจ จึงมีความพยายามที่สร้างตัวตนใหม่ที่สังคมยอมรับ ผ่านการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา บางส่วนส่งผลกระทบถึงปัญหาเศรษฐกิจด้วย เช่น เยาวชนกะเหรี่ยงบางคนที่รับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา แล้วตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม ถูกคนรักทอดทิ้งให้กลายเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวก็พบเห็นได้จำนวนหนึ่งในชุมชน

แม้กระทั่งการนับถือศาสนา เมื่อกะเหรี่ยงถูกผลักดันออกไปให้กลายเป็นชนกลุ่มน้อย มีสถานะเป็น “คนอื่น” (the others) เป็นพวกด้อยพัฒนาในสังคม พวกเขาก็พยายามสร้างตัวตนของตนขึ้นมาใหม่ผ่านการนับถือศาสนาที่ถือกันว่าเป็นศาสนาสากล นั่นคือศาสนาคริสต์ จึงพบว่ากะเหรี่ยงแก่งกระจานจำนวนหนึ่งเปลี่ยนจากความเชื่อดั้งเดิมไปสู่การนับถือศาสนาคริสต์ (กะเหรี่ยงแก่งกระจานประกอบด้วย

หลายกลุ่ม มีความเชื่อที่แตกต่างกัน ไปตามกลุ่ม เช่น บางกลุ่มบูชาพระจันทร์ แต่แกนกลางหลักคือ มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ) ดังนั้นการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ หรือศาสนาพุทธที่มีความเป็นศาสนาสากล ก็คือความพยายามลุกขึ้นมาสร้างตัวตนเพื่อตอบโต้กับการแปะป้ายว่าล้าหลัง ด้อยพัฒนา

นอกจากวัฒนธรรมสมัยใหม่แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นจากการถูกบังคับอพยพลงมาอยู่ในพื้นที่ที่มี ลักษณะภูมิโน้มน้าวใจไม่เหมาะกับการทำไร่ข้าวก็คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีการผลิตแบบ ไร่ข้าวนั้นก็สูญหายไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นพิธีกินข้าวห่อ หรือพิธีกินข้าวใหม่ เนื่องจากเมื่อไม่มีข้าวเพียงพอ สำหรับการบริโภค ก็ไม่มีข้าวมาประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมที่เคยสืบทอดกันมายาวนานหลายร้อยปี (อภิสิทธิ์ เจริญสุข, สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2560) นอกจากนี้แม้แต่พิธีกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม แต่เป็นความเชื่อของครอบครัว ของชุมชน เช่น บางครอบครัวมีพิธีไหว้ที่นอน ก็จะมีคล้ายๆ หิ้งพระ มีรูป มีเทียนไว้ไหว้ หรือบางครอบครัวที่รับประทานไก่ ก็จะมีชะลอมใส่ไก่ไว้ที่หัวนอน เมื่อเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ขึ้นไปไล่หรือทำลายก็จะโดนเผา โดนทำลายไปด้วย ประเพณีต่างๆ เหล่านี้ก็หายไป

และด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจเช่นที่ผู้วิจัยได้นำเสนอแล้ว ทำให้กะเหรี่ยงที่บางกลอย ต้องยอมละทิ้งอัตลักษณ์ในงานหัตถกรรมในการปักผ้า เนื่องจากต้องเข้ามาเป็นลูกจ้างมูลนิธิฯ ที่เข้ามา สนับสนุนอาชีพ ไม่สามารถปักผ้า ทอผ้าตามแบบลายที่เป็นอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงได้ เนื่องจากต้องทำ ตามที่มูลนิธิฯ ดังกล่าวกำหนดให้ทำ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และผู้เข้าร่วมโครงการ ส่งเสริมอาชีพดังกล่าวจะได้รับผลตอบแทนเป็นรายวันตามที่มาทำงานจริง ดังนั้นหากไม่สามารถทำไร่ข้าว ได้ และต้องการหารายได้เพื่อหาเงินไปใช้จ่ายก็ต้องทอผ้าตามที่มูลนิธิกำหนด ลายผ้าแบบเก่าๆ ที่แสดง ตัวตนของกะเหรี่ยงก็ค่อยๆ หายหายไป

ขณะที่โครงการขนาดใหญ่ของรัฐ เช่น เขื่อนแม่ประจันต์ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรม ดั้งเดิมของกะเหรี่ยงสูญหายไป เนื่องจากเมื่อมีการสร้างเขื่อนก็ทำให้ช่างหม่อตึง (เสากลางหมู่บ้านที่ กะเหรี่ยงมักใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ถือเป็นศูนย์รวมศรัทธาของคนในชุมชนตามความเชื่อของ กะเหรี่ยง) ที่อยู่ที่วัดห้วยแห้งจมน้ำไป แม้ชาวบ้านได้พยายามย้ายช่างหม่อตึงออกมาจากพื้นที่ที่โดนน้ำท่วมมาไว้ในพื้นที่ใหม่ แต่เนื่องจากอายุของช่างหม่อตึงที่อยู่มายาวนานพร้อมชุมชนนับร้อยปี ก็พังทลาย ลง พร้อมๆ กับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ผู้อาวุโสในชุมชนพยายามรักษาไว้ (ประไพ บุญชูเชิด, สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม, 2560)

ยิ่งกว่านั้น การที่สังคมไทยได้ผลักดันให้กะเหรี่ยงกลายเป็นอื่น และใช้การเหยียดหยามดูถูก เช่น เมื่อจะกล่าวถึงคนที่ไม่ค่อยรู้เรื่อง ก็มักจะใช้แทนว่า “กะเหรี่ยง” เช่น กะเหรี่ยงเที่ยวเมืองนอก หมายถึง คนที่ไม่รู้เรื่องอะไร ไปในที่ที่ไม่คุ้นเคย และไปทำพฤติกรรมที่น่าอาย นั่นคือการตอกย้ำการเหยียดหยามดูถูก ที่ผลักดันให้คนกะเหรี่ยงกลายเป็นอื่น และเป็นการตีตราให้คนกะเหรี่ยงกลายเป็นตัวตก สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำๆ ซากๆ เป็นการผลิตซ้ำการเหยียดหยามดูถูก สุดท้ายสิ่งที่เกิดขึ้นกับกะเหรี่ยงเองก็คือความรู้สึกที่ถูกกดทอน

ความภาคภูมิใจที่เคยมีในฐานะคนกะเหรี่ยง เยาวชนกะเหรี่ยงไม่ยอมพูดภาษากะเหรี่ยง ไม่อยากเรียนรู้ ไม่สนใจ และแม้กระทั่งไม่พูดภาษาของตนกับครอบครัว ไม่แต่งชุดกะเหรี่ยง เพราะไม่อยากถูกคนในสังคมมองด้วยความเหยียดหยามดูถูกว่าเป็น “คนป่า คนดอย” เป็น “ตัวตลก ไม่ประสีประสา” อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มีความพยายามของเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่จะรื้อฟื้นอัตลักษณ์ สร้างความภาคภูมิใจในประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมของกะเหรี่ยง จึงพบว่าเยาวชนเหล่านั้น เริ่มหันกลับมาเรียนรู้ภาษากะเหรี่ยง กล่าวพูดภาษากะเหรี่ยง รวมทั้งกล้าแสดงตัวว่าเป็นกะเหรี่ยงผ่านการแต่งกายและภาษาพูดมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเยาวชนอีกหลายกลุ่มที่นำวัฒนธรรมกะเหรี่ยงไปแสดงในรายการโทรทัศน์ด้วยความภาคภูมิใจ ทั้งหลายทั้งปวงเป็นผลจากการที่เครือข่ายกะเหรี่ยงฯ และกลุ่มกะเหรี่ยงอื่นๆ ได้รณรงค์ ผลักดัน และทำให้คนในสังคมเห็นว่ากะเหรี่ยงเองก็มีวัฒนธรรมอัตลักษณ์เป็นของตนเองที่ควรภาคภูมิใจ มีภูมิปัญญาและมีส่วนในการอนุรักษ์ป่าและธรรมชาติมาตลอด อย่างไรก็ตาม กะเหรี่ยงอาวุโสบางคนก็มีความเห็นว่าการที่หน่วยราชการได้นำกะเหรี่ยงไปแสดงวัฒนธรรมต่างๆ เช่น รำตงตามงานต่างๆ เหมือนการเอาวัฒนธรรมกะเหรี่ยงไปทำให้กลายเป็นสินค้า เป็นสิ่งที่ขายได้ แต่ไม่ได้เข้าใจถึงจิตวิญญาณของกะเหรี่ยง ไม่ได้เข้าใจวิถีชีวิตของกะเหรี่ยง และความสำคัญกะเหรี่ยงที่รักษาป่า และทรัพยากรไว้ให้คนรุ่นหลัง สำหรับกะเหรี่ยงแล้ววัฒนธรรมต้องอยู่ในจิตวิญญาณ ต้องอยู่ในสายเลือด ไม่ได้มีไว้เอาไปแสดงเป็นของแปลกให้คนอื่นชม แต่หากหน่วยงานราชการจะเข้าใจวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกะเหรี่ยง ก็ไม่เป็นเรื่องเสียหายหากจะมีการแสดงวัฒนธรรมของกะเหรี่ยง (ประไพ บุญชูเชิด, สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม, 2560)

2. ปฏิริยาต่างๆ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีต่อการจัดการป่าและที่ดินของรัฐ

องค์กรชาวบ้านที่มีบทบาทหลักในปัจจุบันในพื้นที่แก่งกระจาน คือเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรี ซึ่งมีพื้นที่ทำงานในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ วุฒิ บุญเลิศ แกนนำเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ได้ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า ลักษณะพิเศษของพื้นที่ภาคตะวันตก ที่ต่างจากภาคเหนือคือ ภาคเหนือจะมีนักพัฒนาเอกชน (NGO) ไปทำงานตั้งแต่ยุคแรกๆ ผู้ประสานงานของเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางภาคเหนือในแต่ละพื้นที่จะเป็นคนที่สัมพันธ์อยู่กับองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ และจัดตั้งมวลชนมาก่อน ขณะที่ทางภาคตะวันตกนั้นไม่ค่อยมีนักพัฒนาเอกชนเข้ามาทำงานในพื้นที่ในช่วงแรกๆ นัก แต่สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่มีการเผา ไล่รื้อ บังคับอพยพชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่แก่งกระจานเมื่อ พ.ศ. 2554 ก็ทำให้เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรีได้รับการหนุนเสริมจากภาคีเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นสหภาพเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย รวมทั้งได้ร่วมกันผลักดันมติกรม. 3 สิงหาคม 2553 เรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง และกำลังมี

ความพยายามผลักดันร่วมกันจากหลายภาคส่วนให้มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟูวิถี
กะเหรี่ยงและชาวเลต่อไป

เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเริ่มเป็นที่รู้จักในยุคประชาธิปไตยในรัฐบาล
นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยนายธีระ สลักเพชร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมได้เดินทางไปทุ่งใหญ่นเรศวร
เพื่อไปเปิดพิพิธภัณฑ์ที่ อบต. ในปี พ.ศ. 2551 ในงานดังกล่าวมีกะเหรี่ยงจากหลายพื้นที่มา
ร่วมงานเปิดพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวด้วย จึงได้มีการพูดคุยกันถึงข้อกังวลเรื่องความไม่มั่นคงในชีวิต ซึ่งพี่น้อง
กะเหรี่ยงที่ไล่ไต่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี มีความกังวลเรื่องที่ดินทำกิน เนื่องจากอยู่ในเขตรักษาพันธุ์
สัตว์ป่า ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ นายธีระ จึงให้มีการตั้งอนุกรรมการอำนวยการ
เพื่อแก้ไขปัญหาในปี พ.ศ. 2552 จนมีมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง 3 สิงหาคม พ.ศ.
2553 ขึ้นมา โดยเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการผลักดันมติ
คณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ให้มีการกำหนดมาตรการในการฟื้นฟูและช่วยเหลือเป็น 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการระยะสั้น
ระยะเวลา 6 - 12 เดือน และมาตรการระยะยาว ระยะเวลา 1 - 3 ปี เน้นประเด็นเรื่อง อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์
และวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากร สิทธิในสัญชาติ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และการศึกษา

นอกจากเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรี จะรณรงค์ผลักดัน
มติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 เรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยงแล้ว ยังมีความพยายามร่วมกับเครือข่าย
กะเหรี่ยงทั่วประเทศ ตัวแทนชาวเลอันดามัน ตัวแทนชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ นักวิชาการ และภาคประชา
สังคมต่างๆ ในการผลักดันมติดังกล่าวให้เป็นพระราชบัญญัติที่จะคุ้มครองวิถีชีวิตของชนเผ่าพื้นเมือง
รวมทั้งกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น และคนไร้รัฐอีกด้วย (สำนักข่าวชายขอบ, 2562, ออนไลน์)

สำหรับปฏิกิริยาต่างๆ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีต่อการ
จัดการป่าและที่ดินของรัฐ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่สองนั้นสามารถจำแนกได้ดังนี้

**2.1. กลุ่มกะเหรี่ยงแก่งกระจานที่ถูกขึ้นสู่ ยินหยัดที่จะดำรงวิถีชีวิต สืบสานประเพณี
ความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของตน** รวมทั้งยังเชื่อมั่นในระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวม และกล่าวหาญาติ
จะถูกขึ้นมาส่งเสียงต่อสังคม มีปฏิบัติการทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และใช้เครื่องมือต่างๆ ที่จะสื่อสารออกสู่
สาธารณะ ทั้งเครือข่ายสังคมออนไลน์ และวิธีการอื่นๆ ตามแต่เงื่อนไขจะเอื้ออำนวย โดยเฉพาะกลุ่มที่มี
ส่วนสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เช่น เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงาน
ตะนาวศรี รวมทั้งกลุ่มกะเหรี่ยงที่เคยได้รับการจัดตั้งทางความคิดจากผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์
แห่งประเทศไทย พื้นที่แก่งกระจานเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นฐานที่มั่นสุดท้ายของ
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผู้ปฏิบัติงานคนสุดท้ายออกจากป่าคืนสู่เมืองในปี พ.ศ. 2539 ในขณะที่
เขตงานอื่นๆ นั้นทยอยออกจากป่ากันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524

กะเหรี่ยงกลุ่มนี้ยังคงยืนหยัดที่จะดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เท่าที่เงื่อนไขจะเอื้ออำนวยให้ แม้ว่าด้วยเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจบางประการ รวมทั้งการจัดการปัญหาที่ดินของรัฐ ที่เข้ามากีดกันการจัดการป่าโดยชุมชน จะทำให้ไม่สามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้เต็มที่ ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปบ้าง แต่ผู้วิจัยก็พบความพยายามที่จะสืบสานวิถีชีวิต ความเชื่อ อัตลักษณ์ของตนเท่าที่เงื่อนไขจะเอื้ออำนวยให้ของกะเหรี่ยงกลุ่มนี้อยู่เสมอ รวมทั้งมีความพยายามในการไปเชื่อมประสานกับเครือข่ายอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิชุมชน และสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง เช่น ไปเชื่อมร้อยเครือข่ายกับเครือข่ายกะเหรี่ยงในพื้นที่อื่นๆ เป็นเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย รวมทั้งเป็นแนวร่วมที่ช่วยสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (P-move) อีกด้วย

2.2. กลุ่มที่เชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาของเจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากกลุ่มแรกที่ลุกขึ้นมาสู้กับอำนาจรัฐ และทุนที่พบในข้อ 1. แล้ว จะมีกะเหรี่ยงแก่งกระจานบางส่วน ที่โอนอ่อนต่อการใช้อำนาจรัฐของกลไกอำนาจรัฐ เช่น ยอมรับมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 โดยสาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ได้กล่าวถึงเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า โดยกำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 3 ส่วนคือ การสำรวจการถือครองที่ดิน การพิสูจน์สิทธิ และการรับรองสิทธิ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการสำรวจการถือครองที่ดินไว้ คือ ต้องเป็นที่ดินที่ทำกินต่อเนื่องนับจากวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก (หากกล่าวให้ถึงที่สุด คือพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481) นั่นหมายถึงว่าหากมีพื้นที่บางส่วน ชาวบ้านไม่ได้ทำประโยชน์แม้เพียงปีเดียว เจ้าหน้าที่จะไม่ดำเนินการรังวัดให้ และกันคืนเป็นพื้นที่ป่าไม้ต่อไป ถ้าในปีต่อไปเกษตรกรรายนั้นมีการทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว ก็จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เนื่องจากถือเป็นการบุกรุกขยายพื้นที่เพิ่มเติม

ส่วนพื้นที่ที่ผ่านการสำรวจการถือครองที่ดินแล้ว ต้องเข้าสู่ขั้นตอนการพิสูจน์สิทธิ โดยใช้หลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ (ถ้าไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมของกรมแผนที่ทหาร) ที่ถ่ายไว้เป็นครั้งแรก ภายหลังการประกาศหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าตามกฎหมายป่าไม้ครั้งแรก (นั่นก็คือ ภาพถ่ายดาวเทียมของกรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา) เพื่อตรวจสอบการถือครองและทำประโยชน์ที่ดิน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงแค่ไหน อย่างไรบ้าง จนถึงปัจจุบัน จากนั้น เมื่อผ่านขั้นตอนนี้แล้วก็เข้าสู่กระบวนการพิจารณารับรองสิทธิ หากพิสูจน์ได้ว่าที่ดินแปลงนั้น อยู่มาก่อนก็ให้รับรองสิทธิตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 16 นั่นก็คือ การอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ภาษาชาวบ้านคือการเข้าที่ดินเองอยู่) ส่วนพื้นที่ที่มีความล่อแหลม สุ่มเสี่ยงต่อระบบนิเวศน์ ถึงแม้จะพิสูจน์ได้ว่าอยู่มาก่อนก็ตาม ให้จัดหาพื้นที่แห่งใหม่รองรับ (คือการอพยพนั่นเอง) ทั้งนี้ ไม่ต้องพูดถึงพื้นที่ที่พิสูจน์แล้วว่าอยู่ทีหลัง

ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ ให้มีการอพยพออกจากพื้นที่ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้ควบคุมพื้นที่ ห้ามมิให้มีการบุกรุกขยายพื้นที่โดยเด็ดขาด

ดังนั้นก็จะมีกะเหรี่ยงแก่งกระจานบางส่วนเข้าสู่กระบวนการสำรวจการถือครองที่ดิน และการพิสูจน์สิทธิ์ จากการชักชวนของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มีการวางแผนเขต (หลัก CN) เพื่อเข้าสู่กระบวนการสำรวจการถือครองที่ดิน แต่ท้ายที่สุดแล้วก็จะพบปัญหาเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศไทย ที่มีความขัดแย้งเรื่องป่า-ที่ดิน คือหากมีพื้นที่บางส่วน ชาวบ้านไม่ได้ทำประโยชน์ต่อเนื่อง มีการเว้นการทำเกษตรในพื้นที่ดังกล่าวแม้เพียงปีเดียว เจ้าหน้าที่จะไม่ดำเนินการรังวัดให้ และกันคั้นเป็นพื้นที่ป่าไม้ต่อไป และหากถ้าในปีต่อไปเกษตรกรรายนั้นมีการทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว ก็จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เนื่องจากถือเป็นการบุกรุกขยายพื้นที่เพิ่มเติม ซึ่งการนำมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 มาใช้นอกจากจะไม่สอดคล้องกับวิธีการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนของกะเหรี่ยงแล้ว ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการที่ดินระหว่างประชาชนและรัฐขึ้นทั่วประเทศอีกด้วย เช่นเหตุที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563 หน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการพิเศษผู้พิทักษ์อุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า (พญาเสือ) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช นำโดยนายพันชกร โพธิ์บัณฑิต ได้สนธิกำลังเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เจ้าหน้าที่ทหารหน่วยเฉพาะกิจทัพพระยาเสือ เจ้าหน้าที่ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ พบ.1 (แม่คะเมย) เจ้าหน้าที่ บก.ปทส. จ.เพชรบุรี และเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. จ.เพชรบุรี กว่า 30 นาย ได้ร่วมกันเข้าตรวจสอบพื้นที่ป่าห้วยกระซู บ้านลิ้นช้าง ม.3 ต.ยางน้ำกลัดเหนือ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หลังได้รับแจ้งว่ามีผู้บุกรุกแผ้วถางทำลาย และทำให้ป่าเสื่อมสภาพ โดยไม่ได้รับอนุญาต เบื้องต้นเจ้าหน้าที่ได้แจ้งเอาผิดผู้แจ้งครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่จำนวน 5 ราย ฐานร่วมกันยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เฝ้าป่าหรือกระทำการใดๆ ให้เสื่อมสภาพ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากเดิม ตามมาตรา 19 (1) พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ร่วมกันเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ ตามมาตรา 19 (6) พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และข้อหาอื่นๆ (มติชนออนไลน์, 2563) ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวได้เข้าสู่กระบวนการสำรวจการถือครองที่ดิน และการตรวจสอบสิทธิตามคำชักชวนของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน แต่เมื่อทำเกษตรกรรมตามวิถีชีวิต กะเหรี่ยงก็กลับถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องร้อง ดำเนินคดีดังกล่าว

นอกจากนี้กลุ่มชาวบ้านที่เชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาเรื่องป่า - ที่ดินของรัฐ ยังประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่ได้ผลประโยชน์จากการเข้าไปเป็นลูกจ้างอุทยาน หรือครอบครัวของผู้ที่เข้าไปเป็นลูกจ้างอุทยาน กลุ่มนี้ก็จะยอมทำตามที่เจ้าหน้าที่อุทยานสั่งการทุกอย่าง แม้จะต้องสูญเสียวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และความเชื่อของตนไป อย่างไรก็ตาม นโยบายการจัดการป่าโดยกรมอุทยานฯ ที่ให้ใช้แนวทางแก้ไขปัญหาด้วยมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการ

จัดการทรัพยากรป่า - ที่ดินขึ้นทั่วประเทศ ชาวบ้านหลายพื้นที่ไม่ได้มีทางเลือกมากนัก หลายพื้นที่จำเป็นต้องยอมรับแนวทางนี้เพื่อไม่ให้ต้องสูญเสียที่ดินทำกินของตนไป กะเหรี่ยงแก่งกระจานกลุ่มนี้ก็เช่นเดียวกัน

3. กลุ่มที่ไม่ชัดเจนว่าจะยึดแนวทางใดในการดำรงชีวิต และรูปแบบการทำ การเกษตร

กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มกะเหรี่ยงที่ยังไม่แน่ใจว่าจะยึดแนวทางใดในการดำรงชีวิต จะใช้แนวทางแบบกลุ่มแรก ที่ยืนหยัดต่ออัตลักษณ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีของกะเหรี่ยง รวมทั้งใช้สิทธิในการครอบครองที่ดินแบบสิทธิหน้าหมู่บ้าน หรือกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ทุกคนในชุมชนมีสิทธิใช้ทรัพยากรร่วมกัน ก็ยังไม่มั่นใจ หรือจะเชื่อมั่นในกลไกอำนาจรัฐก็อาจกล่าวไม่ได้เต็มที่นัก เพราะยังคงมีความหวาดระแวงกลไกใช้อำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมักจะเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ เมื่อเกิดความขัดแย้งในการจัดการป่า-ที่ดินระหว่างชุมชนและอุทยานฯ รวมทั้งไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มแรกจัด แต่ก็สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ หากกลุ่มใดมีแนวโน้มที่จะได้เปรียบจากการเคลื่อนไหว ก็พร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยพบว่ากลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากทั้งสองกลุ่ม ทั้งกลุ่มที่ยืนหยัดวิถีการดำรงชีวิต และวิถีการผลิตแบบกะเหรี่ยง กับกลุ่มที่ไปยอมรับการแก้ไขปัญหามาของเจ้าหน้าที่รัฐ

อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางวิกฤติที่เกิดขึ้น ผู้เขียนก็มองเห็นโอกาสที่เป็นเงื่อนไขที่ดีที่กะเหรี่ยงรวมทั้งกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยได้มารวมตัวกันอย่างเข้มแข็งตั้งแต่เหนือสุดของประเทศไทย จากจังหวัดเชียงราย จนถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่มีกลุ่มชาวเลอยู่ ได้มารวมตัวกันเพื่อผลักดัน วายุทธศาสตร์ แผนงาน และกลไกในการผลักดัน และยกระดับมติคณะรัฐมนตรี ทั้งมติคณะรัฐมนตรี 2 มิถุนายน 2553 ที่ว่าด้วยการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล และมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง เพื่อร่วมกันผลักดัน (ร่าง) พ.ร.บ. ส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่าและชาติพันธุ์ในประเทศไทย

3. นิเวศวิทยาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและพื้นที่โดยรอบ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ เป็นการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีต่อธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านมุมมองความเชื่อ และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ที่สะท้อนออกมาทางวัฒนธรรมและการดำรงชีวิต สำหรับนิเวศวิทยาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและพื้นที่โดยรอบอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน นั้นพบว่า ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติของกะเหรี่ยงแก่งกระจานนั้นมีความเชื่อว่าสรรพสิ่งโดยรอบมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง เช่น ผืนดินมีซ่งทะรี (แม่พระธรณี) ดุแล ต้นข้าวมีพืญไยว (แม่โพสพ) รวมทั้งต้นไม้ใหญ่ ผืนน้ำ และตัวตนของกะเหรี่ยงเอง โลกทัศน์ดังกล่าวสะท้อนออกมาผ่านพิธีกรรมและวัฒนธรรมต่าง ที่จะกระทำการใดก็ต้องนอบน้อมต่อธรรมชาติ และสิ่งรอบตัว ตั้งแต่เกิด

จนตาย เช่น เมื่อทารกเกิดมา ก็จะนำสายสะดือของทารกใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่ แล้วไปผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่ เสมือนเป็นการฝากชีวิตทารกคนดังกล่าวไว้กับเทพารักษ์ผู้ปกป้องรักษาต้นไม้ใหญ่ เมื่อจะทำมาชิก (ไร่ข้าว) ต้องมีพิธีเสี่ยงทายและขออนุญาตแม่พระธรณี และการทำไร่ข้าว ที่เรียกกันว่าไร่หมุนเวียน นั้น สะท้อนโลกทัศน์ต่อผืนดินว่ากะเหรี่ยงไม่ได้มีความคิดเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชน เนื่องจากตามความเชื่อดั้งเดิม นั้นผืนดินเป็นของช่งทะรี เมื่อจำเป็นต้องใช้ก็ขออนุญาตจากท่าน และเมื่อใช้พื้นที่ดังกล่าวเสร็จก็ส่งกลับคืน ให้แม่พระธรณี นอกจากนี้ในเวศวิทยาชาติพันธุ์กะเหรี่ยงยังสะท้อนออกมาผ่านพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิด จนตาย แม้ว่าการเข้ามาของพรรคคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ผืนป่าตะวันตก และได้เข้ามาจัดการศึกษาเรื่องวัตถุนิยมวิภาษวิธี และวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นปรัชญาที่ขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมเรื่องจิตวิญญาณ แต่การเข้ามาของพรรคคอมมิวนิสต์ก็ไม่ได้มีส่วนเปลี่ยนแปลงความเชื่อของกะเหรี่ยงกลุ่มดังกล่าวเท่าใดนัก เนื่องจากผู้วิจัยพบว่าในบรรดากะเหรี่ยงหลายกลุ่มที่อยู่ในผืนป่าแก่งกระจานนั้น กลุ่มที่ยืนหยัดจะรื้อฟื้น อัตลักษณ์ และความเชื่อดั้งเดิมเรื่องจิตวิญญาณของกะเหรี่ยงนั้น คือกลุ่มที่ใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยมากที่สุด มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นแค่แนวร่วม

สิ่งที่ทำให้โลกทัศน์ต่อธรรมชาติของกะเหรี่ยงแก่งกระจานเปลี่ยนแปลงไป กลับเป็นการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากร และการจัดการป่าของรัฐ รวมทั้งการรุกคืบของทุน ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ต่อธรรมชาติของกะเหรี่ยง และมุมมองเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยเฉพาะการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินปี 2497 ที่แต่เดิมเชื่อว่าผืนแผ่นดินมีแม่พระธรณี เป็นผู้ดูแลคุ้มครอง และด้วยระบบไร่หมุนเวียน ที่เป็นรูปแบบการทำเกษตรกรรมในพื้นที่สูง ที่ต้องสับเปลี่ยน หมุนเวียนพื้นที่ในการทำเกษตร จึงทำให้กะเหรี่ยงไม่มีความคิดครอบครองที่ดิน แต่เมื่อรัฐประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินปี 2497 โดยออกเอกสารสิทธิ ส.ค.1 ให้แก่คนกะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสวนผึ้งในปี ดังกล่าว (วุฒิ บุญเลิศ, 2546) ส่วนพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมชายขอบป่าแก่งกระจานนั้นเริ่มมีการเก็บ ภาษีบำรุงท้องที่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 ชาวกะเหรี่ยงเริ่มเปลี่ยนความเชื่อ เปลี่ยนแนวคิดให้ คุณค่าที่ดินใหม่ มีความคิดครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ที่ดินถูกเปลี่ยนจาก พื้นที่ที่ยืมใช้จากแม่พระธรณีชั่วคราวเพื่อทำการผลิตเลี้ยงชีพ กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในการซื้อขาย แลกเปลี่ยน พิธีกรรมพาดไม้ 7 ครั้ง เพื่อเสี่ยงทายในการทำมาชิกก็เริ่มสูญหายไป รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ที่สูญหายไปจากการไม่สามารถทำมาชิกได้ ไม่ว่าจะเป็นพิธีบุญข้าวใหม่ หรือกินข้าวห่อ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามที่จะรื้อฟื้นประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อดังกล่าวเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของกะเหรี่ยง ขึ้นมา เพื่อเป็นยุทธวิธีในการตอบโต้กับการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากร

อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะการวิจัย

ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ป่าแก่งกระจาน และการรวบรวมข้อมูลนั้นพบว่า แนวคิดเรื่อง "คนชายขอบ" นั้นไม่สามารถอธิบายลักษณะของกะเหรี่ยงแก่งกระจานได้เพียงพอ แต่ต้องใช้แนวคิดที่ว่าด้วยกระบวนการตกขอบ "super-marginalization" เนื่องจากกะเหรี่ยงแก่งกระจานไม่เพียงถูกผลักออกไปจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าเท่านั้น แต่สิ่งที่กะเหรี่ยงแก่งกระจานได้รับตลอดมา คือการตีตรา (stigmatized) ว่าเป็นผู้ทำลายป่า ทั้งๆ ที่ความจริงแล้ววิถีชีวิตแบบกะเหรี่ยงนั้นคือวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับภูมินิเวศในป่า เมื่อถูกบีบบังคับจากกลไกอำนาจรัฐจนไม่สามารถดำรงวิถีชีวิตตามความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของตนได้ กะเหรี่ยงแก่งกระจานก็ต้องสูญเสียตัวตน จากการทำไร่ข้าวตามวิถีชีวิตดั้งเดิม ต้องมาเป็นแรงงานทั้งเป็นแรงงานในระบบในโรงงาน และแรงงานนอกระบบจากการเข้าไปของมูลนิธิบางมูลนิธิ ที่ไปสนับสนุนให้ชาวบ้านกะเหรี่ยงทอผ้า แนนอนเป็นการกีดกันรายได้ของผู้ที่ยอมเข้าไปในกลไกการช่วยเหลือของมูลนิธิดังกล่าว แต่สิ่งที่กะเหรี่ยงแก่งกระจานต้องสูญเสียไปก็คือไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์การทอผ้า และหัตถกรรมที่แสดงภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ไว้ได้ รวมถึงการไปร่วมกับโครงการสหกรณ์โคนมที่ภาครัฐมาส่งเสริม ก็ทำให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานเกิดภาวะการเป็นชายขอบในทิศทางที่ถูกดึงเข้าไปร่วมกับโครงการดังกล่าว เนื่องจากการสูญเสียอัตลักษณ์ของตนไปโดยไม่รู้ตัว นอกจากนี้ยังมีภาวะการเหยียดหยามดูถูกที่กะเหรี่ยงในสังคมไทยมักได้รับ ว่าเป็นคนป่าคนดงไม่มีความเจริญ ด้อยพัฒนา

ทั้งหลายทั้งปวงยังไม่เท่าการกระทำความรุนแรงในทางกายภาพที่กลไกอำนาจรัฐได้ผลิตซ้ำความรุนแรงครั้งแล้วครั้งเล่าต่อกะเหรี่ยงแก่งกระจาน ไม่ว่าจะเป็นการบังคับอพยพจากใจแผ่นดิน บางกลอยบน สู่บางกลอยล่างในปี พ.ศ. 2539 และอีกหลายครั้งตามมา จนกระทั่งถึงการไล่อื้อ เผา ทำลายบ้านเรือนและอุปกรณ์การเกษตร รวมทั้งยังขังขังเพื่อบังคับอพยพชาวบ้านจากบางกลอยบน ใจแผ่นดินลงมาบางกลอยล่างในปี พ.ศ. 2554 รวมถึงการที่แกนนำถูกฆาตกรรมถึงสองคน ลักษณะดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดที่เรียกว่า "การก่อการร้ายโดยรัฐ (state-terrorism)" ที่รัฐได้ผลิตซ้ำความรุนแรงต่อพลเมืองในรัฐของตนเอง

หากจะพิจารณาจากแนวคิด precariat ที่เสนอโดย Guy Standing (2014) ซึ่งได้อภิปรายว่า ผู้คนที่ชีวิตของเขาถูกกำหนดลักษณะจาก 1. ความไม่มั่นคงภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิต 2. ความเปราะบางภายใต้ความสัมพันธ์ด้านการกระจายรายได้ และ 3. ภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐทั้งหลายเหล่านี้ควรจะถูกละเป็นชนชั้นที่เรียกว่า "precariat" ซึ่งแตกต่างจาก the working class ก็พบว่ากะเหรี่ยงแก่งกระจานมีลักษณะชนชั้นที่เรียกว่า precariat อยู่ คือภาวะความไม่มั่นคงภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิต จากการเข้ามาของการจัดการป่าโดยกลไกอำนาจรัฐ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการถือครองที่ดิน ไม่สามารถดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่อยู่อาศัยกันมานานหลายร้อย

ปีได้ ไม่สามารถอ้างอัตลักษณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และรูปแบบการผลิตดั้งเดิมแบบไร่
หมุนเวียน หรือ ไร่ข้าวได้ และผลจากความไม่มั่นคงภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิตดังกล่าวนี้เองที่
ส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายใต้ความสัมพันธ์ด้านการกระจายรายได้ เนื่องจากเมื่อไม่สามารถดำรงวิถีชีวิต
และรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม ที่เคยพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ก็จำต้องไปเป็นแรงงานรับจ้างใน
เมือง หรือต้องยอมปลูกข้าวแบบไม่ใช้รูปแบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียน หรือทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ส่งผล
ให้เกิดภาวะความเสื่อมโทรมของหน้าดิน ทำที่สุดก็ไม่สามารถทำการเกษตรที่เกิดผลผลิตเพียงพอต่อคน
ในชุมชน กระทั่งแย่งแย่งกระเจียนถูกบีบบังคับให้เข้ามาสู่ระบบทุน รายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงดูคนในครอบครัว
ยิ่งกว่านั้นเมื่อไม่สามารถทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนได้ ต้องออกไปเป็นแรงงานรับจ้างภายนอกก็ยังคงโดน
กดค่าแรงให้ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย เนื่องจากบางคนไม่มีบัตรประชาชนและหากพิจารณาจาก
ภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐ ก็ยิ่งเห็นภาพได้ชัดเจนว่ากระเหรี่ยงแก่งกระจานนั้นถูกผลักดันให้
เป็นชายขอบทั้งทิศทางที่ถูกผลักดันออก คือการถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าของรัฐ หรือ
การสร้างรัฐชาติโดยการผลักดันให้กระเหรี่ยงกลายเป็นอื่น (otherness) ก็ล้วนเป็นภาวะชายขอบภายใต้
ความสัมพันธ์กับรัฐ และนอกจากจะถูกผลักดันให้เป็นชายขอบแล้ว ภาวะชายขอบของกระเหรี่ยงแก่งกระจานก็
เกิดขึ้นในทิศทางที่ถูกควมรวบมาไว้ ซึ่งภาวะความเป็นชายขอบในทิศทางดังกล่าวมักจะทำให้ผู้ถูกทำให้
เป็นชายขอบไม่รู้ตัว เช่น การที่กระเหรี่ยงแก่งกระจานต้องมาเป็นแรงงานในโครงการสนับสนุนอาชีพภายใต้
การจัดการของมูลนิธิหนึ่ง แม้ว่าจะทำให้กระเหรี่ยงแก่งกระจานที่เข้าไปร่วมกับโครงการดังกล่าวของมูลนิธิ
มีรายได้พอยังชีพ แต่สิ่งที่ต้องสูญเสียไปก็คืออัตลักษณ์ของตน หรือความเป็นตัวตนของตนไป เนื่องจาก
ต้องทอผ้า และปักผ้าตามลวดลายที่ตลาดต้องการ และด้วยเวลาที่มีจำกัด ทำให้ไม่มีเวลาทอผ้าตาม
ลวดลายที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของตนได้ นอกจากนี้การเข้าไปร่วมในโครงการสหกรณ์โคนม
ตามโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ป่าเต็ง - ป่าละอูก็เช่นเดียวกัน กระเหรี่ยงที่เข้าไปร่วมใน
โครงการดังกล่าวก็ต้องสูญเสียวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เคยทำไร่ข้าว สามารถพึ่งตนเองได้ กลายเป็นผู้ผลิต
นมโค ซึ่งไม่ใช่วิถีชีวิตดั้งเดิมของตน

นอกจากนี้การเข้ามาของแนวคิดเรื่อง “ที่ดินเป็นสินค้า” ที่เข้ามาพร้อมการจัดการที่ดินของรัฐที่
ทำให้กระเหรี่ยงบางส่วนหันไปเห็นด้วยกับกรรมสิทธิ์เอกชน เช่น เมื่อรัฐได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน
ออกเอกสารสิทธิ ส.ค.1 ให้แก่คนกระเหรี่ยงในปี พ.ศ. 2497 รวมทั้งการเก็บภาษีบำรุงท้องที่ในปี พ.ศ. 2501
ทำให้โลกทัศน์ในการมองที่ดินของกระเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยมีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณที่
สะท้อนออกมาเป็นวิถีชีวิตที่นอบน้อมต่อธรรมชาติ จะเข้าป่าก็ต้องนำอาหารไปเลี้ยงเจ้าป่าเจ้าเขาด้วย
ทุกครั้ง ความเชื่อดั้งเดิมไม่มีเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชน เพราะทุกอย่างมีเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเจ้าของ
แม้แต่ผืนดินก็เป็นของแม่พระธรณี ซึ่งเป็นผู้คุ้มครองและอวยพรให้ความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก
มีความเชื่อในเรื่องผี เช่น ผีป่า ผีน้ำ การจะทำการผลิต โดยเฉพาะวิถีการผลิตแบบไร่หมุนเวียน ที่กระเหรี่ยง

เรียกว่าไร่ชาวนั้น ก็เป็นเพียงการยืมใช้จากแม่พระธรณีใช้เสร็จก็ต้องมอบกลับคืน และด้วยวิธีการผลิตแบบไร่ชาวนี้อย่าง ที่ต้องเปลี่ยนและสลับพื้นที่เพาะปลูกเพื่อการยังชีพ จึงส่งผลให้กะเหรี่ยงมีโลกทัศน์ในการมองทรัพยากรดินและป่าที่ไม่ใช่ความต้องการในการครอบครองผืนดิน แบบกรรมสิทธิ์เอกชน ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของกะเหรี่ยง จึงสะท้อนออกมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่นอบน้อมต่อธรรมชาติ ได้เปลี่ยนเป็นการให้คุณค่ากับที่ดิน ในฐานะเป็น”สินค้า” เพราะต้องการครอบครองที่ดินอย่างถูกกฎหมาย ที่ดินก็มีมูลค่าในการซื้อขายแลกเปลี่ยน ทั้งนี้กลุ่มกะเหรี่ยงที่เปลี่ยนโลกทัศน์เช่นนี้ก่อนได้แก่กลุ่มกะเหรี่ยงที่ทำนา เนื่องจากการทำนาเป็นระบบการผลิตที่ยึดติดพื้นที่ ซึ่งต่างจากกลุ่มที่ทำไร่หมุนเวียน

นอกจากการขยายตัวของรัฐส่วนกลางในการจัดการทรัพยากร และวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ส่งผลต่อโลกทัศน์ในการจัดการทรัพยากรของกะเหรี่ยงแล้วภาวะตกขอบของกะเหรี่ยงแก่งกระจานยังเกิดจากการรุกคืบของทุน และระบบโลกที่พยายามเข้ามาช่วงชิง การจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะความพยายามในการประกาศกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ ที่ผลักดันโดยรัฐบาลไทย โดยความริเริ่มของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มองเห็นป่าแก่งกระจานเป็นพื้นที่ที่ต้องอนุรักษ์อย่างเข้มข้น แต่มองไม่เห็นวิถีชีวิตของกะเหรี่ยง ที่อาศัยอยู่มายาวนาน และมองไม่เห็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของกะเหรี่ยง แม้ว่าเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจะพยายามผลักดันให้รัฐบาลเปลี่ยนจากการประกาศมรดกโลกทางธรรมชาติ ให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม หรือมรดกแบบผสม ระหว่างมรดกโลกทางธรรมชาติ กับมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อให้แก่งกระจานเป็นพื้นที่ที่อยู่ร่วมกันได้ทั้งป่าและชุมชน และวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงก็จะได้รับการฟื้นฟูไปด้วยก็ตาม

ทั้งหลายทั้งปวงที่ทำให้กะเหรี่ยงแก่งกระจานเกิด “ภาวะชายขอบ” เมื่อพิจารณาโดยลักษณะความรุนแรงจากกลไกอำนาจรัฐที่กระทำต่อกะเหรี่ยงแก่งกระจานในลักษณะเป็นการก่อกองร้ายโดยรัฐ และการถูกขูดรีดอย่างหนักหน่วง (super-exploitation) จากการถูกผลักดันออกจากวิถีชีวิตดั้งเดิมไปเป็นแรงงานนอกชุมชน หรือแรงงานในชุมชน และได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำมาก แนวคิดเรื่อง “ความเป็นชายขอบ” (Marginalization) อาจไม่เพียงพอที่จะอธิบายลักษณะของกะเหรี่ยงแก่งกระจาน แต่ต้องใช้แนวคิดที่เรียกว่า “ภาวะตกขอบ” (Super-marginalization) จึงจะสอดคล้องกับสิ่งที่กะเหรี่ยงแก่งกระจานต้องเผชิญ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อเสนอของชาวบ้านในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ที่ได้ระดมความคิดเห็นกันเพื่อนำเสนอต่อรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็คือ ชาวบ้านมองว่าปัญหาสำคัญคือทัศนคติและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของเจ้าหน้าที่ของรัฐในบางส่วนที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน โดยมีความเข้าใจไปในทางที่ว่าการทำไร่หมุนเวียนเป็นไร่เลื่อนลอย ทำลาย

ความสมบูรณ์ของป่าไม้ วิธีการใช้ชีวิตของผู้คนไม่สามารถอยู่ร่วมกันกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้มีการใช้วิธีการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม เป็นการทำให้พยายามแยกชุมชนกะเหรี่ยงออกจากป่า ทำให้ชาวกะเหรี่ยงไม่อาจใช้ชีวิตตามวิถีการทำไร่หมุนเวียนได้ และยังมีลักษณะการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่บางส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการเผาทำลายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านกะเหรี่ยงบางกลอย - ใจแผ่นดิน กรณีการถูกบังคับให้สูญหายของ นายพอลละจี รักจงเจริญ หรือบิลลี่ และยังมีการใช้กำลังบังคับให้ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มชุมชนต่างๆ ให้ออกจาก ผืนป่าอีกหลายชุมชน การสร้างมาตรการจำกัดการใช้ประโยชน์ในการเก็บของป่าเพื่อหาเลี้ยงชีพ การจำกัด เสรีภาพในการเดินทางของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น กระบวนการเช่นนี้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่ง ทำให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงล้วนแต่รู้สึกว่าคุณเราถูกเหยียดหยาม ถูกจัดการเสมือนเป็นพลเมืองในระดับชั้นที่สอง ไม่สามารถมีสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนไทยโดยทั่วไปได้ พวกเราจึงเห็นว่าหากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนยังคงมีทัศนคติและแนวทางปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมเหล่านี้ จะเป็นปัญหา อุปสรรคสำคัญที่จะได้รับการพิจารณาให้เป็นมรดกโลก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหานี้

ดังนั้นในทัศนะของผู้วิจัยกลไกอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ควรปรับ พาราไดม์ในการมองปัญหาความมั่นคงแบบประเพณีนิยม ที่เอารัฐชาติเป็นศูนย์กลาง มาเป็นการใช้แนว พินิจแบบภูมินิเวศการเมือง (political geoeconomy) ซึ่งเป็นแนวพินิจแบบบูรณาการศาสตร์ที่ข้ามพรมแดนรัฐชาติ เนื่องจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เป็นปัญหาหลักด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนั้นไม่ได้ถูกจำกัดด้วยพรมแดนรัฐชาติ เช่น มลภาวะจากอุตสาหกรรม และการใช้เชื้อเพลิงจาก ฟอสซิลในรัฐหนึ่งๆ ไม่ได้ส่งผลกระทบภายในรัฐดังกล่าวเท่านั้น แต่จะส่งผลไปยังสภาพภูมิอากาศทั่วโลก เมื่อกลไกอำนาจรัฐดังกล่าวปรับพาราไดม์ในการมองปัญหาความมั่นคง ก็จะทำให้เข้าใจถึงบทบาทของ กะเหรี่ยงในการจัดการทรัพยากรได้ดีขึ้น หากจะชี้ให้ชัดก็คือกลไกอำนาจรัฐควรยอมรับภูมิปัญญา วิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยไม่ตี ตัด. เรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง 3 สิงหาคม 2553 เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งเรื่องป่า - ที่ดิน ก็จะทำให้ความขัดแย้งระหว่าง ชาวบ้านและรัฐสามารถคลี่คลายไปได้ในที่สุด รวมทั้งรัฐบาลและฝ่ายนิติบัญญัติก็ควรเร่งผลักดัน พระราชบัญญัติฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยงและชาวเล ที่ภาคประชาชนกำลังร่วมกันผลักดัน โดยให้ภาค ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2517). รายงานผลการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ 317/2557 เรื่องสิทธิชุมชน และสิทธิในการจัดการที่ดิน กรณีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานผลักดันชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมออกจากบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. (2555). แผนนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 สิงหาคม 2553 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.

เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเขตงานตะนาวศรีและมูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม. (2561). รายงานสถานการณ์ปัญหาการใช้ที่ดินป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงกลุ่มป่าแก่งกระจาน. ม.ป.ท.

วุฒิ บุญเลิศ. (2546). เมื่อกะเหรี่ยงสวนผึ้งลุกขึ้นพูด โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคกลาง. ม.ป.ท. สุริชัย หวันแก้ว. (2550). คนชายขอบจากความคิดสู่ความจริง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2553). การต่อสู้เพื่อความเป็นคนของคนชายขอบในสังคมไทย. ใน อานันท์ กาญจนพันธ์ (บรรณาธิการ), อยู่ชายขอบมองลวดความรู้. (หน้า 178-180). กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

อัลธูแซร์, หลุยส์. (2557). อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (กาญจนา แก้วเทพ, แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

ภาษาอังกฤษ

Crotty, M. (1998). *The Foundations of Social Research: Meaning and Perspective in the Research Process*. London: Sage.

Standing, G. (2014) *The Precariat Charter: From Denizens to Citizens*. London and New York: Bloomsbury.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (ม.ป.ป.). ระบบฐานข้อมูลใบอนุญาตประทานบัตร. วันที่ค้นข้อมูล 12 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงได้จาก

http://www.dpim.go.th/webservices/con_report.php?

command=excelReportExport&reportname=concession_report&reqProvinceLocation=76&reportType=html&concessionTypeLv=01&startSearch=Y¶m=dt%3D1585723724650%26reqProvinceLocation%3D76%26tsic_id%3D%26ran%3D1585723724651&pid=76&mineralid=&typeDoc=¤t_page=&max_page=2¤tDate=01%2F04%2F2563&tsic_hidden=&concessionNo=&tsic_id=&customerName=&provinceLv=76&mineral1=&mineral2=&effectiveDtStart=&effectiveDtEnd=&expireDtStartHTML=&expireDtStart=&expireDtEnd=&concession_status=&expireFlagCheck=01%2F04%2F2563&expireDt=)

มติชนออนไลน์. (2563). *ฉก.พญาเสือ' สนธิกำลังตรวจป่าห้วยกระซู่ พบงูคนุกรุกเพียบ แจ้งความ*

ดำเนินคดีทันที 5 ราย. เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/region/news_1987969

วุฒิ บุญเลิศ. (2559). *พระสหายชาวกะเหรี่ยงของในหลวงรัชกาลที่ 9. วันที่ค้นข้อมูล 18 มีนาคม 2562,*

เข้าถึงได้จาก https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1173626956084605&id=100003119361876

สุรชา บุญเปี่ยม. (2555). *ศาลรับฟ้องคดี หน.อุทยานแก่งกระจางกับพวกร่วมกันฆ่า อ.ป๊อด. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก* <http://goo.gl/LRZOPZ>

สำนักข่าวชายขอบ. (2562). *เร่ง ผลักดัน มติ ครม. 3 สิงหาคม สู่ พรบ.ฟื้นฟูวิถีกะเหรี่ยงและชาวเล-หาทางออกคนอยู่กับป่า. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2563, เข้าถึงได้จาก* <https://transbordernews.in.th/home/?p=23557>

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (ม.ป.ป.). *อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาง. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก*

<http://nps.dnp.go.th/parksdetail.php?id=130&20name=อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาง/>

ASTV ผู้จัดการรายสัปดาห์. (2557). *แกะรอย"บิลลี่" ล่องหน คาดปมจากคดีเผาหมู่บ้านกะเหรี่ยง. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก*

<http://www.manager.co.th /Local/ViewNews.aspx?NewsID=9570000046220>

การสัมภาษณ์

ประไพ บุญชูเชิด. (2560, 18 ตุลาคม). *สมาชิก เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เขตงานตะนาวศรี. สัมภาษณ์.*

อภิสิทธิ์ เจริญสุข. (2560, 26 ตุลาคม). *แกนนำ เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เขตงานตะนาวศรี. สัมภาษณ์.*

สวัสดิการภาคเกษตรและระบอบการปกครอง: การเปรียบเทียบกรณีไทยและเวียดนาม*

ธัชชนก สัตยวินิจ**

วีระ หวังสัจจะโชค***

(วันรับบทความ : 15 พฤศจิกายน 2562, วันแก้ไขบทความ : 14 มีนาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 4 เมษายน 2563)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีเป้าหมายในการศึกษาการจัดสวัสดิการภาคเกษตรจากภาครัฐสู่ชาวนาของสองประเทศส่งออกข้าวสำคัญ คือ ไทยและเวียดนาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการกับระบอบการปกครอง โดยใช้วิธีการวิจัยสำรวจเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเสวนากลุ่มในสองประเทศประกอบด้วยอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา สำหรับประเทศไทย เปรียบเทียบกับจังหวัดนามดิญห์ (Nam Định) และ ฮ่านาม (Hà Nam) สำหรับประเทศเวียดนาม ผลการศึกษาค้นพบว่าแม้ประเทศไทยจะมีระบอบการปกครองแบบผสมระหว่างประชาธิปไตยและอำนาจนิยม แตกต่างจากประเทศเวียดนามที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม แต่ทั้งสองประเทศกลับมีสวัสดิการภาคเกษตรที่จัดให้กับชาวนาแบบเสรีนิยมเหมือนกันในสามด้านประกอบด้วยสวัสดิการภาคเกษตรจะเน้นในเรื่องของการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน สวัสดิการสังคมสงเคราะห์ต่อชาวนายากจนให้เท่าเทียมพอจะสามารถแข่งขันในตลาดได้ และรูปแบบการคุ้มครองที่โยนภาระอยู่กับปัจเจกบุคคล มากกว่าจะเป็นการจัดสวัสดิการโดยรัฐเพื่อยกระดับมาตรฐานสังคมให้สูงขึ้น ทำให้ชาวนาของทั้งสองประเทศขาดความมั่นคงทางสังคมและสิทธิของพลเมือง

คำสำคัญ: สวัสดิการภาคเกษตร, เศรษฐกิจการเมืองเปรียบเทียบ, การคุ้มครองทางสังคม

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “สวัสดิการภาคเกษตรกับคุณภาพชีวิตทางสังคมของชาวนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทยและเวียดนาม” ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานส่งเสริมการวิจัยฯ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา สัญญาเลขที่ วจ. 017/2560

** อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, email: praw_ziza@hotmail.com

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, email: weera36448@gmail.com

Agricultural Welfare and Political Regime: A Comparison between Thailand and Vietnam

Weera Wongsatjachock*

Thouchanok Sattayavinit**

(Received Date : November 15, 2019, Revised Date : March 14, 2020,

Accepted Date : April 4, 2020)

Abstract

This research paper studied an agricultural welfare system allocated by public sectors to peasants of two major rice-exporting countries, Thailand and Vietnam. To demonstrate relationship between welfare and government regime, documentary research and focus groups were employed to collect information from both countries, including Sanam Chai Khet and Bang Nam Prieo districts, Chachoengsao, Thailand, and Nam Định and Hà Nam, Vietnam. The finding indicated that political regimes of Thailand and Vietnam are hybrid regime and Socialist state respectively. Both regimes, however, had liberal welfare system concentrating on three issues: competitiveness, social work policy to help peasants who were under privileged for only survival in the market system, and volunteering insurances based on individuals rather than state intervention to improve higher standard of social wellbeing. Consequently, Thai and Vietnamese peasants have become underclass who are defined by insecurity and losing citizenship rights.

Keywords: Agricultural Welfare, Comparative Political Economy, Social Protection

* Lecturer of Faculty of Political Science and Law, Burapha University,
email: praw_ziza@hotmail.com

** Assistant Prof., Faculty of Social Science, Naresuan University
email: weera36448@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยและเวียดนามเป็นประเทศส่งออกข้าวสำคัญ และมีชาวนาเป็นเกษตรกรกลุ่มใหญ่ของประเทศที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและผลิตข้าวซึ่งเป็นพืชอาหารทั้งเพื่อการบริโภคในประเทศและการส่งออกตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา (วีระ หวังสัจจะโชค, 2556) แต่คุณภาพชีวิตของชาวนากลับแปรผกผันกับสภาพทางเศรษฐกิจส่งออกข้าว เนื่องจากความไม่มั่นคงของงานในลักษณะที่เป็นแรงงานไม่เป็นทางการ (informal laborer) จึงเป็นเหตุผลการศึกษาเรื่องสวัสดิการภาคเกษตร (agricultural welfare) กลายมาเป็นประเด็นสำหรับงานวิจัยนี้ ที่มีคำถามวิจัยว่า การจัดสวัสดิการภาคเกษตรจากภาครัฐสู่ชาวนาระหว่างไทยและเวียดนามมีลักษณะอย่างไร โดยข้อค้นพบคือ แม้ไทยและเวียดนามจะมีระบบการปกครองแตกต่างกัน แต่การจัดสวัสดิการภาคเกษตรกลับมีความคล้ายกันอย่างมาก เพราะอยู่ในกรอบของเสรีนิยม สังคมสงเคราะห์ และการดูแลทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลจะต้องแบกรับภาระความเสี่ยงแทนรัฐ

แม้ว่าเรื่องสวัสดิการภาคเกษตรของชาวนาจะเป็นประเด็นวิจัยสำคัญในทางการศึกษา แต่ในงานวิจัยสำคัญที่กล่าวถึงนโยบายสวัสดิการสังคมอย่างงานของงานของวิมุต วาณิชเจริญธรรม (2553) และพิสิทธิ พัวพันธ์ และคณะ (2555) ต่างให้ความสนใจสวัสดิการในด้านของแรงงาน “ในระบบ” โรงงานอุตสาหกรรมและอาชีพอื่นๆ ที่ถูกนับว่าเป็น “แรงงาน” แตกต่างจาก “เกษตรกร” ที่หลากหลายอยู่ “นอกระบบ” แรงงานในตลาดเชิงสถาบัน ประกอบกับงานของ ภิรม ภคเมธาวี และคณะ (2552) และงานของอุษุก ด้วงบุตรศรี (2556) ที่สนใจงานในเชิงพื้นที่และการนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือชาวนา แต่เป็นความสนใจเพียงในแง่ของการเพิ่มผลผลิต มากกว่าจะกล่าวถึงเรื่องของการศึกษารูปแบบสวัสดิการภาคเกษตร

ด้วยเหตุนี้จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าการศึกษาระบบสวัสดิการภาคเกษตรของประเทศไทยกับเวียดนามอยู่ในระนาบเดียวกับการศึกษาประเด็นทางด้านความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นประเด็นคำถามสำหรับการศึกษาระบบเศรษฐกิจการเมืองข้าวไทย (สุภาไยเมือง, วีระ หวังสัจจะโชค, และมณีรัตน์ มิตรปราสาท 2559, หน้า 234; วีระ หวังสัจจะโชค, 2556) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาระบบสวัสดิการภาคเกษตรเปรียบเทียบของไทยและเวียดนามเพื่อศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการจัดการกับปัญหาคุณภาพชีวิตของชาวนา ในฐานะผู้ผลิตหลักในระบบกลไกตลาดสินค้าข้าว

บทความวิจัยฉบับนี้จึงประกอบไปด้วยสามส่วนสำคัญ โดยส่วนแรกจะกล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรมในการทำความเข้าใจคำว่าระบบสวัสดิการภาคเกษตร ส่วนต่อมาจะกล่าวถึงวิธีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ประเทศไทยและเวียดนาม และส่วนที่สามคือข้อค้นพบเกี่ยวกับการศึกษาระบบสวัสดิการภาคเกษตรของไทยและเวียดนามที่มีลักษณะของหลักประกันทางสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการ

คุ้มครองการจ้างงานในตลาดแรงงานที่แตกต่างกัน ผ่านการศึกษาประเด็นของกฎระเบียบ การเก็บภาษี และการวางข้อกำหนดการช่วยเหลือ

บททวนวรรณกรรม

ความไม่เท่าเทียมกันถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในปัญหาของระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 21 เพราะตามข้อถกเถียงของ Thomas Piketty (2014) กลไกตลาดภายใต้ทุนนิยมเพียงอย่างเดียว “ไม่เพียงพอ” ในการรับประกันคุณภาพชีวิตที่ดี และป้องกันการผูกขาดของความมั่งคั่งในสังคม ด้วยเหตุนี้เพื่อสร้างสังคมที่สมบูรณ์ตามแบบประชาธิปไตย (democratic ideals) คนในสังคมจึงต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน และต้องการการกระจายความมั่งคั่งลงไปสู่สังคม หรือในทางกลับกันคือความไม่เท่าเทียมกันในสังคมสุดท้ายแล้วอาจเป็นอันตรายต่อสถาบันการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยได้

ในการศึกษาเรื่องรัฐสวัสดิการรัฐที่ใช้กลไกเชิงสถาบันเข้ากระทำการเกี่ยวกับระบบสวัสดิการให้กับสังคม โดยมุ่งประสงค์ในการประกันความเสี่ยง ความไม่แน่นอนในการดำรงชีพ และตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อสามารถดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้นและลดภาระของสังคม สามารถจำแนกออกมาเป็น 4 ยุคหลักได้ดังนี้

1) ยุคหลักประกันทางเอกชน (private insurance) ช่วงก่อนการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี 1930s (Pre-the Great Depression) (Lynch, 2006)

2) ยุคสวัสดิการแบบ Keynesian Model หลังวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี 1930s (the Great Depression) และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เติบโตขึ้นทั่วโลก ทำให้รัฐต้องมีนโยบายทำให้เกิดการกระจายรายได้และทรัพย์สิน จำกัดการผูกขาดของทุน และรักษาการใช้ทรัพยากรและการจ้างงานเต็มที่ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549, หน้า 136-141)

3) ยุคระเบียบใหม่จากเศรษฐกิจในช่วงปี ค.ศ. 1970s อันเนื่องมาจากปัญหาค่าน้ำมันและนำไปสู่การล่มสลายของระบบ Bretton Woods System ทำให้เกิดระบบสวัสดิการในโลกทุนนิยมยุคดังกล่าวไว้สามตัวแบบคือ ตัวแบบรัฐสวัสดิการเสรีนิยม (the Liberal Welfare State) ที่เน้นการให้สวัสดิการผ่านกลไกตลาด (Market-Oriented Framework) ตัวแบบรัฐสวัสดิการแบบภาคีอนุรักษ์นิยม (the Conservative Welfare State) เป็นรัฐสวัสดิการที่เกิดโตมาพร้อมกับรัฐที่มีความเข้มแข็งและผูกติดกับศาสนารูปแบบสวัสดิการจึงออกมาเป็นหลักประกันทางสังคม (Social Insurance) และตัวแบบรัฐสวัสดิการสังคมประชาธิปไตย (the Social Democratic Regime) หรือที่รู้จักในชื่อ The Nordic Model เป็นรูปแบบสวัสดิการที่เน้นในเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution) เพื่อให้สังคมเกิดความเท่าเทียมกัน

ผ่านการจัดสวัสดิการและการเก็บภาษี จนสามารถยกระดับมาตรฐานของสังคมในระดับโครงสร้างให้สูงขึ้น (Esping-Andersen, 1990)

4) ยุคของแนวทางที่สาม (The Third Way) ระหว่างฝ่ายซ้ายและขวา โดยมีลักษณะเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับเอกชนในการจัดสวัสดิการที่เน้นให้ประชาสังคม ชุมชนเป็นผู้จัดสวัสดิการหลัก สวัสดิการต่างๆจึงเป็นสิทธิของประชาชนที่จะได้รับ แต่ก็ต้องมีความรับผิดชอบในสวัสดิการนั้นด้วย (No Rights without Responsibilities) (Giddens, 2000, pp. 44-46)

เมื่อหันมาพิจารณาในภาคเกษตร พบว่า การศึกษาบทบาทของรัฐกับการจัดสวัสดิการภาคเกษตร มีความสำคัญที่แตกต่างจากการจัดสวัสดิการทั่วไป เพราะในเศรษฐกิจการเมืองไม่สามารถปฏิเสธบทบาทของรัฐในการเข้ามาจัดการกับผลผลิตที่มีลักษณะเป็นฤดูกาลได้ เพราะรัฐจะต้องเข้ามาดูแลอุปสงค์และอุปทานให้เข้าสู่ความสมดุลเสมอ (Bates, 2005, pp. 150-154) เนื่องมาจากการพัฒนาภาคเกษตรกรรมในปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบของการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงสุนทรียนิยม ซึ่งเริ่มมาบรรจบกับการนำเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในภาคเกษตรอย่างการปฏิวัติเขียว 1.0 และในยุคของโลกาภิวัตน์ในการปฏิวัติเขียว 2.0 (ปฏิวัติยีน) โดยมีบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations, TNCs) ทำให้เกิดการเกษตรรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้อยู่แต่ในภาคชนบทเท่านั้น แต่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมืองด้วย

ด้วยเหตุนี้ ภายใต้ขบวนการเคลื่อนไหวต่างๆ ในประเทศที่ให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจการเกษตรหรือมีแรงงานในภาคเกษตรจำนวนมาก รัฐไม่สามารถปฏิเสธการใช้จ่ายต่อนโยบายทางสังคมได้ในด้านของสวัสดิการภาคเกษตรจึงมองระบบสวัสดิการ ว่าสามารถนิยามอย่างกว้างได้เป็นกรอบการจัดสรรทรัพยากรผ่านสถาบันทางการเมืองในการกำหนด “สวัสดิการ” ให้กับพลเมือง โดยการบริการและประโยชน์ต่างๆ จะถูกจัดสรรโดยรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางรูปแบบการจัดสวัสดิการระหว่างรัฐ กลไกตลาดและภาคเอกชน และชุมชนประชาสังคม (Baldock, Manning and Vickerstaff, 2003, p. xxi, 17)

ตัวอย่างเช่น งานของ Sheingate (2001) ได้ศึกษาการเกิดขึ้นของรัฐสวัสดิการภาคเกษตรในสหรัฐอเมริกา พบว่าสหรัฐอเมริกาแม้ว่าดูเหมือนจะใช้ตัวแบบเสรีนิยม ในการจัดการสวัสดิการแรงงานภาคอุตสาหกรรม แต่ในด้านเกษตรกรรม สหรัฐอเมริกาก็กลับไปตัวแบบสวัสดิการที่ใช้งบประมาณแทรกแซงกลไกตลาดจำนวนมาก ทั้งในด้านการสนับสนุนในการผลิตสินค้าเกษตร การแทรกแซงกลไกตลาด การให้งบประมาณเพิ่มเติมในการผลิตและกระบวนการค้า (Mature Subsidy Regime) และการคุ้มครองสินค้าเกษตร อย่างกรณีการประกาศใช้กฎหมายฟาร์มแอคต์ ปี ค.ศ. 2528 ของสหรัฐอเมริกา (Food Security Act of 1985) แม้ว่าหลังปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาพยายามจะลดค่าใช้จ่ายในภาคเกษตร แต่ในปัจจุบันที่เกิดวิกฤตราคาอาหารในปี 2007/08 (the Global Food Price Crisis) ทำให้สหรัฐอเมริการกลับมาใช้งบประมาณในการจัดสวัสดิการภาคเกษตรอีกครั้งหนึ่ง

ในด้านของงานศึกษาสวัสดิการไทยและเวียดนาม พบว่างานในศึกษาของไทยแบ่งออกเป็นสามกลุ่มหลักคือ กลุ่มแรกเรื่องสวัสดิการสังคมที่พยายามตอบปัญหาในเรื่อง “ความต้องการพื้นฐาน” ในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชน เช่นงานของ ภิรม ภาณุเมธาวี และคณะ (2552) และ อุซุก ด้วงบุตรศรี (2556) กลุ่มที่สองศึกษาในกรอบรัฐสวัสดิการที่มองปัญหาระดับโครงสร้างระบบทุนนิยมที่ไม่สมบูรณ์และนำไปสู่ความแตกต่างทางชนชั้น งานกลุ่มนี้จึงพยายามอธิบายสวัสดิการในฐานะเครื่องมือในการสร้าง “ความเป็นธรรม” ให้กับประชาชน ผ่านการยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิต ให้สูงขึ้นและวางต้นแบบการปฏิรูประบบเศรษฐกิจไปสู่ลักษณะสังคมประชาธิปไตย เช่น งานของ ใจ อึ้งภากรณ์ และเก้งกิจ กิติเรียงลาภ (2549) รัชธรรมย์ ธรรมบุษดี (2555) และเจษฎา โชติกิจกวิภวาทย์ และวิทยากร บุญเรือง (2556) เป็นต้น และกลุ่มที่สามคือลักษณะของสังคมสงเคราะห์ (social work) มองการจัดสวัสดิการในฐานะนโยบายเพื่อช่วยเหลือเป็นพิเศษผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมหรือผู้ที่มีสถานะบางอย่างที่ถูกสังคมกดทับ (Affirmative actions) การศึกษาสวัสดิการจึงเน้นที่การหากลุ่มคนที่ต้องเผชิญกับปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคมในระดับตัวบุคคล (Agency) เช่น งานของกิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2538) ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สุภา ไยเมือง และบุญชน แก้วส่อง (2546) ระพีพรรณ คำหอม (2557) เป็นต้น

สำหรับงานศึกษาสวัสดิการภาคเกษตรของเวียดนาม พบว่ามีงานของ Nguyễn Quang Tuyền และ Lê Hoàng Phúc (2016) ได้ศึกษาเรื่อง สถานการณ์ของแรงงานชนบท ผลกระทบของการฝึกอาชีพ การจ้างงาน รายได้ของแรงงานชนบท ในจังหวัดวิญห์ ลอง และงานของ Dương Ngọc Thành และ Nguyễn Minh Hiêu (2014) ได้ศึกษาเรื่อง สถานภาพของแรงงานและการจ้างงานในชนบท ในประเทศเวียดนาม ประกอบกับงานของ Nguyễn Thị Ngọc Mai (2009) ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจชนชั้นเจ้าที่ดินเวียดนาม ที่ลุ่มแม่น้ำแดง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ถึงก่อนการปฏิรูปที่ดิน สอดรับกับงานของ Nguyễn Thị Kim Nguyễn (2015) ที่ศึกษาทรัพยากรมนุษย์ในการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม ความทันสมัยภาคการเกษตร ในพื้นที่ชนบทของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง และรายงานวิจัยของ Vietnam Economic Portal (2011) และ Marsh, Sally P., MacAulay, T. Gordon & Phạm Văn Hùng (2007) กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาที่ดินของชาวนาและการปฏิรูปที่ดินเพื่อเป็นสวัสดิการภาคเกษตร

ดังนั้น ในการพิจารณาสวัสดิการในแต่ละนโยบาย งานของ Pickvance (2003, p. 608) กล่าวถึงสิ่งสำคัญต้องคำนึงถึง 3 ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย

1) กฎระเบียบ (regulations) ในฐานะสถาบันการเมืองพื้นฐานที่เป็นข้อกำหนดหลักเกณฑ์และข้อจำกัดในการตัดสินใจและกระทำการของปัจเจกบุคคลและภาคเอกชน เพื่อสร้างสวัสดิการสังคม เช่น การกำหนดมาตรฐานต่างๆ เป็นต้น

2) การเก็บภาษี (taxation) เป็นรูปแบบการจัดสรรทรัพยากรใหม่ (redistribution) เพื่อปกป้องคนที่จนที่สุดในสังคมหรือกลุ่มที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือที่สุด เช่น การเก็บ

ภาษีเงินได้ในอัตราก้าวหน้า เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันจากบุคคลที่ได้ใช้ทรัพยากรเพื่อหาผลประโยชน์ เข้าหาตัวเองได้มากก็ควรเสียภาษีมาก ในขณะที่ลดภาษีสินค้า บริการ และพลังงาน เพราะเป็นสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของครัวเรือน เป็นต้น

3) การวางข้อกำหนด (provision) เพื่อวางเป้าหมายของสวัสดิการว่าใครคือกลุ่มที่ควรได้รับสิทธิดังกล่าว ทั้งในเชิงการบริการ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น และในเชิงผลประโยชน์ทางการเงิน เช่น เบี้ยผู้สูงอายุ (pension) และเงินสนับสนุนสำหรับการหาที่อยู่อาศัยต่างๆ เป็นต้น

การศึกษาสวัสดิการภาคเกษตรในงานชิ้นนี้จึงมองในด้านของกฎระเบียบ การเก็บภาษี และการวางข้อกำหนดของภาครัฐเป็นสำคัญ ว่าเข้ามามีส่วนในการจัดวางสวัสดิการภาคเกษตรให้กับชาวนาในประเทศไทยและเวียดนามในลักษณะอย่างไร

วิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้อยู่ภายใต้การศึกษาแบบเศรษฐกิจการเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Political Economy, CPE) ที่จะมองเศรษฐกิจและการเมือง ผ่านการเปรียบเทียบระบบการปกครองที่แตกต่างกันระหว่างไทยและเวียดนามในการจัดสรรนโยบายสวัสดิการของภาครัฐให้กับเกษตรกร ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของระบบการปกครองกับการจัดสวัสดิการ การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Questions) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณสมบัติของบุคคลที่มีความสำคัญ (key informants) ในการเก็บข้อมูล*

ภาคส่วน	บุคคลที่มีความสำคัญ ทั้งไทยและเวียดนาม
ภาครัฐ	- เจ้าหน้าที่รัฐที่มีบทบาทกับนโยบายสวัสดิการภาคเกษตร - เจ้าหน้าที่ในระดับพื้นที่ปฏิบัติการ
นักวิชาการ	- ผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสวัสดิการภาคเกษตรแล

* งานวิจัยฉบับนี้ไม่สามารถระบุให้ผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยได้ และสามารถให้ข้อมูลสนามได้เพียงในส่วนวิเคราะห์และอภิปรายผล ตามเอกสารรับรองผลการพิจารณจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ 39/2561 การเก็บข้อมูลจึงขอระบุเพียงคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

	คุณภาพชีวิตชาวนา
ภาคประชาสังคม	- องค์การภาคประชาสังคมที่ติดตามเรื่องของการจัดสวัสดิการ - องค์การภาคประชาสังคมที่ติดตามในเรื่องปัญหาของชาวนา เกษตรกรมั่งยังยืน สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตในสังคมชนบท - องค์การภาคประชาสังคมที่มีพื้นที่ปฏิบัติการในพื้นที่กรณีศึกษาจะเชิงเทราและภาคเหนือของเวียดนาม

โดยใช้การจัดเสวนากลุ่ม (Focus Group) ในกรณีศึกษาเป็นวิธีวิจัย (Case Study as Research Method) (Yin, 2009, pp. 4-17) เพื่อนำผลการศึกษามาอธิบายความสัมพันธ์ในระดับภาพรวมของการเมืองภาคเกษตร (agrarian politics) ในฐานะพื้นที่หลักในการผลิตและการส่งออกข้าวได้ ณ ที่นี้ จะคัดเลือกพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สำหรับประเทศไทย และพื้นที่ภาคเหนือบริเวณ“ลุ่มแม่น้ำแดง” (Red River Delta/Sông Hồng) สำหรับประเทศเวียดนาม โดยการเก็บข้อมูลสนามในสองพื้นที่นี้เพื่อสะท้อนให้เห็นการทำงานของนโยบายสวัสดิการภาคเกษตรภายใต้ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันระหว่างไทยและเวียดนาม ซึ่งข้อมูลสนามแม้จะเป็นข้อมูลระดับย่อย แต่ถือว่าเป็นพื้นที่ในการนำนโยบายสวัสดิการภาคเกษตรไปปฏิบัติต่อเกษตรกรและชาวนาที่สำคัญของทั้งสองประเทศจึงสามารถนำมาสะท้อนให้เห็นภาพของรัฐและการปกครองในระดับใหญ่ หรือในระดับโครงสร้าง (Structure) ได้

เหตุผลนอกเหนือไปจากการที่ไทยและเวียดนามเป็นประเทศส่งออกข้าวสำคัญในภูมิภาค เรื่องของสวัสดิการสังคมที่อาจพิจารณาได้จากดัชนีการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection Index) จะพบว่าแม้ประเทศไทยจะมี GDP per Capita ที่สูงกว่าเวียดนามอย่างเห็นได้ชัดระหว่าง 4,151 ดอลลาร์สหรัฐ กับ 1,130 ดอลลาร์สหรัฐตามลำดับ แต่ในดัชนีการคุ้มครองทางสังคมกลับพบว่าเวียดนามมีตัวเลขอยู่ที่ 0.137 สูงกว่าประเทศไทยที่มีเพียง 0.119 หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศเวียดนามแม้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะไม่มากเท่ากับประเทศไทย แต่กลับมีแนวนโยบายและสวัสดิการที่คุ้มครองทางสังคมสูงกว่าประเทศไทย (Handayani, 2014, p. 5)

ทั้งนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยอยู่ในกลุ่มของประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง (Upper middle income) แต่กลับมีดัชนีการคุ้มครองทางสังคมที่ต่ำกว่าประเทศเวียดนาม ที่เป็นเพียงประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ (Lower middle income) (ADB, 2013: 19) จะพบว่าการเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจภาคเกษตรอาจไม่ได้สะท้อนถึงสวัสดิการและคุ้มครองคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้สองประเทศดังกล่าวกลายมาเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสวัสดิการภาคเกษตรของประเทศไทยและเวียดนาม ผ่านการทำความเข้าใจกรอบของสวัสดิการภาคเกษตรในเรื่องของกฎระเบียบ การวางข้อกำหนด และการเก็บภาษี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการจัดสวัสดิการในภาคเกษตรที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และเห็นบทบาทของรัฐในการเข้ามาจัดระบบสวัสดิการในเชิงสถาบัน ทั้งจากกฎหมาย การวางข้อกำหนดในการให้สวัสดิการ และรูปแบบของภาษีที่ภาคเกษตรจะต้องรับผิดชอบ โดยในบทนี้จะประกอบไปด้วยสองส่วนสำคัญในการเปรียบเทียบคือสวัสดิการภาคเกษตรของไทยและเวียดนามตามลำดับดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ประเด็นเปรียบเทียบสวัสดิการภาคเกษตรเปรียบเทียบไทยและเวียดนาม

ประเด็นเปรียบเทียบ	สวัสดิการภาคเกษตรไทย	สวัสดิการภาคเกษตรเวียดนาม
โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง (politico-economic structure)	ประเทศไทยมีระบบการปกครองแบบผสม (hybrid regime) ที่มีแง่มุมทั้งประชาธิปไตยและเผด็จการอำนาจนิยม โดยภายใต้การเมืองหลังปี ค.ศ. 2014 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงสวัสดิการภาคเกษตรอย่างมากโดยรัฐบาลทหารทั้งการจ่ายเงินจำนำข้าว การให้เงินช่วยเหลือ 1,000 บาท นโยบายเกษตรกรรมแปลงใหญ่ ฯลฯ เพื่อรักษาความนิยมในชนบท	ระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ระบบสภาแบบสภาเดียว ภายใต้รัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2013 โดยนโยบายต่างๆ เป็นไปตามพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ส่วนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแต่รัฐยังคงมีการควบคุมจัดการ ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมปัจจัยการผลิต และต้นทุนการผลิต เช่น การครอบครองที่ดิน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	สวัสดิการภาคเกษตรไทย	สวัสดิการภาคเกษตรเวียดนาม
ชุมชนสังคม (social community)	สำหรับสังคมภาคเกษตรของไทยในพื้นที่ฉะเชิงเทราที่เป็นกรณีศึกษา พบว่าเป็นสังคมกึ่งชนบท (semi-rural society) เพราะเป็นจังหวัดมีวิถีการผลิตทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรม ในขณะที่วิถีการบริโภคและดำรงชีวิตมีความเป็นเมืองสูง เนื่องจากอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ ทำให้ชาวนามีความสามารถในการปรับตัวระหว่างภาคเกษตร (ทำนา ทำไร่ และพืชไร่) และนอกภาคเกษตร (งานรับจ้าง การเปลี่ยนอาชีพ)	เป็นสังคมแรงงานที่ส่วนมากเริ่มผันตัวทำงานในอุตสาหกรรมแทนภาคการเกษตร ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุต้องแบกรับการทำนา และรายได้ที่ไม่มั่นคง ทำให้ชาวนาต้องหารายได้เพิ่มจากการเลี้ยงสัตว์และค้าขายจนกลายเป็นรายได้หลัก รวมถึงการรับจ้างทำงาน part time ในโรงงานอุตสาหกรรมช่วงว่างจากการทำนา สังคมชาวนาในเวียดนามจึงเป็นสังคมกึ่งชนบท (semi-rural society)
กฎระเบียบ (regulation)	มีกฎระเบียบจำนวนมาก ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่นๆ ในการกำหนดเงื่อนไขการจัดสวัสดิการภาคเกษตร ทำให้ขาดการบูรณาการในทางกฎหมาย	รัฐบาลพยายามที่จะจัดสรรสวัสดิการขั้นพื้นฐานให้กับภาคการเกษตรผ่านบทบัญญัติ ข้อบังคับต่างๆ และควบคุมการครอบครองที่ดินภาคการเกษตรผ่านกฎหมาย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	สวัสดิการภาคเกษตรไทย	สวัสดิการภาคเกษตรเวียดนาม
การวางข้อกำหนด (provision)	เน้นหลักไปที่การให้บริการ สังคม โครงข่าย ประกันสังคม การช่วยเหลือ ทางสังคม และการสร้าง หุ้นส่วนทางสังคม ใน ลักษณะสวัสดิการทาง สังคม (social welfare) แต่ยังมีข้อจำกัดในระบบ สวัสดิการสำหรับการจัดสรร ทรัพยากรใหม่	การวางข้อกำหนดการจัดสวัสดิการของรัฐ พยายามจัดสรรประโยชน์แก่ประชาชนภาค การเกษตรมี 5 รูปแบบ คือ (1) ระบบการ ให้บริการสังคม (2) ระบบโครงข่ายประกันสังคม (3) ระบบการช่วยเหลือทางสังคม (4) ระบบการ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดหุ้นส่วนทางสังคม (5) ระบบสวัสดิการสำหรับการจัดสรรทรัพยากร ใหม่ แต่ข้อจำกัดการจัดสรรยังไม่เพียงพอและ ทั่วถึง
การเก็บภาษี (taxation)	มีการจัดเก็บภาษีแบบทั่วไป ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยจะมีการยกเว้นการเก็บ ภาษีทางอ้อมในผลผลิตทาง การเกษตรบางประการ	มีการเก็บภาษีทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยมี 3 รูปแบบหลัก คือ (1) ภาษีเงินได้นิติบุคคล (2) ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และ (3) ภาษีมูลค่าเพิ่ม นอกจากนี้ยังมีการลดหย่อนภาษี ด้านที่ดินให้กับเกษตรกร

ที่มา: ผู้เขียน

การเปรียบเทียบระหว่างไทยและเวียดนามในส่วนของ “ระบบการปกครอง” (Regime) ภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง (politico-economic structure) สำหรับประเทศไทยที่ผ่านการรัฐประหารในปี ค.ศ. 2014 ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ระบอบผสม (hybrid regime) ที่แม้จะให้เสรีในทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับหนึ่ง แต่กลไกเชิงสถาบันในการควบคุมอำนาจทางการเมืองและการตัดสินใจนโยบาย ทำให้ประเทศไทยมีแง่มุมทั้งของประชาธิปไตยและเผด็จการอำนาจนิยม แตกต่างจากเวียดนามระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ที่มีการตัดสินใจผูกขาดอยู่กับรัฐบาลและพรรคการเมืองพรรคเดียวในส่วนกลาง จึงถือว่าเป็นการปกครองในระบบเผด็จการอำนาจนิยม

เมื่อเริ่มพิจารณาจากตารางที่ 2 และ 3 แสดงให้เห็นได้ว่าประเทศไทย สวัสดิการภาคเกษตรมีการวางกฎระเบียบจำนวนมากและมีการวางข้อกำหนดลักษณะผสมผสานระหว่างการจัดสวัสดิการเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน (competitiveness) ความสามารถในการผลิตและการแข่งขันภาคเกษตร เช่น

กองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ กองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ในด้านราคาเป้าหมายและราคาตลาด และนโยบายทางด้านราคาข้าวของรัฐบาล เป็นต้น กับอีกด้านคือสวัสดิการในลักษณะสังคมสงเคราะห์ (social work) เกษตรกรที่ด้อยโอกาส เช่น กองทุนสงเคราะห์การเกษตร กฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน เป็นต้น

ตารางที่ 3 สํารวจการวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตรในไทย ปี พ.ศ. 2558-2561

รูปแบบ สวัสดิการภาค เกษตร	การวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตร	หมายเหตุ
การให้บริการ สังคม	- สวัสดิการที่ได้รับอย่างทั่วไป เช่น ประกันสุขภาพถ้วนหน้า เรียนฟรี 12 - 15 ปี กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นต้น - สวัสดิการที่ได้รับแบบเฉพาะกลุ่ม เช่น เบี้ยผู้พิการ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นต้น	สวัสดิการอิงจาก ฐานการเป็น พลเมืองไทย
ระบบโครงข่าย ประกันสังคม	- กองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ - กองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ในด้านราคาเป้าหมายและราคาตลาด - สินเชื่อเพื่อการเกษตร จากธนาคารของรัฐ - ประกันภัยพืชผลทางการเกษตร - ประกันสังคมเกษตรกร - นโยบายทางด้านราคาข้าวของรัฐบาล เช่น โครงการจำนำข้าว โครงการประกันราคาข้าว โครงสร้างสินเชื่อเกษตรกรเพื่อชะลอการขาย เป็นต้น	สวัสดิการใน ลักษณะเสรีนิยม ใหม่ สำนักเคนส์ และการซื้อประกัน โดยปัจเจกบุคคล

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รูปแบบ สวัสดิการภาค เกษตร	การวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตร	หมายเหตุ
ระบบการ ช่วยเหลือทาง สังคม	- สวัสดิการสังคมตาม พรบ.การจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ในด้านสุขภาพ การศึกษา การฝึกอาชีพ รายได้นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไข และการบำบัดฟื้นฟู - กองทุนสงเคราะห์การเกษตร - กฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน - นโยบายรัฐบาลในโครงการช่วยเหลือเกษตรกรไร่ละ 1,000 บาท - นโยบายอุดหนุนการผลิตการเกษตรอินทรีย์ - สวัสดิการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เงินอุดหนุนด้านเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา การส่งเสริมการประกอบอาชีพ เป็นต้น	ส วั ส ตี ก า ร ใน ลั ก ษ ณะ สัง ค ม สงเคราะห์
ระบบการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิด หุ้นส่วนทางสังคม	- องค์กรเกษตรกร และกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร - การจัดสวัสดิการโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ และองค์กรสวัสดิการชุมชน ในพรบ.การจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 - สภาเกษตรกรแห่งชาติ - สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ออมทรัพย์ต่างๆ ในชุมชน - สวัสดิการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และธุรกิจขนาดกลางและเล็ก	สวัสดิการในเชิงของ การสร้างเครือข่าย และการบริหารองค์ ความรู้

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รูปแบบ สวัสดิการภาค เกษตร	การวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตร	หมายเหตุ
ระบบสวัสดิการ สำหรับการจัดสรร ทรัพยากรใหม่	- พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม - กฎหมายเกี่ยวกับโฉนดชุมชน	สวัสดิการยังไม่ได้ อยู่ในลักษณะของ การกระจายอำนาจ การถือครองที่ดิน น้ำ และทรัพยากร อย่างเป็นธรรม

ที่มา: สรุปโดย ผู้เขียน

ในด้านของการเก็บภาษีพบว่านอกจากภาษีทางตรง (direct tax) เป็นภาษีที่ผู้เสียภาษีเป็นภาระทั้งหมดและไม่สามารถผลักภาระภาษีไปให้ผู้อื่นได้ เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นต้น เกษตรกรที่มีผลผลิตทางการเกษตรและนำไปขายจนเกิดเป็นรายได้จากการผลิตในที่ดินหนึ่ง เกษตรกรทุกคนมีหน้าที่ต้องยื่นเสียภาษีที่สำนักงานสรรพากรทุกปี ย่อมจะต้องยื่นเสียภาษีเงินได้และมีหน้าที่ในการจัดทำรายการรับจ่ายเงินสดสำหรับประกอบการยื่นเงินได้พึงประเมินและค่าใช้จ่าย ตามมาตรา 40(1) แห่งประมวลรัษฎากร สำหรับรายได้จากการขายข้าวของชาวนาซึ่งได้ดำเนินการโดยตนเองและครอบครัวได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี และหากมีการนำผลผลิตทางการเกษตรมาบริโภคเองภายในครอบครัวถือว่าไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้ จึงไม่ต้องเสียภาษีรายบุคคลธรรมดาในส่วนนี้ ส่วนในกรณีเป็นเกษตรกรรับจ้างทำนาหรือเลี้ยงสัตว์ เงินได้ที่เกษตรกรได้รับเข้าลักษณะเป็นเงินได้จากการรับจ้าง ทำงานให้ตามมาตรา 40(2) แห่งประมวลรัษฎากร เกษตรกรมีสิทธิหักค่าใช้จ่ายได้ในอัตราร้อยละ 50 แต่ไม่เกิน 100,000 บาท ตาม มาตรา 42 ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร และรายได้จากการให้เช่าทรัพย์สินที่ดินตามมาตรา 40 (2) สำหรับใช้ในการเกษตร หักค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 20 จึงนำมาคำนวณภาษี (กรมสรรพากร, 2560)

สำหรับภาษีทางอ้อม (indirect tax) เป็นภาษีที่ผู้เสียภาษีไม่ได้เป็นผู้รับภาระทั้งหมดและสามารถผลักภาระดังกล่าวไปให้ผู้อื่นได้ เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต เป็นต้น โดยเกษตรกรในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรจำเป็นต้องซื้อวัตถุดิบหรือสินค้าที่มีภาษีมูลค่าเพิ่ม แต่ในประมวลรัษฎากร พุทธศักราช 2481 ในหมวด 4 ที่กล่าวถึงภาษีมูลค่าเพิ่ม ในมาตรา 81 ได้วางหลักการเกี่ยวกับ “การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม” ให้กับกิจการที่เกี่ยวกับการขายสินค้าที่มีใช้การส่งออก หรือการให้บริการ เช่น การขาย

พืชผลทางการเกษตร การขายสัตว์ การขายปุ๋ย การขายปลาป่น อาหารสัตว์ การขายยาหรือเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับพืชหรือสัตว์ และการนำเข้าสินค้า ประเภททางการเกษตรที่กล่าวไว้ในข้างต้น (แต่ไม่รวมไม้ซุง ฟืน หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเลื่อยไม้ หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่บรรจุกระป๋อง ภาชนะหรือหีบห่อที่ทำเป็นอุตสาหกรรม) (กรมสรรพากร, 2560)

จากที่กล่าวมานี้ พบว่ารูปแบบสวัสดิการภาคเกษตรของไทยยังอยู่ในกรอบของเสรีนิยม เศรษฐกิจแบบเคนส์ และการสังคมสงเคราะห์ในภาคเกษตร ที่ด้านหนึ่งเกษตรกรเป็นเพียง “หน่วยการผลิต” แต่อีกด้านหนึ่งเกษตรกรเป็น “ผู้ด้อยโอกาส” ที่ต้องให้ภาครัฐช่วยเหลือตลอดเวลา ซึ่งการมองลักษณะของเกษตรกรดังกล่าวไม่ได้มองในฐานะที่เป็นคนกลุ่มที่มีรายได้ไม่แน่นอน ต้องทำงานหลากหลาย และไม่มีสวัสดิการรองรับในระดับที่สามารถสร้างอำนาจต่อรองและยกระดับมาตรฐานทางสังคมของเกษตรกรให้สูงขึ้นได้ (Standing, 2011) สวัสดิการภาคเกษตรของไทยจึงเป็นเพียงแต่สวัสดิการเพื่อส่งเสริมกลไกตลาด และสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ที่ช่วยเหลือเพียงครั้งคราวเท่านั้น การขาดสวัสดิการในเชิงการจัดสรรทรัพยากรใหม่และอำนาจความเป็นเจ้าของในทรัพยากร การขาดความชัดเจนในเรื่องของการกระจายอำนาจและความเป็นเจ้าของทรัพยากรทางการเกษตร ทั้งที่ดิน น้ำ และเมล็ดพันธุ์ จึงอาจทำให้สวัสดิการภาคเกษตรของไทยไม่สามารถสร้างความเป็นธรรม (fairness) ให้กับชาวนาไทยได้

สำหรับประเทศเวียดนาม แม้ว่าจะรัฐจะมีการวางกฎระเบียบไว้หลายระดับด้วยกันในความพยายามที่จะให้สวัสดิการแก่ภาคการเกษตร โดยวางข้อกำหนดไว้เพื่อให้เกิดความชัดเจนจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีศักยภาพ และมีการจัดการการกระจายทรัพยากรให้กับเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการให้สวัสดิการทั้งแบบสังคมสงเคราะห์และการประกันตามความสมัครใจ เช่น สวัสดิการคนจน เกษตรกรที่ประสบภัยพิบัติ ประกันสุขภาพ ผู้เฒ่าผู้สูงอายุ เป็นต้น

ตารางที่ 4 สำนวนการวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตรในเวียดนาม

รูปแบบสวัสดิการภาคเกษตร	การวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตร	หมายเหตุ
การให้บริการสังคม	- ระบบประกันสังคม (Social Insurance) - โครงการบำนาญสังคม (Social Pension Scheme)	สวัสดิการอิงจากฐานการเป็นพลเมือง และการจ่ายเงินสนับสนุนแบบปัจเจกบุคคล

ตารางที่ 4 (ต่อ)

รูปแบบ สวัสดิการภาค เกษตร	การวางข้อกำหนดสวัสดิการภาคเกษตร	หมายเหตุ
ระบบโครงข่าย ประกันสังคม	- การกู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการลงทุนทางการเกษตร - การช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตจากรัฐ - นโยบายการส่งเสริมทางการการผลิต	สวัสดิการในลักษณะ เสรีนิยมใหม่ และ สำนักเคนส์
ระบบการ ช่วยเหลือทาง สังคม	- การแก้ปัญหาทางด้านแรงงาน - การแก้ไขปัญหาปากท้องและความยากจน	สวัสดิการในลักษณะ สังคมสงเคราะห์
ระบบการ ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิด หุ้นส่วนทาง สังคม	- ระบบสหกรณ์ (Cooperative Groups)	สวัสดิการในเชิงของ การสร้างเครือข่าย และการบริหารองค์ ความรู้
ระบบสวัสดิการ สำหรับการ จัดสรรทรัพยากร ใหม่	- ข้อกำหนดของการจัดสรรที่ดิน - กฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน	สวัสดิการยังไม่ได้อยู่ ในลักษณะของการ กระจายอำนาจการ ถือครองที่ดิน น้ำ และ ทรัพยากรอย่างเป็น ธรรม

ที่มา: สรุปโดย ผู้เขียน

หลังจากนั้นในทางปฏิบัตินโยบายด้านการความมั่นคงทางสังคมเกิดขึ้นเป็นนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการเติบโตด้านตัวเลขรายได้ของประชากร การขยายตัวของนโยบายความมั่นคงทางสังคม โดยมีการบังคับใช้กับกลุ่มแรงงานสำหรับความคุ้มครองในสถานประกอบการ คนตกงาน เป็นต้น (Nguyễn Thị Thanh, 2017)

โดยสวัสดิการพื้นฐานสำหรับประชาชนโดยทั่วไปไม่มีในรูปแบบ การประกันทางสุขภาพแบบสมัครใจ ตามรัฐบาลประกาศใช้นโยบายการประกันทางสุขภาพโดยไม่หวังผลกำไรนั้น เป็นการประกันสุขภาพตาม ความสมัครใจของประชาชน เพื่อดูแลด้านสุขภาพ เมื่อเกิดการไม่สบาย หรือโรคภัยต่างๆ ดังนั้น การประกันสุขภาพดังกล่าวผู้เข้าร่วมการทำประกันต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับการทำประกันทางสุขภาพ โดย ที่ไม่มีการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก การประกันทางสังคมแบบสมัครใจสำหรับชาวนา เป็นการ รับประกันและช่วยเหลือของรัฐบาลและชุมชนของประเทศและระหว่างประเทศ สำหรับรายได้และความ เป็นอยู่ซึ่งมีมาตรการที่ต่างกันขึ้นอยู่กับโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการ คนด้อยโอกาส หรือขาดรายได้สำหรับ การดำรงชีพ ดังนั้นในสถานการณ์ดังกล่าวมีชาวนาที่อยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถหาเลี้ยงตัวเอง และครอบครัวได้ รัฐจะเป็นผู้เข้ามาช่วยเหลือดูแลตลอด (Phùng Thị Minh Dương, 2013)

นอกจากนี้ นโยบายการให้บริการสังคมของประเทศเวียดนามจึงเป็นนโยบายสวัสดิการรัฐที่ต้อง ให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนประชาชนในด้านความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ตามมติ ของโปลิตบูโรของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เลขที่ 21-NQ/TW ในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2012 มีการ ประกาศให้มีการจัดการประกันทางสังคมที่สำคัญคือด้านสาธารณสุขและสังคม เพื่อให้เกิดความมั่นคงเท่า เทียมทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ (Nghị quyết của bộ chính trị số 21-NQ/TW, 2012)

ในด้านของระบบโครงข่ายประกันสังคม (social safety net) ของประเทศเวียดนาม ประกอบด้วย การกู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการลงทุนทางการเกษตร การช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตจากรัฐ และนโยบายการส่งเสริมทางการการผลิต โดยการสนับสนุนการกู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการลงทุนทาง การเกษตร ในปี ค.ศ. 2014 ธนาคารแห่งประเทศไทยเวียดนามในกรุงฮานอย (SBV) ได้ร่วมลงนามกับธนาคาร พาณิชยและรัฐวิสาหกิจกับธนาคารและสถาบันการเงินหลายองค์กรเกี่ยวกับสัญญาเครดิตสนับสนุนการ กู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการลงทุนทางการเกษตรแก่เกษตรกรเวียดนาม ยอดเงินรวมประมาณ 2,370 พันล้าน VND แบ่งออกเป็น 80,000 ล้าน VND และกรณีของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แห่งชาติเวียดนาม หรือ Agribank ให้สินเชื่อกาเกษตรและชนบทของธนาคารเพื่อการเกษตรฯ คิดเป็น สัดส่วน 73.6% ของยอดหนี้ค้ำชำระและ 50% ของเงินให้สินเชื่อรวมของธนาคารพาณิชย์ในพื้นที่ดังกล่าว (Vietnam Bank for Agriculture and Rural Development, 2018) โครงการนี้ถูกเรียกว่า “ธนาคาร นโยบาย” มีส่วนช่วยในเรื่องทุนและเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในการผลิตและการบริโภคสินค้าเกษตร และส่งเสริมการพัฒนายั่งยืนและยั่งยืนของภาคเกษตรกรรมและชนบทต่อไปในอนาคต (Thang and Linh, 2014)

นอกจากนี้ ยังมีการช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตจากรัฐภายหลังแผนปฏิรูปได้โดยเม้ย (Doi Moi) ประเทศเวียดนามได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ลดการควบคุมโดยรัฐ และใช้ กลไกตลาดมากยิ่งขึ้น โดยที่รัฐมีการช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตผ่านการรักษานโยบายการนำเข้าและ ส่งออกข้าวที่เข้มงวด เพื่อควบคุมสินค้าคงคลังของประเทศและกำหนดช่วงราคา (สูงสุดหรือต่ำสุด) รวมถึง

การออกข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินการตามสัญญาการส่งออกข้าว (Gavagnin & Zolin and Pastore, 2016; วีระ หวังสัจจะโชค, 2556, หน้า 235-236)

ในด้านนโยบายการส่งเสริมทางการการผลิต ประเทศเวียดนามมีการผลิตข้อกำหนดตามกฎหมายในการช่วยเหลือและสนับสนุนภาคการเกษตรและเศรษฐกิจภาคการเกษตรให้เกิดการเจริญเติบโตขึ้น ดังตามข้อกำหนด เลขที่ 899/QĐ-TTg ในปี 2013 เรื่อง การปรับโครงสร้างพื้นฐานภาคการเกษตรตามแนวทางการยกระดับมูลค่าและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้มีปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือภาคการเกษตรและลดระดับคุณภาพชีวิตประชากรกลุ่มภาคการเกษตรทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (Regulation (Quyết Định số 899/QĐ-TTg), 2013) จากข้อกำหนดทางนโยบายรัฐบาลเวียดนามมีความพยายามที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ภาคการเกษตรมากขึ้นพร้อมกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มการผลิตทางเศรษฐกิจภาคการเกษตรให้มั่นคงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ อาชีพ เป็นต้น

สำหรับการช่วยเหลือทางสังคม (social assistance) มีนโยบายที่สำคัญการแก้ปัญหาทางด้านแรงงาน เพื่อให้เกิดการจ้างงานในสาขาต่าง ๆ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมีการมาตรการเพื่อสนับสนุนการจ้างงานทำ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยของรัฐบาลและพรรคในการแก้ไขปัญหาด้านแรงงาน ดังคำกล่าวของพรรค “เพื่อแก้ปัญหาการทำงาน รับประกันในความสามารถของแรงงาน เพื่อสร้างโอกาสในการมีงานทำนั้นเป็นหน้าที่ของประเทศที่จะดูแลด้านการมีงานทำและสังคม”(Nguyễn Thị Thanh, 2017) และการแก้ไขปัญหาปากท้องและความยากจน ในช่วงปี 1986 เป็นช่วงของการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จะมีการเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจให้ประชาชนเพื่อลดปัญหาความอดอยากทั่วประเทศ ตามมติคณะกรรมการกลางครั้งที่ 7 (6-2013) มีการเน้นย้ำเพื่อช่วยเหลือคนยากจนโดยเฉพาะกลุ่มกึ่งนี้ยืมสินแนะแนวทางให้ได้มีงานทำ ดังในสถานการณ์ความยากจนในชนบทซึ่งเป็นฐานประชากร ทำให้ตัวเลขจำนวนความยากจนลดลงตามลำดับ

นอกจากนี้ยังมีระบบการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดหุ้นส่วนทางสังคม (social partnership) ได้แก่ ระบบสหกรณ์ (cooperative groups) ในฐานองค์กรที่มีสัญญาความร่วมมือของประชาชนภายในจังหวัดและชุมชน โดยบุคคลสามคนขึ้นไป ร่วมกันบริจาคสินทรัพย์และแรงงานเพื่อดำเนินงานบางอย่างเพื่อประโยชน์ร่วมกันและความรับผิดชอบ สำหรับประเทศเวียดนามมีสหกรณ์อยู่ทุกหมู่บ้าน สหกรณ์หมู่บ้านทำหน้าที่ในการรับซื้อผลผลิตเมื่อเกิดวิกฤตด้านราคาหรือภัยธรรมชาติ สนับสนุนในเรื่องของเมล็ดพันธุ์ และมีกองทุนช่วยเหลือเกษตรกร ให้สามารถมากู้เงินกับสหกรณ์ได้ รวมถึงรัฐจะเข้ามาส่งเสริมในการใช้ประโยชน์ที่ดินแก่ที่ตั้งสำนักงานสหกรณ์ และรัฐยังส่งเสริมสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการส่งเสริมการค้าแก่สหกรณ์อีกด้วย (Tu, 2011, pp. 1-4; Nghiem, 2011)

สำหรับเรื่องของระบบสวัสดิการสำหรับการจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution) ในประเทศเวียดนามมีการจัดสรรที่ดินผ่านรัฐและการออกข้อกำหนดแห่งรัฐ โดยมีการผลักดันเปลี่ยนแปลงนโยบายได้ ข้อกำหนดของการจัดสรรที่ดินที่ตั้งแต่ 1945 เป็นต้น ตาม Nguyễn Quang Tuyền (2010) ได้มีการแบ่งการการการปฏิรูปที่ดินตามรัฐธรรมนูญเวียดนามเป็น 3 ช่วงเวลาด้วยกัน โดยช่วงแรกเป็นการจัดกลุ่มผู้ที่ครองที่ดิน กฎหมายการปฏิรูปที่ดินในปี 1953 ตามสโลแกน “Farm to the cultivators” (1945 - 60) ช่วงที่สอง เป็นของรัฐโดยที่ประชาชนอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐทั้งหมด จนเกิดการปฏิรูปโดยเมย์ เริ่มมีการกำหนดกรอบราคาที่ดิน สิทธิการถือครองที่ดิน ความผิดชอบของปัจเจกและครอบครัว (1980 - 2013) และช่วงที่สาม กฎหมายที่ดินในปี 2013 การวางข้อกำหนดราคาของที่ดินที่เปลี่ยนไปตามกลไกตลาดและการวางข้อกำหนดสำหรับการใช้ที่ดินและเจ้าของที่ดิน การแก้ไขความเท่าเทียมของสิทธิและหน้าที่การใช้ที่ดินของผู้ใช้ที่ดิน โดยอยู่ภายใต้การจัดการภายในประเทศ ครัวเรื่อน ปัจเจกชน และการใช้ที่ดินของต่างชาติ (Nguyễn Quang Tuyền, 2010, pp. 1-4)

โดยข้อกำหนดของเจ้าของที่ดินของประเทศตามกฎหมายที่ดิน (Land Law) มีการกำหนดให้รัฐทำหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าของที่ดินและจัดการที่ดินได้ “ตามมาตรา 4 ที่ดินของประชาชนนั้น รัฐทำหน้าที่เปรียบเสมือนตัวแทนของเจ้าของที่ดินที่สามารถจัดการที่ดินได้ และรัฐสามารถเวนคืนสิทธิการใช้ที่ดินของผู้ใช้ที่ดินตามกฎหมาย” (Land Law No. 45/2013/QH13, 2013)

ดังนั้นในประเทศเวียดนามมีการจัดการการครอบครองที่ดินโดยรัฐที่เป็นไปตามข้อกำหนดต่างๆ ตาม Kaitlin Hansen (2013) มีการเปรียบเทียบสิทธิการถือครองที่ดินของภาคการเกษตรตามข้อกำหนดตั้งแต่ปี 1988, 1993, 1998, 2001 และ 2003 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบสิทธิการถือครองที่ดินของภาคการเกษตรตามข้อกำหนด

กฎหมายที่ดิน (ปี)	สิทธิการใช้ที่ดินภาคการเกษตร		
	เจ้าของ	กรรมสิทธิ์	การอนุญาตการถือครอง
1988	เจ้าของทั่วไป โดยมีการวางข้อกำหนดการใช้ที่ดินให้กับฟาร์มภาครัฐ สหกรณ์ กลุ่มการผลิตองค์กรภาครัฐ ทหาร สถาบันรัฐองค์กรทางสังคมและปัจเจกชน	กฎหมายปีนี้เป็นข้อปฏิบัติเพียง 5-15 ปี	ไม่มีข้อกำหนดเฉพาะแต่เป็นการให้อำนาจและสิทธิในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับสถานการณ์เกี่ยวกับที่ดินและชาวนาท้องถิ่น

ตารางที่ 5 (ต่อ)

กฎหมาย ที่ดิน (ปี)	สิทธิการใช้ที่ดินภาคการเกษตร		
	เจ้าของ	กรรมสิทธิ์	การอนุญาตการถือครอง
1993	แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) หน่วยงานรัฐ (2) ครัวเรือน (3) ปัจเจกชน	20 ปี สำหรับที่ดินเพื่อ การเกษตรแบบพืชล้มลุก และ 50 ปี สำหรับที่ดิน แบบปลูกพืชยืนต้น	ได้ครอบครองจำนวนสูงสุด 3 ¹ เฮกตาร์ สำหรับเจ้าของ ในภาคเหนือและภาคใต้
1998	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการกำหนดประเภทเจ้าของและกรรมสิทธิการถือครองที่ดิน		
2001	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการกำหนดประเภทเจ้าของและกรรมสิทธิการถือครองที่ดิน		
2003	แบ่งประเภทเจ้าของที่ดิน คือ (1) องค์กรภายในประเทศ (2) ปัจเจกชนและครัวเรือน ภายในประเทศ (3) ผู้อาศัยในชุมชนในประเทศ (4) สถาบันทางศาสนา ภายในประเทศ (5) องค์กรการทูตต่างประเทศ (6) ชาวเวียดนามอพยพ (7) องค์กรต่างประเทศและการ ลงทุนปัจเจกบุคคลในเวียดนาม	-	ได้ครอบครองจำนวนสูงสุด 3 สำหรับที่ดินแบบพืช ล้มลุก และ 10 เฮกตาร์ สำหรับการปลูกพืชยืนต้น

ที่มา: ดัดแปลงจากตารางเปรียบเทียบความแตกต่างของกฎหมายของ Kaitlin Hansen, 2013

* 1 เฮกตาร์ เท่ากับ 10,000 ตารางเมตร

ส่วนการจัดการและใช้ที่ดินเพื่อการปลูกข้าว ตามบทบัญญัติการจัดการและใช้ที่ดินเพื่อการปลูกข้าว เลขที่ 35/2015/NĐ-CP “...บทที่ 3 นโยบายการช่วยเหลือ ประกันและพัฒนาที่ดินการปลูกข้าว มาตรา 7 การช่วยเหลือการผลิตข้าวของท้องถิ่น ข้อ 2 นอกจากการช่วยเหลือตามงบประมาณของรัฐในการผลิตข้าวของท้องถิ่นแล้วยังมีการช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐดังต่อไปนี้ a) การช่วยเหลือ 1,000,000 ดอลลาร์/เฮกตาร์/ปี สำหรับที่ดินปลูกข้าวด้วยน้ำท่วมข้าวประจำ b) การช่วยเหลือ 500,000 ดอลลาร์/เฮกตาร์/ปี สำหรับที่ดินปลูกข้าวแบบอื่น ยกเว้นที่ดินข้าวไร่ไม่ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดการใช้ที่ดินการปลูกข้าว

ด้านการเก็บภาษี ของประเทศเวียดนามมีการเก็บภาษี 3 รูปแบบหลัก คือ ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งการเก็บภาษียังถือว่าเป็นการเก็บภาษีแบบอัตราก้าวหน้า ในบางส่วนโดยอาจส่งผลกระทบต่อผู้มีรายได้น้อยที่ไม่มีความมั่นคงเท่าไรนัก แต่อย่างไรก็ตามรัฐพยายามออกข้อกำหนดในเรื่องการลดหย่อนภาษีสำหรับการใช้ที่ดินภาคการเกษตรเพื่อลดภาระบางส่วนให้กับเกษตรกร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะพยายามวางกฎระเบียบและข้อกำหนดเพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรแก่เกษตรกร แต่ยังไม่อาจสามารถกระจายทรัพยากรให้แก่เกษตรกรได้ทั่วถึง เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองพยายามที่จะสนับสนุนการพัฒนาแบบอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำคุณภาพชีวิต สวัสดิการและนโยบายที่จะพัฒนาเกษตรกรให้มีศักยภาพในการแข่งขันในระบบตลาดได้ ดังนั้นชาวนาจึงเกิดภาวะความเสี่ยงในด้านความมั่นคงทางอาชีพและคุณภาพชีวิต อีกทั้งสวัสดิการภาคการเกษตรมีเป็นลักษณะที่ผลักภาระให้ปัจเจกชน ต้องดูแลตัวเองมากกว่ารัฐแบกภาระไว้ทั้งหมดจึงไม่เกิดการให้สวัสดิการแบบให้เปล่าเหมือนกับประเทศไทย

บทสรุปและข้อเสนอแนะทางนโยบายและงานวิจัย

จากการศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้พบว่าชาวนาไทยและเวียดนามต่างเป็นกลุ่มคนที่ต้องแบกรับ “ความเสี่ยง” จากกลไกตลาดทางการเกษตรที่ผูกติดกับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนกลายเป็นความเสี่ยงที่ชาวนาต้องแบกรับ และต้องพยายามปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในปัจจุบัน ทั้งการทำงานในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องสวัสดิการภาคเกษตรจึงเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างเครือข่ายความคุ้มครองทางสังคมให้กับชาวนา เพื่อให้เป็นหลักประกันในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงแต่โดยลำพัง

ผลการศึกษาจึงพบว่า รูปแบบสวัสดิการภาคเกษตรของไทยและเวียดนาม ที่แม้จะเป็นสองประเทศที่มีระบบการปกครองแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่กลับมีการจัดสวัสดิการให้กับเกษตรกรในรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยการจัดสวัสดิการภาคเกษตรจะอยู่ในกรอบของเสรีนิยม สังคมสงเคราะห์ และการแบกรับภาระในการดูแลความมั่นคงทางสังคมผ่านปัจเจกบุคคล

จากบทเรียนดังกล่าวจึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะทางนโยบายและงานวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) การจัดสวัสดิการภาคเกษตรจำเป็นต้องสร้างบูรณาการทางกฎหมาย เพื่อเป็นหลักในเชิงสถาบันสำหรับการจัดสวัสดิการ สำหรับประเทศไทยคือ ร่าง พรบ. รายได้และสวัสดิการเกษตรกร พ.ศ. ... ที่ยังอยู่ในระหว่างการรับฟังความเห็นและการจัดทำของฝ่ายนิติบัญญัติ
- 2) การจัดสวัสดิการภาคเกษตร ควรให้ความสำคัญกับทั้งระดับตัวบุคคลและระดับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันไปพร้อมกับการสร้างความเป็นธรรมในการถือครองทรัพยากรทางการเกษตรให้กับชาวนา
- 3) งานวิจัยในอนาคตควรทำการเปรียบเทียบการจัดสวัสดิการภาคเกษตรในประเทศที่กำลังพัฒนาและพัฒนาแล้ว เพื่อให้มีต้นแบบสำหรับการถอดบทเรียนให้กับการจัดสวัสดิการในประเทศไทย
- 4) ภาครัฐควรมีการกำหนดนโยบายในการช่วยเหลือเกษตรกรเวียดนามในด้านสวัสดิการภาคการเกษตรทั้งทางด้านเทคโนโลยี เครื่องมือ และความรู้ความชำนาญให้กับเกษตรกร เพื่อส่งเสริมรายได้ให้เกษตรกรให้เพิ่มมากขึ้น โดยที่ไม่พยายามลดศักยภาพในการผลิตของเกษตรกรผ่านนโยบายภาครัฐ
- 5) สวัสดิการภาคการเกษตรของเวียดนามควรลดการผลกระทบและความไม่คุ้มค่าเทียบกับเกษตรกรให้เกิดความมั่นคง
- 6) สำหรับการต่อยอดงานวิจัยในอนาคต ควรทำการวิจัยด้านเพศสภาพกับสวัสดิการภาคการเกษตรของและสิทธิการครอบครองที่ดินของประเทศเวียดนาม เพื่อชี้ให้เห็นมิติทางเพศในงานวิจัยมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมสรรพากร. (2560). *ประมวลรัษฎากร*. วันที่ค้นข้อมูล 9 พฤษภาคม 2561, http://www.rd.go.th/publish/5206.0.html#mata81_1
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2538). *นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม*, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ใจ อึ้งภากรณ์ และเก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2549). *รัฐสวัสดิการ: ทางเลือกที่ดีกว่าประชานิยมของไทยรักไทย*. กรุงเทพฯ: พรรคแนวร่วมภาคประชาชน.
- เจษฎา โชติกิจภิญโญ และวิทยากร บุญเรือง (2556). (บก.) *แรงงานบนเส้นทางรัฐสวัสดิการ*, ลำพูน: โครงการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาสทางสังคม.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2549). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธัชชนก สัตยวินิจ. (2560). *อัตลักษณ์และการปรับตัวของนิสิตเวียดนามในมหาวิทยาลัยบูรพา*. ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สุภา ไยเมือง และบุญชน แก้วส่อง (2546). *การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มเกษตรกร*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสิทธิ์ พัวพันธ์ และคณะ (2555). *การวิเคราะห์ผลกระทบนโยบายสวัสดิการสังคมต่อกรอบเศรษฐกิจและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปัทม ภาณุภาวี และคณะ (2552). *โครงการวิจัยนำร่องขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมเชิงพื้นที่*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ระพีพรรณ คำหอม (2557). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมุต วาณิชเจริญธรรม (2553). *ผลกระทบต่อสวัสดิการของการดำเนินนโยบายทางการเงิน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วีระ หวังสัจจะโชค. (2556). เสรีนิยมกับการลดบทบาทของรัฐด้านนโยบายข้าว: ศึกษากรณีการเปลี่ยนแปลงนโยบายฟรีเมล็ดข้าวของไทยและนโยบายนาธรรมของเวียดนาม. *วารสารสังคมศาสตร์*, 43(2), 223-241.

ษ์สุธรรมย์ ธรรมบุษดี. (2555). *เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยสวัสดิการสำหรับแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษาแรงงานพม่าในจังหวัดสมุทรปราการ*. คุุณิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภา โยเมือง, วีระ หวังสัจจะโชค และมณีนันท์ มิตรปราสาท. (2559). *โครงการทบทวนความรู้และพัฒนาโจทย์เพื่อปรับตัวของชาวนาไทยภายใต้การเปลี่ยนแปลงการผลิตและการตลาดข้าว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อุซุก ด้วงบุตรศรี (2556). *บทวิเคราะห์โครงการช่วยเหลือชาวนาของภาครัฐในด้านการขายผลผลิตเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ภาษาอังกฤษ

Asian Development Bank (ADB). (2013). *The Social Protection Index: Assessing Results for Asia and the Pacific*, Metro Manila, Asian Development Bank.

Baldock, J., Manning, N., & Vickerstaff, S. (2003). "Social Policy, Social Welfare, and the Welfare State". In John Baldock, Nick Manning, and Sarah Vickerstaff (eds.) *Social Policy*, (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Cahill, M. (2003). "The Environmental and Green Social Policy". In John Baldock, Nick Manning, and Sarah Vickerstaff (eds.) *Social Policy* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Gavagnin, C., Zolin, M. B., & Pastore, A. (2016). Vietnam's Rice Price at the Intersection of Globalisation and Climate Variability. *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, 34(2), 28-53.

Giddens, A. (2000). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Handayani, S. W. (2014). *Measuring Social Protection Expenditures in Southeast Asia: Estimates Using the Social Protection Index*. Metro Manila, Philippines: Asian Development Bank.

Hansen, K. (2013). *Land Law, Land Rights, and Land Reform in Vietnam: A Deeper Look into "Land Grabbing" for Public and Private Development*. Independent Study Project (ISP) Collection. Paper 1722. Retrieved December 14, 2017, From http://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/1722

Lynch, J. (2006). *Age in the Welfare State: The Origin of Social Spending on Pensioners*,

- Workers, and Children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsh S. P., MacAulay T. G., & Hung P. V. (eds.). (2007). *Agricultural development and land policy in Vietnam: policy briefs*. Canberra: The Australian Centre for International Agricultural Research.
- Nghiem, N. V. (2011). *Agricultural Cooperatives in Vietnam: Innovations and Opportunities*. Retrieved December 14, 2017, from http://www.fttc.agnet.org/library.php?func=view&id=20110726095506&type_id=4.
- Nguyen Quang Tuyen. (2010). *Land Law Reforms in Vietnam- Past & Present*. ASLI Working Paper Series, Asian Law Institute, National University of Singapore.
- Pickvance, C. (2003). "The Impact of Social Policy" In John Baldock, Nick Manning, and Sarah Vickerstaff (eds.). *Social Policy* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*, Arthur Goldhammer (trans.), Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Sheingate, A. D. (2001). *The Rise of the Agricultural Welfare State: Institution and Interest Group Power in the United States, France, and Japan*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Thang, T. C. & Linh, D. T. B. (2014). *Agricultural Production Policies in Vietnam*. Retrieved December 14, 2017, from http://ap.fttc.agnet.org/ap_db.php?id=275%26print=1
- The National Assembly. (2013). *Land Law No. 45/2013/QH13*. Retrieved June 11, 2018, from <http://vietnamlawenglish.blogspot.com/2013/11/vietnam-land-law-2013-law-no-452013qh13.html>
- Tu, N. M. (2011). "Cooperative Development in Vietnam: Success and Challenges". In *UN Expert Group Meeting on "Cooperatives in Social Development"* Ulaanbaatar, Mongolia 3-6 May 2011.
- Vietnam Bank for Agriculture and Rural Development. (2018). *General information of Vietnam Bank for Agriculture and Rural Development*. Retrieved June 11, 2018, from <http://www.agribank.com.vn/102/782/about-us/general-information.aspx>
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods* (4th ed.). London: SAGE.

ภาษาเวียดนาม

- Dương Ngọc Thành & Nguyễn Minh Hiếu. (2014). *Thực trạng lao động và việc làm nông thôn Việt Nam (Labour actual situation and rural employment in Vietnam)*. Khoa học Trường Đại học Cần Thơ.
- Marsh, S. P., MacAulay, T. G., & Phạm Văn Hùng. (2007). *Phát triển nông nghiệp và chính sách đất đai ở Việt Nam (Agriculture Development and land government policy in Vietnam)*. The University of Sydney and Đại học Nông nghiệp I-Hà Nội.
- Nguyễn Quang Tuyên & Lê Hoàng Phúc. (2016). *Thực trạng lao động nông thôn, ảnh hưởng của đào tạo nghề, việc làm và thu nhập của lao động tỉnh Vĩnh Long (The situation of rural labors, the impact of vocational training, employment, and income of rural laborers in Vinh Long province)*. Khoa học Trường Đại học Cần Thơ.
- Nguyễn Thị Ngọc Mai. (2009). *Tìm hiểu giai cấp địa chủ Việt Nam ở đồng bằng Bắc Bộ từ đầu thế kỷ XX đến trước cuộc cải cách ruộng đất (Landlord Class Understanding of Viet nam at Red River Delta in 20th century before land reform)*. Luận văn thạc sĩ lịch sử học, chuyên ngành lịch sử Việt Nam, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Thị Kim Nguyễn. (2015). *Nguồn nhân lực phục vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn vùng đồng bằng Sông Hồng (Human resources serving for industrailization, agricultural modernization, rural area in Red River Delta)*. Luận án TS Chuyên ngành, Kinh tế chính trị, Đại học Quốc Gia Hà Nội.
- Nguyễn Thị Thanh. (2017). Chính sách xã hội của đảng trong hơn hai mươi năm đổi mới (Social policies of Communist party among Doi Moi 20 years). Retrieved May 26, 2018, from <http://dangcongsan.vn/tu-lieu-van-kien/tu-lieu-ve-dang/sach-chinh-tri/books-2928201510064846/index-192820151000374665.html>
- Nghị quyết của bộ chính trị số 21-NQ/TW. (2012). *VỀ TĂNG CƯỜNG SỰ LÃNH ĐẠO CỦA ĐẢNG ĐỐI VỚI CÔNG TÁC BẢO HIỂM XÃ HỘI, BẢO HIỂM Y TẾ GIAI ĐOẠN 2012 – 2020*. Retrieved May 23, 2018, from <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bao-hiem/Nghi-quyet-21-NQ-TW-nam-2012-tang-cuong-su-lanh-dao-cua-Dang-cong-tac-bao-hiem-151981.aspx>

- Phùng Thị Minh Dương. (2013). Chính sách an sinh xã hội đối với nông dân ở nước ta hiện nay (Social security policies and agriculturist Vietnam in the present). *Tạp chí Cộng sản (Communist Review)*. Retrieved June 8, 2018, from <http://www.tapchicongsan.org.vn/Home/Nghiencuu-Traodoi/2013/23618/Chinh-sach-an-sinh-xa-hoi-doi-voi-nong-dan-o-nuoc.aspx>
- Regulation No. 899/QĐ-TTg (Quyết Định số 899/QĐ-TTg). (2013). Retrieved March 23, 2018, from <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/linh-vuc-khac/quyet-dinh-899-qd-ttg-nam-2013-phe-duyet-de-an-tai-co-cau-nganh-nong-nghiep-193141.aspx>.
- Vietnam Economic Portal. (2011). *Giải quyết vấn đề ruộng đất của nông dân (Resolution of farmer's land)*. Viện Nghiên cứu Quản lý Kinh tế Trung Ương, Hà Nội.

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิด: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

และจังหวัดตราด*

พรทิwa อาชีวะ**

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์***

จำลอง แสนเสนาะ****

กนกวรรณ อยู่ใส*****

ขวัญศิริ เจริญทรัพย์*****

(วันรับบทความ : 21 ตุลาคม 2563, วันแก้ไขบทความ : 23 ธันวาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 24 ธันวาคม 2563)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และเสนอแนะภาคี
สาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย-กัมพูชาของจังหวัดสระแก้วและตราด
วิธีวิทยาการวิจัยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีกรณีศึกษาจากการวิจัยเอกสาร การศึกษา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขต
ชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราด

** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,

email: ar_porntiwa@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, email: chaiyon49@gmail.com

**** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี, email: chamlong.san@hotmail.com

***** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,
email: kanokwan.y@rbru.ac.th

***** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏรำไพพรรณี, email: kwunsiri@hotmail.com

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มย่อยจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของจังหวัดสระแก้วและจังหวัดตราดยังคงมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่และส่งผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สินและสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนทั้งสองจังหวัดมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การแสวงหาทางเลือกใหม่และการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดจากการมีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดต้องอาศัยภาคีสาธารณะซึ่งประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคประชาสังคม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การบริหารจัดการ, พื้นที่ทุ่นระเบิด

Political Economy of Landmine Governance: A Case Study of Community Participation in the Thai - Cambodian Border Sa Kaeo and Trat Province

PORNTIWA ARCHEEWA¹

CHAIYON PRADITSIL^{**}

CHAMLONG SAENSANO^{***}

KANOKWAN YUSAWAI^{****}

KWUNSIRI CHARDENSUP^{*****}

(Received Date: October 21, 2020, Revised Date: December 23, 2020,

Accepted Date: December 24, 2020)

Abstract

The objective of this research is to study the situation. Community involvement and to advise public partners on the management of landmines in the Thai-Cambodian border of Sa Kaeo and Trat provinces Research methodology uses qualitative research using case study method from documentary research. Study of oral history, In-depth interviews, Small group interviews form steak holder, Including non-participatory observation. The study found that the

* A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: ar_porntiwa@hotmail.com

** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: chaiyon49@gmail.com

*** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: chamlong.san@hotmail.com

**** A lecturer of Department of English Business, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: kanokwan.y@rbru.ac.th

***** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: kwunsiri@hotmail.com

situation in Sa Kaeo and Trat provinces still has landmines and affect their lives. Property and wildlife in addition, it was found that communities in both provinces were able to participate in problem analysis. Seeking new options and planning for mine management based on cultural capital. Social capital and economic capital. The management of landmines relies on a public partnership consisting of the government, private sector, community and civil society sectors.

Keywords: Community participation, Public governance, Land mine area

บทนำ

อนุสัญญาออกชื่อว่า ค.ศ.1997 เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายเพื่อกวาดล้างและทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคล โดยถือได้ว่าเป็นอนุสัญญาที่ห้ามการใช้อาวุธภายใต้กรอบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการสนองตอบของประชาคมระหว่างประเทศที่มีต่อวิกฤตการณ์เกี่ยวกับทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่ส่งผลให้ประชาชนพลเรือนในประเทศต่าง ๆ ได้รับอันตรายบาดเจ็บและสูญเสียชีวิตจากทุ่นระเบิดเหล่านี้เป็นจำนวนมากมายหลายสิบปี และเพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการห้ามใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล อนุสัญญานี้ต้องการให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากทุ่นระเบิดได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างจริงจังและสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อประเทศต่าง ๆ ได้ลงนามและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาแล้วจะส่งผลให้อนุสัญญามีน้ำหนักในการบังคับให้เกิดการปฏิบัติตามได้ และยังช่วยให้เกิดเป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าว ซึ่งบรรทัดฐานในการห้ามใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลมีผลผูกพันต่อประชาคมระหว่างประเทศครอบคลุมไปถึงประเทศต่างๆ ที่ยังมิได้เข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาออกชื่อว่าด้วย (ณัฐฐณี เกิดสุคนธ์, 2543)

อนุสัญญาออกตัวามีสาระสำคัญไม่เพียงแต่ห้ามการใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ แต่ยังห้ามการพัฒนาทุ่นระเบิดสังหารบุคคล ห้ามการผลิต การสะสมและการโอนทุ่นระเบิดด้วย โดยมีขอบเขตครอบคลุมถึงบุคคลทุกคน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าทุ่นระเบิดจะถูกฝังไว้ใต้ดินในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดหรือจะเป็นทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่ส่งจากระยะไกลลงในพื้นที่ก็ตาม การห้ามในเรื่องการพัฒนา การผลิต การสะสม และการโอนอาวุธสงคราม ซึ่งระบุไว้ดังนี้

1. ไม่ว่าในพฤติการณ์ใด รัฐภาคีแต่ละรัฐรับผูกพันที่จะไม่
 - 1.1 ใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
 - 1.2 พัฒนา ผลิต หรือได้มาด้วยวิธีอื่นใด สะสม จัดเก็บหรือโอนไปสู่ผู้ใด ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
 - 1.3 ช่วยเหลือ สนับสนุน หรือชักจูงผู้ใดให้เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ต้องห้ามแก่รัฐภาคีภายใต้อนุสัญญานี้ไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตาม
2. รัฐภาคีแต่ละรัฐรับผูกพันที่จะทำลายหรือดำเนินการให้แน่ใจว่ามีการทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคลทั้งหมดโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญานี้

ประเทศไทยได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาออกชื่อว่าปี พ.ศ. 2540 และมีผลบังคับใช้ต่อไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ (ศทช.) เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาทุ่นระเบิดสังหารบุคคล ในอนุสัญญาว่าด้วยการใช้ สะสม ผลิตและโอน โดยตั้งเป้าหมายการทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคลมีผลกำหนดให้รัฐบาลไทย ต้องเก็บทุ่นระเบิดทั้งหมดทั่วประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2556 แต่ภายหลังพบว่า การกิจดังกล่าวเป็นงานที่ยากยิ่งและพื้นที่ที่สงสัยเป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดในประเทศไทยมีมาก

ถึง 2,500 ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้การสำรวจ การเคลียร์พื้นที่ รวมถึงการเก็บกู้ลั้วแต่เป็นงานอันตราย และเสียค่าใช้จ่ายมหาศาล ดังนั้นจึงมีการขอต่อเวลาในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้แล้วเสร็จมาเป็นภายในปี พ.ศ. 2561

แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าประเทศไทยนั้นยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการเก็บกู้ระเบิดให้หมดไปได้ โดยเฉพาะพื้นที่ในภาคตะวันออกที่การหลงเหลือทุ่นระเบิดเป็นผลมาจากสงครามตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาที่มีการขยายตัวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 และมีผลให้เกิดสงครามตามแนวชายแดนดังกล่าวหลายครั้งด้วยกัน เช่น สงครามในช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์ เข้ายึดครองกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2518 หรือสงครามเขมรแดงที่เกิดจากการบุกเข้ามาของกองทัพเวียดนาม เป็นต้น (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558, 2.1 และ 2.46)

ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่บรรลุเป้าหมายการกวาดล้างทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชานั้น มีสาเหตุมาจากหลายประการ แต่สาเหตุหนึ่งในเชิงการนำนโยบายไปปฏิบัติคือ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินนโยบายนั้นมีแต่เฉพาะภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยการนำของฝ่ายทหาร ดังนั้นจึงเป็นการละเลยถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ซึ่งควรเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบหลักในการบริหารพื้นที่ทุ่นระเบิด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว และตราด โดยมีคำถามวิจัยที่สำคัญคือ ในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดอย่างไร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราดมีลักษณะอย่างไร และจะมีข้อเสนอแนะอะไรเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดระหว่างแนวชายแดนดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

1. ศึกษาถึงสถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด
3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ภาคีสาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด

วิธีวิทยาการวิจัย

ในการวิจัยนี้จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตำบลพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด คือ ในจังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ตำบลคลองหาด ตำบลคลองไก่อี้น ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพไธ ตำบลคลองน้ำใส ตำบลท่าข้าม ตำบลผ่านศึก ตำบลป่าไร่ ตำบลทับพริก ตำบลโคกสูง และตำบลโนนหมากมูน ส่วนในจังหวัดตราด ได้แก่ ตำบลท่ากุ่ม ตำบลตะกาง

ตำบลซำราก ตำบลแหลมกลัด ตำบลคลองใหญ่ ตำบลไม้รูด ตำบลหาดเล็ก ตำบลบ่อพลอย ตำบลช้างทุน
ตำบลด่านชุมพล ตำบลหนองบอน และตำบลนนทรี

ส่วนขั้นตอนในการทำวิจัยผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็นขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอนคือ (ชัยยนต์
ประดิษฐ์ศิลป์, 2559)

1. ในเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้เทคนิคการวิจัย 4 รูปแบบด้วยกัน

1.1 การวิจัยเอกสาร ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับทุ่นระเบิดเป็นเอกสารเกี่ยวกับทางราชการทหาร
เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงมีข้อจำกัดในการเข้าถึง ผู้วิจัยจึงใช้เอกสารที่สำคัญที่เป็นทางการเป็นหลัก เช่น
เอกสารของหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิด 1 จังหวัดสระแก้ว หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิด 2 จังหวัดจันทบุรีและ
ตราด และศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ

1.2 การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการศึกษาจาก
ความทรงจำของผู้เอาใจใส่ที่อยู่ในพื้นที่ทุ่นระเบิดแต่ละตำบล เนื่องจากทุ่นระเบิดไม่ค่อยมีการบันทึกไว้เป็น
หลักฐาน เช่น กลุ่มชาวบ้านผู้ที่เข้าไปหาของป่าในอดีต เป็นต้น

1.3 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการศึกษาข้อมูลในรายละเอียดของ
สถานการณ์ปัจจุบัน หรือเป็นเรื่องที่ผู้สัมภาษณ์ไม่ต้องการเปิดเผย เช่น การสัมภาษณ์กรณีบุคคลที่ได้รับ
ผลกระทบจากการเหยียบทุ่นระเบิด หรือบุคคลที่เคยทำงานราชการทหารในช่วงสงครามชายแดนไทย -
กัมพูชา เป็นต้น

1.4 การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เป็นการศึกษาที่มีเนื้อหาเฉพาะเกี่ยวกับ
แนวทางในการแก้ปัญหาทุ่นระเบิดที่หลงเหลือในพื้นที่ เช่น กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น หรือกลุ่มผู้นำชาวบ้านตามธรรมชาติ เป็นต้น

2. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การตรวจแบบ
หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยเน้นใน 2 เทคนิคที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่คือ
การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน และการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน
ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การตีความข้อมูลในเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์ความหมายทางสังคม (Social
meaning) จากข้อมูลที่ได้รวบรวมมา โดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นสำคัญ

สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราดนั้นเป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา รวมถึงผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดของชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอปัญหาและผลกระทบดังกล่าวเป็นรายจังหวัดได้ตามตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปัญหา และผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในจังหวัดสระแก้วจำแนกตามตำบล

ประเด็น ตำบล	การดำรงอยู่ของ ปัญหาทุ่นระเบิด	การเกิดผลกระทบ จากทุ่นระเบิด	มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่น ระเบิด
1. ตำบลคลองหาด	☑	☑☑	☑☑
2. ตำบลคลองไผ่เถื่อน	☑☑	☑	☑
3. ตำบลตาพระยา	☑	☑	☑☑
4. ตำบลทัพเสด็จ	☑	☑	☑☑
5. ตำบลทัพไทย	☑	☑☑	☑☑
6. ตำบลคลองน้ำใส	☑	☑☑	☑☑
7. ตำบลผ่านศึก	☑	☑☑	☑☑
8. ตำบลท่าข้าม	☑	☑	☑☑
9. ตำบลป่าไร่	☑	☑☑	☑☑
10. ตำบลทับพริก	X	X	☑☑
11. ตำบลโคกสูง	☑	☑☑	☑☑
12. ตำบลโนนหมาก มุ่น	☑	☑	☑☑

หมายเหตุ : X = ไม่มี

☑ = มี

☑☑ = มีมาก

จากตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาปัญหาทุ่นระเบิดในจังหวัดสระแก้ว ที่มีตำบลติดชายแดนไทย - กัมพูชา 12 ตำบล โดยแบ่งปัญหาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่มีปัญหามาก ระดับที่ยังมีปัญหายู่ และระดับที่ไม่มีปัญหาเลย จากการศึกษ พบว่า ทุกตำบลยังมีการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด ยกเว้น 1 ตำบลที่ไม่มีปัญหาทุ่นระเบิดในพื้นที่ และเมื่อพิจารณาถึงระดับของปัญหาก็จะพบว่า มีตำบลที่มีปัญหาในระดับมากอยู่ 1 ตำบล คือ พื้นที่ที่ยังคงมีเสียงระเบิดอยู่ทุกปีโดยมีสัญลักษณ์กะโหลกไขว้ในพื้นที่ดังกล่าว ให้เป็นที่ประจักษ์ ส่วนอีก 10 ตำบลนั้น เป็นตำบลที่มีปัญหาน้อยคือ พื้นที่ที่ยังมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่บ้างหรือแทบจะไม่มีเลย เช่น การเกิดระเบิดขึ้นนาน ๆ ครั้งจากสัตว์ป่าที่เหยียบทุ่นระเบิด

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด พบว่า ทุกตำบลในจังหวัดสระแก้วได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ การได้รับผลกระทบดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมีผลกระทบมาก ระดับมีผลกระทบ และระดับที่ไม่มีผลกระทบเลย จากการศึกษ พบว่า มีตำบลจำนวน 6 ตำบล จากทั้งหมด 12 ตำบล ซึ่งระดับมีผลกระทบมาก หมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและร่างกายของชาวบ้านรวมถึงสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เป็นต้น ส่วนตำบลที่มีผลกระทบจะมีอยู่ 5 ตำบลจาก 12 ตำบลเช่นกัน การมีผลกระทบน้อยนั้นหมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดการบาดเจ็บแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังมีอีก 1 ตำบลที่ไม่มีผลกระทบจากทุ่นระเบิดเลย เนื่องจากปัจจุบันทุ่นระเบิดในพื้นที่ได้ถูกกวาดล้างไปหมดแล้ว

ส่วนประเด็นว่าในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดนั้น มีกิจกรรมการเก็บกู้ทุ่นระเบิดหรือไม่ก็น้อยเพียงใดนั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิดมาก ระดับที่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิด และระดับที่ไม่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิด ผลการศึกษ พบว่า ทุกตำบลมีการดำเนินการทุ่นระเบิด นั้นมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหามันอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เราสามารถแบ่งระดับการแก้ไขปัญหามันออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกมีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหามันแก้ไขปัญหามันอย่างมากมายคิดเป็น 11 ใน 12 ตำบล คือพบว่ามีทหารเข้ามาเก็บกู้ทุ่นระเบิดเป็นประจำและสม่ำเสมอ ส่วนตำบลที่มีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหามันน้อยอีก 1 ตำบล คือตำบลที่มีทหารมาครั้งเดียวและหายไป

ตารางที่ 2 แสดงปัญหา และผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในจังหวัดตราดจำแนกตามตำบล

ประเด็น ตำบล	การดำรงอยู่ของ ปัญหาทุ่นระเบิด	การเกิดผลกระทบ จากทุ่นระเบิด	มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่น ระเบิด
1. ตำบลท่ากุ่ม	☑☑	☑☑	☑☑
2. ตำบลตะกาง	☑☑	☑☑	☑☑
3. ตำบลข้าวราก	☑☑	☑☑	☑☑
4. ตำบลแหลมกลัด	☑☑	☑☑	☑☑
5. ตำบลคลองใหญ่	☑	☑	☑
6. ตำบลไม้รูด	☑	☑	☑
7. ตำบลหาดเล็ก	☑	☑	☑
8. ตำบลบ่อพลอย	☑	☑	☑
9. ตำบลช้างทุน	☑	☑☑	☑
10. ตำบลด่านชุมพล	☑	☑	☑☑
11. ตำบลหนองบอน	☑	☑	☑
12. ตำบลนนทรีย์	☑☑	☑☑	☑☑

หมายเหตุ : X = ไม่มี

☑ = มี

☑☑ = มีมาก

จากตารางที่ 2 ซึ่งมีที่มาของตารางเช่นเดียวกับตารางที่ 1 แต่เป็นการแสดงผลการศึกษาปัญหาทุ่นระเบิดในจังหวัดตราด ที่มีตำบลติดชายแดนไทย-กัมพูชา 12 ตำบล พบว่า ทุกตำบลยังมีการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด และเมื่อพิจารณาถึงระดับของปัญหาก็จะพบว่า มีตำบลที่มีปัญหาในระดับมากอยู่ 5 ตำบล คือพื้นที่ที่ยังคงมีเสียงระเบิดอยู่ทุกปีและมีสัญลักษณ์กะโหลกไขว้ในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนอีก 7 ตำบลนั้น เป็นตำบลที่มีปัญหาน้อยคือ ยังมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่บ้างหรือแทบจะไม่มีเลย เช่น การเกิดระเบิดขึ้นนาน ๆ ครั้งจากสัตว์ป่าที่เหยียบทุ่นระเบิด

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด พบว่า ทุกตำบลในจังหวัดตราดได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ การได้รับผลกระทบดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือผลกระทบมากและผลกระทบน้อย จากตารางที่ 3 พบว่า มีตำบลจำนวน 6 ตำบล จากทั้งหมด 12 ตำบล ซึ่งเกิดผลกระทบมาก หมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและร่างกายของชาวบ้านรวมถึงสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เป็นต้น ส่วนตำบลที่มีผลกระทบน้อยจะมีอยู่ 6 ตำบลจาก 12 ตำบลเช่นกัน การมีผลกระทบน้อยนั้นหมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดการบาดเจ็บแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต นอกจากนี้เรายังพบอีกว่าไม่มีตำบลใดเลยที่ไม่มีทุ่นระเบิดและไม่เกิดผลกระทบจากทุ่นระเบิด

ส่วนประเด็นว่าในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดนั้น มีกิจกรรมการเก็บกู้ทุ่นระเบิดหรือไม่ก็น้อยเพียงใดนั้น ผู้วิจัยพบว่า จากตารางที่ 2 พบว่า ทุกตำบลมีการดำเนินการทุ่นระเบิดนั้นมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาทุ่นระเบิดอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เราสามารถแบ่งระดับการแก้ไขปัญหาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกมีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาอย่างมากคิดเป็น 6 ใน 12 ตำบล คือพบว่ามีทหารเข้ามาเก็บกู้ทุ่นระเบิดเป็นประจำและสม่ำเสมอ ส่วนตำบลที่มีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาอีก 6 ตำบล คือตำบลที่มีทหารมาครั้งเดียวและหายไป

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่ศึกษาอาจสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดขององค์การภาครัฐภายใต้อนุสัญญาออกตราว่า โดยตั้งเป้าหมายว่าจะเก็บกู้ทุ่นระเบิดในประเทศไทยให้เสร็จสิ้นภายในปี พ.ศ. 2561 นั้น เป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากยังพบการดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดและมีผลกระทบต่อทั้งชีวิต ร่างกายของชาวบ้าน และสัตว์ป่า ถึงแม้จะมีกิจกรรมที่เก็บกู้ทุ่นระเบิดโดยการนำของฝ่ายทหารอยู่บ้างก็ตาม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

การศึกษาในหัวข้อนี้จะใช้แนวคิดหลักคือ ทฤษฎีว่าด้วยทุนและการปฏิบัติการ ของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) บูร์ดิเยอได้นำเสนอว่า ทุน (Capital) ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่นำมาใช้ประโยชน์ (Valued Resources) ภายใต้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ ทุนในทัศนะของบูร์ดิเยอ คือ (Zander Navarro, 2006; สุภางศ์ จันทวานิช, 2551, หน้า 242-246)

1. ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นสำคัญ ทุนทางเศรษฐกิจในแนวคิดของบูร์ดิเยอไม่ได้มีฐานะเหนือกว่าในรูปแบบอื่น และสามารถที่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกับทุนในรูปแบบอื่นได้

2. ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ สีนค้ำและบริการทางวัฒนธรรม รวมถึงคุณวุฒิทางการศึกษา ทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบ คือทุนที่เป็นฮาบิตุส (habitus) ซึ่งในที่นี้หมายถึง แนวโน้มการ

แสดงออก (dispositions) ของร่างกายและจิตใจในชีวิตทางวัฒนธรรม เช่น ความสวย ผิวพรรณ อุปนิสัย เป็นต้น ประเภทที่สอง เป็นทุนที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร หนังสือ เป็นต้น ซึ่งสามารถสะสมได้เหมือนกับทุนทางเศรษฐกิจ และทุนประเภทที่สามก็คือ ทุนที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นการรับประกัน เช่น ประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง หรือการสอบวัดคุณสมบัติ เป็นต้น

3. ทุนทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายต่าง ๆ และความรู้จักมักคุ้น ทุนทางสังคมจึงประกอบด้วยทุน 2 แบบ คือ ทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่ม และเครือข่ายของสังคม ทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายและการติดต่อสัมพันธ์ที่บุคคลจะสามารถระดมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่สองเป็นเรื่องการรับรู้และยอมรับ ซึ่งเป็นเรื่องของคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนทางสัญลักษณ์ได้

4. ทุนทางสัญลักษณ์ ได้แก่ ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ที่บุคคลรับรู้และยอมรับ (legitimacy) ทุนทางสัญลักษณ์อาจมาจากการที่ปัจเจกมีทุนทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และเมื่อมีทุนทางสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงผลการศึกษากล่าวโดยสรุปแล้ว พบว่า ชุมชนชาวบ้านในจังหวัดสระแก้วและตราดมีศักยภาพร่วมกันในการบริหารจัดการทุ่นระเบิด 2 ประการ คือ การมีประสบการณ์ในพื้นที่ป่าและการเรียนรู้ที่จะเก็บทุ่นระเบิดได้บางระดับ ส่วนปัจจัยหลักที่มีผลต่อศักยภาพในการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ คือ การมีประสบการณ์ในพื้นที่ป่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความชำนาญในการเดินหาของป่าเป็นประจำ จนเป็นวิถีตั้งแต่อดีตไม่ว่าจะเป็นการหาของป่าเพื่อการบริโภคโดยตรงหรือการนำมาทำผลิตภัณฑ์ความสามารถในการเก็บทุ่นระเบิดของชุมชนของทั้งสองจังหวัดนั้น เป็นความสามารถที่จะเก็บทุ่นระเบิดเฉพาะระเบิดที่อยู่ในทางเดิน ซึ่งได้แก่ ระเบิดแบบกวนอิม เป็นหลัก นอกเหนือจากนั้นก็ยังมีระเบิดประเภทที่ไม่มีสายดึง เนื่องจากลักษณะของระเบิดที่ฝังอยู่ในพื้นที่ จะอยู่ในทางเดินป่าเป็นหลัก บริเวณที่ชันมาก ๆ ก็จะไม่มีการฝังทุ่นระเบิด เนื่องจากยากลำบากต่อการเดินป่า นอกจากนี้ ตามเส้นทางเดินป่าในการขึ้นเขาไปหาของป่าก็จะมีฝังอยู่เช่นกัน โดยมีใบไม้ปกปิดร่องรอยทุ่นระเบิด และยังมีทุ่นระเบิดฝังอยู่ตามโคนต้นไม้ใหญ่ สาเหตุที่ต้องฝังตามโคนต้นไม้ใหญ่นั้น เพื่อหวังให้ทหารที่หนีมา เมื่อเข้าไปพักที่นั่นแล้วให้ระเบิดทำงาน ดังนั้นจึงมีระเบิดเป็นจำนวนมากบริเวณโคนต้นไม้ใหญ่

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบอีกว่าถึงแม้ชุมชนจะมีศักยภาพในการมีส่วนร่วม แต่ในภาคของการปฏิบัติก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ในความเป็นจริงยังมีทุ่นระเบิดและดินปืนอยู่อีกจำนวนมาก รวมถึงปัญหาหน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาอนุญาตให้ประชาชนได้เข้าไปทำประโยชน์ เช่น กรมป่าไม้และกองกำลังทหารพรานซึ่งโดยกฎหมายปกติแล้วประชาชนไม่สามารถเข้าไปครอบครอง หรือเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้อันเป็นสาธารณะ ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานซึ่งกำกับดูแลมักอ้าง

ความชอบธรรมเรื่องความมั่นคงชายแดนหรือความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในการเข้าไปพื้นที่ทุรกันดาร

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุรกันดารนั้น พบว่า ศักยภาพดังกล่าวจะเกิดจากที่ชุมชนมีทุนประเภทต่าง ๆ เป็นทรัพยากรของชุมชน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมในบริบทนี้หมายถึง ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ผนวกเข้ากับประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่ที่มีการสั่งสมกันมาในลักษณะรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่สมัยอดีต กล่าวคือประชาชนมีการพูดคุย ถ่ายทอด แนะนำ และบอกกล่าว ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น กระทั่งกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อ ๆ กันเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาตามประสบการณ์ในพื้นที่ที่ยังคงพบทุรกันดารอยู่ หรือแม้กระทั่งการสังเกตความผิดปกติขณะที่ออกไปเก็บหาของป่า ภูมิปัญญาดังที่ว่่านำไปสู่การทำสัญลักษณ์ เพื่อเป็นการบอกบอกความมีอันตรายของพื้นที่บริเวณดังกล่าว อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นให้สาธารณะได้รับรู้ร่วมกันว่าพื้นที่บริเวณนั้นควรหลบและควรหลีกเลี่ยง เช่น การใช้สีแดงทาบริเวณปลายไม้ไผ่แล้วนำไปปักไว้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อมีเจตนาในการบอกบอกว่าบริเวณนั้นเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากว่ามีทุรกันดารหลงเหลืออยู่ในบริเวณนั้น เป็นต้น

ทุนวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งเป็นความรู้และทักษะเกี่ยวกับการจัดการทุรกันดารที่ชาวบ้านในตำบลได้รับมาจากการอบรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานทางทหาร เป็นต้น ความรู้และทักษะดังกล่าวมีผลไปเพิ่มพูนทุนทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่ต้องอยู่ร่วมกับทุรกันดารในพื้นที่ เช่น แต่เดิมชาวบ้านเรียนรู้ทุรกันดารและการจัดการโดยอาศัยประสบการณ์จากการที่มีชาวบ้านกลุ่มอื่นเหยียบทุรกันดาร และ/ หรือทหารเขมรแดงที่อพยพมาอยู่ในตำบล ได้แนะนำเพิ่มเติมในการจัดการปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับทุรกันดาร สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะจัดการกับทุรกันดารได้ในระดับหนึ่ง ตามประสบการณ์และศักยภาพของชุมชน เช่น การเผาระเบิด เป็นต้น แต่หลังจากนั้นเมื่อสงครามเขมรแดงยุติลง และมีทุรกันดารหลงเหลืออยู่ในพื้นที่หน่วยทหารก็ได้เข้ามาทำการอบรมเกี่ยวกับทุรกันดารในการจัดการทุรกันดารให้แก่ชาวบ้านเพิ่มเติม ซึ่งมีผลให้ชาวบ้านรู้จักจัดการทุรกันดารที่เหมาะสมและปลอดภัยยิ่งขึ้น

ส่วนปัจจัยด้านทุนทางสังคม ในฐานะที่เป็นเครื่องมือช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ ทุนทางสังคมในที่นี้ ได้แก่ ข้อตกลงทางสังคมที่มีร่วมกันของประชาชนภายในชุมชนและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีองค์กรทางสังคมคอยเป็นพี่เลี้ยงสำหรับช่วยกำกับดูแลอยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง ดังนั้นหากประชาชนผู้ใดปฏิบัติตนที่ละเมิดกฎกติกาสังคมของส่วนร่วม จะถูกประชาชนส่วนใหญ่ตำหนิหรือบางครั้งอาจเข้ามาตรการทางสังคมในการลงโทษ เช่น การปล่อยให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว โดยไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือแม้กระทั่งการพบปะพูดคุยสังสรรค์กัน เป็นต้น ในกรณีของจังหวัดตราด พบว่า ชุมชนในจังหวัดนั้นยังคงลักษณะความเป็นชุมชนที่มีความแน่นแฟ้นกันสูง ดังนั้น

เมื่อชุมชนมีกิจกรรมใด ๆ เกิดขึ้น ประชาชนมักมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา เมื่อถึงคราวที่ชุมชนต้องอาศัยกำลังกาย กำลังใจ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ก็มักสามารถดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นสำเร็จได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ปัจจัยด้านสุดท้ายเป็นปัจจัยด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางเศรษฐกิจที่ชุมชนมีอยู่สำหรับการพัฒนาพื้นที่ทุ่นระเบิด ก็คือ แรงงาน ผลการศึกษาคั้งนี้มีข้อค้นพบว่า ประชาชนทั้งสองจังหวัดส่วนใหญ่จึงมีงานทำเกือบทั้งหมด การมีงานทำของประชาชนส่วนใหญ่ยังผลทำให้ประชาชนสามารถเสียสละเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิด พบว่า นอกจากนี้ในอนาคตหลังจากเก็บกู้ระเบิดให้ปลอดภัยในพื้นที่แล้วคาดหวังประชาชนจะสามารถสร้างรายได้เพิ่มจากพื้นที่ทุ่นระเบิดในอดีตได้ เช่น การมีรายได้จากการทำสวนผลไม้ในอดีตที่ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการสวนผลไม้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเสริมสร้างหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ข้อค้นพบจากงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงทุนตามแนวคิดของบูร์ดิเยอที่มีผลต่อปฏิบัติการการจัดการทุ่นระเบิดของชุมชน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ กล่าวคือทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อปฏิบัติการเก็บกู้ทุ่นระเบิดจะเป็นความรู้จากประสบการณ์ของชุมชนเกี่ยวกับทุ่นระเบิดที่ได้มาจากสถานการณ์ของสงคราม ส่วนปัจจัยทุนทางสังคม ก็คือเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายภายในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการทุ่นระเบิด เช่น ความสัมพันธ์แบบญาติสนิทมิตรสหายนั้นได้ช่วยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดแบบพบปะหน้าค่าตากัน เป็นต้น ส่วนทุนทางเศรษฐกิจที่มีผลนั้น เป็นปัจจัยด้านการเงินและฐานะทางเศรษฐกิจที่บางชุมชนสามารถนำมาใช้ในการจัดการทุ่นระเบิดได้ โดยหวังเป็นการลงทุนในการผลิตสินค้าอื่น เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ทุ่นระเบิด เป็นต้น แต่ในกรณีของทุนสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นทุนอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดของบูร์ดิเยอนั้น ยังไม่พบบทบาทในการจัดการทุ่นระเบิด อาจเนื่องมาจากประเด็นทุ่นระเบิดนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์โดยตรง

ข้อเสนอแนะแก่ภาคีสาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

ข้อค้นพบจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ผ่านมา 2 ข้อ จะพบว่า การนำนโยบายการกวาดล้างทุ่นระเบิดมาปฏิบัติของภาครัฐ โดยการนำของฝ่ายทหารนั้น ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และยังละเลยการมีส่วนร่วมหลักของชุมชนในการเก็บกู้ทุ่นระเบิด ถึงแม้จะพบว่าชุมชนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ชุมชนมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้หมดไปจากพื้นที่ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่คาดหวังว่าจะใช้พื้นที่ทำโครงการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการ

การสร้างรายได้เพิ่มจากพื้นที่ทุรกันดารในอดีตไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการทำสวนผลไม้ในอดีตที่ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการสวนผลไม้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเสริมสร้างหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับสังคม โดยให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการสนับสนุนของภาคเอกชน และภาคประชาสังคมด้วย ซึ่งในกรณีของพื้นที่ทุรกันดารจังหวัดสระแก้วและตราด จะพบศักยภาพของภาคีในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุรกันดารที่สำคัญ 5 ส่วนด้วยกันคือ

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ซึ่งมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดอันเนื่องเกี่ยวกับการได้ประโยชน์และการเสียประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ โดยการกำหนดการใช้สถานที่เวทีกลาง ได้แก่ สถานที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การใช้ที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อนนั้น มีเหตุผลมาจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูแล การบำบัดทุกข์บำรุงสุขและการให้บริการด้านนโยบายสาธารณะท้องถิ่น ให้กับประชาชนนั้น ๆ อยู่แล้วภายใต้กฎหมายรวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ดังนั้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการใช้เป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ร่วมกันจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาทุรกันดารตามบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา ก็อยู่ภายใต้เงื่อนไขเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้วผลการศึกษาครั้งนี้ยังมีข้อค้นพบถึงสาเหตุปัจจัยที่ประชาชนยกขึ้นมาเป็นเหตุผลสำคัญในการเสนอให้เลือกใช้ที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อน เพราะเนื่องจากเมื่อพิจารณาภาพโดยรวมอย่างละเอียด พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมมากที่สุด เมื่อเทียบกับองค์การทางศาสนา เช่น วัด มัสยิด เป็นต้น หรือแม้กระทั่งสถาบันทางการศึกษา เช่น โรงเรียน ศูนย์กลางการเรียนรู้นอกโรงเรียน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดแข็งในการบริหารจัดการหลายด้าน ในการนี้เทศบาลมีความพร้อมทั้งทางด้านงบประมาณ สถานที่ บุคลากร และอื่น ๆ อีกหลายประการ และที่สำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือ ค่านิยมที่ทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นถือได้ว่าเป็นหน่วยราชการที่มีที่ทำการตั้งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยสามารถเป็นตัวจักรสำคัญที่สามารถนำไปสู่การดำเนินกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมที่เห็นว่าเป็นประโยชน์สุขของประชาชนได้เป็นอย่างดี

2. หน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทุรกันดาร โคนภาคีของหน่วยราชการที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุรกันดารก็คือ ภาคีฝ่ายทหาร หน่วยงานหลักในการดำเนินการเก็บกู้ทุรกันดารควรเป็นหน่วยงานฝ่ายทหาร เนื่องจากฝ่ายทหารมีเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยี

ที่ทันสมัยในการเก็บกู้ระเบิด รวมถึงองค์ความรู้ในการเก็บกู้ระเบิด ทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชาวบ้าน เพื่อให้เป็นผู้ชี้แนะและให้แกทหารได้อีกด้วย อุปกรณ์และเครื่องมือทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับการเก็บกู้ทุระเบิดของฝ่ายทหารมีความจำเป็นในปัจจุบัน เพราะชาวบ้านยังขาดความสามารถในการระดมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อจัดหาเครื่องมือเครื่องมือนั้น

3. หน่วยงานประเภทองค์การมหาชน โดยผลการศึกษามีข้อค้นพบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นองค์กรสำคัญอีกองค์กรหนึ่งก็คือ ภาควิชาสภาองค์กรชุมชน ที่ถูกขับเคลื่อนโดยอาศัยการเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ การขับเคลื่อนดังกล่าวอาศัยพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2546 เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน นอกจากภาคีต่าง ๆ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนั้นยังพบว่า ภาคีสำคัญที่การขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการไม่สามารถขาดได้ก็คือ ภาคีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ทุกฝ่ายยอมรับมีทรัพยากรในการบริหารหลายประการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถเป็นตัวจักรฟันเฟืองในการขับเคลื่อนมิติต่าง ๆ ค่อนข้างดี และประชาชนในพื้นที่ในสถานการณ์ในปัจจุบันต่างให้ความหวังไว้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับค่อนข้างสูง และภาคีที่เป็นหน่วยงานประเภทองค์การมหาชนที่มีการทำงานในพื้นที่ชายแดนทั้งสองจังหวัด ก็คือ สถาบันพัฒนาชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีโครงการบ้านมั่นคงที่ช่วยในการจัดสรรที่ดินทำกินของชาวบ้าน เป็นต้น

4. กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ปกครองในท้องที่ โดยในทางปฏิบัติแม้ว่ากลุ่มผู้ปกครองท้องที่จะมีสถานะเป็นผู้นำแบบการปกครองเพื่อดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ไม่มีการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นแต่อย่างใด แต่ทว่าในการสร้างกระบวนการพัฒนาใด ๆ ไม่ควรปฏิเสธหรือละเลยการมีส่วนร่วมของกลุ่มภาคีผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นอันขาด เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของทั้งสองพื้นที่การศึกษาแล้วพบว่า ประชาชนมีความสัมพันธ์กับกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นระยะเวลาช้านาน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ทุรกันดารนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกจากภาคีต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นอย่างบูรณาการ อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนที่ต้องอาศัยทั้งรูปแบบและวิธีการที่ดีนี้

5. องค์กรเอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุรกันดาร เช่น มูลนิธิพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มูลนิธิชาติชายมีประสบการณ์ในการทำงานในฐานะตัวกลางที่ขอรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ ความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับทุรกันดาร รวมถึงการจัดดำเนินการฟื้นฟูบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากทุรกันดารจนพิการ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า องค์กรเอกชนอีกองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการทุรกันดารด้วยก็คือ โครงการจัดสรรที่ดินที่ทางสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์โดยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ องค์ประธานสถาบันฯ ได้ทรงเล็งเห็นถึงผลกระทบต่อราษฎรและสิ่งแวดล้อมตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา จึงทรงจัดตั้งโครงการอนุรักษ์และบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างครบวงจร

เพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรในจังหวัดตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการทบทิมสยาม” ตัวอย่างเช่น มีการกำหนดหมายเลขโครงการที่ตั้งในพื้นที่ตำบลด้านชุมพลว่า “โครงการทบทิมสยาม 01” โดยมอบความรับผิดชอบให้กับทางกองบัญชาการป้องกันชายแดนตราด กองทัพเรือ เป็นผู้ดูแล มีการก่อสร้างอาคารที่พักให้กับราษฎรจำนวน 162 หลังคาเรือน มีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการแล้วเสร็จในปี 2537 เป็นต้น

อภิปรายผล

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเป็นการยืนยันถึงการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดในจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกนั้นควรใช้แนววิเคราะห์และขับเคลื่อนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ (Political Economy of New Public Governance) ดังจะเห็นได้จากการอภิปรายในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจและการบริหารสาธารณะจากองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้ (Polya Katsamunska, 2016)

ตารางที่ 3 ทฤษฎีการบริหารจัดการสาธารณะและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหาร

ตัวแบบ	การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียน	การจัดการสาธารณะแนวใหม่และแนวคิดที่ก้าวข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิดธรรมาภิบาล
ยุคสมัย	ศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20	ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา	ปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงปัจจุบัน	ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา
แนวคิดหลัก	เน้นการปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติอย่างเสมอหน้าเสมอตา ความรับผิดชอบ ความเป็นทางการ การใช้หลักเหตุผลรวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ของกฎหมายปกครอง	เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประหยัด และเน้นประชาชนเป็นลูกค้า ผู้รับบริการ	เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย และจัดสวัสดิการสังคม	เน้นการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความถูกต้องตามกฎหมาย การตอบสนองให้ทันต่อความต้องการ ความรับผิดชอบและประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
บทบาทของรัฐ	รัฐมีอำนาจเต็มที่ในการ แก้ไขปัญหาทั้งหมด ของสังคม	รัฐมีอำนาจจำกัด โดยไม่ได้เป็นผู้ จัดบริการสาธารณะ	รัฐที่เข้มแข็ง โดยเข้า ไปกำจัดจุดอ่อนของ ตลาดและ ประสานงานส่วนย่อย ต่าง ๆ ในสังคม	รัฐที่เน้นความ ร่วมมือ โดยการ สร้างความเป็น หุ้นส่วนกับภาคี อื่นในการ ตัดสินใจร่วมกัน
ขอบเขตของ รัฐและการ บริหารรัฐกิจใน สังคม	รัฐมีพื้นที่ค่อนข้างกว้าง ในฐานะที่มีอำนาจ ทางการเมืองและเป็นผู้ จัดหาบริการสาธารณะ	รัฐมีพื้นที่ค่อนข้าง จำกัด โดยมุ่งไปที่ การแปรรูปเป็นของ เอกชนและเน้นการ มอบหมายอำนาจ	รัฐมีพื้นที่ที่เข้มแข็งใน การมอบหมายอำนาจ แต่ยังดำเนินการ ภายใต้การ ประสานงานและการ ควบคุมตามระเบียบ ราชการ	รัฐมีพื้นที่ ค่อนข้างจำกัด และ ประสานงานกับ เครือข่ายใน เรื่องผล ประโยชน์ สาธารณะ
การดำเนินการ และการจัด องค์กรในการ บริหารรัฐกิจ	เน้นระบบราชการที่มี ประสิทธิภาพ โดยการ จัดสายการบังคับบัญชา เพื่อให้มีความ รับผิดชอบอย่างชัดเจน	เน้นการแปรรูปให้ เป็นเอกชน การลด ระเบียบราชการ และการกระจาย อำนาจ	กลับไปสู่การ ควบคุมดูแลงาน สาธารณะที่ได้ผล	รัฐอยู่ภายใต้ กฎหมายที่ผ่าน การมอบหมาย อำนาจ การ ประสานงาน และการมีส่วน ร่วมของผู้มีส่วน ได้เสีย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
ความสัมพันธ์ ของการบริหาร รัฐกิจกับ การเมือง	การบริหารรัฐกิจที่ไม่ยุ่ง เกี่ยวกับการเมือง	การบริหารรัฐกิจที่ เน้นความเป็นกลาง	การมุ่งพัฒนาขีด ความสามารถในการ บริหารรัฐกิจตาม ข้อจำกัดของกฎหมาย	การร่วมมือกัน ระหว่าง การบริหารรัฐกิจ และการเมืองใน การทำ ประโยชน์เพื่อ ส่วนรวม
บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของ รัฐ	บทบาทของเจ้าหน้าที่ ของรัฐเป็นผู้เชี่ยวชาญ/ นักกฎหมาย	บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้จัดหาบริการ	บทบาทของเจ้าหน้าที่ ของรัฐเป็นผู้เชี่ยวชาญ และผู้จัดการในเวลา เดียวกัน	บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของ รัฐเป็นผู้ปกป้อง ผลประโยชน์ สาธารณะ แต่ก็ เป็นตัวกลางใน การปกป้อง ผลประโยชน์ ส่วนตัวด้วย
บทบาทของ ผู้รับ ผลประโยชน์ ในการบริหาร รัฐกิจ	พลเมืองผู้ปฏิบัติตาม กฎหมาย	พลเมืองในฐานะที่ เป็นลูกค้าหรือ ผู้บริโภค	พลเมืองในฐานะที่เป็น ราษฎร	พลเมืองที่ตื่นตัว ในฐานะที่เป็นผู้ ร่วมตัดสินใจ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเฮอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเฮอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
ขอบเขตและ แนวปฏิบัติของ กฎหมาย ปกครองและ ระเบียบปฏิบัติ	มีการคุ้มครองสิทธิ มนุษยชน การใช้ ระเบียบปฏิบัติอย่าง เคร่งครัด รวมถึงการ มุ่งเน้นที่การตัดสินใจ ของปัจเจกชน และใช้ วิธีการทางกฎหมาย เป็นหลัก	การดำเนินงานอย่าง มีประสิทธิภาพจาก การควบคุมของ สังคม โดยการลด ระเบียบของรัฐ จัด อุปสรรคในการ บริหาร รวมถึงการ ใช้วิธีการแบบธุรกิจ เป็นหลัก	การรักษาสมดุลของ ผลประโยชน์ สาธารณะและส่วนตัว ด้วยการออก กฎระเบียบและใช้ วิธีการทางระเบียบ เป็นหลัก	กรรมวิธีในการ บริหารเป็น รูปแบบการ เสวนาระหว่างผู้ มีอำนาจและ พลเมือง รวมถึง การจัด ผลประโยชน์ให้ มีความสมดุล โดยอาศัย วิธีการบริหาร ภายใต้ดุลพินิจ ทางกฎหมาย
ข้อบกพร่อง	การบริหารไม่สามารถ ทำงานได้ดีในสังคมที่มี ความซับซ้อนและมีการ เปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็ว รวมถึงการไม่ ยอมรับโครงสร้างอื่นที่ ไม่ใช่แบบดั้งเดิมที่เสนอ การแบ่งอำนาจใน รูปแบบใหม่และไม่ยอม วิพากษ์ตัวเอง	การบริหารไม่ สามารถทำงานได้ดี ถ้าขาดข้าราชการที่ มีคุณธรรมสูงพอ เนื่องจากจะนำไปสู่ ปัญหาการคอร์รัปชัน การเน้นแต่ เทคโนโลยี เกิด ระบบบรรษัทนิยม จนนำไปสู่การกัด กร่อนรัฐธรรมนูญ	การกลับไปใช้รูปแบบ เก่าก่อนที่จะมีแนวคิด การบริหารจัดการแนว ใหม่	การบริหารจะ ไม่สามารถ ทำงานได้ดีใน ระบบย่อยของ สังคมที่ยังไม่ พัฒนาเพียงพอ ในเรื่องสามัคคี ธรรมและการ ลงตัวเรื่อง ผลประโยชน์ สาธารณะ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
				เพราะจะ นำไปสู่ ผลประโยชน์ เฉพาะผู้ที่เข้า มามีส่วนร่วม รวมถึงการขาด การถ่วงดุลจาก การที่มีการ มอบหมาย อำนาจไปแล้ว

ที่มา: Economic Alternatives Journal, 2016

จากตารางที่ 3 แคทส์มุนสกา(Katsamunska) ได้นำเสนอแนวคิดการบริหารรัฐกิจและการบริหารสาธารณะในปัจจุบันเป็น 4 แนวคิดหลัก คือ

1. การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียน (Weberian Public Administration)
2. การจัดการสาธารณะแนวใหม่และแนวคิดที่ก้าวข้าม (New Public Management and post-NPM)
3. การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่ (Neo - Weberian State)
4. แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance)

แต่จากกรณีศึกษาการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนและการบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่ที่มีความสำคัญแก่ภาครัฐและการปกครองโดยใช้กฎหมายซึ่งถือเป็นแนวคิดเดิมที่เน้นเรื่องการปกครอง (Government) เป็นหลัก ส่วนแนวคิดการจัดการสาธารณะแนวใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่เน้นเรื่องการบริหารจัดการ (Governance) ที่ให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจเอกชนและกลไกตลาดไม่สอดคล้องกับการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดของจังหวัดสระแก้วและตราดไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้ เช่น การดำเนินนโยบายของภาครัฐที่นำ

โดยฝ่ายทหารเป็นการให้ความสำคัญต่อกฎหมายทหารที่เป็นกฎอัยการศึกและกระบวนการทำงานที่สั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down Approach) ในกรณีของภาคธุรกิจเอกชนก็พบว่า ยังไม่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการเก็บกู้ทุ่นระเบิดแต่อย่างไร เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดที่เน้นการบริหารจัดการสาธารณะโดยความร่วมมือของหลายภาคีในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคีชุมชนจะมีความสำคัญต่อการกวาดล้างทุ่นระเบิด อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่โดยการนำเสนอของแคทสมุนสกา (Katsamunsk, 2016, pp. 138-139) ได้เน้นแนวคิดธรรมาภิบาลที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส หลักยุติธรรม การตอบสนองต่อความต้องการ ความรับผิดชอบและประสิทธิภาพ โดยภาครัฐมีบทบาทจำกัดและหันไปร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ก็ยังพบว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อภาคีชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ไม่มากเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดเอลินอร์ ออสโตรม (Elinor Ostrom, 2002) มาเป็นกรอบคิดในการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Approach) เนื่องจากออสโตรมให้ความสำคัญกับชุมชนจัดการตนเอง ภายใต้อำนาจของสังคมที่มีความหลากหลาย (Poly Centric Power) ดังนั้นจึงมองเรื่องทุ่นระเบิดเป็นเรื่องส่วนรวมที่ชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่เข้าไปบริหารจัดการได้โดยชุมชนจะต้องมีการวางกฎ กติกาในการดำเนินงานให้ชัดเจน และคำนึงถึงอำนาจส่วนอื่น ๆ เช่น อำนาจของรัฐ อำนาจของทุน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการใช้กรอบคิดของออสโตรมควรเพิ่มเติมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง โครงสร้างอำนาจ และวัฒนธรรมในชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่อง ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชาจังหวัดสระแก้วและตราด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากพื้นฐานของข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทุ่นระเบิดนั้น ปัจจัยเกี่ยวกับสนาม (field) นั้น ยังอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายทหารโดยผ่านการใช้อัยการศึกตามชายแดน ทำให้พิจารณาการเก็บกู้ทุ่นระเบิดเพียงเฉพาะมิติความมั่นคงทางทหารเพียงอย่างเดียว ดังนั้น จึงควรมีการยกเลิกกฎอัยการศึกในพื้นที่ทุ่นระเบิดและจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในลักษณะที่มีหลายภาคส่วนเข้าร่วมกับทางรัฐที่เราเรียกกันว่า ภาคีการบริหารสาธารณะ (public governance)

2. จากข้อค้นพบในการวิจัยพบว่า ทุนในฐานะทรัพยากรที่ช่วยในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุ่นระเบิดนั้นมีทุนหลักที่โดดเด่นของชุมชน คือ ทุนวัฒนธรรม โดยทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจนั้น มีปรากฏอยู่ในบางตำบลเท่านั้น ดังนั้น เพื่อช่วยให้การปฏิบัติการเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในตำบล

มีความเข้มแข็งมากขึ้น ควรมีการพัฒนาทุนที่นอกเหนือจากทุนวัฒนธรรมมากขึ้น ได้แก่ การพัฒนา
เครือข่ายในตำบล ซึ่งเป็นการสร้างทุนทางสังคมในการบริหารจัดการทุนระเบิด และการแสวงหาแหล่ง
เงินทุนเพื่อสนับสนุนการจัดการทุนระเบิดในตำบล

รายการอ้างอิง

- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). *ร่างผังเมืองรวมคลองใหญ่จังหวัดตราด*. เอกสารการประชุมเพื่อ
ประกอบการให้ความเห็นด้านผังเมือง. (อัดสำเนา).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). *ปฏิบัติการวิจัยทางสังคม*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ณัฐฐณี เกิดสุคนธ์. (2543). *ผลกระทบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเกี่ยวกับการห้ามใช้และ
การจำกัดการใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล: กรณีศึกษาประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ostrom, E. (2002). Policy Analysis in the Future of Good Societies. *The Good Society*,
11(1), 42-48.
- Katsamunsk, P. (2016). The Concept of Governance and Public Governance Theories.
Economic Alternatives, 2(June) 133-141.
- Navarro, Z. (2006). In Search of a Cultural Interpretation of Power: The Contribution of Pierre
Bourdieu. *IDS Bulletin*, 37(6). 11-22.

การกีดกันจากที่ดินภายใต้วาทกรรมตลาด กับการต่อรองเพื่อการอ้างสิทธิ์เหนือที่ดินในจังหวัดนครนายก

กัมปนาท เบ็ญจนาวิ*

(วันรับบทความ : 10 ธันวาคม 2563, วันแก้ไขบทความ : 25 ธันวาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 27 ธันวาคม 2563)

บทคัดย่อ

ช่วงสองถึงสามทศวรรษหลังจากที่ผ่านมา วาทกรรมตลาดแบบเสรีนิยมใหม่เป็นสิ่งที่ถูกอ้างถึงโดยรัฐเพื่อใช้เป็นเหตุผลหนึ่งในการปฏิรูปที่ดินและทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าสำหรับตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจของรัฐไทยผ่านนโยบาย โครงการพัฒนา และการออกกฎระเบียบ เพื่อควบคุมกำกับและบริหารจัดการที่ดินในกรณีของจังหวัดนครนายกเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักแบบเสรีนิยมใหม่ที่รัฐได้อ้างไว้ อันมีผลทำให้เกิดการกีดกันผู้คนในพื้นที่บางกลุ่มออกจากที่ดินและที่อยู่อาศัยเดิมของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อเผยให้เห็นถึงปัญหาของการใช้อำนาจของรัฐและวาทกรรมตลาดเหนือที่ดินในกรณีของจังหวัดนครนายก บทความนี้จึงมีเป้าหมายในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและผลลัพธ์อันเกิดจากปฏิบัติการของรัฐและวาทกรรมตลาด รวมถึงนำเสนอการตอบโต้ของผู้คนในพื้นที่เพื่อการอ้างสิทธิ์เหนือที่ดินในท้องถิ่นของตนเอง

คำสำคัญ: การกีดกันจากที่ดิน, วาทกรรมตลาด, นครนายก

* นักวิชาการอิสระ, email: kampanart_@hotmail.com

Land Exclusion under Market Discourse and Negotiating for Land Claims in Nakhon Nayok Province

Kampanart Benjanavee*

(Received Date: December 10, 2020, Revised Date: December 25, 2020,

Accepted Date: December 27, 2020)

Abstract

During the last two to three decades, the states refer to neoliberal market discourse to serve as a reason for land reform and commoditization in response to the country's economic development. However, by the use of power of the Thai state through policies, development projects and regulations are to control and govern land in the case of Nakhon Nayok Province. It contrasts to the neoliberal principle which was referred by the state. Those people are excluded from their own lands. As a result, to reveal the problems of the use of state power and the over-land market discourse in the case of Nakhon Nayok Province, this article aims to analyze the causes and the results of the state practice and market discourse, including presents how local people counters to claim their own lands.

Keywords: Land Exclusion, Market Discourse, Nakhon Nayok

* Independent Scholar, email: kampanart_@hotmail.com

บทนำ

“ที่ดิน” (lands) ถือเป็นหนึ่งในสินค้าทางเศรษฐกิจที่สำคัญภายใต้ระบบตลาด เนื่องจากที่ดินเป็นสินค้าที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถผลิตสร้างขึ้นได้ใหม่ และยังเป็นพื้นฐานของหลายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในกระบวนการผลิตอย่างการเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม หรือกิจกรรมนอกกระบวนการผลิตอย่างการเป็นสถานที่ตั้งสำหรับพักอาศัยและพักผ่อนหย่อนใจ (Hall, 2013) นอกจากนี้ที่ดินยังมีความสำคัญในฐานะสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางสังคม (social differentiation) และเป็นเงื่อนไขสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Akram-Lodhi, 2005; Nyantakyi-Frimpong & Kerr, 2017) ดังเช่นผลการศึกษาทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและนิเวศวิทยาการเมืองในกรณีของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและประเทศโลกที่สามจำนวนหนึ่งที่พยายามสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว^{*} หรือสถานการณ์ด้านที่ดินในสังคมไทยในปัจจุบัน ข้อมูลการสำรวจลักษณะการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรภายในปี พ.ศ. 2556 ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่าพื้นที่เกษตรกรรมทั้งประเทศมีจำนวน 149.24 ล้านไร่ สามารถแบ่งออกเป็นพื้นที่เช่า จำนวน 77.64 ล้านไร่ (ร้อยละ 52) และพื้นที่ในครอบครองของเกษตรกรเอง จำนวน 71.59 ล้านไร่ (ร้อยละ 48) ทั้งนี้ พื้นที่ในครอบครองของเกษตรกรดังกล่าว มีพื้นที่ติดภาระจำนองจำนวนมากถึง 29.72 ล้านไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557 อ้างถึงใน Land Watch Thai, 2562) จากข้อมูลดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมในการถือครองที่ดินภายในการผลิตภาคเกษตรกรรมของประเทศอันเกี่ยวข้อโดยตรงกับสิทธิการถือครองที่ดินระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับกลุ่มทุนใหญ่ ทั้งที่เป็นกลุ่มทุนระดับชาติและกลุ่มทุนระดับระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (Pearce, 2012; นิธิเอียวศรีวงศ์, 2547)

ข้อถกเถียงที่สำคัญของบทความชิ้นนี้ คือการเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างที่ดินที่ยึดโยงอย่างแนบแน่นอยู่กับสถาบันทางการเมือง อันเป็นการปฏิเสธต่อวาทกรรมตลาด (market discourse) หรือวาทกรรมที่เน้นไปที่ความสำคัญของกลไกตลาดในฐานะกลไกขับเคลื่อนหลักในการแลกเปลี่ยนและการกระจายตัวของที่ดิน โดยปฏิเสธการมีอยู่ของมิติทางการเมือง (Nevins & Peluso, 2008; Levien, 2012) รากฐานทางความคิดของข้อถกเถียงดังกล่าวถูกพัฒนามาจากความคิดของ Polanyi (1944) กับการชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงสถาบันทางการเมืองและทางสังคมที่ยึดโยง (embeddedness) อยู่กับการ

* นับตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1980 มีงานที่ศึกษาถึงกรณีปัญหาการถือครองที่ดินในประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศโลกที่สามเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่นกลุ่มงานที่ศึกษาในพื้นที่ของทวีปแอฟริกาของ Moore (1993) ในซิมบับเว งานศึกษาของ Hart (1997) ในแอฟริกาใต้ งานของ Neumann (1999) ในแทนซาเนีย หรืองานศึกษาของ Lund (2008) ในกานา หรือกลุ่มงานที่ศึกษาในพื้นที่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างงานศึกษาของ White (1989) ในเวียดนาม งานศึกษาของ Barney (2008) ในลาว งานศึกษาของ Maclean (2008) ในเมียนมาร์ งานศึกษาของ Biggs (2008) กับกรณีบริเวณลุ่มน้ำโขง หรืองานศึกษา Ganjanapan (1989, 1994, 2000) ในไทย

พัฒนาระบบทุนนิยมและการเกิดขึ้นของสินค้าจำแลง (fictitious commodities) โดยเฉพาะการทำให้ที่ดินที่ไม่มีสถานะเป็นสินค้าตั้งแต่แรกเริ่ม กลายเป็นสินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนซื้อขายในระบบตลาดได้ ผ่านการที่รัฐสร้างระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมปกป้องระบบดังกล่าวไว้ ทั้งนี้ ผลลัพธ์จากการเกิดขึ้นของระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลยังมีส่วนต่อการมอบอำนาจให้แก่ผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินสามารถกีดกันผู้อื่นออกจากที่ดิน (land exclusion) โดยมีรัฐเป็นผู้คุ้มครองและปกป้องสิทธิให้กับตนเอง ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อการกลายเป็นสินค้าของที่ดิน ในด้านหนึ่ง นอกเหนือจากการปฏิเสธการลดทอนความสำคัญของมิติทางการเมืองของวาทกรรมตลาด ในอีกด้านหนึ่ง ก็ยังเผยให้เห็นถึงการก่อร่างของวาทกรรมตลาดอันเป็นผลจากกระบวนการและกลไกทางการเมืองที่มีส่วนต่อการสร้างขึ้น

เพื่อเผยให้เห็นถึงปรากฏการณ์รูปธรรมของข้อถกเถียงข้างต้น ผู้เขียนเลือกหยิบยกกรณีของสถานการณ์ของการซื้อขายที่ดินและการเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินในจังหวัดนครนายกในช่วงระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นอาณาบริเวณหนึ่งที่รัฐไทยเข้ามามีบทบาทผ่านปฏิบัติการในเชิงนโยบายและในเชิงบริหารจัดการทางด้านที่ดิน แม้ว่านครนายกเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย ในฐานะภูมิภาคที่รัฐไทยกำหนดให้เป็นเขตศูนย์กลางพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ ดังที่ปรากฏโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program: ESB) พ.ศ. 2524 และโครงการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) พ.ศ. 2559 แต่อย่างไรก็ตามการใช้ที่ดินในนครนายกมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากจังหวัดอื่นในภูมิภาคเดียวกัน โดยเฉพาะจังหวัดบริเวณชายฝั่งตะวันออก เนื่องจากนครนายกเป็นจังหวัดที่ไม่มีอาณาบริเวณติดกับชายฝั่งทะเล แต่มีทรัพยากรน้ำและป่าไม้จำนวนมาก รวมถึงมีอาณาบริเวณใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร^๑ ทำให้เป้าหมายของรัฐต่อการใช้ที่ดินในนครนายกในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2540 รัฐมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมการใช้ที่ดินเพื่อภาคเกษตรกรรม (ในฐานะกิจกรรมเศรษฐกิจพื้นฐานของจังหวัด) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับรองรับการพัฒนาแก่เขตเมืองและเขตอุตสาหกรรม มากกว่าการผลักดันการพัฒนาให้กลายเป็นเขตเมือง (urbanization) หรือเขตอุตสาหกรรม (industrialization) ก่อนที่ต่อมาการก้าวขึ้นมาของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรที่มาพร้อมกับแนวนโยบายแปลงสินทรัพย์ให้กลายเป็นทุนในช่วงทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของโครงการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ ในฐานะนโยบายที่รัฐมุ่งหวังในการกระตุ้นเศรษฐกิจและการกระจายตัวการพัฒนาสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ประเทศ ทั้งนี้ใน

^๑ ทั้งจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยองที่ต่างเป็นกลุ่มจังหวัดเป้าหมายสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและท่องเที่ยว (กัมปนาท เบ็ญจนาวิ, 2557; 2561; 2562; โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว, 2559; จิรายุทธ์ สีม่วง, 2560; ชัยณรงค์ เครือนวน, 2563)

^๒ จังหวัดนครนายก มีเนื้อที่ประมาณ 2,122 ตารางกิโลเมตร แม้จะมีระยะทางจากกรุงเทพมหานครถึง 105 กิโลเมตร แต่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นเขตบริเวณขยายตัวของเมืองและเป็นเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.; สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2539; จังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.)

กรณีของนครนายก นโยบายดังกล่าวยังถูกเชื่อมโยงเข้ากับการจัดทำผังเมืองและโครงการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะโครงการเมืองนำอยู่ที่มีรัฐมุ่งหวังในการเปลี่ยนให้นครนายกกลายเป็นเขตรองรับการขยายตัวของเมืองจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายของรัฐได้ส่งผลต่อการขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยและเพื่อการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น (ดังข้อมูลในตารางที่ 1) รวมถึงก่อให้เกิดการกีดกันคนบางกลุ่มออกจากที่ดิน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและผู้อยู่อาศัยเดิมที่ไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนาของรัฐ

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในจังหวัดนครนายกเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2543-2556

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2543		การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2556	
	จำนวน (หลัง)	พื้นที่ (ตารางเมตร)	จำนวน (หลัง)	พื้นที่ (ตารางเมตร)
ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	2,186	278,318	4,075	509,531
ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	1,404	159,199	2,205	267,652
ประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	1,998	216,856	2,740	334,776
ประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ	63	6,229	99	12,799
ประเภทชนบทและเกษตรกรรม	3,459	432,053	5,733	704,671
ประเภทที่โล่งนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	242	20,744	371	45,747

ที่มา: ปรับปรุงจาก วิทยา สุริยา, 2557

ดังนั้น เพื่อเผยให้เห็นถึงสาเหตุและผลลัพธ์อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่ยึดโยงกันระหว่าง “สถาบันทางการเมือง” ที่มีต่อ “สินค้าทางเศรษฐกิจ” อย่างที่ดินภายใต้วาทกรรมตลาดที่ผ่านมามีวัตถุประสงค์ในบทความนี้ จึงเน้นไปที่การพิจารณาถึงกระบวนการที่รัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ การสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่ และการกลายเป็นสินค้าของที่ดินในกรณีของนครนายก ซึ่งทำให้รัฐสามารถเข้ามามีอำนาจในการควบคุมกำกับและบริหารจัดการที่ดิน รวมถึงกีดกันคนบางกลุ่มออกจากที่ดิน โดยเฉพาะในช่วงหลังนโยบายการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนได้ถูกใช้ในไทยเพื่อสนับสนุนต่อปฏิบัติการของวาทกรรมตลาดในช่วงหลังทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา นอกจากนี้ภายในบทความยังมุ่งหวังในการนำเสนอถึงความพยายามของเกษตรกรและผู้อยู่อาศัยเดิมในการโต้กลับต่อวาทกรรมผ่านการต่อรองเพื่อการอ้างสิทธิเหนือที่ดินในกรณีของนครนายกที่ผ่านมา

การขยายอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ (Territorialization) และการกลายเป็นสินค้า (Commoditization) ของที่ดินในฐานะอำนาจการกีดกัน (Power Exclusion)

การตั้งประเด็นปัญหาต่อสาเหตุหรือที่มาของอำนาจการกีดกันของรัฐและเจ้าของที่ดิน งานศึกษาของ Hall, Hirst และ Murray (2011) ได้เริ่มต้นจากการนำเสนอถึงให้อำนาจการกีดกัน 4 รูปแบบสำคัญ อันประกอบด้วย อำนาจจากกฎระเบียบ (Regulation) อำนาจจากตลาด (the Market) อำนาจจากการบีบบังคับ (Force) และอำนาจจากความชอบธรรม (legitimacy) อันสัมพันธ์อยู่กับ 6 กระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การสถาปนาอำนาจการกีดกันให้แก่รัฐและเจ้าของที่ดิน ประกอบด้วย (1) การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงที่ดินและการออกโฉนด เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่เจ้าของที่ดินในการครอบครองที่ดิน (2) การกำหนดขอบเขตและการเพิ่มความเข้มข้นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่รัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ธรรมชาติ (3) การส่งเสริมการขยายตัวของการปลูกเชิงเดี่ยว เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (4) การเปลี่ยนการใช้ที่ดินสู่รูปแบบหลังเกษตรกรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากเพื่อการผลิตในภาคเกษตรกรรมสู่เพื่ออยู่อาศัย อุตสาหกรรม หรือท่องเที่ยวและบริการ (5) กระบวนการของการก่อรูปของชนชั้นเกษตรกรรมและชุมชน และ (6) การรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องและยืนยันสิทธิในการเข้าถึงที่ดินของตนเอง^{*} ทั้งนี้ตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญของการสถาปนาอำนาจการกีดกันของรัฐและเจ้าของที่ดินต่อผู้อยู่อาศัยเดิม คืองานศึกษาของ Nevins และ Peluso (2008) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า การตั้งประโยชน์ทางด้านทรัพยากรจากที่ดินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยกลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมจากตะวันตกในยุคอาณานิคม (colonial period) เกิดขึ้นจากการที่ประเทศจักรวรรดินิยมสนับสนุนให้กลไกเชิงสถาบันทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการบังคับใช้ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) ขึ้นมา ทั้งโดยวิธีทางตามกฎหมาย (legalized) และการใช้ความรุนแรง เพื่อให้รัฐท้องถิ่นสามารถใช้อำนาจกีดกันชนพื้นเมืองภายในพื้นที่และปกป้องผลประโยชน์ของประเทศจักรวรรดินิยม นอกจากนี้งานศึกษาชิ้นดังกล่าวยังเผยให้เห็นว่า ภายหลังยุคอาณานิคมได้จบลงและเข้าสู่ยุคของการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) แต่การสถาปนาอำนาจในการกีดกันของรัฐและเจ้าของที่ดินไม่ได้สูญหายไป ในทางกลับกัน รัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

^{*} นอกเหนือจากนี้ ยังมีงานของ Ferguson (1992) ที่ได้ชี้ถึงความสำคัญของกระบวนการที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมด้วยการอาศัยกลไกเชิงนโยบาย กฎระเบียบ หรือแม้แต่กองกำลังเพื่อสถาปนาอำนาจในการกำกับควบคุมของตนเองเหนือที่ดินในอาณานิคมในพื้นที่ต่าง ๆ อันมีส่วนต่อการตอบสนองต่อการแปลงที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของส่วนรวมกลายเป็นสินค้าแก่เอกชน หรืองานศึกษาในไทยของ กนกวรรณ มะโนรมย์ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการกีดกันคนออกจากที่ดินเป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงสู่กระบวนการทำให้ที่ดินให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งในกรณีของชาวบ้านตามุย ในชุมชนริมแม่น้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี ได้ประสบกับปัญหานโยบายทางคืนผืนป่าโดยรัฐ อันเป็นนโยบายแยกชาวบ้านออกจากป่าและที่ดินทำกินผ่านกลไกการใช้กฎหมายเพื่อรวมพื้นที่ให้เป็นผืนป่าขนาดใหญ่ และกลไกเชิงนโยบายด้วยการสร้างเขื่อนตามนโยบายทางพลังงานและเศรษฐกิจของประเทศและภูมิภาค

กลับได้เปลี่ยนรูปแบบสู่ “รัฐแบบอำนาจนิยม” (authoritarian state) เพื่อควบคุมและปราบปรามพลเมืองบางกลุ่มในการเข้าถึงที่ดิน รวมถึงสนับสนุนกระบวนการแปรรูปทรัพย์สินของรัฐและส่วนรวมให้กลายเป็นของสินค้า เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชนและการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศมากยิ่งขึ้น

สำหรับกรณีของการสถาปนาอำนาจการกีดกันในนครนายก เห็นได้ชัดภายหลังจากการเกิดขึ้นของแนวนโยบายการแปลงสินทรัพย์ให้กลายเป็นทุนในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร^{*} ที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของโครงการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิ/ โฉนดที่ดิน โครงการเข้าถึงแหล่งทุน หรือโครงการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อการกระจายและจัดสรรสิทธิในการถือครองที่ดินและทุนให้แก่พลเมือง ซึ่งงานศึกษาของณาดยา แป้นแย้ม (2552, หน้า 51) ได้ระบุว่าภายใต้โครงการแจกเอกสารสิทธิประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 นครนายกถือเป็นจังหวัดลำดับต้นที่เจ้าหน้าที่มีความสามารถในการแจกโฉนดเอกสารสิทธิได้จำนวนมากที่สุด หรือข้อมูลผลการดำเนินการแจกเอกสารสิทธิประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 นครนายกเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการสำรวจและแจกเอกสารสิทธิจำนวนมาก โดยมีจำนวนมากถึง 67 แปลง (กรมที่ดิน, 2552) ทั้งนี้ ผลลัพธ์ของโครงการดังกล่าว นอกเหนือจากสามารถกระจายสิทธิในการเข้าถึงที่ดินแก่พลเมืองบางกลุ่มได้ ก็ยังมีผลทำให้รัฐสามารถเข้ามาใช้อำนาจในการบริหารจัดการที่ดินภายในจังหวัดนครนายกทั้งในแง่ของการจัดเก็บข้อมูลผ่านการสำรวจและการจำแนกประเภทของการออกเอกสารสิทธิ รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับอำนาจในการบริหารจัดการที่ดินภายในจังหวัดยังนำไปสู่แนวโน้มของการเกิดปัญหาการทุจริตและการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้มีอำนาจและกลุ่มนายทุนรายใหญ่ (กฤษฎา บุญชัย, 2547; เกษียร เตชะพีระ, 2547) ดังที่งานของวารินทร์ วงศ์หาญเขาว์ และคณะ (2548) นำเสนอถึงปัญหาการกระจายสิทธิในการเข้าถึงที่ดินในนครนายกที่ไม่ลงไปสู่เกษตรกรและมีแนวโน้มต่อการกีดกันเกษตรกรในการเข้าถึงที่ดิน แต่กลับกระจายไปสู่กลุ่มนายทุน โดยเฉพาะนายทุนในเขตเมืองที่ต้องการหาโอกาสทางเศรษฐกิจโดยการเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากภาคเกษตรกรรมสู่กิจการนอกภาคเกษตรกรรม เช่น กิจการท่องเที่ยว สนามกอล์ฟ และการจัดสรรที่ดินเพื่อขาย ทั้งนี้ในความเป็นจริงจังหวัดนครนายกมีศักยภาพใน

* แนวนโยบายดังกล่าวมาจากข้อเสนอในงานศึกษาของ Hernando de Soto (2001, pp. 12-13) ได้ชี้ให้เห็นถึงความลึกลับ (Mystery) ของทุนที่มีผลต่อกระบวนการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินในประเทศเปรู โดยมุ่งเน้นไปที่การมองบทบาทของนายทุนชาติและนายทุนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะนายทุนจากประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้เข้ามาแทรกแซงและบิดเบือนกลไกเชิงสถาบันทางสังคมอย่างรัฐ ในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน เพื่อประโยชน์แก่เครือข่ายของตนเอง และเป็นการสร้างสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรและชนพื้นเมืองของประเทศต้องสูญเสียที่ดินในการเพาะปลูกของตนเองไปจนกลายเป็นเพียงแรงงานจ้างหรือแรงงานไร้ที่ดิน ดังนั้นการปฏิรูปที่ดินและการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิอย่างเป็นทางการ (formalization) จึงถือเป็นหนทางสำคัญที่นำไปสู่การกระจายสิทธิการเข้าถึงที่ดินของพลเมืองในประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

การผลิตทางภาคเกษตรกรรมสูง**

นอกจากนี้ ภายหลังจากเกิดขึ้นของโครงการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิในจังหวัดนครนายก รัฐไทยยังมีความพยายามในการออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำผังเมืองและโครงการพัฒนาเมือง โดยมุ่งหวังเพื่อสถาปนาอำนาจของรัฐในการควบคุมและกำกับการใช้ที่ดิน ซึ่งความสำคัญของการจัดทำผังเมือง นางแสงอรุณ วัฒนวงศ์ หัวหน้าสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครนายก เคยกล่าวในที่ประชุมสัมมนาในหัวข้อ "การวางผังเมืองรวม จังหวัดให้เป็นเมืองในฝัน" เพื่อจัดทำผังเมืองรวมของจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2546 ว่า

“ผังเมืองจะเป็นเครื่องมือให้จังหวัด ท้องถิ่น และประชาชนมองเห็น ภาพรวมของการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ด้านผังเมืองที่จะทำให้จังหวัดนครนายกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย ดำรงรักษาแหล่งประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณี ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดี” (แสงอรุณ วัฒนวงศ์ อ้างถึงใน มติชน, 2546)

จากข้อความข้างต้นของหัวหน้าสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครนายก เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผังเมืองในฐานะเครื่องมือของรัฐในการควบคุมและกำกับแนวโน้มหรือทิศทางการใช้ที่ดินภายในจังหวัดนครนายก ซึ่งเป้าหมายของรัฐต่อการใช้ที่ดินภายใต้ข้อกำหนดผังเมืองในช่วงต้นตามรายละเอียดจากทั้งผังเมืองรวมเมืองนครนายก พ.ศ. 2549 และผังเมืองรวมจังหวัดนครนายก พ.ศ. 2555 ต่างให้ความสำคัญกับแนวโน้มการใช้ที่ดินทั้งประเภทแหล่งท่องเที่ยว แหล่งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งทางการเกษตร รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ โดยปราศจากการกำหนดแนวโน้มของการใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม แต่ด้วยแนวโน้มของการขยายตัวของเมืองที่สูงขึ้นในอาณาบริเวณใกล้เคียงกับจังหวัดนครนายก ทำให้รัฐเริ่มมีโครงการพัฒนาเมือง ดังการปรากฏขึ้นของโครงการพัฒนาเมืองนำอยู่ จังหวัดนครนายก ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2554 - 2559 โดยสาระสำคัญของโครงการ คือการที่รัฐมีบทบาทในการพัฒนานครนายกสู่การเป็นเมืองใหม่ ควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานการท่องเที่ยวและการเกษตรอย่างยั่งยืน” โดยรัฐมุ่งหวังให้นครนายกกลายเป็นเขตรองรับการขยายตัวของเมืองจากกรุงเทพมหานคร (บ้านเมืองนำอยู่ เชิดชู คุณธรรม จังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.; องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.) นอกจากนี้แนวโน้มของการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่สูงขึ้นในพื้นที่

** จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายกเกี่ยวกับสถานการณ์ของการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมของจังหวัดนครนายกในปี พ.ศ. 2560 พบว่า นครนายกมีศักยภาพทางการผลิตในภาคเกษตรกรรมสูงจากการมีพื้นที่ปลูกข้าวมากถึง 515,441 ไร่ สวนไม้ผลไม้ยืนต้น 71,215 ไร่ (เช่น มะยงชิด-มะปรางหวาน กระท้อน กล้วย ขนุน ทุเรียน ลองกอง ฝรั่ง และมะนาว) ไม้ดอกไม้ประดับ 9,911 ไร่ (เช่น ไม้ชาลูงชาลิ้ง ไม้กระถาง ไม้ตัดใบ และไม่ประดับชุดล้อม) รวมถึงพืชผักและสมุนไพร 9,640 ไร่ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.)

ใกล้เคียงของนครนายก ทำให้รัฐมีความพยายามในการส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนและแก้ไขผังเมืองรวมจังหวัดนครนายกฉบับปี พ.ศ. 2555 เพื่อเพิ่มขอบเขตพื้นที่การใช้ที่ดินสำหรับรองรับการเกิดขึ้นและการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมภายในจังหวัด โดยข้อมูลของโรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในจังหวัดนครนายกในช่วงปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนมากถึง 317 โรงงาน และมีการจ้างแรงงานมากถึง 12,930 คน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก, ม.ป.ป.) ทั้ง ๆ ที่เป้าหมายในการพัฒนาในช่วงต้นปราศจากการกล่าวถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมและสภาพพื้นที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาการผลิตในภาคเกษตรกรรมสูง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงการเกิดขึ้นของนโยบายการแปลงสินทรัพย์ให้กลายเป็นทุน อันเชื่อมโยงกับการออกกฎระเบียบจัดทำผังเมืองและโครงการพัฒนาเมืองของรัฐนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา ร่วมกับมโนทัศน์ว่าด้วยอำนาจการกีดกันของ Hall, Hirst และ Murray (2011) ก็จะพบว่ารัฐได้อาศัยทั้ง “อำนาจจากความชอบธรรม” อันสืบเนื่องจากสถานะทางการเมืองที่ได้มาจากคะแนนเสียงการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นของรัฐบาลในช่วงทศวรรษ 2540 หรือที่ได้มาจากวิธีการรัฐประหารยึดอำนาจของรัฐบาลในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 และปลายทศวรรษที่ 2550 “อำนาจจากกฎระเบียบ” จากการออกนโยบายโครงการพัฒนา และกฎระเบียบต่าง ๆ รวมถึงอาศัย “อำนาจจากการบีบบังคับ” ที่รัฐได้ใช้ผ่านหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารจัดการและกำกับควบคุมการใช้ที่ดินในจังหวัดนครนายกแล้ว ซึ่งการอาศัยอำนาจทั้งสามของรัฐมีส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐสามารถใช้อำนาจในการกีดกันคนบางกลุ่มออกจากที่ดิน โดยเฉพาะเกษตรกรและผู้อยู่ในอาศัยพื้นที่เดิมจากโครงการของรัฐและกฎระเบียบด้านผังเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการขยายตัวของทุนภายในเมืองและทุนอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจการกีดกันของรัฐยังสัมพันธ์ “อำนาจจากตลาด” ที่มีผลสำคัญต่อแนวโน้มการใช้อำนาจของรัฐในการบริหารจัดการและกำกับควบคุมการใช้ที่ดินในจังหวัดนครนายก ดังจะเห็นได้จากปฏิบัติการของวาทกรรมของการใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้ตลาดเสรีนิยมใหม่ที่ปรากฏในนโยบายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐ

วาทกรรมของการใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้ตลาดเสรีนิยมใหม่

จากการทำความเข้าใจต่อการเกิดขึ้นของนโยบาย โครงการพัฒนา และกฎระเบียบของรัฐที่มีส่วนต่อการสถาปนาอำนาจในการควบคุมกำกับและบริหารจัดการที่ดินในกรณีของนครนายกข้างต้น ก็จะพบว่าปฏิบัติการของรัฐไทยเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการใช้แนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ ที่มีเป้าหมายในการลดกฎระเบียบและบทบาทของรัฐที่จะสามารถกลายเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเปลี่ยนที่ดินกลายเป็นสินค้า การทำงานของตลาดที่ดิน และการลงทุนบนที่ดินแก่นายทุนและเอกชนจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งกลุ่มที่สนับสนุนการปฏิรูปที่ดินตามแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่เชื่อว่า หากรัฐลดบทบาทและการบังคับใช้กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อตลาดที่ดินลง ก็จะทำให้ปัจเจกบุคคลกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึงที่ดินและใช้ประโยชน์จากสิทธิในที่ดินที่ตนเองถือครองอย่างเต็มที่ โดยที่เศรษฐศาสตร์อย่าง

Deininger (2003, p. xix) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินในสองด้าน ได้แก่ (1) ระบบสิทธิในทรัพย์สินที่มั่นคงจะทำให้ครัวเรือนของเกษตรกรเพิ่มการลงทุน และเป็นทรัพย์สินเพื่อค้ำประกันในการกู้ และ (2) การกระจายที่ดินอย่างไม่เท่าเทียมจะนำไปสู่การลดผลิตภาพในการผลิต โดยท้ายที่สุด Deininger เชื่อว่าการพัฒนาระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินและตลาดที่ดินให้สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์จะกลายเป็นหนทางของการพัฒนาเศรษฐกิจและลดความยากจนในสังคม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่านักเศรษฐศาสตร์จะมีความเชื่อว่าการปฏิรูปที่ดินตามแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่สามารถสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมได้ หรือการที่รัฐไทยมีความมุ่งหวังให้นโยบายการแปลงสินทรัพย์ให้กลายเป็นทุนหรือโครงการเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิจะนำไปสู่การกระจายสิทธิในการเข้าถึงที่ดินแก่พลเมืองนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจตามเป้าประสงค์และความสามารถของตนเอง แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกลับเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม ดังพิจารณาได้จากข้อมูลรายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ในจังหวัดนครนายก เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2552-2558 (ตามตารางที่ 2) ก็จะพบว่าการถือครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรกรรมในจังหวัดนครนายกมีแนวโน้มที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ดังเห็นได้จากร้อยละของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรที่ทำการผลิตบนที่ดินของตนเองที่มีร้อยละของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 80.60 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 101.1 ในปี พ.ศ. 2558 หรือกลุ่มเกษตรกรที่ทำการผลิตบนที่ดินเช่า/ ทำฟาร์มมีร้อยละของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 63.20 กลายเป็นร้อยละ 83.9 ในช่วงระยะเวลาหกปีต่อมา

ตารางที่ 2 รายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ในจังหวัดนครนายก เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2552-2558

แหล่งที่มาของรายได้	พ.ศ. 2552			พ.ศ. 2554			พ.ศ. 2558		
	รายได้ของ ครัวเรือน เฉลี่ยต่อ เดือน	ค่าใช้จ่ายของ ครัวเรือน เฉลี่ยต่อ เดือน	ร้อยละของ ค่าใช้จ่ายต่อ รายได้ของ ครัวเรือน	รายได้ของ ครัวเรือน เฉลี่ยต่อ เดือน	ค่าใช้จ่ายของ ครัวเรือนเฉลี่ย ต่อเดือน	ร้อยละของ ค่าใช้จ่ายต่อ รายได้ของ ครัวเรือน	รายได้ของ ครัวเรือน เฉลี่ยต่อ เดือน	ค่าใช้จ่ายของ ครัวเรือน เฉลี่ยต่อ เดือน	ร้อยละของ ค่าใช้จ่ายต่อ รายได้ของ ครัวเรือน
เกษตรกร									
เจ้าของที่ดิน	20,141	16,230	80.60	20,451	16,278	79.6	10,456	10,572	101.1
เช่าที่ดิน/ทำฟรี	24,408	15,418	63.20	23,148	20,252	87.5	17,586	14,749	83.9
คนงานเกษตร	12,282	9,548	77.70	16,111	12,811	79.5	10,519	9,840	93.5
ดำเนินธุรกิจนอกภาค เกษตร	20,829	15,707	75.40	17,253	13,501	78.3	34,686	23,307	67.2
ลูกจ้าง									
ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ	32,614	22,772	69.80	36,201	25,618	70.8	50,547	34,954	69.2
คนงานทั่วไป	10,436	9,793	93.80	9,625	8,972	93.2	13,090	11,598	88.6
พนักงานขายและบริการ	15,661	13,021	83.10	17,994	15,317	85.1	22,114	19,286	87.2
แรงงานในสายการผลิต	13,451	11,603	86.30	17,916	15,001	83.7	17,246	15,244	88.4

ที่มา: ปรับปรุงจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553; 2555; 2559

“กลุ่มเกษตรกรที่ทำแล้วได้กำไรมีแต่มันมีน้อย นอกนั้นจะเสมอกับขาดทุนมากกว่า คือ บางคนทำเพราะไม่รู้จะไปทำอะไรก็ต้องทำ ทั้ง ๆ ที่เป็นหนี้ เป็นสิน ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าแรงงานที่เพิ่มขึ้นทำให้รายได้มันลดลง” (นาย ก., 2560, สัมภาษณ์ อ้างถึงใน ธัชชนก สัตยวินิจ, 2560, หน้า 43)

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ปฏิบัติการของวาทกรรมตลาดภายใต้โครงการปฏิรูปที่ดินและการกระจายสิทธิในการเข้าถึงที่ดินของประเทศไทยไม่สามารถสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มบุคคลทุกกลุ่มก็คือ ปัญหาที่เกิดจากตลาดที่ดินและระบบเศรษฐกิจที่ยังคงยึดโยงอยู่กับกลไกสถาบันการเมืองอยู่สูง โดยเฉพาะบทบาทของประเทศไทยจากการบังคับใช้กฎระเบียบ นโยบายและโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การจัดทำผังเมืองและโครงการพัฒนาเมืองในจังหวัดนครนายก ที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามกระแสของทุนจากในเมืองและจากภาคอุตสาหกรรม เพื่อสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ทั้งนี้ แนวโน้มของการใช้ที่ดินในกรณีนครนายกไม่ได้เกิดขึ้นบนฐานของการใช้ที่ดินโดยเสรีภายใต้กลไกตลาด แต่เกิดขึ้นบนฐานของการควบคุมกำกับของรัฐ ดังคำสัมภาษณ์ของกลุ่มภาคประชาชนจังหวัดนครนายกที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการใช้อำนาจในการกำกับควบคุมการใช้ที่ดินและการเอื้ออำนวยต่อการใช้ที่ดินแก่บุคคลบางกลุ่ม

“มีผังเมืองแล้วมันแน่นนอนว่า จุดไหนเราจะทำอะไรได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่เวลาทางราชการเขาจะทำ เขาต้องลงมาถามเราก่อน คุณต้องการอะไร ต้องสงวนอะไร ต้องถามชาวบ้าน เปิดให้ชาวบ้านเขา ชาวบ้านก็รู้ อย่างที่ ฟาร์มหมูมาตั้ง ผมบอกต้องทำประชาคมนะ ก่อนที่คุณจะลงมือสร้าง คุณก็ลงมา แล้วคุณมาพูดคุยกับเขา เพราะชาวบ้านเขาเป็นเจ้าของพื้นที่” (นาย ข., 2560, สัมภาษณ์ อ้างถึงใน ธัชชนก สัตยวินิจ, 2560, หน้า 150)

“ปัญหาของผังเมืองฉบับนี้มันถูกสร้างขึ้นมาจากที่ชาวบ้านไม่ได้รู้เรื่องเลย ไม่เคยมีทำประชาพิจารณ์ ไม่เคยถามชาวบ้านเลยว่า ชาวบ้านต้องการผังเมืองแบบไหน ต้องการอนาคตของชาวนครนายกให้พัฒนาไปทิศทางใด ไม่เคยมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาก่อนเลย” (สุธี รัตนะมงคลกุล อ้างถึงใน สำนักข่าวสปริงนิวส์, 2558ก)

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในกรณีของนครนายกกับวาทกรรมของการใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้ตลาดเสรีนิยมใหม่ของประเทศไทย จึงเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน เนื่องจากการใช้ที่ดินในจังหวัดนครนายกยังเต็มไปด้วยการใช้อำนาจกำกับควบคุมและการบริหารจัดการที่ดินโดยรัฐ รวมถึงการใช้อำนาจเพื่อกีดกันคนบางกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายภายในโครงการพัฒนาของรัฐออกจากที่ดิน ทั้งนี้ การใช้อำนาจของรัฐเหนือที่ดินและตลาดที่ดินอย่างเต็มที่ภายใต้แนวนโยบายแบบเสรีนิยมและวาทกรรมตลาด เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับข้อถกเถียงในงานของ Nevins และ Peluso (2008) ที่ปฏิเสธต่อปฏิบัติการของวาทกรรมตลาดที่ปราศจากความยึดโยงกับบทบาทของรัฐอำนาจนิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การต่อรองของภาคประชาชนเพื่อการอ้างสิทธิเหนือที่ดิน

ส่วนสุดท้ายของบทความเป็นการตั้งคำถามต่อการตอบโต้ของตัวแสดงในพื้นที่ต่อการสถาปนาอำนาจของรัฐเหนือที่ดินและวาทกรรมตลาดในกรณีของจังหวัดนครนายก ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนนี้มีรากฐานมาจากการปรับใช้มโนทัศน์ในเรื่องของ “การเคลื่อนไหวแบบคู่ขนาน” (double movement) อันเป็นมโนทัศน์ของ Polanyi (1944) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพิจารณาความขัดแย้งและปฏิบัติการของการต่อสู้ต่อรองที่ไม่ได้มีลักษณะเชิงเดียวหรือเส้นตรง (linear movement) แต่เป็นลักษณะเชิงซ้อนเสมอ หรือกล่าวคือสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินในกรณีของนครนายก การเคลื่อนไหวในด้านหนึ่ง ปรากฏให้เห็นถึงปฏิบัติการของวาทกรรมตลาดและรัฐต่อการควบคุมกำกับและบริหารจัดการที่ดิน แต่ในเวลาเดียวกัน การเคลื่อนไหวในอีกด้าน ย่อมปรากฏให้เห็นถึงความพยายามในการตอบโต้ของผู้ถูกกีดกันจากรัฐและตลาดออกจากที่ดิน ตัวอย่างของปฏิบัติการของการต่อสู้และต่อรองในกรณีของต่างประเทศ เช่นกรณีของการต่อสู้ของชนพื้นเมืองในประเทศชิลีในงานของ Moore (1993) และ Hammar (2002) โดยที่งานทั้งสองชิ้นดังกล่าว เป็นงานศึกษาที่ชี้แนะถึงการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นทิศทางเดียวเสมอ แต่ยังเป็นการเคลื่อนไหวแบบคู่ขนานหรือเชิงซ้อนภายใต้ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างเกษตรกร ชนพื้นเมือง และกลุ่มทุน รวมถึงนำเสนอถึงปฏิบัติการของการต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์ (negotiating identity) เพื่ออ้างสิทธิเหนือที่ดินของกลุ่มตัวแสดงต่าง ๆ อย่างการอ้างถึงสิทธิของชนพื้นเมืองที่ได้จากบรรพบุรุษ (ในงานของ Moore) หรือการอ้างความผูกพันที่มีตั้งแต่อดีตของชนพื้นเมืองต่อที่ดิน (ในงานของ Hammar)

สำหรับการต่อรองเพื่ออ้างสิทธิเหนือที่ดินในกรณีของนครนายก แม้ว่าการต่อสู้ต่อรองจะไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การอ้างสิทธิการครอบครองและเข้าถึงการใช้ที่ดินเฉกเช่นเดียวกับกรณีของชนพื้นเมืองในชิลี แต่การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในนครนายกเป็นการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการกำหนดแนวโน้มของการใช้เหนือที่ดินภายในจังหวัด ดังเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชนภายในจังหวัดต่อการที่รัฐมีความพยายามในการปรับเปลี่ยนและแก้ไขผังเมืองฉบับปี พ.ศ. 2555 เพื่อเพิ่มพื้นที่อุตสาหกรรมภายในจังหวัด และส่งเสริมการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของเมืองและกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุนจากภายนอกที่ต้องการเข้ามาลงทุนในกิจการโรงงาน อุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร บ้านพักตากอากาศ รีสอร์ท และแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครนายก ซึ่งหากผังเมืองฉบับดังกล่าวมีการปรับแก้ไขโดยรัฐแล้วเสร็จ เครือข่ายภาคประชาชนบางส่วนเชื่อว่า จะนำไปสู่การสร้างปัญหาต่อการเข้าถึงสิทธิในการถือครองที่ดิน รวมถึงก่อให้เกิดแนวโน้มของการสูญเสียที่ดินทำกินของเกษตรกรภายในพื้นที่ อันเนื่องมาจาก การที่เกษตรกรบางส่วนถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรและการถือครองที่ดิน และที่ดินบางส่วนยังที่เกษตรกรถือครองอยู่ยังถูกกำหนดเป็นพื้นที่ควบคุมการใช้ประโยชน์อื่น ๆ แทนที่การใช้ประโยชน์ในการทำภาคเกษตรกรรม

ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวของประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชนในนครนายกเพื่อตอบโต้ต่อการใช้อำนาจรัฐดังกล่าว เกิดขึ้นบนหนทางของ “การช่วงชิงความหมาย” ของแนวโน้มการใช้ที่ดินและทิศทางการพัฒนาของจังหวัด โดยที่ประชาชนอาศัยการอ้างถึง “วิถีการผลิต” เดิมของคนในพื้นที่ อย่างวิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรม รวมถึงการอ้างถึง “วิถีชีวิต” เดิมของคนในพื้นที่ ดังสะท้อนให้เห็นจากคำขวัญประจำจังหวัด คือ “นครนายก เมืองในฝันที่ใกล้กรุง ภูเขางาม น้ำตกสวย รวยธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ” ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกรณีของการต่อสู้ของชนพื้นเมืองในซิมบับเว ก็ถือเป็นการต่อสู้ผ่านการอ้างถึงความผูกพันที่ผู้อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่นครนายกมีต่อวิถีการผลิตวิถีชีวิตเหนือที่ดิน ทั้งนี้ ตัวอย่างของคำสัมภาษณ์ของประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชนต่อการอ้างสิทธิและความผูกพันเหนือที่ดินในจังหวัดของตนเอง เช่น

“ใคร ๆ ก็อยากไปเที่ยวนครนายก เพราะใกล้กรุงเทพ มีผลไม้ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ คือ มะยมขิด ทั้งภาคเกษตรกรรม สถาบันศึกษาของเราก็มี ชื่อเสียงเช่นกัน เพราะฉะนั้นคือเราไม่ต้องการที่จะมีโรงงานอุตสาหกรรม เกิดขึ้นในจังหวัดเรา” (สมจิตร แก้วคุณ อ้างถึงใน ThaiPBS, 2558)

“เป็นการปลดล็อกโรงงานในเขตพื้นที่ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงสีของผังเมืองเพื่อให้สามารถสร้างโรงงานอุตสาหกรรมได้ โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียว และถ้าร่างผังเมืองฉบับนี้ประกาศใช้ได้จะมีโรงงานเข้ามา 260 กว่าโรงงาน และมันสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนนครนายกจากเมืองท่องเที่ยว เมืองเกษตร เป็นเมืองอุตสาหกรรม” (รังสรรค์ ผดุงธรรม อ้างถึงใน MGR Online VDO, 2558)

“มีการขยายพื้นที่ ที่จะให้มีคนเข้ามาอาศัยได้มากขึ้น เพราะปัจจุบัน จังหวัดนครนายกได้กลายเป็นชุมชนผู้สูงอายุ ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุ ชาวต่างชาติเข้ามาพักอาศัย ซึ่งทำให้ชาวนครนายกไม่พอใจและไม่ต้องการให้มีคนเข้ามาพักอาศัยในจำนวนที่มากกว่าปกติ แต่เพียงแค่ต้องการอนุรักษ์ ธรรมชาติเอาไว้” (สุธี รัตนะมงคลกุล อ้างถึงใน MGR Online VDO, 2558)

“พื้นที่ผลิตผลไม้ให้นครนายก กันไว้ไม่ให้เกิดการใช้ที่ดินอื่นเข้ามาแทรก ไม่งั้นมันสมมติว่ามีการจัดสร้างบ้านจัดสรร สวนผลไม้ก็จะหายไป เหมือนนนทบุรี สวนทุเรียนหายไป เพราะว่าไม่ได้กันไว้แต่แรก” (นาย ค., 2560, สัมภาษณ์ อ้างถึงใน ธัชชนก สัตยวินิจ, 2560, หน้า 162)

ภาพรวมคำสัมภาษณ์ของประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคมข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการตอบโต้ต่อปฏิบัติการของวาทกรรมตลาดและการใช้อำนาจของรัฐเหนือที่ดินที่มีเป้าหมายมุ่งเน้นกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ซึ่งประชาชนและเครือข่ายภาค

ประชาสังคมในนครนายกต่างเห็นว่าเป็นสิ่งที่ขัดต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเหนือที่ดินเดิมที่เคยเป็นมา ทั้งนี้ ภาพการตอบโต้ต่อปฏิบัติการของรัฐและวาทกรรมตลาด เพื่อนำเสนอถึงความหมายของการใช้ที่ดินและการพัฒนาของผู้อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่ต่อที่ดิน เห็นได้จากเหตุการณ์การรวมตัวกันของกลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคม 27 องค์กร* เพื่อคัดค้านการปรับเปลี่ยนและแก้ไขผังเมืองฉบับปี พ.ศ. 2555 เมื่อวันที่ 13-14 มิถุนายน พ.ศ. 2560 โดยมีการยื่นข้อเสนอสื่อและแสดง เจตจำนงร่วมกันต่อประดิษฐ์ ยมนานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก และที่ประชุมคณะกรรมการผังเมืองที่ศาลากลางจังหวัดนครนายก (ประชาติ, 2560) ทั้งนี้ ผลลัพธ์ของการต่อสู้ต่อรองของภาคประชาชนในจังหวัดนครนายกได้นำมาซึ่งการมติที่ประชุมคณะกรรมการผังเมืองเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2560 ให้ยกเลิกร่างกฎกระทรวงผังเมืองรวมจังหวัดนครนายก โดยให้กลับไปใช้กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดนครนายก พ.ศ. 2555 ฉบับเดิม (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2560) ก่อนที่ต่อมากจะมีการทบทวนกระบวนการจัดทำผังเมืองและการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อจัดทำผังเมืองของจังหวัดนครนายกฉบับใหม่ อย่างไรก็ตาม เสียงสะท้อนจากภาคประชาชนยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดทำร่างผังเมืองฉบับใหม่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนภายในจังหวัด รวมถึงยังปรากฏความพยายามอย่างต่อเนื่องของรัฐและกลุ่มทุนในการใช้อำนาจรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกีดกันของบางกลุ่มภายในพื้นที่และเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อสร้างกำไรและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (MGR Online, 2562; ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2563)

บทสรุป

ข้อถกเถียงสำคัญของงานชิ้นนี้ คือความพยายามในการชี้ให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของสถาบันทางการเมืองกับที่ดินในฐานะสิ่งที่ถูกรัฐทำให้กลายเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบตลาดที่ดิน อันเป็นการปฏิเสธต่อคำอธิบายของนักเศรษฐศาสตร์และวาทกรรมตลาดแบบเสรีนิยมใหม่ที่ชี้ว่าที่ดินในฐานะสินค้าในตลาดและการใช้ที่ดินถูกขับเคลื่อนด้วยกลไกตลาดและปราศจากการแทรกแซงและการควบคุมของรัฐ รวมถึงการถกเถียงกับงานศึกษาเกี่ยวกับอำนาจการกีดกันที่ผ่านมาบางชิ้นที่มุ่งสนใจเพียงอำนาจทางการเมืองหรืออำนาจของรัฐ และลดทอนความสำคัญของอำนาจทางเศรษฐกิจหรือของตลาดที่มีผลต่อการ

* เครือข่ายทั้ง 27 องค์กรประกอบด้วย สมาคมพลเมืองนครนายก สมาคมสื่อมวลชนเพื่อการท่องเที่ยว สมาคมชาวนครนายก สมาคมลูกเสือนครนายก สโมสรสุขภาพจังหวัดนครนายก สภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครนายก สภาเกษตรกรจังหวัดนครนายก ชมรมชาวดำรงจังหวัดนครนายก ชมรมจักรยานนครนายก ชมรมกีฬาจักรยานนครนายก เครือข่ายพลเมืองนครนายก กองทุนสวัสดิการชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวไทยพวน ชมรมข้าราชการพลเมืองบ้านฉางนครนายก ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนครนายก ชมรมคนรักสัตว์ป่าจังหวัดนครนายก กลุ่มเยาวชนต้นกล้าจังหวัดนครนายก สมาพันธ์ส่งเสริมพัฒนาเกษตรแห่งชาติสาขานครนายก อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนครนายก เครือข่ายเกษตรอินทรีย์นครนายก กลุ่มคนรักพระอาจารย์ คณะกรรมการผู้นำเขื่อนขุนด่านปราการชล ชมรมท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดนครนายก เครือข่ายตลาดนัดชุมชนอำเภอองครักษ์ เครือข่ายผังเมืองจังหวัดนครนายก กลุ่มรวมใจต้านภัยปอดหิน ชุมพล ปิงศาล และกลุ่มรักษานาหินลาด (ประชาติ, 2560)

กีดกันผู้คนออกจากที่ดินหรือทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่ดินในจังหวัดนครนายกเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐมีการสถาปนาอำนาจผ่านทั้งกฎระเบียบ (นโยบาย โครงการพัฒนา และกฎระเบียบต่าง ๆ) การบีบบังคับ (หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐควบคุมกำกับและบริหารจัดการที่ดิน) ความชอบธรรม (รัฐบาลทั้งจากการเลือกตั้งและการรัฐประหาร) รวมถึงตลาด (วาทกรรมตลาดแบบเสรีนิยมใหม่) ที่มุ่งเน้นในการนำที่ดินของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เข้าสู่ตลาดที่ดิน และกำหนดแนวโน้มของการพัฒนาและการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐและกระแสทุนจากภายนอกพื้นที่ทั้งจากเมืองและภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายต่อรายรับที่เพิ่มสูงขึ้น และคำบอกเล่าของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายของรัฐและทุนดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกัน จนนำไปสู่ความพยายามของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่และเครือข่ายภาคประชาชนในการอ้างสิทธิของตนเองเหนือที่ดินผ่านการต่อสู้ต่อรองด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการช่วงชิงความหมายของแนวโน้มการใช้ที่ดินและทิศทางการพัฒนาของจังหวัด บนหนทางของการอ้างถึงวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเหนือที่ดินที่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มีความผูกพันมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2562). “อำนาจกีดกัน” เปลี่ยน “ความสมบูรณ์” เป็น “ขาดแคลน” กรณีเขื่อนลำน้ำโขง และ ทวงคืนผืนป่า. วันที่ค้นข้อมูล 2 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://isaanrecord.com/2019/07/23/power-of-exclusion-government-policy-ubon/>
- กรมที่ดิน. (2552). ตารางผลการดำเนินการแจกโฉนดที่ดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551. วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก <https://www.dol.go.th/doc/Pages/รายงานผลการแจกโฉนดที่ดิน-ปีงบประมาณ-พ.ศ.-2550.aspx>
- กฤษฎา บุญชัย. (2547). แปลงทรัพย์สินให้เป็นของกลุ่มทุนหรือจะแปลงสิทธิให้ประชาชน. ใน ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ และวราภรณ์ เอี่ยมเอื้อยุทธ (บก.). *วิพากษ์แนวคิดแปลงทรัพย์สินเป็นทุน ถึงปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย* (หน้า 97-106). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- กัมปนาท เบ็ญจนาวิ. (2557). การพัฒนาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเมืองพัทยากับการปรับตัวของชุมชนชาวจีนหนองซากแก้ว. ใน *Conference Proceedings The New Model and approach in Political Science: Graduate Students' Perspective* (หน้า 249-280). กรุงเทพฯ: Konrad-Adenauer-Stiftung Thailand and Institute of Democratization Studies.
- กัมปนาท เบ็ญจนาวิ. (2561). ชนชั้นเสียงในเมืองท่องเที่ยว: กรณีศึกษาพนักงานจัดเก็บขยะของเทศบาล. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบุรพา*, 6(1), 95-117.
- กัมปนาท เบ็ญจนาวิ. (2562). อุตสาหกรรมในฐานะจักรกลในการขับเคลื่อน: ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในมุมมองของภาคเอกชน. ใน *รัฐบ้านป่วน: กระแสการเมือง ระบบโลก และการบริหารภาครัฐในยุค Disruption* (หน้า 248-266). ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เกษียร เตชะพีระ. (2547). แปลงสินทรัพย์เป็นทุนแปลงตาสีตาสาเป็นเถาแก่. ใน ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ และวราภรณ์ เอี่ยมเอื้อยุทธ (บก.). *วิพากษ์แนวคิดแปลงทรัพย์สินเป็นทุน ถึงปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย* (หน้า 81-88). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- จังหวัดนครนายก. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครนายก*. วันที่ค้นข้อมูล 10 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.nakhonnayok.go.th/home/page.php?id=38>
- จิรายุทธ์ สีม่วง. (2560). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาชุมชนประมงชายฝั่งหาดตากวน - อ่าวประดู่ ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบุรพา*, 5(1), 1-21.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนา ความเปลี่ยนแปลง ปฏิบัติการทางสังคม และข้อเสนอเชิงนโยบาย ภายใต้การพัฒนาอุตสาหกรรม ในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบุรพา*, 8(1), 25-47.

- ณตยา แป้นแป้ม. (2552: 51). *ต้นทุน-ประสิทธิผลของโครงการเร่งรัดการออกโฉนดที่ดินทั่วประเทศตามนโยบายการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน*. สารนิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์การพัฒนามนุษย์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธัชชนก สัตยวินิจ. (2560). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การทบทวนและปรับปรุงยุทธศาสตร์การพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกสู่การเป็นประเทศอาเซียนในจังหวัดนครนายก: กรณีการจัดการพื้นที่สีเขียวในบริบทอุตสาหกรรม*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2547). การแปลงทรัพย์สินเป็นทุน: ข้อค้านและตั้ง. ใน ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ และ วราภรณ์ เอี่ยมเอื้อยุทธ (บก.). *วิพากษ์แนวคิดแปลงทรัพย์สินเป็นทุน ถึงปัญหาการจัดการที่ดินในสังคมไทย* (หน้า 72-80). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- บ้านเมืองน่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม จังหวัดนครนายก. (ม.ป.ป.). วันที่ค้นข้อมูล 3 กุมภาพันธ์ 2561. เข้าถึงได้จาก <http://www.nakhonnayok.go.th/data/home%20good.html>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2560). *นครนายก เฮ ใช้ผังเมืองเดิมปี'55 ปิดทางตั้งคอนโด-โรงงานก่อมลพิษ*. วันที่ค้นข้อมูล 9 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1498462283
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2563). *"จัดรูปที่ดินใหม่" 44 จังหวัด ทะลวงที่ "ตาบอด" อพราคาเพิ่ม 10 เท่า*. วันที่ค้นข้อมูล 1 กันยายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-513704>
- ประชาไท. (2560). *27 องค์กรประชาสังคม ค้านแก้ผังเมืองนครนายก-นัดร้องผู้ว่าฯ ต่อ*. วันที่ค้นข้อมูล 9 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2017/06/71910>
- มติชน. (2546). "นครนายก" สัมมนาผังเมืองรวม คนแห่ร่วมนึกว่าเรื่อง"เมืองใหม่," มติชน (27 พฤศจิกายน 2546). หน้า 22.
- วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และคณะ. (2548). *โครงการศึกษาระบบการจัดการที่ดินในระดับท้องถิ่น*. วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก <http://landforum.trf.or.th/attachments/article/14/PDF02-01.pdf>
- วิทยา สุริยา. (2557). *ผลสัมฤทธิ์ของการวางผังเมือง: กรณีศึกษาผังเมืองรวมเมืองนครนายก*. วิทยานิพนธ์การวางผังภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. (บก.). (2539). *ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สำนักข่าวสปริงนิวส์. (2558). *เครือข่ายพลเมืองนครนายก คัดค้านการสร้างโรงงาน อุตสาหกรรม วันที่ 27 กรกฎาคม 2558*. [Video file]. วันที่ค้นข้อมูล 30 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=sHG1Qf4hl3M>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 จังหวัด*

นครนายก. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2554* จังหวัด

นครนายก. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2558* จังหวัด

นครนายก. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลพื้นฐาน*. วันที่ค้นข้อมูล 10 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึง

ได้จาก <https://khonyok.go.th/public/location/data/index/menu/24>

โอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2559). การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่น ด้วยวิธีการประวัติศาสตร์

บอกเล่า: กรณีศึกษาตำบลกระแสน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดระยอง. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบวรพา*, 4(2), 1-29.

Land Watch Thai. (2562). *สรุปสถานการณ์ปัญหาป่าไม้ที่ดิน และข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลใหม่*.

วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก <http://landwatchthai.org/2931>

MGR Online. (2562). *ย้ายเมืองหลวงต้องไป “นครนายก” สาธารณูปโภคพร้อมต่อไฮสปีดเชื่อม 3*

สนามบินได้!. วันที่ค้นข้อมูล 1 กันยายน 2563, เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9620000090649>

MGR Online VDO. (2558). *รายงานพิเศษ... ชาวนครนายกค้านผังเมืองอภัยศ.* [Video file]. วันที่ค้น

ข้อมูล 30 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=rHjEp7_yC4c&t=167s

ThaiPBS. (2558). *รายการ สถานีประชาชน ตอน คัดค้านผังเมืองใหม่ จ.นครนายก วันที่ 22 กรกฎาคม*

2558. [Video file]. วันที่ค้นข้อมูล 30 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=pffo8vJRL_k&t=2860s

ภาษาต่างประเทศ

Akram-Lodhi, A. H. (2005). Vietnam's Agriculture: Processes of Rich Peasant Accumulation and Mechanisms of Social Differentiation. *Journal of Agrarian Change*, 5(1), 73-116.

Barney, K. (2008). China and the Production of Forestlands in Lao DRP: A Political Ecology of Transnational Enclosure. In Nevins, J. & Peluso, N. L. (eds.). *Taking Southeast Asia to Market: Commodities, Nature, and People in the Neoliberal Age*. New York: Cornell University Press.

Biggs, D. (2008). Water Power: Machines, Modernizer, and Meta-Commoditization on the Mekong River. In Nevins, J. & Peluso, N. L. (eds.). *Taking Southeast Asia to Market: Commodities, Nature, and People in the Neoliberal Age*. New York: Cornell University

Press.

De Soto, H. (2001). *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. London: Black Swan.

Deininger, K. (2003). *Land Policies for Growth and Poverty Reduction*. Washington, DC.: The World Bank.

Ferguson, J. (1992). The Cultural Topography of Wealth: Commodity Paths and the Structure of Property in Rural Lesotho. *American Anthropologist*, 94(1), 55-73.

Ganjanapan, A. (1989). Conflict over the Deployment and Control of Labor in a Northern Thai Village. In Hart, G. & et.al. *Agrarian Transformations: Local Processes and the State in Southeast Asia*. Berkeley: University of California Press.

Ganjanapan, A. (1994). The Northern Thai Land Tenure System: Local Customs versus National Laws. *Law & Society Review*, 28(3), 609-622.

Ganjanapan, A. (2000). *Local Control of Land and Forest: Cultural Dimensions of Resource Management in Northern Thailand*. Chiang Mai: Regional Center for Social Science and Sustainable Development (RCSD).

Hall, D. (2013). *Land*. Cambridge: Polity.

Hall, D. & Hirst, P., & Murray, T. (2011). *Power of Exclusion: Land Dilemmas in Southeast Asia*. Singapore: National University of Singapore.

Hammar, A. (2002). The Articulation of Modes of Belonging: Competing Land Claims in Zimbabwe's Northwest. In Kristine Juul & Christian Lund. *Negotiating Property in Africa*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Hart, G. (1997). Multiple Trajectories of Rural industrialization: An Agrarian Critique of Industrial Restructuring and the New Institutionalism. In David Goodman and Michael Watts. (eds.). *Globalising Food: Agrarian Questions and Global Restructuring*. London: Routledge.

Levien, M. (2012). The Land Question: Special Economic Zones and the Political Economy of Dispossession in India. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3-4), 933-969.

Lund, C. (2008). *Local Politics and the Dynamics of Property in Africa*. New York: Cambridge University Press.

Maclean, K. (2008). Sovereignty in Burma after the Entrepreneurial Turn: Mosaics of Control, Commodified Spaces, And Regulated Violence in Contemporary Burma. In Nevins, J.

& Peluso, N. L. (eds.). *Taking Southeast Asia to Market: Commodities, Nature, and People in the Neoliberal Age*. New York: Cornell University Press.

Moore, D. S. (1993). Contesting Terrain in Zimbabwe's Eastern Highlands: Political Ecology, Ethnography, and Peasant Resource Struggles. *Economic Geography*, 69(4), 380-401.

Neumann, R. P. (1999). Land, Justice, and the Politics of Conservation in Tanzania. In Charles Zerner. (ed.). *People, Plants, and Justice: The Politics of Nature Conservation* (pp. 117-133). New York: Columbia University Press.

Nevins, J., & Peluso, N. L. (2008). Introduction: Commoditization in Southeast Asia. In *Taking Southeast Asia to Market: Commodities, Nature, and People in the Neoliberal Age* (pp. 1-23). New York: Cornell University Press.

Nyantakyi-Frimpong, H., & Kerr, R. B. (2017). Land Grabbing, Social Differentiation, Intensified Migration and Food Security in Northern Ghana. *The Journal of Peasant Studies*, 44 (2), 421-444.

Pearce, F. (2012). *The Land Grabbers: The New Fight Over Who Owns the Earth*. Boston: Beacon Press.

Polanyi, K. (2001 [1944]). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston: Beacon Press.

White, C. P. (1982). Socialist Transformation of Agriculture and Gender Relations: the Vietnamese Case. *Bulletin*, 3(4), 44-51.

ความขัดแย้งทางการเมืองในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบ
เป็นสนามการค้า ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ
(พ.ศ. 2531 – 2534)*

ศศิธร โอเจริญ**
เมธิพัชญ์ จงวโรทัย***

(วันรับบทความ : 29 เมษายน 2563, วันแก้ไขบทความ : 10 กรกฎาคม 2563,
วันตอบรับบทความ : 11 สิงหาคม 2563)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยมุ่งศึกษาบทบาทของฝ่ายต่างๆ ในการดำเนินนโยบาย รวมทั้งศึกษาถึงความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ ในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง รวมทั้งใช้การพรรณนาวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์

การเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่างไทยกับประเทศในอินโดจีนจากการเผชิญหน้า มาเป็นการเปิดสัมพันธทางการค้าภายใต้นโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับการผลักดันจากคณะที่ปรึกษานโยบายของนายกรัฐมนตรี ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่าหน่วยงานทางด้านความมั่นคงไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศเช่นกัน

คำสำคัญ: นโยบายต่างประเทศของไทย, เปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า, การทูตเชิงเศรษฐกิจ, ความขัดแย้งทางการเมือง, รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง บทบาทของกลุ่มทหารในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531-2534)

** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

email: sasithorn_o@go.buu.ac.th

*** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

email: methipat.c@gmail.com

Political Conflict around the “Turning the Battle Field into Economic Area” Policy of General Chatichai Choonhawan’s Government (1988-1991)

Sasithorn O-Charoen*

Methipat Chongwarothai**

(Received Date : April 29, 2019, Revised Date : July 10, 2020,

Accepted Date : August 11, 2020)

Abstract

This research is set to study the policy termed “Turning the battle field into economic area” by General Chatichai Choonhawan. This research should study the role of several sides participating in the process of implementing the policy, as well as the cooperation and conflict between them. The scope of this study will cover the period when General Chatchai Choonhawan served as Prime Minister of Thailand, i.e. the years from 1988 to 1991. This study will be based on historical methodology which aims to gather an in-depth understanding of primary and second sources.

The policy “Turning the battle field into economic area”, also connected to the restyling of Thai foreign policy concerning Indochina from confrontation to strengthen the relationship in the field of economic, was pushed forward by the board of advisors to the Prime Minister, while the Foreign Ministry was against it. The disagreement concerning this point finally led to the conflict between the Prime Minister and the board of advisors to the Prime Minister on the one side, and the Foreign Ministry on the other side. Apart from the Foreign Ministry, the security agency was also against the said policy.

Keywords: Thai foreign policy, Turning the battle field into economic area, Economic diplomacy, Political conflict, General Chatichai Choonhawan’s government

* Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities and Social Science, email: sasithorn_o@go.buu.ac.th

** Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University,
email: methipat.c@gmail.com

บทนำ

นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ข้าราชการกลายเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการบริหารประเทศ โดยเฉพาะกองทัพที่ขึ้นมามีบทบาททางการเมือง หลายทศวรรษต่อมา ผู้นำรัฐบาลยังคงเป็นทหาร ช่วงเวลานี้ในประวัติศาสตร์ไทยจึงเป็นช่วงเวลาของการปกครองแบบเผด็จการทหาร ทั้งนี้ แม้ว่าผู้นำกองทัพจะสามารถยึดกุมอำนาจการเมืองได้อย่างเข้มแข็ง แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ระบบราชการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายส่วนใหญ่ ข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลากหลายด้าน ซึ่งเรียกโดยรวมได้ว่า เทคโนแครต คนกลุ่มนี้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ หลายครั้งในประวัติศาสตร์ข้าราชการกลุ่มนี้ยังได้รับตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา ฯลฯ ดังนั้น การเมืองไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเป็นการเมืองภายใต้อำนาจข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน

อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลาที่มีอำนาจการเมืองตกอยู่กับฝ่ายทหารนั้น นักการเมืองและพรรคการเมืองก็พยายามต่อสู้แข่งขันเพื่อให้ได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง และหนึ่งในยุทธวิธีสำคัญคือการเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นประเด็นที่มีพลังกดดันเผด็จการทหารจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ ผลที่ตามมาคือ นักการเมืองได้มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลในระยะสั้นๆ ก่อนที่จะถูกรัฐประหารและผู้นำทหารต่างแย่งชิงอำนาจกันเพื่อกลับเข้ามายุติครองอำนาจการเมืองวนเวียนจนเป็นวัฏจักร

จนกระทั่งสงครามเย็นเริ่มขึ้นหลังสิ้นสุดสงครามโลก ครั้งที่ 2 ภัยคุกคามใหม่ต่อการยึดครองอำนาจของบรรดาผู้นำเผด็จการทหารจึงเกิดขึ้น การขยายอิทธิพลอย่างรวดเร็วของลัทธิคอมมิวนิสต์ในคาบสมุทรอินโดจีนส่งผลคลอนแคลนเสถียรภาพของหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทยด้วย ในฐานะที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศลาวและกัมพูชา ซึ่งขบวนการคอมมิวนิสต์กำลังเติบโตและสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยจึงมีความเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการตกเป็นเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงทางเมืองไปสู่สังคมนิยมจากฝ่ายซ้ายทั้งภายในประเทศและจากประเทศเพื่อนบ้าน

แม้ว่า ผู้นำเผด็จการของไทยจะสามารถควบคุมคู่แข่งทางการเมืองภายในประเทศ เช่น นักการเมือง ปัญญาชนไว้ได้อย่างยาวนาน แต่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังเป็นปัญหาที่ยากจะจัดการ เพราะลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ใช่แค่คู่แข่งหรือศัตรูในประเทศ แต่ยังมีเครือข่ายเชื่อมโยงไปสู่ระดับภูมิภาคและระดับโลก

สถานการณ์ดังกล่าวกลายเป็นจุดเริ่มต้นของนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของค่ายเสรีประชาธิปไตยนับตั้งแต่นั้น ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาก็ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการรับมือกับกองกำลังต่างชาติที่อาจรุกรานประเทศไทย

ในขณะเดียวกันความร่วมมือดังกล่าว ยังช่วยรับประกันเสถียรภาพของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ในฐานะมิตรที่ดีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะไม่ถูกวิจารณ์แม้ว่าจะเป็นผู้นำเผด็จการทหาร ตรงกันข้ามยังได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ จากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ “การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์” ยังกลายเป็นเครื่องมือในการกำจัดศัตรูทางการเมืองของเผด็จการทหารในเวลาต่อมา ภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์จึงเป็นทั้งอันตรายและประโยชน์ต่อรัฐบาลในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ในช่วงเวลาที่กองทัพและรัฐบาลไม่อาจแยกออกจากกันได้ จึงมีการกำหนดนโยบายให้ลัทธิคอมมิวนิสต์และรัฐบาลคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่ยากจะประนีประนอมต่อมาอีกยาวนาน

แต่ภายใต้ช่วงเวลาสั้นๆ ของการกลับมาใช้อำนาจของฝ่ายนักการเมือง อย่างน้อยใน 2 รัฐบาล กลับแสดงให้เห็นมุมมองที่แตกต่างออกไปในการกำหนดความสัมพันธ์กับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ หนึ่งคือในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ประเทศไทยเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน และสองคือในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เริ่มต้นความสัมพันธ์กับรัฐบาลสังคมนิยมในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” นโยบายดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศครั้งสำคัญ แต่ก็นำมาซึ่งความขัดแย้งของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศสังคมนิยมมาโดยตลอด การปรับเปลี่ยนนโยบายข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นความแตกแยกและแตกร้างของฝ่ายการเมืองที่นำโดยนักการเมืองที่กลับมาใช้อำนาจกับฝ่ายข้าราชการที่มีอำนาจมาก่อนยาวนาน

การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยมุ่งศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายนี้ รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่นำมาสู่ความขัดแย้งและความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ ในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ซึ่งจะเป็นการเติมเต็มช่องว่างทางความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยให้สมบูรณ์มากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2534
2. ศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2534

การทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านภายหลังยุคสงครามเย็น เป็นงานที่มุ่งศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะเป็นศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังปรากฏในงานศึกษาของสุพรรณนิการ์ สวิระสฤษดิ์ (2526) เรื่อง “นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2523” พัทรี ลิ้มโกคา (2528) เรื่อง “นโยบายของไทยต่อปัญหาผู้อพยพชาวกัมพูชาในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์” อรอนงค์ น้อยวงศ์ (2541) เรื่อง “กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทยสมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รัชนิดา ยืนยง (2538) เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายไทยต่อสหภาพ เมียนมาร์ในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523 - 2531) กับยุคหลังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2531-2538)” อรชา รักดี (2548) เรื่อง “ความร่วมมือด้านความมั่นคงชายแดนไทย-มาเลเซีย : ศึกษาปัญหาและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ค.ศ. 1980 – 1988)”

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในยุคหลังสงครามเย็น โดยมุ่งศึกษาถึงบทบาทของหน่วยงานและองค์กรที่มีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ดังปรากฏใน สุณัย ผาสุข (2539) ศึกษา นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชา ซึ่งพบว่า ความขัดแย้งในการกำหนดนโยบายและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชามีสาเหตุมาจากการที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณและคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีมีจุดยืนที่ต่างจากกระทรวงการต่างประเทศ โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณและคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเริ่มนโยบายติดต่อกับระบอบเฮง สัมริน และนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศยังคงยึดแนวทางการดำเนินนโยบายตามแนวทางเดิมที่มุ่งกดดันเวียดนามและระบอบเฮง สัมริน ด้วยมาตรการที่แข็งกร้าวทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ซึ่งนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อกัมพูชามากกว่ากระทรวงการต่างประเทศ

เวณิกา บุญมาคลี (2536) ได้นำเสนอถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยนำเรื่องผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไทยจะได้รับจากการดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับสหภาพเมียนมาร์ มาพิจารณาเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการดำเนินการตามมติของประชาคมโลก โดยใช้มาตรการกดดันสหภาพเมียนมาร์ภายใต้เหตุผลเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งงานศึกษาของเวณิกาพบว่า ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยทั้งสามหน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ สภาความมั่นคงแห่งชาติ และกองทัพ ต่างมีความเห็นว่า สถานการณ์ทางการเมืองภายในสหภาพเมียนมาร์ และปัญหาการละเมิดสิทธิ

มนุษยชนในสหภาพเมียนมาร์เป็นปัญหาภายในของสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งไทยไม่มีสิทธิเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของสหภาพเมียนมาร์ นอกจากนี้ ไทยยังมองว่า นานาชาติไม่ได้ดำเนินมาตรการกดดันสหภาพเมียนมาร์อย่างจริงจัง และยังอนุญาตให้ภาคเอกชนของตนลงทุนในสหภาพเมียนมาร์ได้ อีกทั้งการใช้มาตรการกดดันยังจะส่งผลให้สหภาพเมียนมาร์กลับไปใช้นโยบายปิดตัวเอง ดังนั้น การดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับสหภาพเมียนมาร์จึงเป็นประโยชน์กับไทยมากกว่า เนื่องจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้ไทยสามารถเจรจาเรื่องปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนด้านตะวันตกกับสหภาพเมียนมาร์ และยังเปิดโอกาสให้ไทยสามารถเข้าไปลงทุนในสหภาพเมียนมาร์ได้

ดาวมาศ อิมสำราญรัชต์ (2535) ศึกษาบทบาทของกระทรวงกลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ และสภาความมั่นคงแห่งชาติในกรณีพิพาทสามหมู่นบ้านระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว โดยพบว่าทั้งสามหน่วยงานต่างตีความผลประโยชน์ของชาติแตกต่างกัน จึงส่งผลต่อแนวทางในการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังเห็นว่า การเมืองในระบบราชการไทยมีอิทธิพลและบารมีส่วนบุคคลของผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย

สิริมน อติแพทย์ (2536) ศึกษาบทบาทของกองทัพไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า โดยพบว่า ระหว่าง พ.ศ. 2539 – 2541 กองทัพไทยมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า โดยผู้บัญชาการทหารบกของไทยในเวลานั้นใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลอันดีกับผู้นำรัฐบาลทหารพม่า ส่งผลให้การเจรจาแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำได้ง่ายขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ต้องการศึกษาการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า โดยมุ่งศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายนี้ รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่นำมาสู่ความขัดแย้งในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า การศึกษานี้ครอบคลุมระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2534 อันเป็นช่วงเวลาที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง โดยหลักฐานขั้นต้น ได้แก่ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุมรัฐสภา คำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบาย และหนังสือพิมพ์ หลักฐานชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความ และนำเสนอโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ตามเหตุการณ์

ผลการศึกษา

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงครามเย็น

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเมืองโลกเข้าสู่สภาวะสงครามเย็น ซึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างประเทศที่สนับสนุนแนวทางเสรีนิยมกับประเทศที่สนับสนุนแนวทางสังคมนิยม ไทยเป็นประเทศเล็กที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองโลก ดังนั้น ไทยจึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจของโลก การกำหนดนโยบายในการบริหารราชการภายในของไทยและการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา จึงถือเอาการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นนโยบายสำคัญ นอกจากคอมมิวนิสต์จะเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของโลกแล้ว ผู้นำของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีทัศนะว่า คอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อความมั่นคงของไทยด้วย

ภายใต้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้กำลังทหารเพื่อต่อต้านกับกองกำลังของขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้านของไทย โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มอินโดจีน ได้แก่ กัมพูชา ลาว และเวียดนาม นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผูกอยู่กับเรื่องความมั่นคงและการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้กำลังทหารเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้าน กองทัพจึงขึ้นมามีบทบาทนำร่วมกับรัฐบาลในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคง โดยที่กระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่เป็นผู้รับนโยบายไปดำเนินการเท่านั้น (กุลนันทน์ คันธิก, 2560, หน้า 38) และแนวทางดังกล่าวยังสืบทอดต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

ด้วยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญเรื่องความมั่นคงมากที่สุด จึงมีการจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 (พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502, 2502) โดยมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเชิงนโยบายของรัฐบาล^{*}

* นายกรัฐมนตรีเป็นประธานสภาความมั่นคงแห่งชาติ รองนายกรัฐมนตรีเป็นรองประธานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และรัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้องเป็นสมาชิก ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยมีเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นสมาชิกและทำหน้าที่เลขานุการ (ในอดีตรัฐธรรมนูญสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 ยังได้ระบุให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติเป็นสมาชิกของสภาความมั่นคงแห่งชาติด้วย แต่กระทรวงดังกล่าวได้ถูกยุบไปหลังการรัฐประหารโดยจอมพลถนอม กิตติขจร ใน พ.ศ. 2514)

ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร มีการจัดตั้งกองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (บก.ปค.) ใน พ.ศ. 2508 โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งในเวลาต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) โดยเป็นการประสานร่วมกันทางยุทธศาสตร์และการดำเนินการระหว่างพลเรือน ตำรวจ และทหาร

ในช่วงเวลาที่กองทัพต้องลดบทบาททางการเมืองลงภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 บทบาทของกองทัพและสภามันคงแห่งชาติดลดลง นักการเมืองได้กลับมามีบทบาทนำทางการเมือง พร้อมกับการฟื้นฟูบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายกับประเทศในกลุ่มอินโดจีน กล่าวได้ว่า บทบาทนำและอิทธิพลของกองทัพในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศต้องหยุดลง (สุรพงษ์ ชัยนาม, 2559, หน้า 516)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศจะกลับมามีบทบาทในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากสงครามการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน แต่การขยายตัวของแนวคิดคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงการขยายตัวของขบวนการสังคมนิยมในประเทศไทยยังคงเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทย ด้วยเหตุนี้ สภามันคงแห่งชาติจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องความมั่นคง โครงสร้างของสภามันคงแห่งชาติมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานสภามันคงแห่งชาติ รองนายกรัฐมนตรีเป็นรองประธานสภามันคงแห่งชาติ และมีสมาชิกประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อพิจารณาโครงสร้างของสภามันคงแห่งชาติจะพบว่า แม้สภามันคงแห่งชาติจะสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ก็มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและผู้บัญชาการทหารสูงสุดร่วมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของกองทัพในสภามันคงแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงการประสานกันระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับกองทัพ

สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีนที่ยังคงมีการสู้รบกันภายใน และส่งผลกระทบมาถึงประเทศไทยต่อเนื่องมาจนถึงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งรัฐบาลไทยกำหนดนโยบายตามแนวทางการทหารนำการเมือง โดยให้กำลังทหารเข้าปราบปรามแนวร่วมของขบวนการคอมมิวนิสต์ และผลักดันกองกำลังของประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาในประเทศไทยออกไป รวมทั้งการที่รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการติดต่อเจรจาระหว่างไทยกับประเทศในกลุ่มอินโดจีน ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา ลาว และเวียดนาม อีกทั้งยังทำให้ไทยถูกดึงเข้าไปร่วมในสงครามเหล่านี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งความมั่นคงและเศรษฐกิจของไทยด้วย

ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศยังคงอยู่ภายใต้หน่วยงานราชการ ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ สภามันคงแห่งชาติ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และกองทัพ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ทุกฝ่ายประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยการที่แต่ละหน่วยงานจะส่งผู้แทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อ

ประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูล และพิจารณาหาความเป็นจริงของสถานการณ์ ซึ่งจะมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน (เวณิกา บุญมาคลี, 2536, หน้า 52)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะเข้าสู่ “ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ” ซึ่งเป็นการประนีประนอมอำนาจทางการเมืองระหว่างนักการเมืองและฝ่ายข้าราชการ (กองทัพมีบทบาทนำ) แต่ข้าราชการยังคงมีบทบาทนำในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ กล่าวได้ว่า หน่วยงานราชการเข้ามามีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศมากขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

เมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ได้ประกาศแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีนด้วยการ “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” โดยเป็นการเปลี่ยนจากนโยบายที่เน้นการเผชิญหน้ากับประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นการประนีประนอมและสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวทางที่ใช้เศรษฐกิจนำหน้าความมั่นคง อันนับเป็นการปรับแนวทางการดำเนินนโยบายของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกด้าน

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ^{*} เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 โดยเป็นนายกรัฐมนตรีที่เป็นตัวแทนจากนักการเมืองและเป็นผู้สมัชชิกสภาผู้แทนราษฎร การที่นักการเมืองสามารถเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จ ถือเป็นการสิ้นสุดของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบที่อยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และทำให้การเมืองในระบบรัฐสภาสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

เมื่อพิจารณาภูมิหลังทางการเมืองของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะพบว่า พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มต้นจากการเป็นทหาร ต่อมาด้วยสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงรัฐบาลเผด็จการทหารระหว่าง พ.ศ. 2500 - 2515 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ถูกแต่งตั้งเป็นทูตในต่างประเทศเป็นเวลา 15 ปี ก่อนจะถูกย้ายกลับมาเป็นอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ ใน พ.ศ. 2515 ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้น พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีบทบาทสำคัญในการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน จะเห็นได้ว่าหน้าที่ในราชการและหน้าที่ทางการเมืองของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เกี่ยวพันอยู่กับการดำเนินการต่างประเทศ ซึ่งการที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

* พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 มียศเป็น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อมาเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2531 ได้รับพระราชทานยศเป็น พลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอก

ถูกแต่งตั้งเป็นทูตนานถึง 15 ปี ทำให้ได้รู้จักและคุ้นเคยกับผู้นำประเทศต่างๆ รวมทั้งยังทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีความคิดเรื่องนโยบายต่างประเทศที่กว้างไกลและรอบด้าน และรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า

ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กลับมามีบทบาทในประเทศไทย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ร่วมกับพลตำรวจเอกประมาณ อดิเรกสาร (พี่ชายของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ) ก่อตั้งพรรคชาติไทย ใน พ.ศ. 2517 โดยใช้ฐานทางเศรษฐกิจจากธุรกิจของเครือข่ายจอมพลผิน ชุณหะวัณ ซึ่งมีการขยายธุรกิจอย่างมากในช่วงเวลาที่ถูกกีดกันจากการเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2500 – 2516 (วิภา เรืองสกุล, 2532, หน้า 130) นอกจากนี้ ยังมีนักธุรกิจทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเข้าร่วมกับพรรคชาติไทยอีกด้วย ทำให้พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีภาพลักษณ์ของกลุ่มธุรกิจ และเป็นพรรคการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มธุรกิจ

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ใน พ.ศ. 2518 และได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา หลังจากนั้นได้ลงสมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคชาติไทยเรื่อยมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2529 ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2531 พรรคชาติไทยได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุด และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย จึงได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ภายหลังการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่มีระบบการปกครองต่างจากประเทศไทย ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลตอนหนึ่งว่า

“...แนวนโยบายใหญ่ๆ คงจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง คงจะเป็นไปตามกลุ่มไหนคือกลุ่มไหนจะครบเวลานี้เราอยู่ในกลุ่มเสรีประชาธิปไตยนะครับ เราคงไม่เปลี่ยนแปลง คงต้องอยู่กับฝ่ายโลกตะวันตก แล้วก็ต้องอยู่กับอาเซียน แต่สำหรับเพื่อนบ้านของเรานั้น ผมอยากจะเน้นหนักอีกครั้งหนึ่งว่า ลาว ญวน เวียดนาม จะต้องไม่ใช่สนามรบนะครับ จะต้องเป็นตลาดการค้าของประเทศไทย เพราะฉะนั้นจึงคิดว่าในอนาคตต่อไปอันไกลนี้แหละครับ เราจะต้องมีการค้าขายกับลาว เวียดนาม เขมร มากขึ้น...” (สำนักข่าวไทย, 2559)

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ซึ่งคำแถลงนโยบายด้านการต่างประเทศแสดงให้เห็นถึงแนวทางการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า โดยจะปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการขยายตลาดการค้าระหว่างกัน และเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้

อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนใช้วิธีการทางการเมืองและการทูตในการแก้ไขปัญหาในภูมิภาค (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ม.ป.ป.)

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าเป็นการสร้างความร่วมมือกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนที่มีอุดมการณ์และระบอบการปกครองที่แตกต่างกัน ให้หันมาสร้างความร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ จึงถือเป็นนโยบายที่ใช้เศรษฐกิจนำหน้าความมั่นคง ซึ่งต่างจากนโยบายของไทยกับประเทศในกลุ่มอินโดจีนตั้งแต่ยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา ที่ให้ความสำคัญกับประเด็นความมั่นคงเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการค้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน จึงจำเป็นต้องสร้างสันติภาพขึ้นในประเทศเหล่านี้ก่อน

การสร้างสันติภาพในภูมิภาคอินโดจีนเริ่มด้วยการสร้างสันติภาพในกัมพูชา ซึ่งที่ผ่านมากัมพูชาแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย แต่รัฐบาลไทยมีความสัมพันธ์กับเขมรเพียง 3 ฝ่าย โดยไม่มีความสัมพันธ์กับฝ่ายนายฮุนเซน รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงดำเนินการประสานงานให้มีการเจรจาร่วมกันระหว่างเขมร 4 ฝ่าย เพื่อให้สงครามกลางเมืองในกัมพูชายุติลง การสร้างสันติภาพในกัมพูชาประสบความสำเร็จโดยสามารถทำให้ทุกฝ่ายยอมเจรจากัน และนำมาสู่ข้อตกลงสันติภาพที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2534 และนำไปสู่การจัดการเลือกตั้งขึ้นในประเทศกัมพูชา

นอกจากนี้ รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ยังขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศลาวและประเทศเวียดนาม ซึ่งนำมาสู่ข้อตกลงในการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง (สะพานมิตรภาพไทย – ลาว) แห่งแรกใน พ.ศ. 2532 เชื่อมนครเวียงจันทน์กับจังหวัดหนองคาย อันเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพอย่างถาวรในภูมิภาค ความสำเร็จในการสร้างสันติภาพขึ้นในอินโดจีน และการขยายตัวของการค้าระหว่างไทยกับประเทศในกลุ่มอินโดจีน ตามแนวทางของนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ส่งผลให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับการขนานนามว่า “มิดเดอริอินโดจีน”

ความขัดแย้งทางการเมืองในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า

ภายหลังการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาทางด้านนโยบายตามคำสั่งแต่งตั้งที่ 84/2531 (กุลนันทน์ คันธิก, 2560, หน้า 106) จำนวน 6 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการอิสระ ได้แก่ นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ (ประธานคณะที่ปรึกษา) รับผิดชอบการวิเคราะห์นโยบายในระดับมหภาค ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศ นายณรงค์ชัย อัครเศรณี ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ นายชวนชัย อัมพันธ์ ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย ที่ปรึกษาด้านกฎหมายระหว่างประเทศ และนายบรรศักดิ์ อุวรรณโณ ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย โดยมีนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ เป็นนักวิจัยประจำคณะที่ปรึกษา คณะที่ปรึกษานโยบายมีหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านนโยบายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน รวมถึงนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การต่างประเทศ และการปฏิรูปกฎหมายเพื่อการพัฒนา โดยเสนอต่อนายกรัฐมนตรีโดยตรง หรือตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย และให้ที่ปรึกษานโยบายมีอำนาจขอข้อมูลความเห็นจากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายกรัฐมนตรีแล้ว

นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย อดีตที่ปรึกษานโยบายได้กล่าวถึงที่มาของการตั้งที่ปรึกษานโยบายว่าเป็นเพราะพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากนักการเมือง จึงไม่มีฐานในระบอบราชการ ดังนั้น จึงตั้งคณะทำงานของตัวเองขึ้นมา เพื่อจะได้ไม่ต้องอยู่ภายใต้การพึ่งพาระบอบราชการ (มติชนสุดสัปดาห์, 2533, หน้า 46) อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ระบอบราชการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและการบริหารราชการของรัฐบาล มาสู่การเมืองที่มีนักการเมืองที่มาจากพรรคการเมืองเป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการกำหนดนโยบายและการบริหารราชการ

คณะที่ปรึกษานโยบายมีที่ทำงานอยู่ที่บ้านพิษณุโลกซึ่งเป็นบ้านพักประจำตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงทำให้มีการเรียกคณะที่ปรึกษานโยบายว่า “คณะที่ปรึกษากันพิษณุโลก” เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ใช้บ้านพิษณุโลกเป็นที่ทำงานของคณะที่ปรึกษานโยบาย จะพบว่าพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องการให้คณะที่ปรึกษานโยบายมีอิสระในการทำงานและไม่ถูกแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจใดๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการหรือพรรคการเมือง อีกทั้งที่ปรึกษานโยบายยังขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และสามารถขอข้อมูลจากหน่วยงานราชการได้ (มติชนออนไลน์, 2562)

ดังนั้น การที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตั้งคณะที่ปรึกษานโยบายจึงแสดงให้เห็นถึงความพยายามลดบทบาทของระบอบราชการในการกำหนดนโยบายลง นอกจากนี้ ยังเป็นการลดบทบาทของพรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาลลงด้วย เนื่องจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษานโยบายอย่างมาก แม้ว่าข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษานโยบายจะต่างจากความเห็นของพรรคร่วมรัฐบาลก็ตาม

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าได้ส่งผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา โดยรัฐบาลที่ผ่านมาของไทยยังคงดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ไทยจึงให้การรับรองรัฐบาลเขมร 3 ฝ่าย และไม่ให้การรับรองรัฐบาลเอง สัมพันธ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม เป็นผลให้ความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชาชะงักลง แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กลับมองว่า ปัญหาภายในของกัมพูชาไม่ควรจะเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา และไทยควรช่วยสร้างสันติภาพในกัมพูชาเพื่อทำให้การค้าระหว่างสองประเทศทำได้สะดวกมากขึ้น แม้ว่าทั้งสองประเทศจะมีแนวคิดทางการเมืองที่ต่างกัน ดังนั้นพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบายจึงมีบทบาทสำคัญในการผลักดันการสร้างสันติภาพในกัมพูชาตามนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า

นอกจากการผลักดันสันติภาพในกัมพูชาแล้ว พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบายยังเห็นว่า ไทยควรขยายการค้ากับเวียดนามและลาว แม้ว่าจะมีระบอบการปกครองที่ต่างกัน และเวียดนามยังได้ถอนทหารออกจากกัมพูชาแล้วในเดือนกันยายน พ.ศ. 2532 ดังนั้น คณะที่ปรึกษานโยบายจึงเห็นว่าภัยคุกคามจากเวียดนามลดลงอย่างมาก ไทยจึงควรปรับนโยบายความสัมพันธ์กับกัมพูชาและ

เวียดนามจากนโยบายเผชิญหน้ามาเป็นนโยบายประนีประนอมและผ่อนปรน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือทางการค้า ภายใต้ต้นนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ซึ่งถือเป็นนโยบายการทูตเชิงเศรษฐกิจ

กองทัพไม่ได้เข้ามาบีบคั้นโดยตรงในการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้ แต่ผู้นำกองทัพได้ช่วยสนับสนุนรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณในการสร้างสันติภาพในกัมพูชา เนื่องด้วยกองทัพมีความสัมพันธ์อันดีกับเขมรฝ่ายต่างๆ ดังนั้น กองทัพจึงช่วยประสานงานกับเขมรฝ่ายนายฮุนเซน แม้ว่ารัฐบาลไทยจะไม่ได้มีความสัมพันธ์กับเขมรฝ่ายนายฮุนเซนอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด ยังมีความใกล้ชิดกับแกนนำเขมรฝ่ายนายฮุนเซน จึงช่วยประสานงานระหว่างคณะที่ปรึกษานโยบายกับเขมรฝ่ายนายฮุนเซน (กุลนันทน์ คันธิก, 2560, หน้า 117) กล่าวได้ว่ากองทัพในช่วงเวลาที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในการสร้างสันติภาพในกัมพูชา

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้ายังได้รับการสนับสนุนจากผู้นำกองทัพ โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ประกาศแนวคิดสุวรรณภูมิ (เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดการสร้างประเทศไทยให้ยิ่งใหญ่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม) อันเป็นแนวคิดที่ต้องการสร้างประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นจุดยุทธศาสตร์สู่ภูมิภาคอินโดจีน (นภารัตน์ พิววัฒนกุล, 2544, หน้า 23) นอกจากนี้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ยังมีบทบาทสำคัญในการติดต่อกับประเทศพม่า โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีความคุ้นเคยกับนายพลชอ หม่อง ผู้นำรัฐบาลทหารพม่า เพื่อโน้มน้าวให้พม่ามีเสรีภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ (เวณิกา บุญมาคลี, 2536, หน้า 60) ซึ่งจะส่งผลให้นักธุรกิจไทยสามารถติดต่การค้าขายกับพม่าได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลไทยเข้าไปมีบทบาทในการสร้างสันติภาพในกัมพูชากลับถูกท้วงติงจากกระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานทางด้านความมั่นคง แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ยังคงยืนยันที่จะสร้างสันติภาพในกัมพูชา ด้วยเหตุนี้ จึงมีการมอบหมายให้ที่ปรึกษานโยบายเป็นผู้ดำเนินการและประสานงานกับฝ่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดการเจรจาระหว่างเขมร 4 ฝ่าย และนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันในการสร้างสันติภาพในกัมพูชา ใน พ.ศ. 2534

การที่นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าถูกท้วงติงจากกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ เนื่องจากแนวคิดที่ต่างกันระหว่างฝ่ายคณะที่ปรึกษานโยบายกับฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติมีความคิดในแนวนอรัญญิม โดยเห็นว่า หากไทยเปลี่ยนนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนจากนโยบายเผชิญหน้ามาเป็นนโยบายประนีประนอมจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย ในขณะที่คณะที่ปรึกษานโยบายจะมีแนวความคิดที่ออกนอกกรอบ และได้รับการสนับสนุนจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความคิดนอกกรอบ (มติชนออนไลน์, 2562) กล่าวคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะ

ที่ปรึกษานโยบายมีแนวคิดที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในรูปแบบใหม่ ที่ไม่ยึดติดกับอุดมการณ์ทางการเมือง และใช้การเจรจาแบบไม่เป็นทางการเข้ามาช่วยในการดำเนินนโยบาย

ความแตกต่างทางความคิดระหว่างฝ่ายพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบาย กับฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ยังส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากกรณีคณะที่ปรึกษานโยบายมีความเห็นที่ต่างจากกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มักจะสนับสนุนแนวทางของคณะที่ปรึกษานโยบาย และในหลายครั้งที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มอบหมายให้คณะที่ปรึกษานโยบายดำเนินการกิจแทนกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะภารกิจในการเจรจาระหว่างเขมร 4 ฝ่าย เพื่อสร้างสันติภาพในกัมพูชา ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศมองว่า เป็นการแทรกแซงและก้าวล่วงการทำงานของตน และเป็นการไม่ให้เกิดอิทธิพลของกระทรวงการต่างประเทศ นำมาสู่ความไม่พอใจพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบาย

ความขัดแย้งระหว่างพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบาย ส่งผลให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมต้องออกมาแสดงความสนับสนุนพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และสนับสนุนนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เพื่อเป็นการรักษาความสัมพันธ์ในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล รวมทั้งในเวลาต่อมาพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ได้ปรับท่าทีต่อการดำเนินนโยบายของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (สุณัย ผาสุข, 2539, หน้า 62 - 66)

แม้ว่าพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะเป็นหัวหน้าพรรคกิจสังคม แต่พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ทำงานและเติบโตในระบบราชการมาตลอดจนเกษียณอายุราชการ โดยเริ่มรับราชการที่กองทัพอากาศ ต่อมาย้ายมารับราชการที่กรมประมงราชการแผ่นดิน (เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่สืบราชการลับ) ซึ่งพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา รับราชการอยู่ที่กรมประมงราชการแผ่นดิน จนกระทั่งดำรงตำแหน่งรองอธิบดี หลังจากนั้น พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ได้ย้ายมารับราชการที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ และปฏิบัติงานที่สภาความมั่นคงแห่งชาติจนได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2517 และรับราชการที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ จนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ได้รับการแต่งตั้งเป็น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งนับเป็นการเข้าสู่งานการเมืองเป็นครั้งแรก จากนั้นได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยที่ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และไม่ได้สังกัดพรรคการเมือง ต่อมาใน พ.ศ. 2526 จึงเข้าสังกัดพรรคกิจสังคม และรับตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมใน พ.ศ. 2530

จากภูมิหลังการทำงานจะเห็นได้ว่า พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ทำงานและก้าวหน้าในระบบราชการ โดยรับราชการในหน่วยงานด้านความมั่นคงมาตลอดจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ดังนั้นจึงส่งผลต่อแนวความคิดของพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ที่มีต่อแนวทางการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่าง

ไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน เนื่องจากพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา รับผิดชอบงานด้านความมั่นคงในช่วงเวลาที่สถานการณ์สงครามเย็นอยู่ในภาวะตึงเครียด อีกทั้ง ยังต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา หน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยจึงใช้แนวทางการเผชิญหน้ากับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีน ซึ่งมีระบอบการปกครองที่ต่างจากไทย ด้วยเหตุนี้ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา จึงสนับสนุนแนวทางการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีน โดยพิจารณาเรื่องความมั่นคงเป็นหลัก ซึ่งเป็นทัศนะเดียวกับหน่วยงานด้านความมั่นคง แม้ว่า พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา จะผันตัวมาเป็นนักการเมือง และเข้าสังกัดพรรคกิจสังคม แต่แนวทางการดำเนินงานของพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ยังคงเป็นแนวทางเดียวกับหน่วยงานด้านความมั่นคง จึงกล่าวได้ว่า พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เป็นตัวแทนของความคิดของระบบราชการฝ่ายความมั่นคง มากกว่าที่จะเป็นตัวแทนความคิดของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ความขัดแย้งระหว่างพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา กับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า จึงเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวแทนของระบบราชการกับนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานฝ่ายความมั่นคง กับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณและคณะที่ปรึกษานโยบาย จะพบว่าความขัดแย้งไม่ได้มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางความคิดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นผลมาจากความไม่พอใจของระบบราชการ (กระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานทางด้านความมั่นคง) ที่ถูกลดบทบาทในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พร้อมกับการมีบทบาทนำของนักการเมืองภายหลังสิ้นสุดยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ดังนั้น การดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงเป็นการช่วงชิงบทบาทนำในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่างพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่เป็นนักการเมืองมาจากการเลือกตั้ง กับกระทรวงการต่างประเทศและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบราชการ

สรุปผลการศึกษา

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีนในยุคสงครามเย็นอยู่ภายใต้การนำของกองทัพและหน่วยงานด้านความมั่นคง โดยกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้รับนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการเมืองไทยที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยเผด็จการทหาร และบริบทการเมืองโลกที่ส่งผลให้รัฐบาลไทยต้องดำเนินนโยบายตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา นโยบายต่างประเทศของไทยกับประเทศในกลุ่มอินโดจีนจึงผูกอยู่กับการเรื่องความมั่นคง เมื่อเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ซึ่งเป็นการประนีประนอมอำนาจทางการเมืองระหว่างระบบราชการ (กองทัพมีบทบาทนำ) กับนักการเมือง นโยบายของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านยังคงสัมพันธ์กับเรื่องความมั่นคง โดยเป็นการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความมั่นคง

เมื่อเข้าสู่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งการเมืองไทยเปลี่ยนผ่านจากประชาธิปไตยครึ่งใบ เข้าสู่การเมืองที่นักการเมืองมีบทบาทนำ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนาอมรบ เป็นสนาอมการค้า โดยเป็นการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน ผ่านแนวทาง เศรษฐกิจนำหน้าความมั่นคง นโยบายเปลี่ยนสนาอมรบเป็นสนาอมการค้าได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานด้านความมั่นคง กับฝ่ายพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษานโยบาย ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่ระบบราชการ (กระทรวงการ ต่างประเทศและหน่วยงานด้านความมั่นคง) ไม่สามารถมีบทบาทนำในการกำหนดและการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศได้ ในขณะที่นักการเมืองเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดและการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศ ดังนั้น การดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนาอมรบเป็นสนาอมการค้า จึงเป็นการช่วงชิงบทบาทนำใน การดำเนินนโยบายต่างประเทศจากฝ่ายข้าราชการประจำมาสู่นักการเมือง

รายการอ้างอิง

- กุลนันท์ คันติก. (2560). *ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ พ.ศ. 2544-2548*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดาวมาศ อิมสำราญรัชต์. (2535). *การเมืองในระบบราชการไทยในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิพาทปัญหาสามหมู่นบ้านระหว่างไทยกับลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภารัตน์ พิรวัดนกุล. (2544). *การเมืองภายในของไทยกับการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยต่อเวียดนามปี ค.ศ. 1988 - 1997*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติสภาพความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502. (2502, 23 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 76 ตอนที่ 92. หน้า 423-429.
- พัชรี ลิ้มโกคา. (2528). *นโยบายของไทยต่อปัญหาผู้อพยพชาวกัมพูชาสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2533). “นายกฯ กับกองทัพพูดภาษาเดียวกัน...มีอะไรก็พูดกันเปิดอก”. *มติชนสุดสัปดาห์*, 11(528), 46.
- มติชนออนไลน์. (2562, 22 สิงหาคม). *เสวนาวิชาการ ย้อนพินิจ : “บ้านพิษณุโลก” การทูตไทย ณ ทางแพร่งแห่งความเปลี่ยนแปลง*. วันที่ค้นข้อมูล 19 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/MatichonOnline/videos/369922540355418/>
- รัชนิดา ยืนยง. (2538). *ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523 - 2531) กับยุคหลังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2531-2538)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา เรืองสกุล. (2533). *การก่อตั้งและพัฒนากการของพรรคชาติไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เวณิกา บุญมาคลี. (2536). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531 - 2534)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

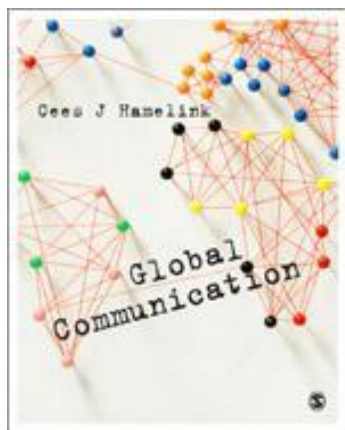
- สำนักข่าวไทย. (2559, 23 สิงหาคม). *ข่าวดังข้ามเวลา : ชาติชาย นโยบายพลิกแผ่นดิน*. วันที่ค้นข้อมูล 4 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=QTReb9s2pDA>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี คณะที่ 45*. วันที่ค้นข้อมูล 19 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงได้จาก https://www2.soc.go.th/?page_id=6165
- สิริมน อติแพทย์. (2536). *ทหารกับการต่างประเทศไทย : ศึกษาบทบาทของกองทัพไทยในความสัมพันธ์ระหว่างไทย – พม่า (พ.ศ. 2539 – 2544)*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุณัย ผาสุก. (2539). *นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณต่อปัญหา กัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991)*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพรรณิการ์ สวิระสถุษฐ์. (2526). *นโยบายของไทยต่อประเทศกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2523*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. (2559). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้าน ในยุคสงครามเย็น: ห้ากรณีศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรชา รักดี. (2547). *ความร่วมมือด้านความมั่นคงชายแดนไทย - มาเลเซีย : ศึกษาปัญหาและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ค.ศ. 1980 – 1988)*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรอนงค์ น้อยวงศ์. (2541). *กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทยสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Book Review

Global Communication

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข*

Rungnapa Yanyongkasemsuk**

Cees J. Hamelink. (2015). *Global Communication*.

London: SAGE Publication. 279 Pages

หนังสือชื่อ Global Communication เขียนโดย Cees J. Hamelink ศาสตราจารย์ที่ University of Amsterdam ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร วัฒนธรรม และเทคโนโลยี หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในหลากหลายประเด็นที่มีการพูดคุยและถกเถียงกันตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้เห็นภาพของประวัติศาสตร์การสื่อสารตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีตัวอย่างประกอบให้เห็นชัดเจน นอกจากนี้ยังทำให้เห็นว่า การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับมิติอื่นๆ อันได้แก่ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง อำนาจ การบริหารจัดการ การระหว่างประเทศ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และในท้ายบทของแต่ละบทผู้อ่านที่สนใจที่จะอ่านหรือศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นหลักๆ ในบท ผู้เขียนก็ได้ให้รายละเอียดหนังสือหรือแหล่งในการค้นคว้าเพิ่มเติมในแต่ละประเด็นผ่านหัวข้อ Reading Spotlight, Online Resources และ Further Reading และปิดท้ายบททุกบทด้วย Research Assignment ที่เป็นเหมือนคำถามที่ชวนคิด หาคำตอบ หรือศึกษาเพิ่มเติม หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์เมื่อปี 2015 โดยสำนักพิมพ์ SAGE แบ่งออกเป็น 13 บท จำนวน 279 หน้า

* รองศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, email: yrungnapa2002@hotmail.com

** Associate Professor Dr., Faculty of Political Science and Law, Burapha University,
email: yrungnapa2002@hotmail.com

บทแรก What is Global Communication บทแรกนี้ผู้เขียนตั้งต้นด้วยด้วยการแนะนำให้อ่านเข้าใจความหมายและลักษณะของ Global Communication รวมทั้งคำที่ใกล้เคียงว่าเหมือนหรือต่างอย่างไร จากนั้นอธิบาย Global Communication กับมิติและบริบทอื่นๆ ที่สัมพันธ์กัน และโดยเฉพาะผู้เขียนได้กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันและสังคมเสี่ยงภัย ซึ่งเป็นประเด็นร่วมสมัยและกำลังถูกกล่าวถึงในปัจจุบันด้วย

บทที่สอง How to Study Global Communication บทนี้เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงมุมมองต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา Global Communication และชี้ให้เราเข้าใจเพิ่มมากขึ้นถึงการมี/ การใช้ทฤษฎีกับการสื่อสารว่า ใน Global Communication นั้นทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายมีไม่มากนักแต่ก็ยังมีให้เราต้องทำความเข้าใจและศึกษา ขณะเดียวกันการมีทฤษฎีไม่มากนักก็ไม่ได้หมายความว่าทฤษฎีไม่จำเป็น เพราะทฤษฎีนั้นช่วยให้เราอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามในความเป็นศาสตร์ ทฤษฎีใน Global Communication ก็ไม่ได้มีทฤษฎีเดียวที่จะสามารถใช้อธิบายได้ถูกต้องทุกที่ทุกเวลาและทุกปรากฏการณ์ นั่นเพราะ Global Communication มีความซับซ้อน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และสิ่งที่ Global Communication ทำการศึกษาก็มีทั้งเนื้อหาของข่าวสาร การวิเคราะห์วาทกรรม การศึกษาผู้ฟัง การศึกษาในเชิงเศรษฐกิจ รัฐศาสตร์ จิตวิทยาสังคม สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และวัฒนธรรมศึกษา ฉะนั้น นี่คือลักษณะเฉพาะ และขณะเดียวกันก็เป็นข้อจำกัดในการศึกษาเมื่อทำการเปรียบเทียบกับความเป็นศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์ นั่นหมายความว่า ในการศึกษาเรายังมีข้อจำกัดที่เราอาจไม่รู้ตัว เช่น แสวงหาทฤษฎีและวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ การถูกครอบงำด้วยแนวคิดทฤษฎีแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง ระเบียบวิธีการในการศึกษา รวมทั้งอคติจากความเป็นชาติ ทั้งๆ ที่ข้อมูลข่าวสารเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและข้ามพรมแดน

บทที่สาม The History of Long-Distance Communication การเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน หากเกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคที่เรียกว่า Manual Carriers ไปจนกระทั่ง Digital Carriers โดยเวลาที่ผ่านมา ได้ทำให้อุปสรรคขัดขวางการสื่อสารได้ค่อยๆ ถูกจำกัดออกไป อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตในตอนท้ายว่า โลกแห่งการสื่อสารในปัจจุบันเป็นความเหลื่อมล้ำหรือไม่ ครอบงำเราหรือไม่ หรือสร้างความเท่าเทียมกัน การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เราคิดเช่นนี้ ก็เพื่อให้เราไม่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเหมือนข้อมูลข่าวสาร หากแต่ต้องหยุดคิดทบทวนพิจารณาสิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นระยะ เพื่อให้ได้เห็นโลกปัจจุบันได้ชัดเจนขึ้น

บทที่สี่ The Economy of Global Communication ในบทนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ Global Communication กับเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมกับ Global Communication ที่ทำให้เห็นบทบาทที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มทุนและการเติบโตของอุตสาหกรรมสื่อสารโทรคมนาคม จนกระทั่งกลายมาเป็นบริษัทข้ามชาติในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอว่า Global

Communication แบ่งออกได้ง่ายๆ เป็น 3 ส่วนแต่ก็มีความสัมพันธ์กัน คือ โครงสร้างพื้นฐาน บริการ และ เนื้อหา และจากมิติด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏ ก็ได้นำไปสู่การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองของการสื่อสาร ทั้งนี้ เพื่อเปิดเผยให้เห็นถึงกระบวนการทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ปรากฏในเศรษฐกิจของการสื่อสารโลก

บทที่ห้า Flows of Global Content ในบทนี้ผู้เขียนได้มุ่งเน้นไปที่เนื้อหา 3 ส่วนที่ครอบคลุมเรื่องราวต่างๆ ที่เลื่อนไหลไปทั่วโลก อันได้แก่ข่าวสาร ความบันเทิง และโฆษณา โดยแต่ละส่วนผู้เขียนได้ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้ผู้เขียนได้อธิบายผ่านพัฒนาการของอุตสาหกรรมสื่อทั่วโลก โดยเฉพาะช่วงศตวรรษที่ 20 ไม่ว่าจะเป็น CNN, IPS, AL-Jazeera, MTV, Omnicom, WPP, Interpublic, Publicis Groupe และปิดท้ายบทด้วยการตั้งคำถามชวนคิดเกี่ยวกับข่าว บันเทิง และโฆษณา ที่เราเสพอยู่ เช่น เราเห็นความแตกต่างอะไรระหว่าง CNN กับ Al-Jazeera นั้นหมายความว่า เราต้องเห็นและเข้าใจวิธีการนำเสนอ เนื้อหาที่นำเสนอ การวิเคราะห์ ฯลฯ ในแต่ละสื่อ รวมทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลังของสื่อนั้นๆ ด้วย

บทที่หก Emergence of the Politics of Global Communication ในบทนี้นำเสนอการเมืองในบริบทของ Global Communication ผ่านคำว่า Governance โดยผู้เขียนพาเรากลับไปดูพัฒนาการตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 คือ Postal Communication จนกระทั่ง Telegraphic Communication ในต้นศตวรรษที่ 19 นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่ยังคงเป็นประเด็นร่วมสมัยนั่นคือ การเกิดขึ้นของการปกป้องสิทธิของผู้เขียน ข้อคำนึงทางสังคมของสื่อมวลชน สำหรับพัฒนาการหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จะเห็นการเกิดขึ้นของตัวแสดงหลักระดับนานาชาติ การเติบโตของ NGOs การเผชิญหน้าระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก โลกเหนือและโลกใต้ และเศรษฐกิจโลก สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งแวดล้อมใหม่ให้กับการเมืองของการสื่อสารโลก ที่ต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนรูปแบบ เมื่อมาถึงยุคนวัตกรรมเทคโนโลยี การตลาดและการโฆษณาชวนเชื่อได้มีบทบาทสำคัญต่อผู้คน โดยไม่รู้ตัว คำถามก็คือ โลกการสื่อสารปัจจุบันได้ทำให้เกิดประชาธิปไตยที่มากขึ้น หรือไม่อย่างไร คำถามนี้เป็นคำถามที่น่าขบคิด ไม่เฉพาะกับบริบทของการสื่อสาร แต่บริบทโลกที่เราอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เราอาจมองไม่เห็นการครอบงำที่ดำรงอยู่อย่างเป็นการทั่วไปและเป็นปกติ

บทที่เจ็ด The Politics of Global Communication: Twenty-First Century Issues เนื้อหาบทนี้ต่อเนื่องจากบทก่อนหน้า นั่นคือ กล่าวถึงการเมืองของ Global Communication ในศตวรรษที่ 21 ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอีกขั้นหนึ่ง นั่นคือ มาตรฐานการค้าและตลาดได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดการเมืองการสื่อสารโลกอย่างมาก ทั้งนี้ผู้เขียนได้อธิบายผ่าน WTO การกล่าวถึงทรัพย์สินทางปัญญาที่จะกลายเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์มหาศาล ผู้เขียนยังได้เสนอว่า Global Communication ในปัจจุบันถูกครอบงำทั้งการเข้าถึงความรู้ การโฆษณาระดับโลก ความเป็นส่วนตัว ทรัพย์สินทางปัญญา การค้าใน

วัฒนธรรม ความเข้มข้นในการเข้าไปควบคุมตลาดโลก ฯลฯ เหล่านี้คือสิ่งที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากในโลกปัจจุบัน ฉะนั้น Global Communication จะต้องเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินการต่างๆ นั้นโปร่งใส

บทที่แปด Inequality and the Global Divide ในบทนี้ผู้เขียนที่เราอาจไม่ค่อยได้นึกถึงในมุมมองของสื่อ นั่นคือ ข้อมูลต่างๆ ที่ดูเลื่อนไหลอย่างรวดเร็ว นั่นสะท้อนความเท่าเทียมกันหรือไม่ นั่นเพราะในประเทศกำลังพัฒนา ไม่มีเครื่องมือสื่อสารที่ทำข้อมูลข่าวสารทั่วถึง นั่นหมายความว่า ความไม่เพียงพอในอุปกรณ์ได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน แต่การเอาเครื่องมือหรืออุปกรณ์ไปให้ก็ไม่ใช่การแก้ปัญหา นั่นเพราะการมีเทคโนโลยี จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และทำให้สถานะทางสังคมเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งนี้เองคือประเด็นและข้อสังเกตที่ทำให้ได้ข้อสรุปคิดว่า บทบาทของการสื่อสารควรนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น

บทที่เก้า Propaganda, Diplomacy, and Espionage บทนี้ผู้เขียนกล่าวถึงการโฆษณาชวนเชื่อ การเจรจาต่อรอง และการจารกรรม โดยมองกระบวนการระหว่างประเทศในฐานะเครือข่ายการสื่อสารที่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ นั้นเคลื่อนไหวไม่รู้จบๆ ภายใต้เครือข่ายนี้เราจะเห็นการโฆษณาชวนเชื่อในการเมืองโลก ทั้งนี้ผู้เขียนได้อธิบายแต่ละประเด็น ตัวอย่างเหตุการณ์ รวมทั้งการโฆษณาชวนเชื่อกับสงครามเย็น สงครามโลกครั้งที่สอง การจารกรรมข้อมูลในช่วงสงครามเย็น ผู้เขียนทำให้เราต้องกลับมาทบทวนสื่อกับการเมืองว่าการเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารกับประเทศที่มีการเมืองแบบเผด็จการ รัฐบาลจะสามารถควบคุมสื่อหรือข้อมูลจากที่อื่นๆ ได้มากน้อยเพียงใด

บทที่สิบ Global Communication and Conflict การสื่อสารกับความขัดแย้ง บทนี้นำเสนอบทบาทของการสื่อสารกับความขัดแย้ง นั่นคือ สื่อต้องทำหน้าที่วิเคราะห์ นำเสนอความขัดแย้งโลก และต้องนำเสนอการลดความขัดแย้ง นั่นเพราะสื่อคือพื้นที่สาธารณะที่จะสามารถมีส่วนในการลดความขัดแย้งได้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างกรณีประเทศเยอรมนีกับวันดาเพื่อให้เราเห็นบทบาทของสื่อในการสร้างสันติภาพและลดความรุนแรงได้ผ่านการทำหน้าที่และการนำเสนอ เช่น ความรุนแรงระหว่างประเทศ เมื่อถูกนำเสนอในพื้นที่สื่อและกลายเป็นข่าวในประเทศและระหว่างประเทศ เหตุของความรุนแรงก็จะถูกนำเสนอและเป็นเรื่องที่มีอยู่จริงในโลกที่ทุกคนจะได้รับรู้ร่วมกัน ฉะนั้น การสร้างตรรกะของสื่อจึงช่วยลดความรุนแรงได้และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นผ่านการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่จะช่วยลดความเป็นศูนย์กลางของความเป็นรัฐลงและเชื่อมโยงเมืองโลกให้เกิดขึ้น

บทที่สิบเอ็ด Culture and Global Communication ในการสื่อสารโลก การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับจักรวรรดินิยม ในบทนี้ ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นมิติของวัฒนธรรมใน Global Communication โดยเริ่มต้นกล่าวถึงวัฒนธรรมอย่างง่าย ๆ ว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ในหลากหลายแง่มุมที่หลายๆ คนอาจนึกไม่ถึง ทั้งระดับพฤติกรรมส่วนตัว ไปจนถึงการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง หากแต่ปรับเปลี่ยนจึงต้องทำให้เราพิจารณาถึงพลวัตของวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรมภายใต้โลกาภิวัตน์ ในช่วงทศวรรษ 1970 ประเด็นที่มีการกล่าวถึงอย่างมากคือ การปกป้องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม นั่นเพราะสิ่งนี้คือสิ่งที่นำไปสู่การแยกเขาแยกเรา จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ผู้เขียนยกให้เห็นเป็นตัวอย่าง เพราะการสื่อสารสามารถนำไปสู่การครอบงำทางวัฒนธรรมได้โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่เทคโนโลยีทำให้ข้อมูลข่าวสารไหลเวียนไปอย่างรวดเร็ว จักรวรรดินิยมจึงไม่ได้หมายความว่าในแบบเดิม หากแต่ได้ปรับเปลี่ยนความหมายและลักษณะไปสู่การครอบงำแบบใหม่ผ่านการผลิตทางอุตสาหกรรม ความเข้าใจในสิ่งนี้ถูกทำให้เข้าใจและคุ้นเคยอย่างไม่รู้ตัว ผ่านโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และในตอนท้ายผู้เขียนเสนอว่าหากเราต้องการทำความเข้าใจ Global Communication และวัฒนธรรม เราต้องเข้าใจการทำให้เหมือนกันทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจการแสดงออกทางวัฒนธรรมในฐานะหนึ่งในกระบวนการของโลกาภิวัตน์

บทที่สิบสอง Global Communication Online ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของระบบดิจิทัลจนกระทั่งเป็นโลกการสื่อสารแบบออนไลน์ ที่ได้ขยายความสามารถของมนุษย์ออกไป โดยเสรีภาพในการสื่อสารทำให้ข้อมูลข่าวสารไหลเวียนไปยังทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกที่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นประเด็นที่ควรพิจารณาคือ ความรับผิดชอบ นั่นเพราะการสื่อสารแบบดั้งเดิม คนที่เข้ามามีบทบาท/ มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารมีไม่มากนัก แต่ปัจจุบัน ผู้ที่เข้ามาในพื้นที่ของการสื่อสารมีมากขึ้น และไม่ใช่แค่ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารกัน เพราะยังมีกลุ่มทุนที่สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้ และในตอนท้ายผู้เขียนยกประเด็นให้เราขบคิด/ ประเด็นอุกคิต นั่นคือ ความเป็นไปได้ในการเกิด Global Cyber war และ Global Surveillance

บทที่สิบสาม Futures of Global Communication บทสุดท้ายนี้ผู้เขียนได้พาผู้อ่านมองถึงอนาคตของการสื่อสารว่าอะไรคือสิ่งที่เป็นไปได้ และเราแต่ละคนควรทำอะไรได้บ้าง นั่นเพราะโลกข้างหน้ามีข้อท้าทายสำคัญ ความเสี่ยงภัยรออยู่ รวมทั้งประเด็นเรื่องจริยธรรมที่รอการถกเถียงกันอยู่

หนังสือเล่มนี้ได้มีการจัดวางระบบการเขียนให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย ทำให้ประเด็นที่ดูไกลตัว เป็นเรื่องใกล้ตัวและมีความสำคัญ ประกอบกับในตอนต้นของทุกบทผู้เขียนจะนำถ้อยคำของนักวิชาการที่กล่าวถึงเรื่อง/ ประเด็นของบทนั้นๆ มาเกริ่นนำ ทำให้เราเห็นได้ชัดเจนว่า เรื่องราวต่างๆ ไม่ใช่แค่ปรากฏการณ์ที่ทำความเข้าใจง่าย ๆ แบบสามัญสำนึก หากแต่มีมิติที่สัมพันธ์ทั้งแง่มุมมองปรากฏการณ์ในอดีต

ทฤษฎี มิติสัมพันธ์อื่นๆ รอบตัว รวมทั้งในตอนท้ายของทุกบท ยังมีข้อคำถามหรือประเด็นให้เราถกคิดหรือต้อง
ทบทวน ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้จึงมีประโยชน์กับการทำความเข้าใจสื่อสารไม่เฉพาะกับการสื่อสารระดับมหภาค
แต่ในระดับจุลภาคเองก็มีประโยชน์อย่างมากเช่นกัน

การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา

กองบรรณาธิการวารสารขอเชิญชวนคณาจารย์ นักวิจัย และผู้ที่สนใจส่งบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทรรศน์ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ซึ่งเป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) มีกำหนดการตีพิมพ์ในเดือนมกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม ของทุกปี และมีข้อกำหนด ดังนี้

1. ความยาวของบทความไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 รวมรายการอ้างอิง
2. ชนิดของอักษรที่พิมพ์ Cordia New ขนาด 16 พอยท์
3. รูปแบบการนำเสนอบทความวิชาการ ประกอบด้วย
 - ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน และตำแหน่ง สังกัด หน่วยงาน หากเป็นนิสิตระดับหลักสูตรและสถาบันการศึกษา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และ email address
 - บทคัดย่อภาษาไทย บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และรวมกันต้องไม่เกิน 10-25 บรรทัด)
 - คำสำคัญ (Keywords) (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - บทนำ
 - เนื้อหา
 - บทสรุป
 - รายการอ้างอิงแบบนาม-ปี (APA style)
4. รูปแบบการนำเสนอบทความงานวิจัย ประกอบด้วย
 - ชื่อเรื่องงานวิจัย (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน และตำแหน่ง สังกัด หน่วยงาน หากเป็นนิสิตระดับหลักสูตรและสถาบันการศึกษา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - บทคัดย่อภาษาไทย บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (โดยเนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และรวมกันต้องไม่เกิน 10-25 บรรทัด)
 - บทนำ

- วิธีการวิจัย
- ผลการวิจัย
- อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย
- รายการอ้างอิงแบบนาม-ปี (APA style)

5. การอ้างอิงใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychology Association) โดยใช้ทั้งการอ้างอิงในเนื้อหาและรายการอ้างอิง

5.1 การอ้างอิงในเนื้อหาในรูปแบบ APA style คือ ชื่อผู้เขียน (ปี) หรือ (ชื่อผู้เขียน, ปี, หน้าที่ย่อ) เช่น Mason (2004, p. 28) หรือ (Mason, 2004, p. 28)

5.2 การเขียนรายการอ้างอิง

ตัวอย่าง รายการอ้างอิงประเภทหนังสือ

Taylor, M. (1987). *The Possibility of Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.

ตัวอย่าง รายการอ้างอิงประเภทวารสาร

Ostrom, E. (2002). Policy Analysis in the Future of Good Societies. *The Good Society*, 11(1), 42-48.

ตัวอย่าง รายการอ้างอิงประเภทเว็บไซต์

Transparency International. (2017). *Corruption Perceptions Index*. Retrieved September 26, 2018, from <https://www.voathai.com/a/transparency-corruption-index/4270044.html>

6. บทความที่ส่งเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

7. การจัดส่งบทความเพื่อตีพิมพ์นั้น กรุณากรอกแบบนำส่งบทความ พร้อมทั้งส่งไฟล์ข้อมูลมาที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu/index>

8. กองบรรณาธิการจะพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนบทความวิชาการ/ บทความวิจัยทราบ สำหรับบทความที่ผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป

อนึ่ง บทความทุกเรื่องที่ดีพิมพ์ในวารสาร ฯ จะได้รับการอ่านและการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ กองบรรณาธิการของสงวนสิทธิ์ในการบรรณาธิการและลำดับการตีพิมพ์ก่อน-หลัง ทั้งนี้ ถ้อยคำข้อเขียน ข้อคิดเห็นและข้อสรุปในบทความย่อและบทความทุกเรื่องถือเป็นผลงานวิชาการของผู้เขียน โดยกองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย